

**PRIROČNIK ZA
USPOSABLJANJE**

Policijsko usposabljanje, ki temelji na temeljnih pravicah

Priročnik za izvajalce
policijskega usposabljanja

Veliko dodatnih informacij o Agenciji Evropske unije za temeljne pravice je na voljo na spletnih straneh FRA
fra.europa.eu.

***Europe Direct je služba za pomoč pri iskanju odgovorov
na vprašanja v zvezi z Evropsko unijo.***

Brezplačna telefonska številka (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(* Informacije so brezplačne, kakor tudi večina klicev (nekateri operaterji, telefonske govorilnice ali hoteli lahko klic zaračunajo).

Fotografija na naslovnici: © Shutterstock

FRA – Agencija Evropske unije za temeljne pravice

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija

Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699

fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-777-5	doi:10.2811/13635	TK-03-13-052-SL-C
PDF	ISBN 978-92-9491-793-5	doi:10.2811/47414	TK-03-13-052-SL-N

© Agencija Evropske unije za temeljne pravice, 2016
Reprodukcija je, razen za komercialne namene, dovoljena z navedbo vira.

Policijsko usposabljanje, ki temelji na temeljnih pravicah

Priročnik za izvajalce
policijskega usposabljanja

Uvodna beseda

Policijsko usposabljanje je prvi in najpomembnejši korak k učinkovitejši in strokovnejši policijski dejavnosti v prihodnosti. Usposabljanje, ki temelji na človekovih pravicah, pomaga udeležencem proaktivno spoštovati in varovati temeljne pravice. Zagotavlja, da je sila uporabljena v skladu z načeli zakonitosti, potrebnosti in sorazmernosti, kar so temeljna načela za razvoj pravičnih družb. Takšno usposabljanje bo torej policistom omogočilo, da izpolnijo vlogo, ki je zanje predvidena v načrtu Evropske unije za delo na področju pravice, svobode in varnosti.

Namen tega priročnika za usposabljanje je pomagati podpirati odnos zaupanja med policijo in družbo kot celoto v vsej njeni raznolikosti, zato se osredotoča na pravice do nediskriminacije, dostojanstva in življenja. Niz raziskav in projektov Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA) je izpostavil povezavo med zaupanjem v javne organe in uživanjem temeljnih pravic. Če obstaja zaupanje, se poveča število prijav kaznivih dejanj, kar vodi do reševanja več kaznivih dejanj in zagotavljanja pravice za žrtve. Z varovanjem temeljnih pravic vseh državljanov bodo policisti spodbujali zaupanje v celotni družbi in prispevali k pozitivnemu ciklu, ki bo spodbudil prijavljanje kaznivih dejanj, prispeval k učinkovitejšemu boju proti kriminalu, izboljšal zagotavljanje pravice za žrtve in zmanjšal napečnosti v družbi.

FRA je pripravila *Priročnik za policijsko usposabljanje, ki temelji na temeljnih pravicah*, v tesnem sodelovanju z Zvezo evropskih policijskih akademij, Agencijo Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj ter njihovo mrežo nacionalnih policijskih akademij, da bi pomagala vzpostaviti takšno zaupanje in prispevala k vzpostavitvi skupnih policijskih standardov, ki spoštujejo načela temeljnih pravic. Naš namen je izboljšati strokovnost in učinkovitost policije v celotni Evropski uniji z zagotovitvijo praktičnega orodja, ki bo izvajalcem usposabljanja v policijsko usposabljanje pomagal vključiti temeljne pravice.

Michael O'Flaherty

Direktor agencije FRA

Kratice

AEPC	Zveza evropskih policijskih akademij
CAT	Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju
CEDAW	Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk
CEPOL	Agencija Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj
CRPD	Konvencije o pravicah invalidov
CSO	Organizacije civilne družbe
ECRI	Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti
EKČP	Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin oziroma Evropska konvencija o človekovih pravicah
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
FRA	Agencija Evropske unije za temeljne pravice
ICERD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
ILGA Evropa	Mednarodno združenje gejev, lezbijk, biseksualnih, transspolnih in interseksualnih oseb v Evropi
KOP	Konvencije o otrokovih pravicah
LGBT	Lezbijke, geji, biseksualne in transspolne osebe
MPDPP	Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah
MPESKP	Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah
NHRI	Nacionalna institucija za človekove pravice
NVO	Nevladna organizacija
ODIHR	Urad za demokratične institucije in človekove pravice (OVSE)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
SEU	Sodišče Evropske unije
UDHR	Splošna deklaracija človekovih pravic
ZN	Združeni narodi

Glosar

Človekove pravice	Pojem, ki se nanaša na pravice, zagotovljene z mednarodnim pravom o človekovih pravicah.
Deklaracija	Politični instrument, ki je izraz splošnih načel medvladne organizacije in ki sam po sebi sicer ni pravno zavezujoč, vendar pa lahko ima veliko moralno in/ali politično avtoriteto.
Konvencija/pogodba/ pakt/listina	Pravno zavezujoč mednarodni sporazum med državami. Da bi bila konvencija/pogodba/ sporazum za državo zavezujoča, jo mora država ratificirati ali k njej pristopiti.
Mehko pravo	Standardi, ki niso pravno zavezujoči, ampak vseeno vplivni kot moralni/politični standardi, na primer deklaracije.
Podpis/podpisati	Dejanje, s katerim se izrazi namera biti pravno zavezan s pogodbo po njeni kasnejši ratifikaciji. Pogodba je „na voljo za podpis“ po tem, ko jo sprejmejo pogajalske strani.
Ratifikacija/ratificirati	Postopek, v katerem država postane pravno zavezana s pogodbo/konvencijo/sporazumom. Za ratifikacijo je običajno potrebna odobritev zadevnega zakonodajalca.
Temeljne pravice	Pojem, ki se pogosto uporablja za pravice, ki so zagotovljene z ustavnim pravom.
Trdo pravo	Pravno zavezujoči standardi, kot so konvencije in pogodbe.

Vsebina

UVODNA BESEDA	3
UVOD	9
KAKO UPORABLJATI TA PRIROČNIK	13
MODUL 1: OSNOVE ČLOVEKOVIH PRAVIC	
Uvod	23
Dejavnost: Razumevanje osnov človekovih pravic	24
Učni list – Osnovne ideje in koncepti človekovih pravic	26
Informativne opombe	27
1. Kaj so človekove pravice?	27
2. Kakšne vrste človekovih pravic obstajajo?	28
3. Kaj so funkcije človekovih pravic?	29
4. Katere obveznosti vključujejo človekove pravice?	30
5. Kje so človekove pravice vključene v zakonodajo in kako se spremljajo?	33
Dopolnilno gradivo	37
MODUL 2: POLICIJSKA DEJAVNOST Z VIDIKA ČLOVEKOVIH PRAVIC	
Uvod	49
Dejavnost: Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic	50
Učni list 1 – Razprava o policiji in človekovih pravicah	53
Učni list 2 – Praktični primeri človekovih pravic	54
Informativne opombe	55
1. Ključni koncepti	55
2. Učni listi – Vprašanja in odgovori	55
Učni list 1 – Vprašanja in odgovori	56
Učni list 2 – Vprašanja in odgovori	61
Dopolnilno gradivo	63
Dodatne dejavnosti	67
Dodatna dejavnost 1: Osebni razgovori na švedski policijski akademiji	67
Dodatna dejavnost 2: Izobraževanje o človekovih pravicah za nemške policiste na zgodovinskih krajih nacističnih zločinov. Policijsko delo danes in v preteklosti	69

MODUL 3: ANALIZA ČLOVEKOVIH PRAVIC – OBVEZNOSTI SPOŠTOVATI IN VAROVATI

Uvod	73
Dejavnost: Analiza človekovih pravic – obveznosti spoštovati in varovati	74
Učni list 1 – Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati	76
Učni list 2 – Analiza človekovih pravic – obveznost varovati	79
Informativne opombe	82
1. Ključni koncepti.....	82
a. Kaj je kršitev človekovih pravic?.....	82
b. Kaj mislimo z nujnostjo in sorazmernostjo v človekovih pravicah?.....	82
2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic.....	84
Učni list 1 – Obveznost spoštovati.....	87
Učni list 2 – Obveznost varovati	93
Dopolnilno gradivo	98
Dodatne dejavnosti	107
Dodatna dejavnost 1: Usposabljanje s scenariji na avstrijskih policijskih akademijah	107
Dodatna dejavnost 2: Usposabljanje s scenariji na nemški državni policiji Severnega Porenja-Vestfalije	109

MODUL 4: PREPOVED MUČENJA IN NEČLOVEŠKEGA ALI PONIŽUJOČEGA RAVNANJA ALI KAZNOVANJA

Uvod	113
Dejavnost – različica 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje	114
Dejavnost – različica 2: Igranje vlog in študije primerov v zvezi z grdim ravnanjem	114
Učni list – različica dejavnosti 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje.....	117
Učni list – različica dejavnosti 2: Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem.....	119
Informativne opombe	121
1. Ključni koncepti.....	121
2. Kaj je nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje?.....	122
3. Različica dejavnosti 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje	123
a. Milgramov eksperiment.....	124
b. Stanfordski zaporniški eksperiment	124
4. Različica dejavnosti 2: Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem.....	125
Dopolnilno gradivo	127

MODUL 5: RAZNOLIKOST, ENAKOST IN NEDISKRIMINACIJA

Uvod	135
Dejavnost 1 – različica 1: Leva roka/desna roka	136
Dejavnost 1 – različica 2: Več identitet	139
Učni list – različica 2 dejavnosti 1: Več identitet.....	141
Dejavnost 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev	142
Učni list – dejavnost 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev	145
Dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija	146
Učni list – dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija	148
Informativne opombe	151
1. Ključni koncepti.....	151
a. Raznolikost in identiteta	151
b. Enakost in nediskriminacija: osnovni koncepti	154
c. Diskriminacija in profiliranje	158
2. Analitična shema – nediskriminacija	160
Učni list – dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija	161
Dopolnilno gradivo	165

MODUL 6: ČLOVEKOVE PRAVICE POLICISTOV

Uvod	173
Dejavnost 1: Izkušnje s človekovimi pravicami	174
Dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu	176
Učni list – dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu	178
Informativne opombe	180
1. Ključni koncepti.....	180
a. Ali imajo policisti človekove pravice?	180
b. Izzivi za človekove pravice policistov	182
c. Katere človekove pravice so posebej pomembne za policiste?	183
2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic	185

PRILOGE

Priloga 1: Programi za delavnice	191
Priloga 2: Osnovna navodila za izvajalce usposabljanja	198
Priloga 3: Priprava študij primerov – nasveti	202
Priloga 4: Zbirka primerov praktičnega dela	206

Uvod

11. člen Deklaracije Organizacije združenih narodov o izobraževanju in usposabljanju za človekove pravice

Organizacija združenih narodov ter mednarodne in regionalne organizacije bi morale poskrbeti za izobraževanje in usposabljanje o človekovih pravicah za svoje civilno, vojaško in policijsko osebje.

Ta priročnik je namenjen pomoči policijskim akademijam pri vključevanju človekovih pravic v policijsko usposabljanje, namesto da se takšno usposabljanje načrtuje kot neobvezen dodatek. Osredotočen je predvsem na tiste pravice, ki spodbujajo zaupanje v policijo in njeno delo v raznolikih družbah: nediskriminacija, dostojanstvo in življenje. Priročnik je bil pripravljen na osnovi znanja in dognanj iz sodelovanja in ugotovitev raziskav deležnikov Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA) in zagotavlja praktično orodje za institucije držav članic EU. Udeležence usposabljanja vodi po korakih skozi resnične življenjske položaje z vidika temeljnih pravic in jim zagotavlja orodja, ki jih potrebujejo za analiziranje in obravnavanje položajev, v katerih se lahko nekoč znajdejo.

Cilj priročnika je razviti pogled na temeljne pravice kot orodje za izboljšanje učinkovitosti in strokovnosti policije. Strokovno policijsko delo, ki temelji na človekovih pravicah, je ključni vir legitimnosti policije in izboljša učinkovitost njene dejavnosti. Policija si z zagotavljanjem uveljavljanja temeljnih pravic in svoboščin za državljane zagotavlja spoštovanje in zaupanje javnosti in hkrati povečuje učinkovitost svojega dela. Splošni cilj priročnika je torej pomagati pri vzpostavljanju odnosa zaupanja med policijo in družbami v vsej njihovi raznolikosti.

Niz raziskav in projektov agencije FRA je izpostavil povezavo med zaupanjem v organe oblasti in uživanjem temeljnih pravic. Vseevropska raziskava agencije FRA (EU-MIDIS), v kateri je bilo anketiranih 23 500 pripadnikov skupin priseljenjskih in etničnih manjšin v 27 državah članicah EU, je na primer razkrila osupljivo stopnjo neprijavljenih kaznivih dejanj. Med osebami, ki so bile žrtve rasističnih napadov ali groženj, jih 65 % incidentov ni prijavilo policiji, več kot polovica teh (55 %) pa jih je navedla, da tega ni storila zaradi „pomanjkanja zaupanja“ v policijo. Pomanjkanje prijav lahko ustvari nerealno sliko kriminala, ki policiji otežuje varovanje javnosti in ogroža temeljne pravice žrtev. Z varovanjem temeljnih pravic vseh državljanov policisti spodbujajo zaupanje v celotni družbi, kar bo imelo za posledico višjo stopnjo prijav kaznivih dejanj, učinkovitejši boj proti kriminalu, boljše zagotavljanje pravice za žrtve in manj napetosti v družbi.

12. člen francoske deklaracije o pravicah človeka in državljana

Za zagotavljanje pravic človeka in državljana je potrebna javna oblast; ta oblast je zato postavljena v korist vsem, ne pa v posebno korist tistim, ki jim je zaupana.

Ta priročnik za usposabljanje temelji na štirih ključnih načelih: celovitem in pozitivnem pristopu k človekovim pravicam; policijski dejavnosti z vidika temeljnih pravic, ki upošteva tako obveznost varovati kot tudi obveznost spoštovati; praktičnem pristopu k analizi konkretnih položajev; in osredotočenosti na ponotranjenje človekovih pravic.

Prvo načelo pojasnjuje, da je policija predvsem sila, ki naj bi pomagala uresničevati človekove pravice, ki so temelj vsake demokratične in pravične družbe. Človekove in temeljne pravice veljajo tudi za policiste in imajo torej spodbudni učinek. Takšna osnovna sporočila pogosto presenetijo udeležence, ki običajno pričakujejo kritiko svojega dela. Bojijo se „moralne pridige“ o človekovih pravicah, zaradi česar se največkrat postavijo v obrambno držo, ki pa škodi uspešnosti usposabljanja. Bistven element in cilj tečaja usposabljanja je torej premagati možne dvome in ustvariti pozitiven pristop k človekovim pravicam.

Drugo načelo odraža dejstvo, da se v mnogih državah Evropske unije (EU) policija vedno bolj začneja dojemati kot izvajalec storitev za javnost, tj. kot organizacija, ki varuje človekove pravice. Vendar pa policisti vsak dan hodijo po tanki črti med svojima obveznostma varovanja in spoštovanja človekovih pravic, na primer, ko ukrepajo za zaščito oseb pred mučenjem ali grdim ravnanjem v primerih nasilja v družini. Delo policije za varovanje človekovih pravic mora, na primer, strogo upoštevati sorazmernost ukrepov, zlasti ko gre za uporabo sile. To je največji izziv za policijsko dejavnost, ki temelji na človekovih pravicah: varovanje človekovih pravic z uporabo najmanj vsiljivih sredstev.

Ta priročnik predstavlja niz praktičnih orodij za analizo, ki naj bi pomagala razjasniti, kako se s tem izzivom spopasti pri vsakodnevnem policijskem delu. Priročnik vodi udeležence skozi postopno obravnavo konkretnih položajev, povezanih s policijskim delom, z vidika človekovih pravic, da bi jih usposobil za analiziranje in obvladovanje položajev, s katerimi se lahko soočijo v prihodnosti.

Nenazadnje priročnik jasno navaja, da temeljnih pravic ni mogoče omejiti le na pravne standarde. Čeprav so takšni standardi bistveni, širše razumevanje človekovih pravic presega zakonske okvire. Potrebne so tudi ustrezne spretnosti in odnos. Zelo pomembno je videti, kakšna je interakcija med policistom in družbo in kakšno je razmišljanje in obnašanje policista pri sprejemanju odločitev. Ponotranjenje človekovih pravic z izobraževanjem je kompleksen proces s številnimi vidiki, a ključen za hitre odločitve, ki jih policisti večkrat morajo sprejeti.

Ta priročnik za usposabljanje je bil pripravljen v podporo načrtu EU na področju pravosodja in notranjih zadev, imenovanem stockholmski program¹, katerega cilj je zagotoviti varnost in izboljšati sodelovanje policije, spodbujati pristno vseevropsko kulturo na področju pravosodja in pregona ter varovati temeljne pravice² posameznikov. Poudarja potrebo po usposabljanju za doseganje teh ciljev.

Evropska komisija je izdala sporočilo o vzpostavitvi evropskega programa usposabljanja na področju kazenskega pregona³. Več specializiranih agencij EU na področju pravosodja in notranjih zadev ima med svojimi pooblastili tudi usposabljanje. Agencija Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (CEPOL) je agencija EU za policijsko usposabljanje, Agencija Evropske unije za sodelovanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (Europol) pa zagotavlja napredno policijsko usposabljanje. Evropska agencija za mejno in obalno stražo (Frontex) razvija skupne osnovne učne načrte in standarde za usposabljanje za akademije EU za usposabljanje pripadnikov mejnih straž.

Ta priročnik agencije FRA dopolnjuje delo teh agencij. FRA uporablja vidik temeljnih pravic pri zbiranju in analiziranju podatkov, s čimer se lahko pridobijo koristni dokazi pri oblikovanju operativnih odzivov agencij, na primer z izpostavljanjem vidika žrtev.

„Človekove pravice so rojstna pravica vsakega od nas. Ne zaradi tega, kje smo se rodili. Ampak zaradi tega, ker smo se rodili. Človekove pravice imamo, ker smo ljudje. In ljudje smo, tudi če nimamo potnega lista, vizuma ali dovoljenja za prebivanje.“

Michael O’Flaherty, direktor agencije FRA

1. Evropski svet (2010), Stockholmski program: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:SL:PDF>.

2. Izraza „temeljne“ in „človekove“ pravice se v tem priročniku uporabljata enakovredno in zamenljivo.

3. COM(2013) 172 Sporočilo o vzpostavitvi evropskega programa usposabljanja na področju kazenskega pregona z dne 27. marca 2013. „To znanje bi moralo zajemati načela učinkovitega sodelovanja na področju kazenskega pregona, temeljne pravice, [...]“, str. 6, na voljo na strani <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.do>.

Kako uporabljati ta priročnik

Ta priročnik vsebuje osnovne elemente praktičnega, tečajnikom prijaznega programa usposabljanja o policiji in človekovih pravicah. Izvajalci usposabljanja bodo morali to gradivo dopolniti z drugimi viri, če bodo želeli podrobneje obravnavati nekatera vprašanja.

Na voljo je šest modulov s predlaganimi dejavnostmi za usposabljanje, med katerimi je treba izbrati glede na konkretne okoliščine usposabljanja (čas, ki je na voljo, ciljno občinstvo, kontekst države), pri čemer je treba najprej oceniti ciljno občinstvo in določiti cilje usposabljanja: kakšni so razumevanje, odnos in izkušnje udeležencev? Kaj naj bi usposabljanje doseglo?

„Informativne opombe“ za izvajalce usposabljanja v vsakem modulu pojasnjujejo ključne točke in predstavljajo nujno znanje za uspešno obravnavo vsebine modula. Navedeni so tudi dodatni viri informacij.

Priročnik je treba prilagoditi posameznim dejanskim okoliščinam vsake države. Večina navedenih sodnih primerov je z Evropskega sodišča za človekove pravice in torej veljajo za vse evropske države, vendar pa je treba dodati gradivo, ki se nanaša na posamezno državo, predpise v zvezi s policijo in nacionalno zakonodajo.

Neobvezni programi s kombinacijami modulov za dvoipoldnevno ali tridnevno delavnico so navedeni v Prilogi 1.

Struktura priročnika

Priročnik sestavlja šest modulov, ki obravnavajo ključne elemente pristopa k policijski dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah, ter sklop prilog z dodatnim gradivom.

- Modul 1: Osnove človekovih pravic
- Modul 2: Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic
- Modul 3: Analiza človekovih pravic – obveznosti spoštovati in varovati
- Modul 4: Prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
- Modul 5: Raznolikost, enakost in nediskriminacija
- Modul 6: Človekove pravice policistov
- Priloge vsebujejo: programe za delavnice, osnovna navodila za izvajalce usposabljanja, pripravo študij primerov – nasvetov in zbirko praktičnih primerov

Struktura modulov

Vsak modul je sestavljen iz treh delov:

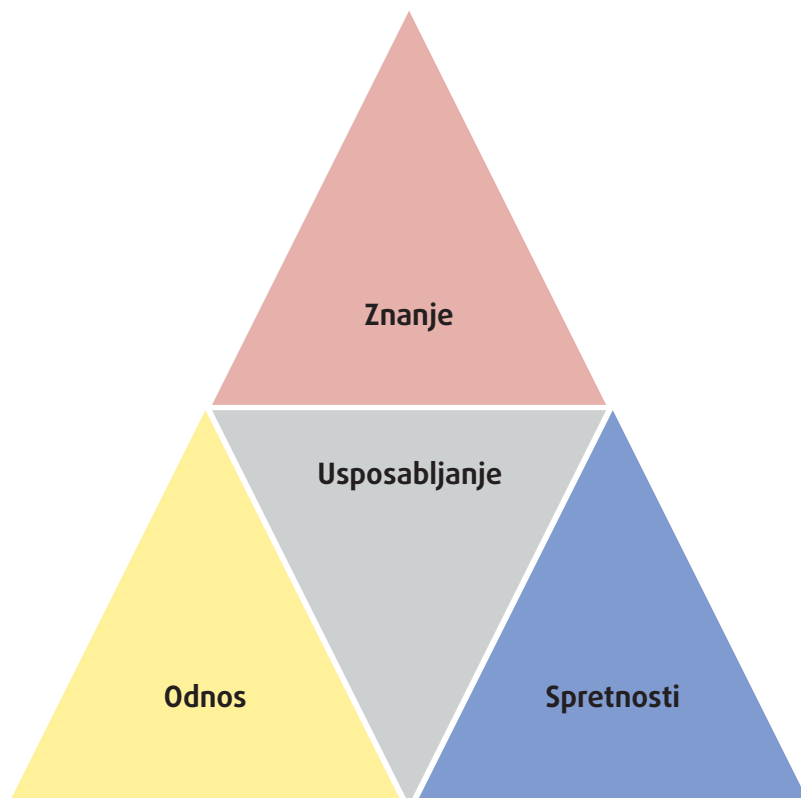
- **Uvod in opis dejavnosti usposabljanja:** cilji (znanje, odnos, spretnosti), zahteve (čas, gradivo, okolščine) ter opis dejavnosti in učni listi.
- **Informativne opombe:** podrobne informacije za vodenje dejavnosti usposabljanja, vključno z nasveti za usposabljanje.
- **Dopolnilno gradivo:** dodatne informacije, ki se lahko uporabljajo za dopolnitev dejavnosti usposabljanja in informativne opombe.

V nekaterih moduli ta del vključuje tudi dodatne dejavnosti, ki se lahko uporabijo v podaljšanih tečajih usposabljanja, oziroma natančneje dobre prakse z različnih evropskih policijskih akademij. Njihov obseg je običajno širši in lahko služijo kot navdih za vključevanje tem, povezanih s človekovimi pravicami, v učne načrte policijskih akademij.

Izobraževanje o temeljnih pravicah in policijska dejavnost – trikotnik izobraževanja o človekovih pravicah⁴

Na kompleksnem področju človekovih pravic ne obstajajo vnaprej pripravljene odgovori ali kontrolni sezname. Delo in dejanja policistov morajo biti v skladu s smernicami o človekovih pravicah; soočajo se s težko nalogo razsojanja in presojanja zaznanih navzkrižnih interesov v vsakem konkretnem položaju. Pri tem so jim v pomoč tri dimenzije: znanje, spretnosti in odnos. Dejavnosti usposabljanja v vsakem modulu so načrtovane ob upoštevanju trikotnika izobraževanja o človekovih pravicah.

Naslednje ključne sposobnosti se lahko štejejo za zelene rezultate usposabljanja o človekovih pravicah za policijo:

4. „Trikotnik izobraževanja o človekovih pravicah“ je uveljavljen koncept, ki združuje znanje (teorijo) s spretnostmi in odnosi (prakso) in ki ga je mogoče najti v različnih publikacijah za izobraževanje o človekovih pravicah, kot so: „*Human rights, education and global responsibilities*“ (1992); „*Understanding Human Rights, Manual on human rights education*“ (2006); „*Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*“, na podlagi Suntinger, W. (2005), ki je tudi soavtor tega priročnika; posodobljen na podlagi dela OVSE/ODIHR, „*Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*“, september 2012.

Znanje – udeleženci naj bi razumeli funkcijo človekovih pravic v družbi, (zgodovinski) razvoj človekovih pravic; razumeli načela človekovih pravic (zlasti načeli nujnosti in sorazmernosti; načelo nediskriminacije; obveznosti države spoštovati in varovati človekove pravice, univerzalnost in nedeljivost); osnovne elemente sistema varovanja človekovih pravic; vsebino standardov na področju človekovih pravic, ki so pomembni za njihovo delo (vključno z absolutno prepovedjo mučenja); pomembne mednarodne dokumente o človekovih pravicah; organizacije in institucije, ki delajo za človekove pravice; ter cilje in značilnosti dela policije, ki temelji na človekovih pravicah, v demokratičnih družbah.

Spretnosti – udeleženci naj bi bili zmožni uporabljati načela človekovih pravic (zlasti načeli nujnosti in sorazmernosti) pri praktičnem delu; strokovno komunicirati s skupnostjo in zunanjimi deležniki, vključno z manjšinskimi skupnostmi; oblikovati in predstaviti prepričujoč argument; analizirati realne položaje z vidika človekovih pravic, vključno z ugotavljanjem kršitev človekovih pravic; uporabljati spretnosti obvladovanja/reševanja sporov; sprejeti kritiko; razmisliti o lastni identiteti; razpravljati o vprašanih v zvezi s človekovimi pravicami, raznolikostjo in policijsko dejavnostjo; uporabljati analizo človekovih pravic v lastnem okolju ter organizacijskih strukturah in praksah.

Odnos – udeleženci naj bi razmislili o spoštovanju samega sebe in drugih na osnovi dostojanstva vseh; zavezanosti k enakosti ne glede na spol, raso, barvo, etnično ali socialno poreklo, genetske značilnosti, jezik, vero ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, pripadnost nacionalni manjšini, premoženje, rojstvo, invalidnost, starost ali spolno usmerjenost itd.; zaupanju pri obravnavi človekovih pravic kot cilja in podlage policijskega dela; zavedanju o lastni odgovornosti; sočutju do drugih, zlasti manjšin; odprtosti nazorov; spoštovanju in sodelovanju z zunanjimi deležniki, vključno s skupnostmi in nadzornimi institucijami; odprtosti za razmislek; pripravljenosti učiti se iz napak; pripravljenosti sprejeti kritiko; sprejemanju raznolikosti v družbi in njenih posledicah za policijsko dejavnost.

Nasvet za usposabljanje: usposabljanje naj nekaj velja

Družboslovne raziskave so pokazale, da imajo tečaji usposabljanja v zvezi s človekovimi pravicami omejen učinek, če so izvedeni ločeno od drugih vidikov. Usposabljanje mora biti vključeno v širši strukturni in organizacijski vidik. Človekove pravice morajo biti jasno priznane kot zelo pomembne s pomočjo notranjih postopkov sprejemanja odločitev, kot so izbira osebja, napredovanje, komunikacijske in informacijske strategije, funkcije upravljanja in vodenja ter disciplinski postopki. Prevladujoče dejanske organizacijske razmere lahko škodijo usposabljanju o človekovih pravicah. Če se usposabljanje uporablja skupaj z drugimi strukturnimi ukrepi v organizacijski kulturi, bo vpliv veliko večji.

Vir: Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (OHCHR) (2011)

Razvoj priročnika

Da bi bilo njeno delo na področju izobraževanja in usposabljanja o človekovih pravicah kar najbolj učinkovito, se je FRA z mešano metodologijo spletnih vprašalnikov, telefonskih razgovorov in osebnih sestankov ter delavnic posvetovala z več kot 80 akterji/institucijami, vključno z Evropsko komisijo, nacionalnimi institucijami za človekove pravice (NHRI), mednarodnimi in nacionalnimi akterji in nevladnimi organizacijami (NVO) na področju izobraževanja in usposabljanja o človekovih pravicah. Akterji in institucije, s katerimi se je posvetovala, vključujejo: 19 policijskih akademij (iz Avstrije, Belgije, s Cipra, iz Danske, Francije, Grčije, Irske, Latvije, Litve, Madžarske, z Malte, iz Nemčije, Nizozemske, Poljske, Portugalske, Slovenije, Španije, Švedske in Združenega kraljestva); mednarodne organizacije z izkušnjami z delom policije in človekovimi pravicami, kot sta Svet Evrope in Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) ter njen Urad za demokratične institucije in človekove pravice (ODIHR); in specializirane organe, katerih pooblastila zadevajo policijsko dejavnost in policijsko usposabljanje, kot so Zveza evropskih policijskih akademij (AEPC), Agencija Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (CEPOL), Evropski policijski urad (Europol), Mednarodna organizacija kriminalistične policije (Interpol) in Nacionalna agencija za izboljšanje policije s sedežem v Združenem kraljestvu, ki je sodelovala v pripravljani delavnici in poudarila potrebo po usmerjenem usposabljanju o temeljnih pravicah.

Osebe, s katerimi so bili opravljeni razgovori, so izpostavile, da se vloga usposabljanja o človekovih pravicah v policijskem usposabljanju razlikuje med državami EU. Da bi se povečala njegova pomembnost, bo treba premagati nekatere izzive. Policijsko usposabljanje o človekovih pravicah se lahko opravi neformalno in prostovoljno. Na posvetovanjih je bilo poudarjeno pomanjkanje izmenjave praks usposabljanja o človekovih pravicah med policijskimi akademijami držav članic EU in premajhno sodelovanje z zunanjimi izvajalci usposabljanj o človekovih pravicah, kot so nevladne organizacije in nacionalne institucije za človekove pravice. Podan je bil tudi komentar, da usposabljanje o človekovih pravicah za policijo ne reši nujno zaznanega navzkrižja interesov med nosilci dolžnosti (policijo) in imetniki pravic (člani družbe).

FRA je najela dva svetovalca s področja človekovih pravic, ki sta tudi izkušena izvajalca policijskih usposabljanj, Gudrun Rabussay-Schwald in Walterja Suntingerja, da pripravita osnutek tega priročnika za usposabljanje, ki ga je FRA nato pregledala.

Osnutek besedila so maja 2011 pregledali številni strokovnjaki s področja človekovih pravic in policijskega usposabljanja. Želimo se jim zahvaliti za njihove dragocene prispevke: Anja Bienert, vodja programa Policija in človekove pravice pri Amnesty International, Nizozemska; Michiel Holthackers, AEPC, policijska akademija Nizozemska; Karl-Heinz Grundböck, predstavnik Ministrstva za notranje zadeve Avstrije; Andre Konze, polkovnik na policijski akademiji Severno Porenje-Vestfalija v Nemčiji; Reinhard Kreissl, kriminalni sociolog na Inštitutu za sociologijo prava in kriminologijo v Avstriji; Marina Narvaez, svetovalka za vprašanja protiterorizma na OVSE/

Urad za demokratične institucije in človekove pravice (ODIHR); Cristina Sganga, neodvisna svetovalka za človekove pravice in izvajalka policijskega usposabljanja; in Murat Yıldız, svetovalec za usposabljanje na Enoti OSVE za strateške policijske zadeve. Pri drugem koraku zagotavljanja kakovosti so izvajalci usposabljanja na policijskih akademijah v 12 državah članicah EU (iz Avstrije, Belgije, Bolgarije, Francije, Grčije, Litve, Nemčije, Poljske, Portugalske, Slovaške, Švedske in Združenega kraljestva) in na Hrvaškem v pilotnem usposabljanju preskusili module iz osnutka priročnika. Cenimo tudi strokovni prispevek Walterja Suntingerja o analitičnih shemah, opombah in čtivu, ki so bili za ta priročnik prilagojeni iz njegovih del. Ta priročnik uporablja vaje, ki so bile prilagojene iz usposabljanj Lige proti žaljenju (Anti-Defamation League) o raznolikosti „Svet raznolikosti“, in vaj, ki so jih prispevali: Walter Suntinger; Gudrun Rabussay-Schwald; Rafael Behr; Günther Berghofer, avstrijski policijski načelnik; Gamal Turawa, svetovalec za spodbujanje raznolikosti in izvajalec usposabljanja pri metropolitanski policiji v Londonu, Združeno kraljestvo; ter nasvetov za usposabljanje, ki so jih podali Thomas Greis z avstrijske policijske akademije; Andre Konze, polkovnik na policijski akademiji Severnega Porenja-Vestfalije, Nemčija; Maria Knutsson, višja predavateljica na švedski nacionalni policijski visoki šoli; Remo Pusca z avstrijske policijske akademije; Oliver van Wrochem, vodja študijskega centra v spominskem obeležju koncentracijskega taborišča Neuengamme, in Ulrike Pastoor.

Iskreno se zahvaljujemo Mauriceu Petitu, nekdanjemu predsedniku AEPC, ki je vključil človekove pravice v načrt AEPC ter vzpostavil stike med nacionalnimi policijskimi akademijami in agencijo FRA. Zahvaljujemo se tudi policijski akademiji v Lyonu, École Nationale Supérieure de la Police (ENSPI), na kateri je Jean-Marie Fiquet gostil pilotno usposabljanje.

V tretjem koraku so izvajalci usposabljanja, ki niso bili vključeni v zasnovano ali pripravo priročnika, le-tega uporabili na skupnem usposabljanju agencij CEPOL in FRA v Bramshillu, v Združenem kraljestvu, septembra 2011. Zahvaljujemo se agenciji CEPOL, da je gostila to usposabljanje, prvo od serij usposabljanj agencij CEPOL in FRA.

V tem procesu je FRA zagotovila platformo za izmenjavo informacij in praks ter opozarjanje na potrebe po usposabljanju. Za spodbujanje takšne izmenjave znanja vsebuje ta priročnik devet vaj za usposabljanje o človekovih pravicah, ki se trenutno uporabljajo na nacionalnih policijskih akademijah v EU: v Avstriji, Nemčiji (tri vaje), na Škotskem, Švedskem in v Združenem kraljestvu ter pri organizacijah ILGA Evropa in OVSE/ODIHR.

Poleg vključitve deležnikov so pravni in družboslovni strokovnjaki na agenciji FRA izvedli pomembno povezano raziskavo, katere ugotovitve poudarjajo potrebo po ciljno usmerjenem in prilagojenem policijskem usposabljanju, ki usklajuje varnostna vprašanja z načeli nediskriminacije. Za izpolnjevanje potreb raznolikih družb morajo sodobni policijski koncepti v EU temeljiti na vzpostavljanju odnosa zaupanja z vsemi deli družbe v enaki meri. Uveljavljanje človekovih pravic je neizogiben predpogoj za takšno zaupanje, za katerega mora policija prevzeti bolj proaktivno in na storitve usmerjeno vlogo.

Za takšno policijsko delo so pomembne naslednje publikacije agencije FRA:

Temeljne pravice na južnih morskih mejah Evrope (2013)

To poročilo agencije FRA obravnava razmere na južnih morskih mejah Evrope v zvezi z najbolj temeljnimi pravicami oseb, in sicer pravico do življenja in pravico do nevračanja v državo mučenja, preganjanja ali nečloveškega ravnanja. Obravnava postopke nadzora morskih meja in izkrcavanja ter splošne zadeve, kot so politika EU, usposabljanje in operacije, ki jih vodi agencija Frontex, ter prakse v državah članicah EU, vključenih v raziskavo, in sicer Ciper, Grčija, Italija, Malta in Španija. Namen poročila je z opredelitvijo izzivov v zvezi s temeljnimi pravicami na južnih morskih mejah Evrope in obetavnih praks svetovati oblikovalcem in izvajalcem politik EU na ravni EU in držav članic.

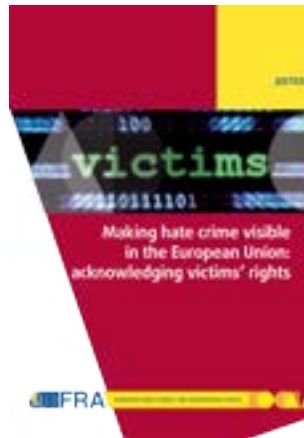
EU-MIDIS Podatki v središču 6: Manjšine kot žrtve kaznivih dejanj (2012)

EU-MIDIS Podatki v središču 6 predstavlja podatke o izkušnjah, ki so jih sodelujoči v anketi imeli kot žrtve petih vrst kaznivih dejanj: kraja vozila ali iz vozila; vlom ali poskus vloma; kraja osebne lastnine brez nasilja ali groženj (osebna kraja); napad ali grožnja; in hudo nadlegovanje. Povprečna stopnja kriminalne viktimizacije za vse skupine, vključene v raziskavo EU-MIDIS, je bila 24 % oziroma povedano drugače, vsak četrti pripadnik manjšine je bil žrtev kaznivega dejanja vsaj enkrat v 12 mesecih pred raziskavo. „Vidnejše“

manjšine, torej tiste, ki se po videzu razlikujejo od večinskega prebivalstva, so v raziskavi EU-MIDIS sporočile v povprečju višje stopnje viktimizacije kot priseljenci ali manjšine, ki so po videzu bolj podobne večinskemu prebivalstvu. Vendar pa ti rezultati prikrivajo bistvene razlike med državami članicami EU, v katerih živijo splošne skupine anketirancev, kot so „Romi“ in „podsaharski Afričani“.

Opozorjanje na kazniva dejanja iz sovraštva v Evropski uniji: priznavanje pravic žrtev (2012)

Raziskava agencije FRA kaže, da ostajata diskriminacija in nestrpnost problem v Evropski uniji, kljub trudu držav članic, da bi ju izkoreninile. Verbalna zloraba, fizični napadi in umori iz predsodkov težijo evropsko družbo v vsej njeni raznolikosti, od vidnih manjšin do invalidov. Osebe, krive tovrstnih „kaznivih dejanj iz sovraštva“, kar je splošen pojem za ta zaskrbljujoč pojav, izhajajo iz različnih plasti družbe. Njihova kazniva dejanja povzročajo neizmerljivo škodo žrtvam, družinam in družbi kot celoti, zato postaja vedno nujnejše najti ustrezen odziv. To poročilo agencije FRA naj bi EU in njenim državam članicam pomagalo, da se s takšnimi kršitvami temeljnih pravic spopadejo z opozarjanjem nanje in z zahtevo, da kršitelji zanje odgovarjajo. To pomeni spodbujanje žrtev in prič, naj takšna kazniva dejanja prijavijo, ter krepitev njihovega zaupanja v zmožnost pravosodnega sistema, da tovrstna kazniva dejanja obravnava odločno in učinkovito.

čilo agencije FRA naj bi EU in njenim državam članicam pomagalo, da se s takšnimi kršitvami temeljnih pravic spopadejo z opozarjanjem nanje in z zahtevo, da kršitelji zanje odgovarjajo. To pomeni spodbujanje žrtev in prič, naj takšna kazniva dejanja prijavijo, ter krepitev njihovega zaupanja v zmožnost pravosodnega sistema, da tovrstna kazniva dejanja obravnava odločno in učinkovito.

EU-MIDIS Podatki v središču 4: Policijska preverjanja in manjšine (2010)

EU-MIDIS je bila prva anketa, pri kateri so skupine priseljencev in pripadnikov etničnih manjšin po vsej EU odgovarjale na vprašanja o svojih izkušnjah z diskriminacijo in kriminalno viktimizacijo v vsakdanjem življenju, in je ugotovila, da policija v Belgiji, Franciji, Grčiji, na Madžarskem, v Nemčiji in Španiji pogosteje preverja pripadnike manjšin kot večinsko prebivalstvo, ki živi v istih soseskah. Manjšine, ki menijo, da jih policija pogosteje preverja zaradi njihovega etničnega ali priseljenškega porekla, manj zaupajo policiji kot manjšine, ki menijo, da preverjanje ni bilo povezano z njihovo pripadnostjo manjšini.

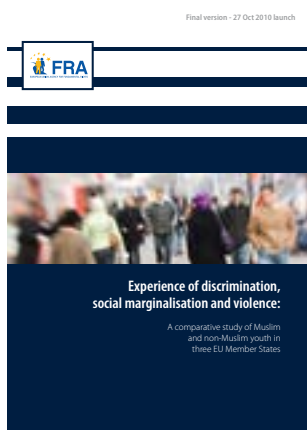
šine, ki menijo, da preverjanje ni bilo povezano z njihovo pripadnostjo manjšini.

Za učinkovitejše izvajanje policijskega nadzora: Razumevanje in preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja: Priročnik (2010)

Če je razlog za preverjanje posameznika zgolj ali predvsem rasa, etnična pripadnost ali vera te osebe, gre za diskriminacijsko etnično profiliranje. Takšne prakse vodijo v odtujevanje nekaterih skupnosti v EU in hkrati v manj učinkovito policijsko dejavnost. Priročnik agencije FRA naj bi policiji pomagal obravnavati in preprečevati diskriminacijsko etnično profiliranje in naj bi se uporabljal kot orodje za učinkovitejšo policijsko dejavnost.

Izkušnje z diskriminacijo, družbeno marginalizacijo in nasiljem: primerjalna študija mladih muslimanov in nemuslimanov (2010)

Družbena marginalizacija in diskriminacija imata hude posledice za vsako družbo in obe je treba obravnavati prednostno, saj sta neposredno povezani z nasilnim vedenjem med mladimi. Ta raziskava kaže visoko stopnjo prekrivanja med tremi državami članicami EU, in sicer Francijo, Španijo in Združenim kraljestvom, pri obravnavanju pojasnjevalnih dejavnikov za nasilni odnos ali nasilna dejanja mladih. Z nasilnim vedenjem je mogoče povezati naslednje glavne dejavnike: moški spol, članstvo v skupini mladih prestopnikov/

mladostniški tolpi, doživljanje diskriminacije in družbene marginalizacije. Ko se upoštevajo ti vidiki, versko ozadje in/ali pripadnost ne igrata vloge pri razlaganju nasilnega vedenja. Te ugotovitve temeljijo na raziskavi, ki jo je FRA izvedla v letih 2008 in 2009 med 3 000 mladimi, starimi od 12 do 18 let, v Franciji, Španiji in Združenem kraljestvu, pri čemer gre za tri države članice, v katerih so se zgodili teroristični napadi, povezani z radikalnim islamom, ali družbeni nemiri, povezani z mladimi priseljenci večinoma muslimanske pripadnosti.

MODUL 1: OSNOVE ČLOVEKOVIH PRAVIC

Uvod	23
Dejavnost: Razumevanje osnov človekovih pravic	24
Učni list – Osnovne ideje in koncepti človekovih pravic	26
Informativne opombe	27
1. Kaj so človekove pravice?	27
2. Kakšne vrste človekovih pravic obstajajo?	28
3. Kaj so funkcije človekovih pravic?	29
4. Katere obveznosti vključujejo človekove pravice?	30
5. Kje so človekove pravice vključene v zakonodajo in kako se spremljajo?	33
Dopolnilno gradivo	37

Osnove človekovih pravic

Uvod

V tem modulu so predstavljeni splošni koncepti in značilnosti človekovih pravic s pregledom etične in zgodovinske podlage njihove sodobne oblike in izvajanja. Obravnavana so uporabljena pravna sredstva in terminologija ter organizacije in mehanizmi, ki varujejo in spodbujajo človekove pravice.

V modulu je poudarjenih več ključnih vidikov človekovih pravic, vključno z osnovnim glavnim konceptom človekovega dostojanstva in navedbo specifičnih pravic, ki jih ta pojem vključuje. Razložena je dvojna obveznost držav, da spoštujejo in varujejo človekove pravice: „spoštovati“ pomeni negativno obveznost vzdržati se dejanj, ki bi omejevala človekove pravice; in „varovati“ pomeni pozitivno obveznost ukrepati za zagotovitev uživanja človekovih pravic.

Dejavnost je načrtovana tako, da spodbuja splošno razpravo o vlogi in namenu človekovih pravic v sodobnih družbah, preden se v nadaljnjih modulih podrobneje obravnavajo specifični vidiki človekovih pravic, povezani s policijo. Vprašanja za razpravo se začnejo s poljudnim pristopom k človekovim pravicam. Temu sledijo vprašanja, ki naj bi sprožila razpravo o človekovem dostojanstvu in specifičnih pravicah, namenu človekovih pravic in obveznostih, ki izhajajo iz teh pravic.

Vprašanja zadevajo temeljna vprašanja načel, organizacije in delovanja družbe ter države in lahko sprožijo razgreto debato.

Dejavnost: Razumevanje osnov človekovih pravic

Namen:

Udeleženci naj bi si s to dejavnostjo razširili razumevanje osnov človekovih pravic, vključno s ključnimi koncepti in njihovim delovanjem.

Cilji:

Znanje

- razumeti osnovno idejo in funkcije človekovih pravic
- razumeti ključne koncepte človekovih pravic in ustrezajoče obveznosti
- seznaniti se z razvojem človekovih pravic skozi čas
- seznaniti se z najpomembnejšimi mednarodnimi dokumenti o človekovih pravicah in vrstami zaščitnih mehanizmov

Odnos

- prepoznati osnovno vrednost človekovih pravic, vključno z njihovo pravno in politično pomembnostjo ter dejstvom, da tvorijo osnovo za mirno družbo in prispevajo k pravičnemu življenju za vse

Spretnosti

- ugotoviti, katere človekove pravice so povezane s policijskim delom

Zahteve:

- čas: 40 do 60 minut
- gradivo:
 - učni list z vprašanji za razpravo
 - neobvezno: predstavitve PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: največ 20 do 25 oseb

Opis dejavnosti: Razumevanje osnov človekovih pravic

- 1 Predstavite namen in cilje te dejavnosti.
- 2 Razdelite učne liste – osnovne ideje in koncepti človekovih pravic.
- 3 Razdelite udeležence v skupine po 4 do 6 oseb in vsako skupino prosite, naj se pogovori o eni ali dveh izjavah. Skupine imajo za delo na voljo 30 do 45 minut, odvisno od števila izjav, o katerih se naj pogovarjajo. Poskrbite, da skupine določijo poročevalca, ki predstavi rezultate vsem udeležencem.
- 4 Odgovorite na vsako vprašanje, ki se pojavi pri skupinskem delu.
- 5 Prosite skupine, naj predstavijo svoje delo pred vsemi udeleženci.
- 6 Na splošno se pogovorite o rezultatih in o tem, kaj so se udeleženci naučili.
- 7 Povzemite glavne točke in podajte posebej pripravljen prispevek, ki po potrebi vključuje informacije iz informativnih opomb.

Učni list – Osnovne ideje in koncepti človekovih pravic

Vprašanja za razpravo:

- 1. „Z drugimi ravnaj tako, kot bi sam želel, da drugi ravnajo s teboj.“**
 - Kakšno je razmerje med tem zlatim pravilom in človekovimi pravicami? Kje vidite podobnosti in kje razlike?
 - Ali menite, da so človekove pravice splošno veljavne?
- 2. „Ideja človekovih pravic je preprosta a hkrati zelo močna: obravnavaj ljudi dostojanstveno.“**

John Ruggie, posebni poročevalec ZN za podjetništvo in človekove pravice, „UN Guiding Principles on Business and Human Rights“

 - Ali se strinjate s to izjavo? Pojasnite, zakaj se strinjate oziroma zakaj se ne strinjate.
 - Ali se lahko spomnite še kakšnega drugega kratkega stavka, ki bi izražal osnovno idejo človekovih pravic?
- 3. „Priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic je temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu.“**

Združeni narodi, Splošna deklaracija človekovih pravic, 1948

 - Ali se strinjate s to izjavo? Pojasnite, zakaj se strinjate oziroma zakaj se ne strinjate.
 - Ali se lahko spomnite še kakšnega drugega „temelja“ svobode, pravičnosti in miru?
- 4. „Cilj vsakega političnega združevanja je ohranitev naravnih in nezastarljivih človekovih pravic. Te pravice so svoboda, lastnina, varnost in upor proti zatiranju.“**

2. člen francoske deklaracije o pravicah človeka in državljana, 1789

 - Ali je ta koncept ciljev države še vedno ustrezen?
 - Katerih drugih ciljev države se lahko spomnite?
- 5. „Danes se preveč govori o pravicah. Ljudje so pozabili na dolžnosti, ki jih imamo do drug drugega in do družbe.“**
 - Ali se strinjate s to izjavo? Pojasnite, zakaj se strinjate oziroma zakaj se ne strinjate.
 - Kakšno je razmerje med pravicami in obveznostmi?

Informativne opombe

Te informativne opombe vsebujejo uporabne informacije za dopolnitev vprašanj na učnih listih in vodenje razprave usposabljanja o osnovah človekovih pravic in so organizirane, kot sledi:

1. Kaj so človekove pravice?
2. Kakšne vrste človekovih pravic obstajajo?
3. Kaj so funkcije človekovih pravic?
4. Katere obveznosti vključujejo človekove pravice?
5. Kje so človekove pravice vključene v zakonodajo in kako se spremljajo?

1. Kaj so človekove pravice?

1. člen Splošne deklaracije človekovih pravic

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.

Različne filozofske teorije in vere že stoletja razmišljajo o osnovnih načelih, na katerih temeljijo človekove pravice. Eno od osrednjih filozofskih vprašanj, ki stoji za človekovimi pravicami, je:

Kako bi morali ravnati drug z drugim?

Zlato pravilo je pradačno etično načelo, ki odgovarja na to vprašanje in usmerja vedenje ljudi: „Z drugimi ravnaj tako, kot bi sam želel, da drugi ravnajo s teboj.“ V glavnih svetovnih religijah in etičnih sistemih obstajajo različne oblike tega zlatega pravila.

Človekove pravice so v mnogih pogledih sodobna, podrobnejša oblika tega zlatega pravila. Človekove pravice izhajajo iz ideje, da imajo vsi ljudje prirojeno človekovo dostojanstvo. Nihče torej ne sme kršiti tega dostojanstva. Vsi morajo ravnati tako, da varujejo dostojanstvo drugih kot tudi lastno. Poleg dostojanstva vključujejo človekove pravice tudi ideje svobode, pravičnosti, enakosti in solidarnosti.

Nasvet za usposabljanje: uporaba zlatega pravila

Razprava o zlatem pravilu v kontekstu človekovih pravic lahko vodi v občutljive teme in zahtevna vprašanja, zlasti v zvezi z vero. Poskusite predvideti takšne pripombe in vprašanja ter se nanje pripraviti, da jih boste lahko obravnavali mirno in strokovno.

2. Kakšne vrste človekovih pravic obstajajo?

Preambula Splošne deklaracije človekovih pravic

[...] priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic je temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu.

Človekove pravice so lahko izražene z vrednotami, zakoni in politikami. Človekovo dostojanstvo, svoboda, enakost in solidarnost so koncepti, na katerih temeljijo človekove pravice (1. člen Splošne deklaracije človekovih pravic). Ti koncepti so konkretno izraženi v številnih specifičnih človekovih pravicah, vključenih v državne ustave ter regionalne in mednarodne instrumente za človekove pravice.

Človekove pravice zajemajo številna področja življenja in so pogosto razvrščene v naslednje kategorije:

Civilne in politične pravice

- pravica do življenja
- prepoved mučenja
- prepoved suženjstva
- pravica do svobode in varnosti
- pravica do poštenega sojenja
- pravica do zasebnega in družinskega življenja
- svoboda vesti in vere
- svoboda izražanja
- svoboda zbiranja in združevanja
- svoboda gibanja
- glasovalna pravica
- pravica do enakega dostopa do javnih služb
- pravica do ustanavljanja političnih strank
- pravica do naslavljanja peticij
- pravica do lastnine (ki se deloma obravnava tudi kot ekonomska in socialna pravica)

Ekonomске, socialne in kulturne pravice

- pravica do dela in proste izbire zaposlitve
- pravica do pravičnih in zadovoljivih delovnih pogojev
- pravica do ustanavljanja sindikatov
- pravica do socialne varnosti
- pravica do primerne življenjske ravni
- pravica do zdravja
- pravica do izobraževanja
- pravica do udeležbe v kulturnem življenju in uživanju napredka znanosti

Solidarnost/skupinske pravice

- pravica narodov do samoodločbe
- pravice manjšin in domorodnih ljudstev
- pravica do razvoja

Enakost in nediskriminacija

- pravica do enakosti in nediskriminacije je tako materialna pravica kot tudi načelo, po katerem morajo biti človekove pravice zagotovljene brez kakršne koli diskriminacije.

Nasvet za usposabljanje: predstavitev celotnega obsega človekovih pravic

Pri razpravi o različnih kategorijah človekovih pravic je dobro predstaviti celoten obseg človekovih pravic. Pregled celotnega spektra pomaga udeležencem bolje razumeti, kako nekatere pravice, kot so ekonomske in socialne, zadevajo njih kot imetnike pravic. S tem se tudi izpostavi, da so človekove pravice sicer temelj sodobne družbe, vendar pa jih nekatere marginalizirane skupine še ne uživajo v celoti.

3. Kaj so funkcije človekovih pravic?

„Ideja človekovih pravic je preprosta a hkrati zelo močna: obravnavaj ljudi dostojanstveno.“

John Ruggie, posebni poročevalec ZN za podjetništvo in človekove pravice, UN Doc A/HRC

„UN Guiding Principles on Business and Human Rights“

„Človekove pravice so tiste temeljne pravice, ki ljudem dajejo moč, da svoja življenja oblikujejo v skladu z načeli svobode, enakosti in spoštovanja do človekovega dostojanstva.“

Manfred Nowak, nekdanji posebni poročevalec ZN za mučenje (2003), „Introduction to the International Human Rights Regime“, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, str. 1

Človekove pravice, ki vključujejo tako pravice kot tudi obveznosti, ustvarjajo okolje, v katerem lahko vsi ljudje živijo dostojanstveno. Človekove pravice podeljujejo različne pravice in nalagajo obveznosti posameznikom in državam.

Za posameznike človekove pravice:

- pomagajo ustvariti pogoje za zadovoljevanje njihovih osnovnih potreb;
- varujejo ključne človeške vrednote, kot so življenje, telesna in duševna celovitost, svoboda, varnost, dostojanstvo in enakost, pred zlorabo s strani države in pred zlorabo s strani drugih ljudi;
- varujejo pred izključenostjo in marginalizacijo oziroma ju pomagajo odpravljati z dostopom do socialnih storitev, kot sta izobraževanje in zdravstveno varstvo;
- zagotavljajo mehanizem za izravnavo in reševanje sporov, ko pride do navzkrižja legitimnih interesov (pravice in svoboda posameznika se končajo tam, kjer se začnejo pravice in svoboda drugega posameznika);
- pomagajo ljudem pri sprejemanju konkretnih pravnih in moralnih sodb v težkih življenjskih položajih.

Za države človekove pravice:

- urejajo odnose med državami in družbami na eni strani in posamezniki na drugi z osnovnimi pravili, kako naj države in družbe delujejo;
- določajo obveznosti države, da spoštujejo in varujejo posameznike;

- pomagajo usmerjati države pri postavljanju zakonov, ki urejajo delovanje posameznikov in skupin, ter vzpostavitvi ustreznih nepristranskih pravosodnih organov, ki odločajo o (pravnih) sporih in izvršujejo zakone;
- tvorijo osnovo za svobodo, pravičnost in mir v družbi.

Za policiste človekove pravice:

- pomagajo policistom pri odločanju, kaj je dovoljeno ali prepovedano;
- pomagajo oblikovati notranje organizacijske strukture policijske dejavnosti;
- določajo dolžnosti policistov kot predstavnikov države, da spoštujejo in varujejo posameznike;
- varujejo ključne človeške vrednote policistov, ki so prav tako imetniki pravic.

Da bi se človekove pravice uveljavljale v celoti, morajo posamezniki spoštovati pravice, države pa imajo obveznost spoštovati in varovati pravice. Obveznosti spoštovati in varovati sta bistveni za sistem človekovih pravic.

Nasvet za usposabljanje: obravnava vprašanj in tem, ki se lahko pojavijo

- Kaj je dostojanstvo?
- Primeri položajev, v katerih je preprosto ali ni preprosto nekoga obravnavati dostojanstveno.
- Dejavniki, ki krepijo ali zmanjšujejo dostojanstvo.
- Ali človekove pravice odgovarjajo na vprašanje, kako naj ravnamo drug z drugim?
- „Človekove pravice so le zahodnjaška ideja. Druge kulture imajo druge vrednote. Naših konceptov ne smemo vsiljevati drugim narodom.“
- Katere so osnovne človeške potrebe?
- Kaj je funkcija države?
- „Če oseba ni izpolnila svojih dolžnosti do družbe, zakaj ji ne bi smeli v zameno vzeti njenih pravic?“

4. Katere obveznosti vključujejo človekove pravice?

1. člen Listine Evropske unije o temeljnih pravicah

Človekovo dostojanstvo je nedotakljivo. Treba ga je spoštovati in varovati.

Obveznosti posameznikov

Posamezniki morajo spoštovati pravice drugih. Svoboda in pravice posameznika se končajo tam, kjer se začnejo svoboda in pravice drugega posameznika. Vse človekove pravice, ne glede na kategorijo, so nedeljive in soodvisne, kar pomeni, da je uresničevanje ene pravice bistven pogoj ali ključen dejavnik za uresničevanje drugih pravic. Ta koncept velja tudi za obveznosti države.

Obveznosti države

Države imajo obveznost vzdržati se neutemeljenega omejevanja človekovih pravic (obveza spoštovati) in obveznost ukrepati za varovanje človekovih pravic (obveza varovati). Ljudje so imetniki pravic, država pa je s pravosodno, izvršilno in zakonodajno vejo oblasti zadevni nosilec dolžnosti. Brez obveznosti spoštovati in varovati bi bile pravice, navedene v informativnih opombah tega modula, brez pomena.

Vse pristojnosti države so omejene in povezane s tema dvema osnovnima obveznostma:*

- **obveznost spoštovati:** država se mora vzdržati nezakonitih in nesorazmernih dejanj. Neutemeljeni posegi v človekove pravice pomenijo kršitve človekovih pravic;
- **obveznost varovati:** država ima obveznost sprejeti upravne, zakonodajne in/ali pravosodne ukrepe za varovanje človekovih pravic, da bi zagotovila, da lahko ljudje uživajo svoje pravice v celoti. Če ne sprejme ustreznih ukrepov, s tem krši človekove pravice.

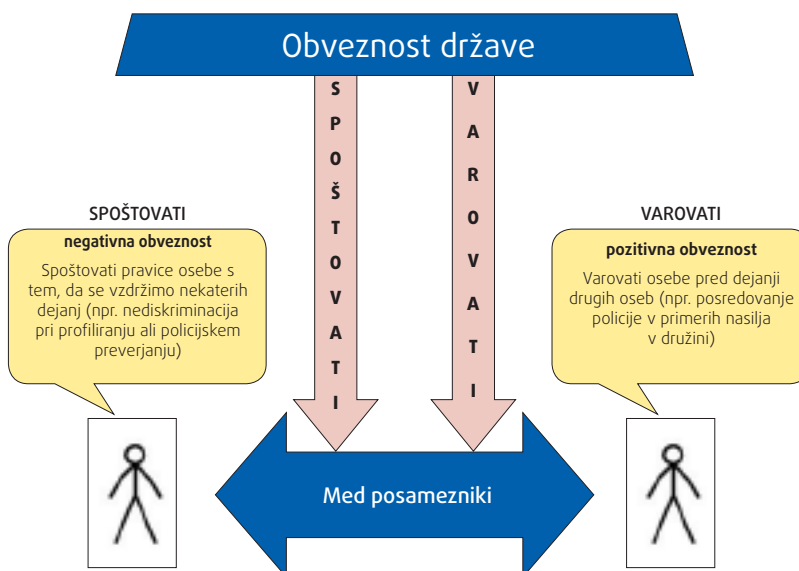
*Opomba: V sistemu človekovih pravic ZN je oblikovana tako imenovana trojica obveznosti spoštovati, varovati in izpolnjevati. Ta sistem se v tem dokumentu v kontekstu policijske dejavnosti zaradi večje preprostosti ne uporablja.

Obveznosti policije

Obveznosti spoštovati in varovati človekove pravice veljajo tudi za policiste, saj so organi oblasti, ki jih imenuje država.

Obveznost policistov spoštovati

Policija ima obveznost spoštovati človekove pravice. To pomeni, da policisti ne smejo samovoljno ali neutemeljeno posegati v človekove pravice posameznikov.

Spoštovanje človekovih pravic: nujnost in sorazmernost

Ko policist aretira osumljenca, s tem posega v osumljenčevo človekovo pravico do osebne svobode in varnosti, ki je določena v 5. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP). Poseganje v to človekovo pravico je lahko utemeljeno z namenom zaščite pravic drugih ali izvrševanja zakona. Če pa policist ukrepa brez utemeljene pravne podlage ali legitimnega cilja oziroma ne spoštuje načel nujnosti in sorazmernosti, s tem krši osumljenčevo človekovo pravico do svobode iz tega člena.

Preglednica 1.1: Obveznost spoštovati: primeri iz policijske dejavnosti

Človekove pravice in s tem povezana obveznost spoštovati	
Za pravico do ...	se mora policija vzdržati ...
življenja	<ul style="list-style-type: none"> • uporabe pretirane, smrtonosne sile
zaščite pred mučenjem ali drugim grdima ravnanjem	<ul style="list-style-type: none"> • uporabe sile pri zaslišanjih • uporabe pretirane sile pri odzivu na fizični upor
osebne svobode in varnosti	<ul style="list-style-type: none"> • aretacij ali pridržanja oseb brez pravne podlage
zasebnega življenja	<ul style="list-style-type: none"> • vstopa v zasebni dom brez ustrezne utemeljitve, npr. preiskovalnega naloga
miroljubnega združevanja	<ul style="list-style-type: none"> • prepovedi združevanja brez ustrezne utemeljitve • uporabe pretirane sile pri obvladovanju in/ali zatiranju demonstracij

Vir: FRA, 2013.

Obveznost policistov varovati

Policisti imajo tudi obveznost varovati človekove pravice, kar od njih zahteva, da sprejmejo konkretne ukrepe na organizacijski in operativni ravni, da bi zagotovili uživanje človekovih pravic. To pomeni obveznost varovati človekove pravice pred kakršnimi koli grožnjami, vključno s takšnimi, ki izhajajo iz odnosov med posamezniki na tako imenovani „vodoravni“ ravni. Na primer, v primerih nasilja v družini ima policija obveznost izvesti konkretne ukrepe, da bi zaščitila pravico do življenja ter pravico do telesne celovitosti in varnosti žrtve. Če policija ogrožene osebe ne zaščiti brez ustrezne utemeljitve, s tem krši človekove pravice. Ta obveznost od policije tudi zahteva, da ustrezno razišče vsako trditev o kršitvah pravice do življenja ali pravice do telesne celovitosti, ne glede na to, kdo naj bi bil storilec.

Preglednica 1.2: Obveza varovati: primeri iz policijske dejavnosti

Človekove pravice in povezana obveznost varovati	
Za pravico do ...	bi morala policija ...
življenja	• izvesti ustrezne ukrepe v primeru verjetne grožnje za življenje ali telesno celovitost
zaščite pred mučenjem ali drugim grdīm ravnanjem	• izvesti ustrezne ukrepe v primeru nasilja v družini
osebne svobode in poštenega sojenja	• obvestiti pridržane osebe o razlogih za aretacijo in obtožbah zoper njih
miroljubnega združevanja	• pripraviti ustrezno organizacijsko ureditev in sprejeti ustrezne operativne ukrepe za zaščito miroljubnih protestnikov pred napadi drugih
učinkovitega pravnega sredstva	• nemudoma in nepristransko raziskati obtožbe o kršitvah človekovih pravic

Vir: FRA, 2013.

Tako kot je običajno več pozornosti namenjene civilnim in političnim pravicam, je tudi v tem primeru javnost veliko bolj osveščena o negativni obveznosti države spoštovati človekove pravice, ki vključuje omejevanje državnih ukrepov, nadzor državnih pristojnosti in neposeganje, kot pa o pozitivni obveznosti varovati.

5. Kje so človekove pravice vključene v zakonodajo in kako se spremljajo?

„Nacionalne institucije za človekove pravice (NHRI) imajo pomembno vlogo v ustroju človekovih pravic na nacionalni ravni, kjer na primer spremljajo skladnost, izvajajo raziskave, sprožajo preventivne ukrepe in osveščajo javnost.“

FRA (2010), „National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I“, Luxembourg, Urad za publikacije Evropske unije (Urad za publikacije), str. 7

„Nacionalne institucije za človekove pravice delujejo kot središča v državah in povezujejo akterje, kot so državne agencije, s civilno družbo. S takšnimi povezavami nacionalne institucije za človekove pravice prispevajo k zmanjšanju ‚vrzeli pri izvajanju‘ med mednarodnimi standardi in konkretnimi ukrepi. Nacionalne institucije za človekove pravice prav tako pomagajo zagotavljati uveljavljanje nedeljivosti in soodvisnosti celotnega spektra človekovih pravic.“

FRA (2010), „National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I“, Urad za publikacije str. 8

Zakonodaja ima ključno vlogo za človekove pravice. Človekove pravice so bile najprej določene na nacionalni ravni, po drugi svetovni vojni pa so se postopoma in sistematično vključevale v mednarodno pravo. Mednarodne pogodbe o človekovih pravicah običajno vključujejo člen, ki določa obveznosti držav v zvezi s človekovimi pravicami. Sodna praksa mednarodnih organov za človekove pravice, vključno z Evropskim sodiščem za človekove pravice (ESČP), je pomagala konkretnije opredeliti te pravice. Razvoj v Združenih narodih (ZN) in na regionalnih ravneh je prinesel obsežen sklop mednarodnih standardov človekovih pravic, ki se nanašajo na številna življenjska področja.

Standardi človekovih pravic na regionalni evropski ravni so posebej pomembni za ta modul usposabljanja. Ti standardi vključujejo tako pogodbe ZN kot tudi evropske pogodbe, ki obstajajo in veljajo sočasno in enako za tiste evropske države, ki so jih ratificirale. V skladu z uveljavljenim načelom mednarodnega prava se v primerih, ko za določene razmere velja več standardov, uporabi tisti, ki je najugodnejši za posameznika.

V nadaljevanju sta podana dva seznama mednarodnih pogodb in drugih instrumentov za človekove pravice, ki vsebujejo standarde človekovih pravic. Prvi seznam je splošen, drugi pa pomemben zlasti za policijsko dejavnost:

Pomembni mednarodni instrumenti za človekove pravice – splošni

- Splošna deklaracija človekovih pravic (1948)
- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965)
- Mednarodni pakt Združenih narodov o državljanskih in političnih pravicah (1966)
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966)
- Konvencija ZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979)
- Konvencija ZN o otrokovih pravicah (1989)
- Konvencija ZN o pravicah invalidov (2006)
- Evropska konvencija o človekovih pravicah (1950)
- Evropska socialna listina (1961)
- Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (2000)

Pomembni mednarodni instrumenti za človekove pravice – pomembni zlasti za policijo

- Konvencija ZN proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (1984)
- Opcijski protokol h Konvenciji ZN proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (2002)
- Mednarodna konvencija o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izgonom (2006)
- Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (1987)
- Kodeks ravnanja ZN za uslužbence organov pregona (1979)
- Deklaracija ZN o osnovnih načelih pravičnosti za žrtve kaznivih dejanj ali zlorabe moči (1985)
- Osnovna načela ZN o uporabi sile in strelnega orožja s strani uslužbencev organov pregona (1990)
- Deklaracija Sveta Evrope o policiji (1979)
- Evropski kodeks policijske etike Sveta Evrope (2001)

Mehanizmi za človekove pravice

Mehanizmi, ki pomagajo nadzorovati in urejati človekove pravice obstajajo na nacionalni, evropski in mednarodni ravni.

Varovanje človekovih pravic se začne na nacionalni ravni. Mednarodni mehanizmi za varstvo človekovih pravic se vključijo šele, ko nacionalni sistemi ne delujejo ustrezno ali ne popravijo kršitve človekovih pravic.

Obstajajo tudi številni mednarodni mehanizmi za spodbujanje in varstvo človekovih pravic. Ti mehanizmi imajo vedno večji vpliv na pravo in prakse v državah. Njihovo pravo in priporočila so v mnogih evropskih državah privedla do pravnih in institucionalnih reform, vključno z reformami policije.

Poleg tega obstajajo še mehanizmi na globalni ravni, kot je splošni redni pregled, s katerim Svet za človekove pravice ZN ocenjuje izpolnjevanje človekovih pravic v vsaki državi članici ZN vsaka štiri leta.

V nadaljevanju je podan seznam mehanizmov za človekove pravice na nacionalni, evropski in mednarodni ravni, vključno z organi, povezanimi s policijo:

Mehanizmi za človekove pravice na nacionalni ravni

- Policija; glej modul 2 glede njene posebne vloge
- Sodišča, vključno z ustavnimi sodišči
- Varuhi človekovih pravic ali nacionalne komisije za človekove pravice
- Parlament, vključno s parlamentarnimi telesi, ki imajo posebne naloge spremljanja človekovih pravic
- Mehanizmi spremljanja krajev pridrževanja, vključno z državnimi preventivnimi mehanizmi iz Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju
- Nacionalni organi za enakost in nediskriminacijo
- Nevladne organizacije
- Mediji
- Sindikati
- Strokovne skupine

Mehanizmi za človekove pravice na evropski ravni

- Sodišče Evropske unije (SEU)
- Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP)
- Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
- Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI)
- Nevladne organizacije

Mehanizmi za človekove pravice na mednarodni ravni

- Odbor za človekove pravice
- Svet za človekove pravice
- Odbor proti mučenju
- Pododbor za preprečevanje mučenja
- Državni preventivni mehanizmi
- Odbor za odpravo rasne diskriminacije
- Odbor za odpravo diskriminacije žensk
- Nevladne organizacije

Evropski organi, povezani s policijo

- Urad za evropsko pravosodno sodelovanje (Eurojust)
- Evropska agencija za mejno in obalno stražo (Frontex)
- Agencija Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (CEPOL)
- Evropski policijski urad (Europol)

Dopolnilno gradivo

Ta del obravnava filozofske temelje in razvoj človekovih pravic, preden so podane podrobnejše informacije o modernih mehanizmih za človekove pravice. Začne se s širšo razpravo o zlatem pravilu v informativnih opombah tega modula in vključuje opis razvoja človekovih pravic od njihovega izvora v evropskem razsvetljenstvu vse do modernejšega razvoja. Temu sledi razprava o eni od spornejših tem, povezanih s človekovimi pravicami, in sicer o njihovi univerzalnosti, pri čemer so izvajalcu usposabljanja zagotovljeni dokazi in argumenti v podporo koncepta univerzalnosti.

Drugi del je namenjen praktičnim informacijam. Navaja podrobnosti o trenutno obstoječih mehanizmih za človekove pravice na evropski in mednarodni ravni. Opisuje tudi ključne nevladne organizacije in organe, povezane s policijo, v Evropi.

Zlato pravilo in razvoj človekovih pravic

Zlato pravilo je prisotno v številnih različnih kulturnih kontekstih:

- „Vzdrži se dejanj, za katere kriviš druge.“ (Tales iz Mileta)
- „Človek se naj do drugih ne bi obnašal na način, ki je njemu neprijeten; to je bistvo morale.“ (hinduizem)
- „Kar tebi ni ljubo, ne stori svojemu bližnjemu: to je vsa postava, vse drugo je razlaga.“ (judovstvo)
- „In kakor hočete, da bi ljudje storili vam, storite vi njim.“ (krščanstvo)
- „Nihče izmed vas ni vernik, dokler svojemu bratu ne želi tega, kar si želi sam.“ (islam)
- „Ne ravnaj z drugimi na način, ki bi prizadel tebe.“ (budizem)
- „Česar si ti sam ne želiš, tega tudi drugemu človeku ne stori.“ (Konfucij)
- „Deluj tako, da bi maksima tvojega delovanja vselej lahko veljala kot načelo splošne zakonodaje.“ (Immanuel Kant)

Evropsko razsvetljenje in človekove pravice

Filozofi evropskega razsvetljenstva so izhajali iz starogrške filozofije in so razmišljali o absolutni svobodi človeka v „naravnem stanju“. Kako bi torej lahko katera koli državna institucija legitimno zahtevala, naj se ljudje obnašajo na določen način? Mnogi misleci evropskega razsvetljenstva so se ukvarjali z napetostjo med (državno) prisilo in (človekovo) svobodo. Z besedami Johna Lockeja (1632–1709): „Brez omejevalne moči vlade bi bilo naše uveljavljanje suverenosti ‚negotovo‘, saj ne bi obstajala nikakršna zagotovila, da bodo drugi vedno spoštovali moralne meje, ki jih zahteva naš položaj razumnih, neodvisnih in torej suverenih bitij.“ Vendar pa je Locke verjel, da obstaja jasen način, kako zaščititi naše temeljne interese, in sicer tako, da odstopimo nekaj svojih pristojnosti osebam, ki jih posebej pooblastimo za varovanje teh interesov ter jim damo pristojnost za zagotavljanje naše zaščite. „Oblast, ki jo podelimo takšnim predstavnikom,

bo legitimna le, dokler ti delujejo v dobri veri in v našo korist.”¹ Ta teorija družbene pogodbe zagotavlja moralno osnovo moderne liberalne države, vključno z državno institucijo s pristojnostmi, podeljenimi policiji. Locke je prav tako načrtoval, kaj je potrebno za „zaščito življenja, svobode in lastnine“: zakonodajna, pravosodna in izvršilna veja oblasti. Kasneje je Charles de Montesquieu (1689–1755) podrobneje razvil osnovni koncept delitve državnih pristojnosti, Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) pa je poudaril demokratični element držav. Ti misleci so pomagali položiti teoretične temelje moderne države in njihova razmišljanja so bila navdih za revolucionarne procese najprej v Združenih državah (1776) in Franciji (1789), nato pa še v večini evropskih držav.

Ta proces se je nadaljeval tudi v moderni dobi. Človekove pravice so se razvijale v okviru politične etike z razpravami o legitimnosti države in njeni uporabi moči, vključno s fizično silo, za omejevanje svobode posameznika.

Družbena gibanja so prevzela povezane etične in politične zahteve, ki so spodbudile revolucionarje, da so strmoglavili absolutistične in represivne režime. Po uspešnih revolucijah so bile človekove pravice vključene v nacionalne zakonodaje, predvsem v državne ustave. Proces kodifikacije je okrepil in potrdil legitimnost etičnih zahtev ter državne uporabe fizične sile.

Gibanje za pravice žensk je očiten primer takšnega razvoja. Začetke tega gibanja lahko najdemo v delih Mary Wollstonecraft *Zagovor pravic ženske* (1792) ter francoske revolucionarke Olympe de Gouge *Deklaracija o pravicah ženske in državljanke* (1793) in ima dolgo zgodovino prenašanja etičnih/političnih zahtev v zakone in prakso, ki se nadaljuje še danes.

Drug primer so protidiskriminacijska gibanja in gibanja za pravice lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb (LGBT), ki izvajajo pritisk nad državami za sprejetje ukrepov za zaščito pravic ranljivih ali marginaliziranih oseb v družbi, pri čemer se ukvarjajo z vprašanji, kot so istospolne poroke ali diskriminacija in dostop do zaposlitve in/ali stanovanj.

Glede na ta razvoj se je še posebej pomembno zavedati, da samo poznavanje zakonodaje ne zadošča za izvajanje človekovih pravic. Za trajno uresničevanje človekovih pravic je potreben primeren moralni odnos, ki ne izhaja le iz zunanjih sankcij, temveč tudi iz lastnega prepričanja.

Pri oblikovanju človekovih pravic v današnjo obliko, so imeli poleg družbenih in revolucionarnih gibanj pomembno vlogo tudi drugi dejavniki. Na primer sodbe mednarodnih sodišč za človekove pravice od osemdesetih let prejšnjega stoletja dalje zagotavljajo smernice, kako uporabljati zakonodajo o človekovih pravicah. Odločbe sodišč so zadevale številne človekove pravice, na primer: pravico do življenja (grožnje s smrtjo od neznanih oseb); zaščito pred mučenjem in drugim grodim ravnanjem (nasilje staršev nad otroki) ali pravico do svobode zbiranja (zaščita demonstracij pred protidemonstracijami).

Izzivi za človekove pravice, ki so se pojavili v državljanskih vojnah, zlasti v nekdanji Jugoslaviji, so prav tako izpostavili nevarnosti pretiranih dejanj države in civilnih zlorab med različnimi skupinami, katere je policija pogosto opazovala brez ukrepanja.

Svet Evrope je imel vodilno vlogo pri spodbujanju razumevanja človekovih pravic v kontekstu policijske dejavnosti z nizom pobud, ki jih je izdal v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Te pobude so

1. Kleinig, J. (2008), „*Ethics and criminal justice: an introduction*“, New York, Cambridge University Press, str. 10.

vključevale seminar iz leta 1995 z naslovom „Človekove pravice in policija“ ter kasnejšo vzpostavitev programa z naslovom „Policija in človekove pravice 1997–2000“.

„Generacije“ človekovih pravic

Človekove pravice so se skozi čas razvile v obsežen sklop pravic, ki zajemajo različna področja. Za ponazoritev tega zgodovinskega razvoja se človekove pravice pogosto razvrščajo v kategorije „treh generacij“:

- prva generacija: državljanske in politične pravice;
- druga generacija: ekonomske, socialne in kulturne pravice;
- tretja generacija: solidarnost in skupinske pravice.

Pregled nekaterih instrumentov za človekove pravice, ki so bili vzpostavljeni in oblikovani na evropski in mednarodni ravni pomaga ponazoriti tri generacije človekovih pravic:

- Evropska konvencija o človekovih pravicah iz leta 1950 je najstarejša in najbolj prepoznavna pogodba o človekovih pravicah v Evropi; vsebuje le državljanske in politične pravice (prva generacija), njena mlajša sestra, Evropska socialna listina iz leta 1961, pa vsebuje ekonomske in socialne pravice (druga generacija).
- V dveh glavnih pogodbah ZN o človekovih pravicah je ta razdelitev razločna: Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (prva generacija) in Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (druga generacija).
- Listina Evropske unije o temeljnih pravicah je prvi pravno zavezujoč instrument, ki izrecno vključuje vse dimenzije človekovih pravic, kar odraža razmeroma sodobno ustanovitev tega pravnega instrumenta.

Nekatera načela in varstva so bila postopoma skozi čas vključena v sestavo teh treh generacij človekovih pravic. Vključujejo načelo nedeljivosti in soodvisnost demokracije, gospodarskega razvoja ter varovanja pravic žensk, otrok in manjšin. Tri generacije pravic skupaj tvorijo holistični pristop k človekovim pravicam.²

Univerzalizem v nasprotju s kulturnim relativizmom

„Nekateri tujci nimajo enakih vrednot kot mi, niti vrednot človekovih pravic. Poglejte, kako ravnaajo z ženskami,“ ali: *„Bodimo pošteni. Človekove pravice izvirajo na zahodu, druge kulture jih nimajo.“*

Takšne in podobne izjave je pogosto slišati na policijskem usposabljanju. Zadevajo vprašanje univerzalnosti človekovih pravic, kar je eno od vprašanj, ki je sprožalo najburnejše razprave na področju človekovih pravic.

2. Generalna skupščina Združenih narodov (ZN) (1993), *Dunajska deklaracija in akcijski program*, Dok. ZN A/CONF.157/23, 12. julij 1993.

V tovrstnih razpravah so se za koristne izkazale naslednje točke:

- „Univerzalnost teh pravic je nedvomna,“ so trdile države članice ZN, ki so bile prisotne na drugi Svetovni konferenci ZN o človekovih pravicah leta 1993. Univerzalnost je bila priznana po dolgih razpravah, zlasti med zahodnimi in azijskimi državami. Vendar pa je v istem dokumentu dodano: „Čeprav je treba upoštevati pomembnost nacionalnih in regionalnih posebnosti ter različnih zgodovinskih, kulturnih in verskih ozadij, imajo države ne glede na svoje politične, ekonomske in kulturne sisteme dolžnost spodbujati in varovati vse človekove pravice in temeljne svoboščine.“

Dunajska deklaracija in akcijski program, 1993, odstavek 5.

Kitajska dinastija Sui je v 6. stoletju odpravila mučenje iz skoraj enakih razlogov kot v Evropi v dobi razsvetljenstva, več kot tisoč let kasneje.

Hersch, J. (ur.) (1969), „*Birthright of man: a selection of texts*“, Pariz, UNESCO

Akbar, muslimanski Mogul iz Indije, ki je vladal v obdobju od leta 1556 do 1605, je v času svoje vladavine uvedel posvetne ideje in versko svobodo. Podpiral je versko strpnost in določil, da „nihče ne sme biti oviran na podlagi vere in vsakdo lahko prestopi v katero koli vero želi“.

Sen, A. (2006), „*Identity and Violence: The Illusion of Destiny*“, New York, London, Norton & Company, str. 64

- Kaj to pomeni? To pomeni, da je treba univerzalne pravice razumeti in uveljavljati v specifičnem zgodovinskem in kulturnem kontekstu. Podoben pristop lahko najdemo na evropski ravni. ESČP pri uporabi EKČP pušča državam v konkretnih zadevah določeno tako imenovano „mero proste presoje“ pri uveljavljanju človekovih pravic glede na njihove posebne okoliščine.
- **Zlato pravilo**, ki v takšni ali drugačni obliki obstaja v različnih kulturnih okoljih, postavlja dobro osnovo za predpostavko o univerzalnosti nekaterih osnovnih vrednot in etičnih trditvev.
- **Vrednote človekovih pravic obstajajo v različnih kulturnih okoljih**. O tem priča vse več zgodovinskih in antropoloških raziskav. Leta 1969 je UNESCO objavil zbirko dokumentov z vsega sveta o razmišljanju o človekovih pravicah, ki jo je uredila filozofinja Jeanne Hersch in nosi naslov: *Rojstna pravica človeka (Birthright of man)*.³

Akterji in mehanizmi za človekove pravice

Nevladne organizacije

Nevladne organizacije, kot je Amnesty International, imajo ključno vlogo pri varovanju in spodbujanju človekovih pravic. Njihov aktivizem je ogromno prispeval k osveščanju in zvišanju stopnje prijavljanja kršitev človekovih pravic ter k reformnim procesom.

Evropski mehanizmi za človekove pravice

Sodišče Evropske unije (SEU)

Status SEU se je po uveljavitvi Lizbonske pogodbe leta 2009, s katero je postala Listina Evropske unije o temeljnih pravicah pravno zavezujoča za EU in njene države članice pri izvajanju zakonodaje EU, bistveno spremenil. SEU, ki je odgovorno za razsojanje o skladnosti z zakonodajo EU, lahko zdaj preverja tudi skladnost z Listino o temeljnih pravicah, ko so izčrpana nacionalna pravna sredstva držav članic. Svet Evropske unije je ustanovil delovno skupino za temeljne pravice, državljske pravice in prosti pretok oseb, katere naloge med drugim zadevajo tudi pristop EU k EKČP.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP)

Evropsko sodišče za človekove pravice je najstarejši in najvplivnejši mednarodni mehanizem za človekove pravice v Evropi, njegova naloga pa je nadzor izvajanja EKČP. Vsak, ki meni, da je država podpisnica EKČP prekršila njegove človekove pravice, lahko vloži pritožbo na sodišče, ki je bilo ustanovljeno v Strasbourgu leta 1959 in je začelo redno delovati leta 1998. Čeprav je za mnoge tožbe ugotovljeno, da

3. Hersch, J. (ur.) (1969), „*Birthright of man: a selection of texts*“, Pariz, UNESCO.

so nedopustne, sodišče obravnava veliko primerov. V letu 2010 je bilo v obravnavo vloženi 61 300 takšnih tožb. V istem letu je ESČP podalo 2 607 sodb, v katerih je v približno polovici primerov ugotovilo kršitve. Trenutno čaka na obravnavo približno 200 000 tožb.⁴

Države lahko tudi vložijo tožbe proti drugim državam. Odločitve ESČP so za državo zavezujoče in njegova sodna praksa je močno vplivala na evropski pravni red in prakso. Odločitve sodišča so imele največji vpliv na zakonodajo o policiji in njeno prakso ter splošneje na pravosodje. Sodišče je pomembno prispevalo k sodobnemu razumevanju človekovih pravic: odločitve sodišča so prva točka, na katero se lahko obrnemo, če želimo razumeti, kako se neka določba o človekovih pravicah razlaga v evropskem kontekstu. Študije primerov v tem priložniku zato izhajajo iz sodne prakse ESČP.

Za več informacij glej: www.echr.coe.int/echr/homepage_EN.

Primeri iz prakse sodišča so na voljo na: www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc.

Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (CPT) pri Svetu Evrope

Naloga odbora CPT, ki je bil ustanovljen na podlagi Evropske konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, je obiskovanje evropskih krajev pridrževanja, da bi ugotovili, kako tam ravnajo z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost. Takšni kraji so zapori, mladoletniški zapori, policijske postaje, centri za tujce, psihiatrične bolnišnice in centri za socialno delo. Delegacije odbora CPT imajo neomejen dostop v kraje pridrževanja in pravico do gibanja brez omejitev v takšnih prostorih. Z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, se pogovarjajo brez prisotnosti drugih oseb in se lahko svobodno pogovarjajo z vsako osebo, ki jim lahko posreduje informacije. Odbor CPT po vsakem obisku sestavi poročilo o svojih ugotovitvah in izda priporočila za organe, da bi se izboljšala zaščita pridržanih oseb pred mučenjem in drugim grdim ravnanjem. Njegova poročila se objavijo s soglasjem zadevne države. Odbor CPT je pomembno prispeval k osveščanju o težavah, povezanih s človekovimi pravicami v krajih pridrževanja, ter reformam v številnih državah.

Za več informacij, vključno s poročili odbora CPT, glej: <http://www.cpt.coe.int/en/>.

Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) pri Svetu Evrope

Komisija ECRI spremlja naslednje težave z vidika varovanja človekovih pravic: rasizem, diskriminacijo na podlagi etničnega porekla, državljanstva, barve kože, vere ali jezika, ter ksenofobijo, antisemitizem in nestrpnost. Ustanovljena je bila z odločbo leta 1993, sestavljajo jo neodvisni strokovnjaki, njena pooblastila pa zajemajo spremljanje posameznih držav, splošna priporočila za politiko ter dejavnosti obveščanja in komuniciranja s civilno družbo. Komisija ECRI pripravlja poročila in izdaja priporočila državam članicam Sveta Evrope. Področje policijske dejavnosti je obravnavala v kontekstu spremljanja držav in Splošnega priporočila za politiko št. 11.

Za več informacij glej: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp.

4. Za več informacij o statističnih podatkih, glej stran ESČP: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>.

Mednarodni mehanizmi za človekove pravice

Odbor za človekove pravice ZN

Odbor za človekove pravice je organ ZN, ki ga sestavljajo neodvisni strokovnjaki in ki spremlja izvajanje Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP). Njegova glavna naloga je pregledovanje poročil o izvajanju pravic, ki so jih države članice dolžne redno predlagati. V sklepnih ugotovitvah odbor navede svoje skrbi in priporočila za državo članico. Obravnava tudi posamezne pritožbe o domnevnih državnih kršitvah MPDPP in izdaja (nezavezujoče) odločitve. Tako kot ESČP v Evropi, je Odbor za človekove pravice glavni vir za seznanjanje s tem, kaj določbe ZN o človekovih pravicah konkretno pomenijo. Poleg konkretnih primerov izdaja odbor tudi svoje razlage za vsebino določb o človekovih pravicah v obliki splošnih pripomb.

Za več informacij glej: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/.

Svet za človekove pravice ZN

Svet za človekove pravice ZN je organ, vključen v Ustanovno listino Združenih narodov in odgovoren za spodbujanje in varovanje človekovih pravic po svetu ter obravnavanje razmer, v katerih so hudo in sistematično kršene človekove pravice. Svet sestavlja 47 držav članic ZN, ki jih izvoli Generalna skupščina ZN vsaka tri leta. Svet za človekove pravice izvaja splošni redni pregled, s katerim ocenjuje izpolnjevanje človekovih pravic v vseh državah članicah ZN vsaka štiri leta. Organi ZN za posebne postopke (posebni poročevalci, posebni predstavniki, neodvisni strokovnjaki in delovne skupine) delajo tudi v Svetu za človekove pravice, njihove naloge pa vključujejo spremljanje, preiskovanje in javno poročanje o tematskih vprašanjih ali razmerah v zvezi s človekovimi pravicami v določenih državah.

Za več informacij glej: www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx.

Odbor proti mučenju

Odbor proti mučenju je organ ZN, ki ga sestavljajo neodvisni strokovnjaki in ki spremlja izvajanje Konvencije ZN proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju. Ima podobne funkcije kot Svet za človekove pravice. Poleg tega je pooblaščen za podrobno preiskovanje razmer v državah s svojim preiskovalnim postopkom. Njegova praksa, vključno s sodno prakso, je pomembna za razumevanje, kaj točno mučenje in drugo grdo ravnanje pomenita.

Za več informacij glej: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm.

Pododbor za preprečevanje mučenja

Pododbor za preprečevanje mučenja (SPT) je bil ustanovljen z Opcijskim protokolom h Konvenciji ZN proti mučenju (MOPPM). Njegove naloge so podobne nalogam odbora CPT: obiskovanje evropskih krajev pridrževanja, da bi ugotovili, kako tam ravnajo z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, in sestavljanje poročil ter podajanje priporočil državam, kako izboljšati zaščito pred mučenjem.

Državni preventivni mehanizmi

MOPPM zavezuje države članice, da ustanovijo državne preventivne mehanizme, ki v primerjavi z odborom CPT prinašajo veliko dodano vrednost. Kot pove naziv, so ti mehanizmi ustanovljeni na državni ravni in imajo v osnovi isto nalogo kot Pododbor za preprečevanje mučenja. Na konkretnem področju policijske dejavnosti so državni preventivni mehanizmi najpomembnejša institucija spremljanja.

Za več informacij o MOPPM glej: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIndex.asp>.

Zveza za preprečevanje mučenja je na voljo na: www.apt.ch/en/.

FRA (2010) „*National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*“, Urad za publikacije, na voljo na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf.

Odbor za odpravo rasne diskriminacije

Odbor za odpravo rasne diskriminacije je organ ZN, ki ga sestavljajo neodvisni strokovnjaki in spremlja izvajanje Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Ima podobne funkcije kot Svet za človekove pravice.

Za več informacij glej: www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm.

Odbor za odpravo diskriminacije žensk

Odbor za odpravo diskriminacije žensk je organ ZN, ki ga sestavljajo neodvisni strokovnjaki in spremlja izvajanje Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Ima podobne funkcije kot Svet za človekove pravice. Pooblaščen je tudi za izvajanje podrobnih preiskav v državah v okviru svojega preiskovalnega postopka.

Za več informacij glej: www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/.

Dodatna literatura

Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (OHCHR) (2002), „*Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*“, New York in Ženeva, Združeni narodi, str. 25–35, na voljo na: www.ohchr.org/Documents/Publications/trainings5Addzen.pdf.

Evropski organi, povezani s policijo

Evropski policijski urad (Europol)

Europol⁵ pomaga nacionalnim organom kazenskega pregona v državah EU-28 pri boju proti hudim oblikam organiziranega kriminala in se hkrati trudi zagotoviti spoštovanje človekovih pravic. Izvaja tečaje strokovnega usposabljanja za policiste, na primer o tihotapljenju ljudi, kibernetiski kriminaliteti in boju proti spolnemu izkoriščanju otrok na medomrežju, kar so teme, ki imajo pomembne dimenzije človekovih pravic. Glavni pooblastili Europola sta uvajanje standardov v preiskavah in spodbujanje operativnega sodelovanja nacionalnih agencij kazenskega pregona.

Agencija Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (CEPOL)

Cilj agencije CEPOL⁶ je spodbujanje čezmejnega sodelovanja pri boju proti kriminalu in zagotavljanju javne varnosti ter javnega reda in miru s povezovanjem visokih policijskih uradnikov iz vseh evropskih policijskih organov v mrežo in organiziranjem dejavnosti usposabljanja ter zagotavljanjem ugotovitev raziskav. CEPOL je agencija EU, pooblaščen posebej za delo v zvezi s policijskim usposabljanjem. Letni delovni program iz leta 2011⁷ kot prednostna področja za dejavnosti usposabljanja navaja usposabljanje o etiki, stockholmski program⁸ in petletne smernice EU za pravosodje in notranje zadeve. CEPOL razvija skupne učne načrte svetovalne narave za države članice. Trenutno razvija nadaljnji učni načrt o tihotapljenju ljudi, nasilju v družini in etiki.

Evropska agencija za mejno in obalno stražo (Frontex)

Frontex⁹ je specializirana neodvisna agencija EU, katere naloga je usklajevanje operativnega sodelovanja držav članic na področju varnosti meja. Frontex dopolnjuje nacionalne sisteme upravljanja meja držav članic EU in usklajuje skupne operacije med državami članicami EU in drugimi partnerji s ciljem krepitve varnosti zunanjih meja. Frontex načrtuje te skupne operacije na podlagi analize tveganja, ki jo pripravi s pomočjo obveščevalnih podatkov, ki jih zbira. Podobno kot velja za CEPOL, vključujejo tudi pooblastila Frontexa pripravo skupnega učnega načrta in skupnih standardov za usposabljanje pripadnikov mejnih straž. Frontex izvaja raziskave o tehničnih in netehničnih (na primer etičnih) vprašanjih, povezanih z mejami. Ima tudi vedno večjo vlogo pri usklajevanju skupnih operacij vračanja, tako prostovoljnih kot prisilnih.

Urad za evropsko pravosodno sodelovanje (Eurojust)

Cilj organa EU za pravosodno sodelovanje Eurojust¹⁰ je pomagati pri zagotavljanju varnosti na območju svobode, varnosti in pravice, zlasti v zvezi s čezmejnimi in organiziranim kriminalom. Eurojust zagotavlja usposabljanje za sodnike.

5. Za več informacij o Europolu glej: <https://www.europol.europa.eu/sl/about-europol>.

6. Svet Evropske unije (2005), Sklep Sveta 2005/681/PNZ z dne 20. septembra 2005 o ustanovitvi Evropske policijske akademije (CEPOL) in razveljavitvi Sklepa 2000/820/PNZ, UL L 256, 2005.

7. Za več informacij o agenciji CEPOL glej: <https://www.cepol.europa.eu/sl>.

8. Evropski svet (2010), Stockholmski program – odprta in varna Evropa, ki služi svojim državljanom in jih varuje, UL C 115, 2010.

9. Uredba (EU) št. 1168/2011 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o spremembah Uredbe Sveta (ES) št. 2007/2004 o ustanovitvi Evropske agencije za upravljanje operativnega sodelovanja na zunanjih mejah držav članic Evropske unije, UL L 304, 2011. Za več informacij o Frontexu glej: www.frontex.europa.eu/.

10. Za več informacij o Eurojustu glej: <http://www.eurojust.europa.eu/Pages/languages/sl.aspx>.

Dodatna literatura

The Danish Institute for Human Rights, „Are human rights universal?“, spletni članek, na voljo na: [LAWwww.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-](http://www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-).

European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy Graz (2013), „Introduction to the system of human rights“ v: Bendek, W. (ur.), „*Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education*“, 3. izdaja, str. 29–36, na voljo na: www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818.

Združeni narodi (ZN), OHCHR (1997), „*Human Rights and Law Enforcement: A Trainer’s Guide on Human Rights for the Police*“, v „*Professional training series no. 5*“, Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice, New York in Ženeva, Združeni narodi, str. 13–28, vključno z vzorčnimi slikami za projekcijo, na voljo na: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf.

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), Urad za demokratične institucije in človekove pravice (ODIHR) (2012), „*Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*“, Varšava, OVSE/ODIHR, na voljo na: www.osce.org/odihr/93968.

MODUL 2: POLICIJSKA DEJAVNOST Z VIDIKA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Uvod	49
Dejavnost: Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic	50
Učni list 1 – Razprava o policiji in človekovih pravicah.....	53
Učni list 2 – Praktični primeri človekovih pravic.....	54
Informativne opombe	55
1. Ključni koncepti.....	55
2. Učni listi – Vprašanja in odgovori.....	55
Učni list 1 – Vprašanja in odgovori	56
Učni list 2 – Vprašanja in odgovori.....	61
Dopolnilno gradivo	63
Dodatne dejavnosti	67
Dodatna dejavnost 1: Osebni razgovori na švedski policijski akademiji.....	67
Dodatna dejavnost 2: Izobraževanje o človekovih pravicah za nemške policiste na zgodovinskih krajih nacističnih zločinov. Policijsko delo danes in v preteklosti.....	69

Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic

Uvod

Policisti vse pre pogosto dojemajo človekove pravice kot oviro za svoje delo namesto kot temelj svojega dela. Takšen negativen odnos se lahko pojavi na začetku tečaja usposabljanja. Razprava, ki poudarja pomembnost dvojne vloge policijske dejavnosti: spoštovati in varovati človekove pravice – dvojne obveznosti vzdržati se dejanj, ki bi neutemeljeno posegala v človekove pravice, in izvesti vse potrebne in ustrezne ukrepe za varovanje teh pravic – lahko spremeni takšen odnos.

Policijska se v zadnjih desetletjih vse bolj dojema kot izvajalec storitev in ne kot sila. Ta vidik izhaja iz širšega koncepta demokratične države, ki temelji na vladavini prava in ki jo vodi vidik človekovih pravic. Ta vidik spodbuja tradicionalne cilje policijske dejavnosti, kot sta ohranjanje javnega reda in boj proti kriminalu.

V demokratičnih družbah so osrednji elementi policijske dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah naslednji: posebna vloga policije glede na njen monopol nad uporabo sile, strokovnost, zahteva stroge zakonitosti, notranja in zunanja odgovornost, preglednost in odnos z javnostjo, ki temelji na zaupanju.

Dejavnost: Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic

Namen:

Policisti človekove pravice pogosto dojemajo kot oviro za svoje delo namesto kot temelj svojega dela. Da bi premagali takšen negativen odnos, je v začetni fazi modula usposabljanja priporočljivo pojasniti vlogo in cilje policijskega dela ter vlogo policije kot institucije, ki spoštuje in varuje človekove pravice.

Cilji:

Znanje

- razumeti vlogo policije v zvezi s temeljnimi pravicami v demokratični družbi
- razumeti obveznosti države v zvezi s človekovimi pravicami

Odnos

- sprejeti človekove pravice kot osnovo in glavni namen policijskega dela ter jih ne dojemati kot omejitev
- sprejeti človekove pravice kot osnovni del vsakodnevne policijske dejavnosti

Spretnosti

- naučiti se, kako določiti ustrezne korake za varovanje in spoštovanje človekovih pravic pri policijskem delu

Zahteve:

- čas: 30 do 45 minut
- gradivo:
 - učni list 1 za različico dejavnosti 1 in/ali učni list 2 za različico dejavnosti 2 z vprašanji za razpravo
 - tabla z listi za zapisovanje vprašanj
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovni skupini
- velikost skupine: največ 20 do 25 oseb

Opis različice dejavnosti 1: Razprava o policiji in človekovih pravicah¹

- ❶ Razdelite učne liste 1 z vprašanji za razpravo/napišite eno ali več vprašanj na tablo z listi.
- ❷ Prosite udeležence, naj namenijo 5 minut samostojnemu reševanju vprašanj.
- ❸ Prosite udeležence, naj se razdelijo v diskusijske skupine po 3 do 4 osebe ter približno 10 minut primerjajo svoje odgovore in o njih razpravljajo. Prepričajte se, da so skupine:
 - dobro razumele svojo nalogo;
 - določile poročevalca, ki bo predstavil rezultate vsem udeležencem.
- ❹ Odgovorite na katera koli vprašanja, ki se pojavijo pri skupinskem delu.
- ❺ Prosite skupine, naj predstavijo svoje delo pred vsemi udeleženci. (približno 5 minut na skupino)
- ❻ Na splošno se pogovorite o rezultatih in o tem, kaj so se udeleženci naučili. (približno 20 do 30 minut)
- ❼ Povzemite glavne točke na tabli z listi in podajte posebej pripravljen prispevek, ki po potrebi vključuje informacije iz informativnih opomb.

1. Ta dejavnost je bila prilagojena iz priročnika Suntinger, W. (2005), „Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen“, Dunaj, Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, str. 110.

Opis različice dejavnosti 2: Praktični primeri

- ❶ Predstavite namen in cilje te dejavnosti.
- ❷ Razdelite učni list 2 z vprašanjem 1 eni polovici udeležencev in učni list 2 z vprašanjem 2 drugi polovici.
- ❸ Prosite udeležence, naj 5 do 10 minut namenijo samostojnemu reševanju vprašanj.
- ❹ Razdelite udeležence v majhne diskusijske skupine po 4 do 5 oseb in jih prosite, naj skupaj najdejo tri ustrezne primere za vprašanja 1 in 2 (približno 15 minut). Prepričajte se, da so skupine:
 - dobro razumele svojo nalogo;
 - določile poročevalca, ki bo predstavil rezultate vsem udeležencem.
- ❺ Svetujte, če se pri skupinskem delu pojavijo vprašanja o nalogi.
- ❻ Prosite skupine, naj predstavijo svoje delo pred vsemi udeleženci.
- ❼ Na splošno se pogovorite in razmišljajte o tem, kaj so se udeleženci naučili.
- ❽ Povzemite glavne točke in po potrebi razložite, zakaj se lahko človekove pravice dojemajo bodisi kot ovira za policijsko dejavnost bodisi kot njen temelj in po potrebi vključite informacije iz informativnih opomb. Izpostavite možne posledice enega in drugega dojetja človekovih pravic. Napetost med dojetjem človekovih pravic kot ovire ali kot temelja se morda lahko izkoristi pri delu.

Učni list 1 – Razprava o policiji in človekovih pravicah

Vprašanja za razpravo:

1. Ali je umor kršitev človekovih pravic?
2. Katere organizacije/institucije imajo nalogo varovati človekove pravice?
3. Kakšna je vloga policije v zvezi s človekovimi pravicami?
4. „Med človekovimi pravicami in policijsko dejavnostjo ni navzkrižij. Policijska dejavnost pomeni varovanje človekovih pravic.“ Ali se strinjate s to izjavo? Zakaj? Zakaj ne?

Učni list 2 – Praktični primeri človekovih pravic

Vprašanja za razpravo:

1. Najdite praktične primere (na podlagi svojih izkušenj iz vsakodnevnega dela), v katerih vidite človekove pravice kot oviro za svoje delo.

2. Najdite praktične primere (na podlagi svojih izkušenj iz vsakodnevnega dela), v katerih so človekove pravice koristne za vaše delo in/ali služijo kot temelj zanj.

Informativne opombe

Te informativne opombe zagotavljajo informacije, ki se lahko uporabijo za vodenje dejavnosti in razprav usposabljanja v tem modulu, in so razdeljene sledeče:

1. Ključni koncepti
2. Učni listi – Vprašanja in odgovori:
 - a. Učni list 1 – Vprašanja in odgovori
 - b. Učni list 2 – Vprašanja in odgovori

1. Ključni koncepti

Modul 2 izhaja iz ključnih tem modulov 1 in 3, namreč obveznosti držav spoštovati in varovati človekove pravice. Modul 2 zagotavlja dopolnilne informacije o teh obveznostih in je osredotočen predvsem na človekove pravice in policijsko dejavnost.

Za obnovitev znanja so obveznosti policije ponovno navedene tukaj:

Obveznost spoštovati: država se mora vzdržati nezakonitih in nesorazmernih dejanj. Neutemeljeni posegi v človekove pravice pomenijo kršitve človekovih pravic.

Obveznost varovati: država ima obveznost sprejeti upravne, zakonodajne in/ali pravosodne ukrepe za varovanje človekovih pravic, da bi zagotovila, da lahko ljudje v celoti uživajo svoje pravice. Če ne sprejme ustreznih ukrepov, s tem krši človekove pravice.

Za več informacij o obveznostih spoštovati in varovati glej: modula 1 in 3.

2. Učni listi – Vprašanja in odgovori

Na vprašanja s teh učnih listov ni enega samega pravega odgovora, obstaja več vidikov in filozofij o človekovih pravicah in policijski dejavnosti. Te informativne opombe so zasnovane za spodbujanje razprave in usmerjanje razmišljanja o teh vprašanih. Opombe ne zagotavljajo izčrpnega seznama odgovorov.

Nasvet za usposabljanje: spomnite udeležence, da se človekove pravice uporabljajo različno za posameznike in države.

Človekove pravice obvezujejo države, da spoštujejo in varujejo človekove pravice ljudi. Za fizične osebe vsebujejo človekove pravice dolžnosti države varovati in spoštovati pravice vsakega posameznika ter ponujajo usmeritev, kako naj ljudje ravnajo drug z drugim.

S strogo pravnega vidika lahko torej pride do kršitev človekovih pravic le zaradi dejanj države ali njene opustitve dejanj v odnosu do posameznikov. Dejanje ene osebe v odnosu do druge, na primer dejanje umora, krši zakon, ne človekovih pravic. Zato ima dejanje države ali njena opustitev dejanja, ki ima za posledico umor, drugačne posledice za človekove pravice kot isti umor, ki ga stori fizična oseba.

Učni list 1 – Vprašanja in odgovori

Vprašanje 1: Ali je umor kršitev človekovih pravic?

To vprašanje pomaga razjasniti osnovno vprašanje obveznosti države in s tem vloge policije v zvezi s človekovimi pravicami. Pri razpravi o tem vprašanju se lahko pojavijo različna stališča.

- Javni uslužbenec, ki zagreši umor, tudi krši človekove pravice, ker ni spoštoval obveznosti države spoštovati pravico do življenja. Ko javni uslužbenec, kot je policist, uporabi silo, ki ima za posledico smrt, ima država obveznost izvesti nepristransko in neodvisno preiskavo okoliščin.
- V številnih primerih je Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) ugotovilo, da je bila sila, ki jo je uporabil javni uslužbenec, pretirana in je kršila človekove pravice.
- Če pa je sila uporabljena v samoobrambi, primerna in v skladu z načeloma nujnosti in sorazmernosti, smrt, ki je posledica uporabe sile v tem primeru, ne pomeni kršitve človekovih pravic. (Glej modul 3 za več informacij o načelih nujnosti in sorazmernosti.)
- Če država ne izvede ustreznih ukrepov za preprečitev umora osebe, katere življenje ogroža druga oseba, pomeni takšna nedejavnost/opustitev dejanja države kršitev obveznosti države varovati pravico do življenja.
- Fizična oseba, ki zagreši umor, stori kaznivo dejanje. Ta oseba s tem ne krši človekovih pravic.

Vprašanje 2: Katere organizacije/institucije imajo nalogo varovati človekove pravice?

Obstajajo številne organizacije in institucije na nacionalni, evropski in mednarodni ravni, ki imajo nalogo varovati človekove pravice, vključno z nekaterimi, ki so povezane s policijo.

Nacionalna raven

- Policija
- Sodišča, vključno z ustavnimi sodišči
- Varuhi človekovih pravic ali nacionalne komisije za človekove pravice ali inštituti
- Parlament, vključno s parlamentarnimi telesi, ki imajo posebne naloge spremljanja človekovih pravic
- Nacionalni organi za enakost in nediskriminacijo
- Nevladne organizacije

Evropska raven

- Sodišče Evropske unije (SEU)
- Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP)
- Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (CPT) pri Svetu Evrope
- Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI)
- Nevladne organizacije

Evropski organi, povezani s policijo

- Urad za evropsko pravosodno sodelovanje (Eurojust)
- Evropska agencija za mejno in obalno stražo (Frontex)
- Agencija Evropske unije za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj (CEPOL)
- Evropski policijski urad (Europol)

Mednarodna raven

- Svet za človekove pravice ZN
- Odbor za človekove pravice ZN
- Odbor ZN proti mučenju
- Odbor ZN za odpravo rasne diskriminacije
- Odbor ZN za odpravo diskriminacije žensk
- Nevladne organizacije

Vprašanje 3: Kakšna je vloga policije v zvezi s človekovimi pravicami?

Evropski kodeks policijske etike, Priporočilo Odbora ministrov Rec(2001)10

Preambula

[...] v prepričanju, da je zaupanje javnosti v policijo tesno povezano z njenim odnosom do javnosti in ravnanjem z njo, zlasti v zvezi s tem, kako policija spoštuje človekovo dostojanstvo in posameznikove temeljne pravice in svoboščine [...]

Policisti kot državni uslužbenci

Policisti imajo poseben položaj v demokratični družbi, saj jim država daje pooblastilo za uporabo sile, ko je potrebna. Človekove pravice postavljajo pomembne omejitve za dejanja policije in uporabo sile ter jih strogo zavezujejo k načelom zakonitosti, sorazmernosti in nujnosti. Takšne omejitve pomagajo zagotoviti, da policisti pri svojih dejanjih spoštujejo človekove pravice in da se za doseganje svojih ciljev trudijo uporabljati kar najmanj vsiljiva sredstva.

Policisti morajo ne le spoštovati človekove pravice, ampak jih tudi aktivno varovati, na primer z aretacijo osumljenca, da bi se zaščitile pravice drugih. Zaradi dolžnosti policistov varovati so človekove pravice temelj policijskega dela.

28. člen Splošne deklaracije človekovih pravic

Vsakdo je upravičen do družbenega in mednarodnega reda, v katerem se lahko v polni meri uresničujejo pravice in svoboščine, določene v tej Deklaraciji.

Policija ima osrednjo vlogo pri ohranjanju potrebnih pogojev za uresničevanje človekovih pravic, kar vključuje ohranjanje javnega reda, kazenski pregon, preprečevanje in odkrivanje kriminala, pomoč in služenje javnosti.

Policisti kot organi kazenskega pregona

Kot državni uslužbenci so policisti pooblaščen za uporabo sile, ko je potrebna, da bi uveljavljali zakonodajo, preprečevali in odkrivali kriminal ter se borili proti njemu. Človekove pravice imajo za policiste kot organe kazenskega pregona med vsemi zakoni najvišjo avtoriteto. Uveljavljeno pravno načelo določa, da je treba vse zakone

razlagati in izvrševati na način, ki je strogo v skladu s standardi človekovih pravic. Policisti s preprečevanjem in odkrivanjem kriminala varujejo človekove pravice, kot so pravice do lastnine, življenja, telesne in duševne celovitosti, osebne svobode in varnosti.

Policiisti kot izvajalci storitev

Policija se je v preteklosti dojemala predvsem kot sila in instrument državnega nadzora. Ta vidik se je spremenil in policiste se zdaj pogosto dojema kot državne uslužbenke, ki zagotavljajo storitev za skupnost. Kot izvajalci storitev policisti človekovih pravic ljudi ne spoštujejo zgolj z odkrivanjem kriminala in bojem proti njemu, temveč se osredotočajo tudi na preprečevanje kaznivih dejanj in kršitev človekovih pravic. Državne institucije, kot je policija, pri odkrivanju in reševanju težav s kriminalom in neredom sodelujejo z nedržavnimi akterji, kot so skupnosti. Državni uslužbenci, kot so policisti, s skupnostmi torej sodelujejo, da bi bolje služili javnosti. Takšno razumevanje policijske dejavnosti ima za rezultat več pozornosti, namenjene preprečevanju kriminala kot odkrivanju kriminala ali boju proti njemu, in več truda, namenjenega reševanju globlje ležečih razlogov za kriminal.

Dojemanje policije kot izvajalca storitev je tudi jasno prisotno v mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah, kot so *Deklaracija o policiji* Sveta Evrope (1979) in *Evropski kodeks policijske etike* (2001) ter *Kodeks ravnanja ZN za uslužbenke organov pregona* (1979). *Vodič za demokratično policijsko dejavnost* (2006), *Vodič OVSE za dobre prakse vzpostavljanja partnerstev med policijo in javnostjo* (2008) ter *Vodič OVSE o policiji in Romih ter Sintih: dobre prakse za vzpostavljanje zaupanja in razumevanja* (2010)², ki jih je izdala Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), ponujajo podrobna navodila glede načina izvajanja ustreznih reform.

Vprašanje 4: „Med človekovimi pravicami in policijskim delom ni navzkrižij. Policijska dejavnost pomeni varovanje človekovih pravic.“ Ali se strinjate s to izjavo? Zakaj? Zakaj ne?

Javnost ima o razmerju med policijsko dejavnostjo in človekovimi pravicami različna mnenja. Nekateri dojemajo policijo kot zaščitnika človekovih pravic, drugi pa jo lahko vidijo kot možno grožnjo za te pravice.

Javnost se dobro zaveda, da lahko policija krši človekove pravice, na primer z uporabo pretirane sile. Pozitivni vpliv policijskega dela na človekove pravice je manj trdno zasidran v javni zavesti. Zato so lahko teme za razpravo, ki se pojavijo pri odgovarjanju na to vprašanje, precej raznolike.

Policija in človekove pravice niso v nasprotju: „Človekove pravice so cilj policijske dejavnosti.“

- Policija bistveno prispeva k varovanju človekovih pravic – človekove pravice so temelj in cilj policijske dejavnosti.
- Trajen družbeni mir je mogoče doseči le, če se človekove pravice spoštujejo in varujejo, kar je v interesu vseh. Policija je ključni element pri ohranjanju družbenega miru. Z odkrivanjem in preprečevanjem kaznivih dejanj pomaga varovati in ohranjati spoštovanje človekovih pravic.
- Človekove pravice krepijo učinkovito policijsko dejavnost z zagotavljanjem strogih načel zakonitosti, nujnosti in sorazmernosti. Ta načela vzpostavljajo zaupanje v državo in krepijo vladavino prava.

2. OSVE (2010), „*Guidebook Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding*“, na voljo na: <http://www.osce.org/odihr/67843?download=true>.

- Policijska dejavnost, ki temelji na človekovih pravicah, pomaga izboljšati uspešno delovanje sodnega sistema z zagotavljanjem večjega spoštovanja človekovih pravic, ko policija zbira dokaze, ki so nato uporabljeni v sodnih postopkih. Spoštovanje človekovih pravic pomaga zagotavljati, da dokazi zaradi kršitev niso razglašeni za nedopustne (glej modul 4).

Policija in človekove pravice so v nasprotju:

„Človekove pravice so le ovira za policijsko delo.“

- Človekove pravice temeljijo na človekovem dostojanstvu in do njih so upravičeni vsi. Človekove pravice storilca kaznivega dejanja so lahko do neke mere omejene, saj pridržanje običajno omejuje ne le pravico do osebne svobode, ampak tudi do družine in zasebnosti z omejitvami časa za obiske, uporabe telefona ali s splošnimi pravili v priporu. Popoln odvzem pravic storilca kaznivega dejanja pa bi razvrednotil samo idejo človekovih pravic, ki varujejo minimalno mero človečnosti in dostojanstva v vseh razmerah.
- Dojemanje človekovih pravic kot zgolj ovire za policijsko delo kaže na pomanjkljivo razumevanje koristnih učinkov človekovih pravic za vzpostavljanje in ohranjanje mirne in vključujoče družbe za posameznike in za policijo. Če je izraženo negativno dojemanje človekovih pravic, pazite, da se temeljito pogovorite o funkcijah človekovih pravic ter vlogi policije pri njihovem varovanju.
- V resnih primerih, kot je zloraba otrok, je lahko nekaterim udeležencem težko razumeti, zakaj bi bilo treba z domnevnim storilcem ravnati s spoštovanjem in dostojanstvom, in povsem možno je, da se tovrsten pogled pojavi tudi na tečaju usposabljanja. Takšni čustveno nabiti argumenti so poseben izziv za izvajalca usposabljanja. Preden se odzove na intelektualni ravni, naj izvajalec usposabljanja najprej izrecno obravnava čustveni vidik, v tem primeru s priznanjem težavnosti dostojanstvene obravnave oseb, ki so zagrešile strašna dejanja. Nato lahko predstavi in obravnava zgoraj navedene argumente. Izvajalec usposabljanja naj pazi, da poudari sporočilo, da se človekove pravice ne dodeljujejo izbirno, ampak so nedeljive in neodtujljive. Razprava o pravicah storilcev kaznivih dejanj lahko nato izhaja iz vprašanja: „Zakaj sploh imajo pravice in kako so njihove pravice omejene?“

Razpravo je priporočljivo usmeriti v smeri splošnega odvrčanja (obveznost države preprečevati kriminal v razmerju s celotno družbo) in določenega odvrčanja (obveznost države, osredotočena na posameznega storilca kaznivega dejanja – kako preprečiti ponavljanje kaznivih dejanj). Večina dokaznega gradiva kaže, da zelo stroge kazni niso niti v korist splošnega odvrčanja od kriminala niti ne zmanjšajo povratništva storilcev.³

Druga pomembna vprašanja v zvezi s tem vključujejo polje proste presoje policije in sposobnost policije za vzpostavljanje zaupanja in delo v partnerstvu z javnostjo.

Polje proste presoje policije

Policijsko delo je tako težavno zaradi potrebe po presojanju navzkrižnih interesov in uporabi ustreznih ukrepov za izpolnitev tako obveznosti spoštovati kot tudi obveznosti varovati. Policijsko poseganje v osumljenčeve človekove pravice mora biti kar najbolj omejeno in v skladu z načeloma nujnosti in sorazmernosti. Vendar mora policija hkrati zagotoviti učinkovito zaščito ogrožene osebe. Takšno iskanje ravnovesja ustvarja čustveno stresne in napete razmere za policiste pri opravljanju njihovega dela.

3. Primerjaj na primer tezi Heinza, W., Univerza v Konstanzu, Nemčija, v zvezi z mladoletniki; in Dünkela, F., Univerza v Greifswaldu, Nemčija; Jehle/Heinz/Sutterer (2003), „*Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen*“, Zvezno ministrstvo za pravosodje, Berlin.

Policijska dejavnost, ki temelji na človekovih pravicah, ima mnoge skupne značilnosti z drugimi pristopi, na primer demokratično policijsko dejavnostjo, kot je opisana v *Vodiču OVSE za demokratično policijsko dejavnost*.⁴

Za mnoge so policisti najvidnejši predstavniki države in tisti, s katerimi državljani najverjetneje pridejo v stik. Predstavljajo torej „državo pri delu“.⁵ Policija lahko torej vpliva na splošna mnenja in poglede državljanov na državo kot celoto, njihova dejanja pa lahko bodisi okrepijo ali oslabijo javno podporo, potrebno za ohranjanje uspešne demokracije.⁶

Čeprav zakoni vzpostavljajo okvir in zagotavljajo smernice za izvajanje policijskih dolžnosti, ostaja določena mera operativne neodvisnosti in proste presoje. Zakoni ne morejo urejati vsakega posameznega položaja, v katerem se lahko znajde policist, na primer, kateri avtomobil naj ustavi ali kako naj se odzove na osorno ali provokativno obnašanje. Polje proste presoje policistu omogoča, da svoj odziv prilagodi vsaki situaciji posebej, ob upoštevanju vseh pomembnih dejavnikov za vsak posamezni primer. Vendar ta prosta presoja od policista tudi zahteva, da pokaže ustrezen odnos in da ga pri dejanjih vodi močan občutek odgovornosti.

Ustrezna uporaba proste presoje je še posebej zapletena, ker morajo policisti pogosto ukrepati v kompleksnih, nejasnih in čustveno stresnih razmerah, kot so spori ali nasilna dejanja. Policija je poklicana, ko gre nekaj narobe ali ko nastanejo težave. Policisti se morajo odločiti na mestu dejanja, v istem trenutku, pogosto v nekaj sekundah in brez priprave. V nasprotju s tem policijski vodje in sodniki analizirajo in pregledujejo dejanja policistov po dogodku, pri čemer poznajo rezultat in imajo zadosti časa za analizo razmer. Ta dva vidika se seveda razlikujeta in tisti, ki dogodke analizirajo kasneje, ne morejo nikoli popolnoma razumeti razmer, kakršne so bile pri dogajanju v realnem času.⁷

Ravno pri določanju polja proste presoje policije, zlasti v stresnih razmerah, postanejo etična načela in načela človekovih pravic še posebej pomembna, ne v obliki znanja, ampak ponotranjenega odnosa. Z vidika človekovih pravic so izjemno pomembna načela enake obravnave in sorazmernosti, vključno z iskanjem manj vsiljivih sredstev ali prekinitvijo dejanj, če bi bila škoda zaradi ukrepov policije očitno večja kot njihove koristi.

Zaupanje in partnerstvo z javnostjo: bistvena za policijsko dejavnost

Policija je institucija, ki naj bi prispevala k občutku osebne in javne varnosti. Policija mora občutke negotovosti v javnosti obravnavati resno in z namenom reševanja njihovih globlje ležečih vzrokov, odzivanja na različne potrebe in interese ter obvladovanja strahov. Policija mora vzpostavljati odnose zaupanja s skupnostmi, kar je pomembna naloga, ki vpliva na način njene komunikacije in medsebojne odnose s prebivalstvom. Premislite na primer o prisotnosti policije na javnih mestih. Njena prisotnost lahko v javnosti vzbuja občutek varnosti in zaščite; vendar lahko tudi ustvarja vzdušje strahu in negotovosti – „nekaj mora biti narobe, smo v nevarnosti“ – zlasti, če so policisti popolnoma oboroženi. Ker policija na najvidnejši način predstavlja državo, je zaupanje v policijo enako zaupanju v državo. Brez takšnega zaupanja javnost ne bo prijavljala kaznivih dejanj niti ne bo policiji posredovala informacij, ki jih ta potrebuje za učinkovito delovanje. Za marginalizirane ljudi v družbi je pogosto značilno pomanjkanje zaupanja.

4. OVSE (2008), „*Guidebook on Democratic Policing*«.

5. Prav tam, str. 43.

6. Danska, Danish Institute for Human Rights (1999), „*Police and human rights, manual for police training*“, str. 12, na voljo na: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

7. Bourdieu, P. (1990), „*The Logic of Practice*“, Stanford, Stanford University Press, str. 81–82.

Učni list 2 – Vprašanja in odgovori

Odgovori na vprašanja z učnega lista 2 temeljijo na izkušnjah udeležencev, zato ni mogoče zagotoviti konkretnih odgovorov. Namesto tega je zato ponujenih nekaj tem, ki lahko udeležence spodbudijo, da najdejo primere in/ali pomagajo izvajalcu usposabljanja voditi razpravo med vsemi udeleženci.

Nasvet za usposabljanje: spodbujanje udeležencev, naj predstavijo konkretne in življenjske primere

Uporaba dejanskih izkušenj kot osnove za primere namesto splošnih izjav lahko spodbudi plodnejšo razpravo in udeležencem pomaga bolje in bolj poglobljeno razumeti cilje dejavnosti usposabljanja.

Vprašanje 1: Najdite praktične primere (na podlagi svojih izkušenj iz vsakodnevnega dela), v katerih ste videli človekove pravice kot oviro za svoje delo.

- Primer odgovora: „Bil sem na protestnem shodu, ki je postal nasilen. Morali smo ostati v liniji in nismo smeli ukrepati proti tistim, ki so metali steklenice, nas žalili ali pljuvali na nas.“

Naslednji spodbudni namigi o razmerah lahko pomagajo pridobiti primere:

- pred, med ali po aretaciji
- obvladovanje demonstracije
- zasliševanje osumljenca
- ustavitev ali preprečitev kaznivega dejanja.

„Po njihovem (policistov) mnenju se je neravnovesje moči premaknilo z države na dele družbe, kot so člani organiziranih kriminalnih mrež in terorističnih skupin, ki se zavedajo svojih pravic in poskušajo ‚zlorabiti‘ sistem v lastno korist (kot je zavlačevanje sojenj, vlaganje pritožb, pritožbe na višja sodišča itd.). S tega vidika se človekove pravice dojemajo kot ovira za učinkovito policijsko dejavnost. Poleg tega imajo policisti občutek, da imajo takšni deli družbe več svobode kot sami policisti. Menijo, da je nastal brezizhoden položaj, v katerem sistem človekovih pravic, ki je bil razvit za zaščito ‚šibkega‘ posameznika, dejansko slabi državo, kar ima za posledico zaznano ločitev na varnost na eni strani in človekove pravice na drugi.“

Osse, A. (2006), „Understanding policing, a resource for human rights activists“, na voljo na: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649

Vprašanje 2: Najdite praktične primere (na podlagi svojih izkušenj iz vsakodnevnega dela), v katerih so bile človekove pravice koristne za vaše delo in/ali so služile kot temelj zanj.

- Primer odgovora: „Nekoč sem moral posredovati v nasilnem sporu med možem in njegovo ženo. Uporabil sem tehniko posredovanja z umirjanjem napetosti, ki mi je pomagala umiriti razmere.“

Naslednji spodbudni namigi o razmerah lahko pomagajo pridobiti primere:

- utemeljevanje ali pojasnjevanje razlogov za aretacijo ali pridržanje
- nastopanje pred sodiščem
- ustavitev ali preprečitev kaznivega dejanja
- odločanje, kako posredovati v nekem položaju

„Osrednja predpostavka tega poročila je, da naj bi bil osnovni namen policijske dejavnosti [...] varovanje in zagovarjanje človekovih pravic vseh. V naših razgovorih se je pokazalo jasno strinjanje v vseh skupnostih na Severnem Irskem, da si ljudje želijo, da bi policija njihove človekove pravice varovala pred posegi drugih in jih spoštovala pri opravljanju te dolžnosti.“

Independent Commission on Policing for Northern Ireland (1999), „A new beginning: policing in Northern Ireland“, str. 18

„Cilj naših dejavnosti je varovati in spoštovati človekove pravice ter tako vzpostavljati kar največje možno zaupanje ljudi v njihovo svobodo in varnost.“

Avstrijska policija (2009), „Guiding Principles of a human rights based understanding of police, Principle 1“

Dopolnilno gradivo

Vloga policije v demokratičnih družbah – od sile do izvajalca storitev

„Napredek k demokratični policijski dejavnosti je dosežen, ko pride do premika ‚od pristopa, ki temelji na nadzoru, k pristopu, ki je usmerjen na storitve‘, pri čemer je glavna skrb kazenskega pregona še vedno posvečena proaktivnemu preprečevanju kriminala.“

OVSE (2008), „Guidebook on Democratic Policing“, Dunaj, odstavek 2, na voljo na: <http://www.osce.org/spmu/23804>

Evropski kodeks policijske etike, Svet Evrope

12. člen

Policija je organizirana tako, da kot organ, ki profesionalno skrbi za izvajanje zakona in zagotavlja storitve javnosti, pridobiva ugled v javnosti.

Policija se vedno bolj dojema kot izvajalec storitev za skupnost. To je očitno iz reformnih procesov policije v zadnjih desetletjih v številnih državah, vključno s policijskimi organizacijami, ki temeljijo na tradicionalnem konceptu sile. Ta pogled upošteva ključne elemente zagotavljanja storitev, kot so policijska dejavnost v skupnosti, splošno intenzivnejša izmenjava z javnostjo in strukture odgovornosti.

Nekateri dejavniki, ki so sprožili premik k pristopu k policijski dejavnosti, ki je bolj usmerjen na storitve:

- Prehod od avtoritarnih na demokratične države v srednji in vzhodni Evropi je vodil v ponovni razmislek o osnovnih funkcijah države, vključno s policijsko dejavnostjo, z demokratičnega vidika in vidika človekovih pravic.
- V zahodnoevropskih demokracijah je v zadnjih desetletjih narasla zaskrbljenost zaradi policijskih zlorab. To je vodilo v reforme, ki so poudarjale vlogo policije kot organa, ki zagotavlja javne storitve, kot so večja odprtost za javnost in strukture odgovornosti. Slednje so vključevale institucije za spremljanje policije, kot so državni mehanizmi in Evropski odbor za preprečevanje mučenja.
- Na splošno postaja vidik človekovih pravic mednarodno vedno bolj pomemben. Izhaja iz ideje odgovorne države, katere glavna vloga je zagotavljati storitve za ljudi. Ta ideja ima globoke korenine v evropski filozofiji, zlasti v obliki teorije o družbeni pogodbi. Njena osnovna ideja je, da predajo ljudje svojo naravno svobodo v roke države kot skrbniku, da bi ubežali tako imenovanemu „naravnemu stanju“. Država v zameno varuje njihove naravne pravice in je odgovorna za svoje državljane.
- Policijske organizacije so prevzele potrošniško usmerjen pristop, ki je osredotočen na potrebe „potrošnikov“ in „strank“ in tesno povezan z načeli človekovih pravic: ne glede na status stranke policijske dejavnosti je ta upravičena do strokovnega in spoštljivega ravnanja.
- Gradnja in ohranjanje zaupanja se vedno bolj dojemata kot temeljna predpogoja za učinkovito in uspešno policijsko delo.

Javnost brez zaupanja ne bi bila pripravljena prijavljati kaznivih dejanj ali posredovati policiji informacij, ki jih ta potrebuje.⁸ Za gradnjo zaupanja med skupnostmi in policijo je potrebna dolgoročna institucionalizirana oblika dialoga. Pristop k policijski dejavnosti, ki je usmerjen na storitve, pomaga vzpostavljati takšno zaupanje.

Bistvene značilnosti policijske dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah, v demokratičnih družbah

Pooblastilo za uporabo sile je ena od ključnih značilnosti policijske dejavnosti. Policistom je dovoljena uporaba sile kot instrumenta za izvajanje njihovih nalog. Monopol nad uporabo sile postavlja policijo v posebno občutljiv in močen položaj v državi, pri čemer je vedno prisotna možnost zlorabe.

Dvojna vloga policije – obveznosti države spoštovati in varovati človekove pravice

Ti dve obveznosti sta pogosto medsebojno povezani in ju je treba skrbno pretehtati. Na primer, v primeru nasilja v družini mora policija z aretacijo storilca ali preprečitvijo vstopa storilca v stanovanje ali približevanja se žrtvi poseči v pravice storilca, da bi zaščitila pravice žrtve.

Zakonitost, nujnost in sorazmernost

Policijsko delo je omejeno z jasnimi, natančnimi in dostopnimi zakoni. Posebej strogi predpisi in nadzor veljajo za uporabo sile. Uporaba sile je dovoljena le v skrajnem primeru, ko so izčrpane vse druge možnosti ali se druge možnosti štejejo za neučinkovite. Uporaba sile in vsa druga dejanja policije so strogo omejena z načeloma nujnosti in sorazmernosti.

Nasvet za usposabljanje: soočanje z „realnostjo“

Pri razpravi o vprašanju, kaj je primerno dejanje z vidika človekovih pravic, pogosto slišite naslednjo izjavo: „Oni (policijski uradniki na visokih položajih in nevladne organizacije) nimajo nikakršne predstave o dejanskem stanju, s katerim se soočamo na ulicah. Lahko je soditi, če sediš za svojo mizo. Človekove pravice so lepa teorija, realnost pa je drugačna.“

Naslednje točke vam lahko pomagajo podati konstruktiven odgovor na takšno izjavo:

- priznajte razliko med logiko prakse in logiko analize (pretekle) prakse, kot je omenjena v zgornji izjavi. S tem naznačite, da res razumete, kaj udeleženec pravi. Vendar priznanje te razlike ne pomeni, da je pregledovanje preteklih dejanj nelegitimno ali ne more biti opravljeno ustrezno;
- poudarite, da se morajo policisti zavedati svojega posebnega položaja moči glede na svoj monopol nad uporabo sile ter možnosti zlorabe tega položaja in povezanih političnih napetosti;
- poudarite njihovo odgovornost do javnosti. Osredotočite se na idejo policije kot izvajalca storitev in predstavite njeno moč kot javno zaupanje na podlagi družbene pogodbe.

8. Danska, Danish Institute for Human Rights (1999), „*Police and human rights, manual for police training*“, str. 14, na voljo na: <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

Odgovornost

„Državljeni sicer prostovoljno dajo policiji soglasje za uporabo monopola sile [...], vendar pa imajo demokratične policijske službe obveznost, da javnosti omogočijo preverjanje in nadzor nad njihovimi pristojnostmi s postopki odgovornosti.“

OVSE (2008), „Guidebook on Democratic Policing“ Dunaj, odstavek 80, na voljo na: <http://www.osce.org/spmu/23804>

Vloga policije ima več strani: kot izvajalec storitev in najvidnejši obraz države z monopolom za uporabo sile in poljem proste presoje v vlogi, ki zahteva takojšnje sprejemanje odločitev v morebitnih kompleksnih razmerah. Ti različni vidiki od policistov zahtevajo, da pokažejo visoko stopnjo strokovnosti in so odgovorni za svoja dejanja.

Strukture policijske odgovornosti vključujejo mehanizme zunanjega in notranjega nadzora in spremljanja.

- Zunanji mehanizmi v demokratičnem sistemu so: sodstvo, zakonodajni organi, kot so parlamentarni odbori za človekove pravice, institucije varuhov človekovih pravic ali komisije za človekove pravice, odbori za pritožbe državljanov, državni preventivni mehanizmi iz Opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju; nacionalni organi za enakost in nediskriminacijo ter nevladne organizacije in mediji.
- Obstajajo tudi mednarodni organi za človekove pravice na ravni ZN in na evropski ravni. Na policijo v Evropi imata verjetno največji vpliv ESČP in Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.
- Notranji mehanizmi nadzora in pregledov dopolnjujejo zunanje. Vključujejo notranje mehanizme za pritožbe in preiskovanje, notranje operacije presoje in pregledov z namenom podajanja povratnih koristnih rezultatov organizaciji in odgovornost vodstva.

Preglednost

Odgovornost prispeva k preglednosti policijske dejavnosti, ki je še eden od ključnih elementov demokratične policijske dejavnosti. Glavne ugotovitve zunanjih mehanizmov morajo biti objavljene, kar pomaga odpreti policijski sistem javnosti. Preglednost pomeni tudi, da mora policija z mediji sodelovati na odgovoren način in ob upoštevanju varstva podatkov ter domneve o nedolžnosti. Preglednost vključuje javno razširjanje poročil, vključno s statističnimi podatki o kriminalu in rezultati notranjih preiskav, ter vzpostavljanje komunikacijskih struktur s skupnostmi.

Strokovnost in učinkovitost

Zagotavljanje, da so človekove pravice merilo uspešnosti policijske dejavnosti, zahteva strokovnost in jo hkrati izboljšuje. Strokovno zbiranje obveščevalnih podatkov in dokazov zmanjša skušnjava izveliči priznanja pod prisilo in tako prispeva k spoštovanju prepovedi mučenja in nečloveškega ravnanja. Za učinkovito zaslišanje osumljenca, pri katerem policist prilagodi taktiko vsakemu posamezniku in pri tem strogo spoštuje načela človekovih pravic, so potrebni pravno in sociološko znanje ter različne spretnosti: retorične, psihološke in analitične. Upoštevanje standardov človekovih pravic in strokovnih standardov ter tehnične sposobnosti policijske dejavnosti so medsebojno odvisne spretnosti. Policist, ki nima tehničnih spretnosti policijske dejavnosti, se bo bolj verjetno obnašal slabo, da bi dosegel rezultate. Podobno policist, ki se zanaša na slabo obnašanje

za doseganje rezultatov, ne razvije potrebnih tehničnih spretnosti policijske dejavnosti, da bi postal sposoben strokovnjak. Človekove pravice so izziv za policijo, saj zahtevajo uporabo najboljših praks tehničnih spretnosti za doseganje dobrih rezultatov. „Umetnost policijske dejavnosti“ se lahko razume kot doseganje ciljev na najmanj vsiljiv način.

Zaupanje

Zaupanje javnosti je nujni predpogoj za učinkovito policijsko delo. Učinkovita policijska dejavnost ni možna, če nekateri deli prebivalstva nimajo občutka, da jih policija varuje in spoštuje.

Policija se mora nujno truditi graditi zaupanje in vzpostaviti ustrezne komunikacijske strukture z javnostjo. Ukrepi za zagotovitev preglednosti in odgovornosti policije prispevajo k vzpostavljanju zaupanja. Programi, ki aktivno vzpostavljajo odnose s prebivalstvom, vključujejo vzpostavitev institucionaliziranega dialoga s skupnostmi, kot so forumi za odprte razprave, svetovalni odbori za skupnost in dnevi odprtih vrat. V skupnost usmerjen pristop k policijski dejavnosti lahko spodbudi vzpostavitev ustreznih komunikacijskih struktur. Očitno je jasno sprejemanje človekovih pravic in delovanje v skladu z njimi zelo pomembno za vzpostavljanje in ohranjanje zaupanja. V odnosih z marginaliziranimi skupinami je še posebej pomembno načelo nediskriminacije.⁹

Dodatna literatura

Crawshaw, R. (2009), „*Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes*“, 2. revidirana izdaja, Boston, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, str. 19–24.

Združeni narodi (2002), „*Human Rights and Law Enforcement: A manual on human rights training of the police*“, glej argumente na str. 16, na voljo na: www.ohchr.org/Documents/Publications/trainings5Addzen.pdf.

Osse, A. (2006), „*Understanding policing, a resource for human rights activists*“, Amsterdam, Amnesty International, str. 41–49, na voljo na: https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649.

9. FRA (Agencija Evropske unije za temeljne pravice) (2010), *EU-MIDIS Podatki v središču 4: Policijska preverjanja in manjšine*, na voljo na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1132-EU-MIDIS-police_SL.pdf.

Dodatne dejavnosti

Dodatna dejavnost 1: *Osebni razgovori na švedski policijski akademiji*

Namen:

Švedska policijska akademija uporablja osebne razgovore kot intenzivnejši pristop k osveščanju o vlogi policije. Razgovori so opravljeni z osebami, ki so imele izkušnje s policijo, in izpostavljajo, kako drugi dojemajo odnose policije s posamezniki. Policiji prav tako pomagajo premisliti o zaznani vlogi policije in videti svoj vpliv na javnost.

Cilji:

Znanje

- dobiti konkretno podobo o konceptu človekovih pravic in človekovega dostojanstva v srečanjih z osebami, ki se pogosto dojemajo kot „nasprotniki“ policije, kot so marginalizirane in/ali socialno izključene osebe ali člani mladostniških tolpa
- seznaniti se z vlogo policije z vidika človekovih pravic na osnovi osebnih izkušenj

Odnos

- naučiti se izogibanja sovražnosti, preziru in cinizmu
- izkusiti vrednoto raznolikosti
- ustvariti razumevanje na čustveni osnovi, da imajo osebe, ki so socialno izključene, kritične do policije ali ki kršijo zakon, pravico biti obravnavane kot ljudje tudi v konfliktnih in stresnih razmerah
- navaditi se gledati na vlogo policije od zunaj, s stališča ranljivih ali težko dosegljivih skupin
- priznati, da imajo ljudje, ki se pogosto dojemajo kot „nasprotniki“, dragoceno (in obsežno) znanje ter poglede, ki so lahko koristni za policijo

Spretnosti

- spodbujanje komunikacijskih spretnosti

Zahteve:

- čas: približno 4 dni: uvod – približno pol dneva; razgovor in pisno beleženje – približno 2 dneva; nadaljnji razmislek – približno 1 dan
- vzorec razgovora
- usmerjevalna vprašanja za razgovor
- table z listi
- velikost skupine: 12 do 24 oseb

Opis dodatne dejavnosti 1:
*Osebni razgovori na
švedski policijski akademiji*

Tečajnikom je dodeljena oseba, ki ima izkušnje s policijo in pripada skupini, ki se pogosto dojema kot „nasprotnik“ policije, to so lahko marginalizirane ali socialno izključene osebe, osumljeni storilci kaznivih dejanj, mladoletni prestopniki ali osebe različnih etničnih pripadnosti. Tečajnika in to osebo se prosi, naj se pogovarjata.

Tečajniki opravijo takšne razgovore po krajši pripravi. Ta srečanja, ki so dopolnjena s postopkom posamezne in skupinske obravnave, ponujajo praktično osnovo za poglobljeno obravnavo teoretičnega koncepta vloge policije z vidika človekovih pravic. Poleg tega tečajniki s previdno in sočutno komunikacijo pridobijo nov pogled na policijsko delo.

Nasvet za usposabljanje: izboljšanje vzajemnega razumevanja

„Razgovori so imeli jasen učinek na izboljšanje vzajemnega razumevanja med tečajniki in njihovimi ‚nasprotniki‘. Poleg tega se zdi, da razgovori pomagajo celiti rane v primerih, ko so ‚nasprotniki‘ izkusili poniževanje, nemoč in pomanjkanje zaupanja v odnosu s policijo.“

DEJAVNOST AGENCIJE FRA

Povzročanje nasilja

FRA je analizirala izkušnje z diskriminacijo in družbeno marginalizacijo ter njihov vpliv na odnos do nasilja v treh državah članicah EU: v Franciji, Španiji in Združenem kraljestvu. FRA je izvedla razgovore s 3 000 muslimanskimi in nemuslimanskimi mladimi in otroki ter ugotovila, da so mladi, stari od 12 do 18 let, ki so doživeli družbeno marginalizacijo in diskriminacijo, bolj verjetno izpostavljeni telesnemu ali čustvenemu nasilju, kot tisti, ki takšne marginalizacije niso doživeli. Raziskava ni pokazala nikakršnih znakov, da bi se muslimanski mladi bolj ali manj verjetno zatekali k nasilju kot nemuslimanski mladi. Te ugotovitve jasno kažejo, da je treba družbeno marginalizacijo in diskriminacijo reševati prednostno glede na njen vpliv na nagnjenost mladih k nasilju. V istem poročilu so mladi izrazili splošno pomanjkanje zaupanja v predstavnike oblasti in uradne lokalne, nacionalne in mednarodne institucije, vključno z organi kazenskega pravosodja, kot so policija in sodišča. Najnižjo raven zaupanja so uživali politiki na lokalni in nacionalni ravni.

FRA (2010), „Experience of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth in three EU Member States“, Belgija, str. 62, na voljo na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>.

*Dodatna dejavnost 2:
Izobraževanje o človekovih
pravica za nemške
policiste na zgodovinskih
krajih nacističnih zločinov.
Policijsko delo danes in
v preteklosti*

Namen:

Nemška policija v nekdanjem koncentracijskem taborišču Neuengamme izvaja izobraževanje o človekovih pravicah, namenjeno spodbujanju vloge policije. Zgodovinski pogled na vlogo policije v nacističnem režimu prispeva k večji osveščenosti o sedanjem policijskem delu in potrebi po policijskem delu, ki temelji na človekovih pravicah.

Cilji:

Znanje

- pridobiti vpogled v razloge za spremembe policijskih sil pri prehodu iz demokratičnega v totalitarni sistem
- prepoznati organizacijo nacističnih policijskih sil v primerjavi z organizacijo policije v demokratični družbi

Odnos

- razviti zavedanje o tem, kako lahko neomejena moč državnih institucij ogrozi človekove pravice, s pregledom obsežnih pristojnosti nacističnih policijskih sil
- razviti zavedanje o mehanizmih diskriminacije, kratenja pravic in izključevanja
- razmisliti o trenutnih področjih, na katerih obstaja napetost med policijo in človekovimi pravicami

Zahteve:

- čas: najmanj 2 dneva in pol, ki sta potrebna za oblikovanje smiselne povezave med temi kompleksnimi vprašanji
- tabla z listi in video projektor
- video in zvočne predstavitve
- pisna in fotografska dokumentacija za skupinsko delo
- provokativne spodbude za sprožanje polemičnih razprav
- velikost skupine: 12 do 24 oseb

**Opis dodatne dejavnosti 2:
Izobraževanje o človekovih
pravicah za nemške
policiste na zgodovinskih
krajih nacističnih zločinov.
Policijsko delo danes in
v preteklosti**

Izvajalci usposabljanja na inštitutu za policijsko usposabljanje podajo triurni uvod, ki predstavi trenutno pomembnost oblikovanja zgodovinskega pogleda na nacistični režim. Med dvodnevni obiskom spominskega obeležja Neuengamme je tečaj usposabljanja osredotočen na policijo v času nacionalsocializma, trenutna vprašanja pa se obravnavajo glede na ta zgodovinski pogled. Te povezave omogočajo kritični razmislek o policiji in njenih mehanizmih ter o obnašanju posameznikov v instituciji. Namen seminarja je spodbuditi razumevanje, kako se policijske sile in njihova vloga v družbi spreminjajo v različnih družbah. Poleg tega je pozornost namenjena tudi tistim posameznikom v sistemu, ki lahko služijo kot pozitivni vzorniki.

Razumevanje vrednot na podlagi človekovih pravic, ki so nastale kot odziv na nacistične zločine in druge zgodovinske kršitve človekovih pravic, v sedanjih demokratičnih družbah, bo udeležencem omogočilo analizo in razlikovanje med totalitarnimi in demokratičnimi strukturami.

Nasvet za usposabljanje: osveščanje

Osnovna potreba po iskanju ravnovesja med varnostnimi interesi na eni strani in državljanskimi svoboščinami na drugi strani se pri policijskem delu pojavlja ne glede na nacionalni kontekst. Proučevanje zgodovine nacistične Nemčije lahko izboljša osveščenost ljudi o pomembnosti temeljnih človekovih pravic dandanes in o tem, kako se institucije spreminjajo v različnih političnih sistemih.

MODUL 3: ANALIZA ČLOVEKOVIH PRAVIC – OBVEZNOSTI SPOŠTOVATI IN VAROVATI

Uvod	73
Dejavnost: Analiza človekovih pravic – obveznosti spoštovati in varovati	74
Učni list 1 – Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati	76
Učni list 2 – Analiza človekovih pravic – obveznost varovati	79
Informativne opombe	82
1. Ključni koncepti.....	82
a. Kaj je kršitev človekovih pravic?.....	82
b. Kaj mislimo z nujnostjo in sorazmernostjo v človekovih pravicah?.....	82
2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic.....	84
Učni list 1 – Obveznost spoštovati.....	87
Učni list 2 – Obveznost varovati.....	93
Dopolnilno gradivo	98
Dodatne dejavnosti	107
Dodatna dejavnost 1: Usposabljanje s scenariji na avstrijskih policijskih akademijah	107
Dodatna dejavnost 2: Usposabljanje s scenariji na nemški državni policiji Severnega Porenja-Vestfalije	109

Analiza človekovih pravic – obveznosti spoštovati in varovati

Uvod

Ta modul postavlja okvir za analizo konkretnih razmer, povezanih s policijsko dejavnostjo, z vidika človekovih pravic. Ta strukturiran postopni pristop poenostavlja analizo možnih kršitev človekovih pravic z ugotavljanjem neizpolnitev obveznosti spoštovati in varovati.

Praktično izvajanje takšne analize človekovih pravic je osnova policijske dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah. Takšna analiza je v bistvu poenostavljena različica analize, ki jo izvajajo sodišča. Da bi se bolje pojasnila pomembnost človekovih pravic v praksi, vodi modul udeležence skozi študije primerov iz delovanja mednarodnih organov za človekove pravice, zlasti Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP).

Ta analitična orodja so zelo vplivna. Policiste seznanijo z ustrezno pravno analizo in jim pomagajo izpolniti obveznosti, ki jih imajo kot nosilci dolžnosti, ter zahtevati pravice, ki jih imajo kot imetniki pravic. „Visoka“ načela prenesejo v prakso in delujejo kot „prenosnik“ za razčlenitev splošnih ciljev policijske dejavnosti, tj., spoštovati in varovati človekove pravice, v specifična navodila, ki olajšajo takšno delo. Analiza človekovih pravic v praktičnih razmerah prav tako pomaga usklajevati odnos s človekovimi pravicami in izboljšuje spretnosti policijske dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah, kar policistom posledično pomaga le-te ponotranjiti.

Ta modul najprej obravnava koncept kršenja človekovih pravic, nato pa predstavi dve analitični shemi, ki temeljita na obveznostma spoštovati in varovati. Vsaka je analizirana posebej, vključno s štirimi študijami primerov in njihovo analizo. Skupni cilj je sistematična vključitev vidika človekovih pravic v policijsko delo in razmišljanje policistov. Oddelek z dopolnilnim gradivom zagotavlja več informacij o ključnih konceptih modula. Za pomoč pri bolj poglobljenem razumevanju vključuje policijski priročnik tudi dodatne ugotovitve sodišča o štirih obravnavanih študijah primerov.

Dejavnost: Analiza človekovih pravic – obveznosti spoštovati in varovati

Namen:

Pri tej dejavnosti je izvajalcem usposabljanja pogosto postavljeno vprašanje: „Ali gre za kršitev človekovih pravic, če [...]?“ Udeleženec nato opiše osebno izkušnjo in želi, da se jo oceni z vidika človekovih pravic. Odgovor pogosto ni enostaven. Odvisen je od opisanega primera.

Tukaj predstavljene analitične sheme ne ponujajo vnaprej pripravljenih odgovorov, ampak namesto tega pomagajo usmerjati policiste k postavljanju pravih vprašanj. Ponujajo kontrolni seznam „pravih vprašanj“, da bi se ugotovili najpomembnejši vidiki takšnih položajev in nato pretehtali interesi, preden se sprejme odločitev. Policistom omogočajo razčlenitev pogosto spornih vprašanj, povezanih s kršitvami človekovih pravic, in za vsake primer posebej določijo, če pomeni določeno dejanje ali opustitev dejanja kršitev ali ne.

Cilji:

Znanje

- razviti podrobnejše razumevanje vloge policije v zvezi s človekovimi pravicami

Odnos

- sprejeti splošno pomembnost načel nujnosti in sorazmernosti
- spoznati pomembnost ponotranjenja načel človekovih pravic

Spretnosti

- sposobnost uporabiti standarde človekovih pravic z uporabo analitičnih orodij v konkretnih policijskih položajih
- sposobnost prepoznati vidike, ki ločijo utemeljeno poseganje v človekovo pravico od kršitve človekove pravice
- sposobnost določiti dejanja, ki jih mora policija izvesti za varovanje človekovih pravic

Zahteve:

- čas: 90 do 120 minut
- gradivo:
 - učna lista 1 in 2 s študijami primerov in orodjem za analizo človekovih pravic o obveznostih spoštovati in varovati (kot je potrebno)
 - tabla z listi
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: največ 20 do 25 oseb

Opis dejavnosti: **Analiza človekovih pravic – obveznosti spoštovati in varovati**

- ❶ Predstavite namen in cilje dejavnosti.
- ❷ Razdelite in na kratko predstavite analitične sheme (učna lista 1 in 2), pri čemer izhajajte iz realnih življenjskih položajev, ki so jih opisali udeleženci ali ki jih je pripravil povezovalac. (približno 15 do 20 minut)
- ❸ Razdelite udeležence v skupine po 4 do 6 oseb in razdelite učne liste s študijami primerov tako, da vsaki skupini dodelite en primer. (približno 25 do 35 minut)
- ❹ Prepričajte se, da so skupine:
 - dobro razumele svojo nalogo;
 - določile poročevalca, ki bo predstavil rezultate vsem udeležencem.
- ❺ Odgovorite na kakršna koli vprašanja, ki se pojavijo pri skupinskem delu.
- ❻ Prosite skupine, naj predstavijo svoje delo pred vsemi udeleženci. (približno 30 minut na primer)
- ❼ Na splošno se pogovorite o rezultatih o tem, kaj so se udeleženci naučili.
- ❽ Povzemite glavne točke in po potrebi podajte posebej pripravljen prispevek.

Učni list 1 – Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati

Študija primera A: aretacija in pridržanje

Gospod L je invalid, ki je slep na eno oko in ima močno oslabljen vid na drugem očesu. S pomočjo svojega psa vodnika je nekega dne šel na pošto preverit svoje poštno predale. Ugotovil je, da so bili njegovi poštni predali odprti in izpraznjeni. Gospod L se je pritožil poštnemu uslužbencu, kar je vodilo v spor. Eden izmed poštnih uslužbencev je poklical policijo in trdil, da je gospod L pod vplivom alkohola in se obnaša žaljivo. Policija je prispela na poštni urad in gospoda L aretirala.

Policisti so verjeli, da je gospod L pod vplivom alkohola, in so ga odpeljali v „središče za streznitev“, ki je ustanova, v kateri je lahko v skladu z nacionalno zakonodajo omamljena oseba zadržana največ 24 ur. Zdravnik v središču je presodil, da je gospod L „zmerno omamljen“, in se odločil, da to upravičuje zadržanje gospoda L v središču za šest ur. Med pregledom ali po njem ni bila opravljena nikakršna krvna analiza ali preskusi alkoholiziranosti. Po šestih urah in pol je bil gospodu L dovoljen odhod iz središča pod pogojem, da plača stroške za svoj prevoz in nastanitev v središču. Gospod L je menil, da je bilo takšno ravnanje državnih uslužbencev nezakonito.

Vprašanja za razpravo:

1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te razmere?
2. Ali je država posegla v te človekove pravice? Kako?
3. Ali je prišlo do kršitve človekovih pravic?
 - Ali obstaja kakršna koli pravna podlaga iz notranje zakonodaje za dejanja države?
 - Ali ima dejanje legitimen cilj?
 - Ali je posredovanje države nujno in sorazmerno glede na cilj?
4. Razmislite o drugih možnosti za obvladovanje takšnega položaja. Katere druge možnosti bi policija lahko upoštevala?

Učni list 1 – Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati (nadaljevanje)

Študija primera B: uporaba sile proti osumljenim teroristom

Državni organi države A so močno sumili, da so trije moški načrtovali teroristični napad na vojsko na ozemlju X. Država se je osumljenim teroristom odločila dovoliti vstop na ozemlje X pod policijskim opazovanjem. Posebne enote države A so bile poslane v pomoč lokalni policiji na ozemlju X. Policija je sumila, kdaj in kje naj bi se domnevni napad zgodil. Predvidevala je, da bodo osumljeni teroristi uporabili avtomobil bombo, ki se lahko upravlja na daljavo in razstreli v kratkem času.

Dan po tem, ko so osumljenci prispeli na ozemlje X, so na parkirišču pustili avtomobil. Štirje tajni pripadniki posebnih enot so jim sledili in pregledali avtomobil od zunaj. Močno so sumili, da je v avtomobilu bomba. Policisti so se odločili, da tri osumljence aretirajo, ko se ti vrnejo do avtomobila. Ko so se osumljenci vrnili, jih je policija poklicala, a nihče od njih ni kazal znakov predaje. Nasprotno, njihovi nenadni gibi so kazali, da bodo morda res razstrelili bombo. Trije osumljenci so bili ustreljeni in ubiti.

Izkazalo pa se je, da osumljenci niso bili oboroženi in da v avtomobilu ni bilo razstreliva. Vendar so bila sredstva za časovno bombo najdena v drugem avtomobilu, ki ga je eden od osumlencev najel drugje.

Vprašanja za razpravo:

1. Katere človekove pravice zadevajo te razmere?
2. Ali je država posegla v te človekove pravice? Kako?
3. Kako bi ocenili dejanja pripadnikov posebnih enot?
4. Kako bi ocenili celotno operacijo proti osumljenim teroristom?
5. Ali je prišlo do kršitve človekovih pravic?
6. Razmislite o drugih možnosti za obvladovanje takšnega položaja. Katere druge možnosti bi policisti lahko upoštevali, da bi se izognili uporabi smrtonosne sile?

Učni list 1 – Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati *(nadaljevanje)*

Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/POSREDOVANJE DRŽAVE

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

1.2. Ali je država posegla v te človekove pravice? Kako?

2. DEL: UTEMELJENO POSEGANJE ALI KRŠITEV?

2.1. Ali obstaja kakršna koli pravna podlaga iz notranje zakonodaje za dejanja države?

2.2. Ali ima dejanje legitimen cilj?

2.3. Ali je posredovanje države nujno in sorazmerno glede na cilj?

- Ali je dejanje primerno za dosego legitimnega cilja?
- Ali je nujno („nujna družbena potreba“)?
- Ali je to najmanj vsiljiv ukrep? Ali obstajajo druge možnosti?

Učni list 2 – Analiza človekovih pravic – obveznost varovati

Študija primera C: obvladovanje demonstracije in protidemonstracije

V majhni vasi je združenje zdravnikov vodilo kampanjo proti splavu. Združenje zdravnikov je načrtovalo demonstracijo in v skladu z nacionalno zakonodajo so o načrtovani demonstraciji podali predhodno obvestilo policiji. Policija je brez ugovora dala udeležencem demonstracije dovoljenje za uporabo javne hitre ceste. Vendar je policija kasneje prepovedala načrtovane demonstracije podpornikov splava, saj so bile načrtovane ob istem času in na istem kraju kot demonstracija zdravnikov proti splavu.

Ker so se bali, da bi vseeno lahko prišlo do incidentov, so se organizatorji demonstracije proti splavu posvetovali z lokalnimi upravnimi organi in poskušali spremeniti pot pohoda demonstracije. Predstavniki policije so izpostavili, da so policisti že bili razvrščeni po izvirno načrtovani poti in da je predlagana nova pot neprimerna za obvladovanje množice. Policija ni zavrnila zagotavljanja zaščite, vendar je opozorila, da bo ne glede na pot udeležencem protidemonstracij nemogoče preprečiti, da bi metali jajca in motili pohod ter načrtovan verski obred.

Pred cerkvijo se je zbralo veliko število demonstrantov, zagovornikov splava, ki niso podali predhodnega obvestila policiji in so uporabljali zvočnike in metali jajca ter kepe trave, da bi zmotili pohod zdravnikov. Policija udeležencev protidemonstracij ni razgnala.

Ko je grozilo fizično nasilje, so posebne enote za obvladovanje nemirov, ki so pred tem opazovale brez posredovanja, oblikovale kordon med nasprotujočima si skupinama in sprevedu omogočile vrnitev v cerkev.

Vprašanja za razpravo:

1. Katere človekove pravice zadevajo te razmere?
2. Katere so zadevne obveznosti države?
3. Kako bi ocenili policijsko operacijo?
4. Ali je država posegala v človekove pravice, ki so jih zadevale te razmere? Kako?
5. Ali je prišlo do kršitve človekovih pravic?
6. Razmislite o drugih možnosti za obvladovanje takšnega položaja. Katere druge možnosti bi policija lahko upoštevala?

Učni list 2 – Analiza človekovih pravic – obveznost varovati (nadaljevanje)

Študija primera D: nasilje nad ženskami

Gospod O je svojo ženo in njeno mater večkrat izpostavljaval nasilnim napadom. Po par letih je nasilno in grozeče obnašanje gospoda O prišlo v vednost uradnih organov, ki so bili opozorjeni na več preteпов, spopad, v katerem je gospod O sedemkrat zabodel gospo O, in incident, v katerem je gospod O obe ženski povozil z avtomobilom. Po vsakem napadu so zdravniki ženski pregledali in zabeležili več poškodb, vključno s krvavitvami, modricami, bulami, odrgninami in praskami. Za obe ženski je bilo zdravniško potrjeno, da sta utrpeli življenjsko nevarne poškodbe: gospa O zaradi posebej nasilnega pretepa in napada z nožem in njena mati zaradi napada z avtomobilom.

Proti gospodu O so bile trikrat vložene kazenske obtožbe zaradi groženj s smrtjo, dejanskih, resnih in hudih telesnih poškodb ter poskusa umora. Gospod O je bil dvakrat pridržan v priporu in izpuščen, čakajoč na sojenje.

Zaradi stalnega pritiska in groženj s smrtjo gospoda O sta gospa O in njena mati v vsakem od teh postopkov umaknili svoje pritožbe. Nacionalna sodišča so posledično ustavila nekatere primere, vendar so nadaljevala s postopkom v zvezi z avtomobilsko nesrečo. Gospod O je bil obsojen in kaznovan s tremi meseci zaporne kazni, ki je bila kasneje spremenjena v denarno kazen. Za napad z nožem mu je bila naložena zmerna denarna kazen.

Gospa O in njena mati sta organom javnega pregona dvakrat podali pritožbi o grožnjah in nadlegovanju gospoda O. Trdili sta, da sta njuni življenji v neposredni nevarnosti, in organe prosili, naj nujno ukrepajo s pridržanjem gospoda O. V odziv na ti zahtevi za zaščito je bil gospod O zaslišan in narejen je bil zapisnik z njegovimi izjavami, nato pa je bil izpuščen.

Nazadnje sta se gospa O in njena mati odločili preseliti v drugo mesto, vendar je, medtem ko sta se peljali v selitvenem tovornjaku, prispel gospod O in tovornjak prisilno zaustavil. Gospod O je odprl potniška vrata in ustrelil mater gospe O, ki je takoj umrla.

Učni list 2 – Analiza človekovih pravic – obveznost varovati *(nadaljevanje)*

Vprašanja za razpravo:

1. Katere človekove pravice zadevajo te razmere?
2. Katere so zadevne obveznosti države?
3. Kako bi ocenili odziv organov oblasti na te nasilne incidente?
4. Ali je država posegala v človekove pravice, ki so jih zadevale te razmere? Kako?
5. Ali je prišlo do kršitve človekovih pravic?
6. Razmislite o drugih možnosti za obvladovanje takšnega položaja. Katere druge možnosti bi policija lahko upoštevala?

Analiza človekovih pravic – obveznost varovati

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/KAKŠNO DEJANJE DRŽAVE JE POTREBNO?

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

1.2. Ali je država obvezana izvesti konkretno dejanje, da bi zaščitila zadevno človekovo pravico?

2. DEL: ALI NEDEJAVNOST/OPUSTITEV DEJANJA DRŽAVE POMENI KRŠITEV?

2.1. Ali notranja zakonodaja ustrezno pokriva zadevno(-e) človekovo(-e) pravico(-e)?

2.2. Ali je država izvedla razumne in ustrezne ukrepe za zaščito zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-)?

2.3. Ali so dejanja države v skladu s postopkovnimi standardi?

Informativne opombe¹

Te informativne opombe navajajo analitični okvir za dva učna lista, ki sta vključena v ta modul, in so organizirane sledeče:

1. Ključni koncepti

- a. Kaj je kršitev človekovih pravic?
- b. Kaj mislimo z nujnostjo in sorazmernostjo v človekovih pravicah?

2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic

- a. Učni list 1 – Obveznost spoštovati
- b. Učni list 2 – Obveznost varovati

1. Ključni koncepti

a. Kaj je kršitev človekovih pravic?

Obveznost držav spoštovati človekove pravice (učni list 1):

Do kršitve človekovih pravic pride, če dejanje države omejuje ali posega v človekovo pravico in takšno poseganje ni utemeljeno. Kršitev nastane zaradi dejanja države.

Obveznost držav varovati človekove pravice (učni list 2):

Do kršitve človekovih pravic pride, če država neutemeljeno ne izvede ustreznih ukrepov za varovanje človekovih pravic. Kršitev nastane zaradi opustitve dejanja države.

Med **poseganjem** v človekove pravice in **kršitvijo** človekovih pravic je razlika. Vsako poseganje v človekovo pravico ni tudi kršitev te pravice.

Policija lahko posega v človekove pravice storilcev kaznivih dejanj, da bi zaščitila žrtve. Poseganje postane kršitev, če dejanje/opustitev dejanja ne temelji na pravni podlagi ali če je dejanje/opustitev dejanja samovoljna in/ali nesorazmerna.*

V večino človekovih pravic se sme (ali mora) poseči ali se jih omejiti v določenih okoliščinah, ker se svoboda in pravice posameznika končajo tam, kjer se začnejo svoboda in pravice drugega posameznika. Nekateri pravni dokumenti organizirajo človekove pravice tako, da dovoljujejo poseganje ali omejevanje v določenih okoliščinah.

Ali je dejanje/opustitev dejanja kršitev človekovih pravic, je odvisno od različnih dejavnikov, povezanih s konkretnimi razmerami, in mora biti obravnavano za vsak primer posebej. Učna lista, predstavljena tukaj, se lahko uporabita v pomoč pri določanju tega.

b. Kaj mislimo z nujnostjo in sorazmernostjo v človekovih pravicah?

Načeli nujnosti in sorazmernosti se uporabljata za določitev, ali je dejanje, ki posega v človekove pravice, **nujno** za dosego cilja in ali so uporabljeni ukrepi sorazmerni z zastavljenim ciljem.

Do kršitve človekovih pravic pride, če obveznosti države, povezane z določenimi človekovimi pravicami, niso izpolnjene.

***Izjema:** mučenje in nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje (3. člen EKČP) so absolutno prepovedani in ne morejo biti v nobenih okoliščinah utemeljeni (glej modul 4).

1. „Informativne opombe“ in „dopolnilno gradivo“ v modulu 3, vključno z analitičnimi shemami so prilagojena različica iz dela Suttinger, W. (2005), „Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen“, Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, Dunaj, str. 49–76.

Pri določanju nujnosti in sorazmernosti je treba upoštevati:

- **Nujnost dejanja:** Dejanje ne sme prekoračiti nujno potrebnega v okoliščinah in potrebe po doseganju cilja. Izvesti je treba najmanj vsiljivo dejanje z najmanj škode, ki je še vedno učinkovito. Nepotrebna ali pretirana dejanja so nesorazmerna in treba se jim je izogibati.
- **Primernost dejanja:** Izbrana dejanja morajo biti primerna za doseganje načrtovanega cilja. Dejanja, ki tega ne dosežejo, se štejejo za neučinkovita in nesorazmerna.
- **Rezultati dejanja:** Pričakovani rezultat dejanja in njegovega poseganja v človekove pravice je treba pretehtati glede na pomembnost cilja. To vključuje tudi upoštevanje poseganja ali škode, ki bi jo povzročila nedejavnost. Če škoda, ki jo povzroči dejanje, očitno pretehta njegovo korist, se je treba dejanju izogniti.

Ideja „nujne družbene potrebe“ se pogosto uporablja za ugotovitev, ali je dejanje nujno. V demokratičnih družbah so nekatere pravice lahko omejene le, če obstaja takšna nujna družbena potreba.

Osnovna ideja sorazmernosti je zajeta v splošnih reklih, kot sta: „ne tri orehov z macolo“ ali „ne streljaj golobov s topom“. Vzpostaviti je treba **pravo razmerje med uporabljenimi sredstvi in zastavljenimi cilji**. Cilj **ne** opravičuje sredstev. Pomembno je doseči cilje na najmanj vsiljiv način.

Načeli nujnosti in sorazmernosti sta kompleksni, vendar ju je možno poenostaviti na preprosto maksimo, zlato pravilo, ki velja za vse ljudi: „Z drugimi ravnaj tako, kot bi sam želel, da drugi ravnajo s teboj.“ Navezava načel nujnosti in sorazmernosti na zlato pravilo lahko pomaga ustvariti sočutje in razumevanje do ljudi, ki so predmet policijskega posredovanja.

Ravnati, kot to zahtevata načeli nujnosti in sorazmernosti, je velik izziv pri policijskem delu, zlasti v stresnih ali celo nevarnih razmerah. Zelo pomembno je, da policisti ponotranjijo načeli nujnosti in sorazmernosti. Takšno ponotranjenje je najbolje doseči z uporabo konceptov človekovih pravic v vsakodnevnem delu in s stalnim preverjanjem svojega znanja, spretnosti in odnosa do človekovih pravic.

Nasvet za usposabljanje: obravnava dejavnosti, povezanih s študijami primerov

- **Opisi študij primerov:** Včasih imajo udeleženci občutek, da je v opisih študij primerov premalo informacij, da bi lahko prišli do ustreznih zaključkov. Študije primerov so le kratki opisi scenarijev, saj so ključni učni rezultati odvisni od **postopka postavljanja ustreznih analitičnih vprašanj**. Pot, ki vodi k zaključku, je vsaj tako pomembna kot sam rezultat.
- **Razprava o študijah primerov:** Razprava naj bo strukturirana in hkrati naj omogoča udeležencem, da podajo „ustvarjalne odgovore“. Spodbujanje različnih pogledov je dobra podlaga za razpravo o vprašanih in interesih iz vsakega primera.

Za izvajalce usposabljanja na nacionalni ravni je pomembno, da izberejo primere, ki so primerni za dani kontekst usposabljanja. Drugi primeri ESČP ali nacionalni primeri so morda primernejši za vaše potrebe pri usposabljanju. Navodilo, kako najti primere ESČP, je podano v prilogi k temu priročniku.

Nosilec dolžnosti – mora izpolniti obveznosti spoštovati in varovati človekove pravice drugih.

Imetnik pravic – se mora zavedati lastnih človekovih pravic, da bi jih lahko zahteval.

2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic

Učna lista nudita policistom postopno „navigacijsko orodje“, podobno analitičnemu pristopu, ki ga uporabljajo sodišča. Policistom pomagata razviti svoje sposobnosti (ki jih imajo kot nosilci dolžnosti) in zahtevati svoje pravice (ki jih imajo kot imetniki pravic).

Cilj vsakega učnega lista je:

- zagotoviti okvir za prenos načel temeljnih pravic v prakso z razčlenitvijo splošnih načel v praktične smernice;
- predstaviti orodje za konstruktivno uporabo človekovih pravic in odgovoriti na praktična vprašanja v zvezi s človekovimi pravicami;
- naučiti policiste, kako pretehtati nasprotujoče si interese na nepristranski način z navajanjem niza „pravih vprašanj“, ki se lahko postavijo, da bi se ugotovili najpomembnejši vidiki človekovih pravic in pretehtali interesi vseh prizadetih posameznikov;
- predstaviti metodo za podpiranje ponotranjenja človekovih pravic z razvojem pozitivnega odnosa in sklopa spretnosti, ki so v pomoč pri uporabi človekovih pravic;
- zagotoviti policistom orodje za prepoznavanje in analiziranje razmer s podobnim pristopom, kot ga uporabljajo sodišča in/ali nevladne organizacije, ter jim hkrati priskrbeti način, kako ugotoviti, ali so njihove pravice spoštovane.

Nasvet za usposabljanje: uporaba policijske prakse pri predstavljanju vidika človekovih pravic

Mnogi policisti analizirajo konkretne razmere z vidika notranjega zakonskega prava, kot sta kazensko pravo in policijski predpisi. Pri opazovanju ali posredovanju v konkretnih razmerah se pogosto sprašujejo naslednja vprašanja:

- Kateri zakon velja v teh razmerah?
- Kakšne možnosti imam na voljo na podlagi veljavnih pravnih določb?
- Je obnašanje, na primer protestnika, zadosti nasilno ali agresivno, da bi bila v skladu z določenim zakonom upravičena aretacija?

Mnogi policisti že imajo analitične spretnosti, potrebne za upoštevanje vidika človekovih pravic. Analiza s tega stališča pomeni uporabo standardov človekovih pravic, kot so navedene v ustavnih in/ali mednarodnih instrumentih za človekove pravice, in prenos razmer v okvir človekovih pravic. Cilj je razumeti, ali neko dejanje oziroma opustitev dejanja pomeni kršitev človekovih pravic. To stališče je odmaknjeno od zakonskega prava in obravnava razmere s širšega vidika zakonodaje o človekovih pravicah.

a. Učni list 1: Obveznost spoštovati

Ta analiza zadeva študiji primerov z učnega lista 1.

Učni list 1 ponuja okvir za analiziranje obveznosti spoštovati in je sestavljen iz dveh delov:

- 1. del – poseganje:** presojanje, ali razmere spadajo v obseg uporabe človekove pravice in ali dejanje države posega v to pravico.
- 2. del – kršitev:** presojanje, ali je takšno poseganje utemeljeno ali pomeni kršitev človekovih pravic.

Vsak del vsebuje vprašanja, ki so koristna pri obravnavi razmer, povezanih s človekovimi pravicami, in razčlenjevanju njihove kompleksnosti v dele, ki jih je lažje analizirati.

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/POSREDOVANJE DRŽAVE**1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?**

Pri ugotavljanju, katere človekove pravice zadevajo neke razmere, je potrebno neko znanje, ki ga je možno pridobiti z odgovori na naslednja vprašanja:

- Katere človekove pravice so zagotovljene z nacionalnimi in mednarodnimi dokumenti?
- Kakšen je obseg uporabe standarda človekovih pravic? Ker so človekove pravice oblikovane na splošno, določa obseg uporabe standardov človekovih pravic sodna praksa.

1.2. Ali katero koli dejanje države posega v zadevne človekove pravice?

Za odgovor na to vprašanje je treba proučiti intenzivnost in/ali kakovost dejanja države. Splošno pravilo je, da poseganje pomenijo naslednja dejanja države:

- kazni, ki izhajajo iz prepovedi določenega obnašanja v okviru kazenskega ali upravnega prava, kot so denarne kazni in pridržanje/zaporna kazen;
- dejanja policije, ki izhajajo iz kriminalnega prava ali policijske zakonodaje, kot so aretacija, telesna preiskava, hišna preiskava, ugotavljanje identitete;
- katero koli dejanje ali uporaba nujne in fizične sile policije.

Dejanja policije so zaradi svoje možno vsiljive narave običajno blizu poseganju v človekovo pravico.

2. del velja le za določene človekove pravice. Poseganje v absolutne človekove pravice, kot je prepoved mučenja (3. člen EKČP), nikakor ne more biti utemeljeno. Vsako poseganje v absolutno človekovo pravico je tudi kršitev te pravice.

2. DEL: UTEMELJENO POSEGANJE ALI KRŠITEV?

V 2. delu je ključno vprašanje, ali obstajajo utemeljeni razlogi za poseganje v človekovo pravico? Analitična vprašanja iz 2. dela poskušajo razjasniti razloge za dejanje, zlasti glede na načeli nujnosti in sorazmernosti. Iz odgovorov je mogoče sklepati, ali je poseganje v človekovo pravico utemeljeno. Poseganje:

- **je utemeljeno**, če so odgovori na vsa vprašanja „**DA**“,
- **ni utemeljeno** in se šteje za kršitev človekovih pravic, če je odgovor na eno ali več vprašanj „**NE**“.

2.1. Ali obstaja kakršna koli pravna podlaga iz notranje zakonodaje za dejanja države?

Za odgovor na to vprašanje je treba upoštevati vse zadevne zakone, povezane z dejanjem države in njenim poseganjem v zadevno(-e) človekovo(-e) pravico(-e).

To je zato, ker mora vsako poseganje v človekovo pravico izhajati iz pravne določbe. To izhaja iz osnovnih načel vladavine prava in zakonitosti.

2.2. Ali ima dejanje legitimen cilj/interes?

Vsako poseganje v človekovo pravico mora služiti legitimnemu cilju ali interesu. Ti lahko med drugim in ne izključno vključujejo:

- državno varnost;
- ozemeljsko celovitost ali javno varnost;
- preprečevanje neredov ali kriminala;
- varovanje zdravja ali morale;
- varovanje ugleda drugih.

Da bi lažje ugotovili, ali obstaja legitimen cilj oziroma interes, upoštevajte zakone in človekove pravice, ki veljajo v zadevnih razmerah. Odgovori na vprašanja iz 1. dela in prvega oddelka 2. dela vam bodo pomagali najti te informacije.

2.3. Ali je posredovanje države nujno in sorazmerno glede na zastavljeni cilj?

Da bi bilo poseganje države utemeljeno, mora biti dejanje, ki pomeni poseganje, nujno in sorazmerno glede na vzrok in zastavljen legitimen cilj. Poseganje ne sme presegati meje nujno potrebnega za doseganje želenega rezultata.

Da bi določili nujnost in sorazmernost, postavite naslednja vprašanja:

- Ali je dejanje primerno za doseg legitirnega cilja?

Pri odgovarjanju na to vprašanje preverite, ali je ukrep primeren in učinkovit. Neučinkoviti ukrepi niso sorazmerni.

- Ali je nujno („nujna družbena potreba“)? Ali je to najmanj vsiljiv ukrep? Ali obstajajo druge možnosti?

Pretirani ukrepi niso sorazmerni.

Učni list 1 – Obveznost spoštovati

Študija primera A: aretacija in pridržanje – pravica do svobode in varnosti

Ta analiza temelji na sodbi ESČŠ v zadevi *Witold Litwa proti Poljski*, št. 26629/95 z dne 4. aprila 2000.

1. DEL: Zadevne človekove pravice/posredovanje države

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

Evropska konvencija o človekovih pravicah

5. člen: Pravica do svobode in varnosti

1. Vsakdo ima pravico do svobode in osebne varnosti. Nikomur se ne sme odvzeti prostosti, razen v naslednjih primerih in v skladu s postopkom, ki je predpisan z zakonom: [...]

(e) pripor oseb, da bi preprečili širjenje nalezljivih bolezni, ali duševno bolnih oseb, alkoholikov, narkomanov in potepuhov; [...]

1.2. Ali katero koli dejanje države posega v zadevne človekove pravice?

Vsaka aretacija, ki jo izvede policija, se šteje za poseganje v pravico do svobode in varnosti.

Pridržanje gospoda L v središču za streznitev proti njegovi volji je torej jasno pomenilo „odzem prostosti“ v pomenu iz odstavka 1 5. člena EKČP, je v svoji sodbi v zadevi *Witold Litwa proti Poljski* (odstavek 46) odločilo ESČP.

2. DEL: UTEMELJENO POSEGANJE ALI KRŠITEV?

2.1. Ali obstaja pravna podlaga za dejanja države?

Pomembno vprašanje je, ali obstaja ustrezna pravna podlaga za aretacijo osebe, katere dejanja in obnašanje pod vplivom alkohola ogrožajo javnost ali to osebo.

V skladu s poljsko nacionalno zakonodajo: „omamljene osebe, ki se obnašajo žaljivo na javnem mestu ali na delovnem mestu, so v stanju, ki ogroža njihovo življenje ali zdravje, ali one same ogrožajo življenja ali zdravje drugih, so lahko odpeljane v središče za streznitev ali javno zdravstveno ustanovo ali do njihovega prebivališča.“² V tem primeru je policija upoštevala postopek iz notranje zakonodaje, ko je aretirala pritožnika in ga odpeljala v središče za streznitev.

Notranja zakonodaja mora prav tako izpolnjevati zahteve točk (a)–(f) odstavka 1 5. člena EKČP. Zadevna notranja zakonodaja spada v odstavek 1(e):

2. Poljski zakon z dne 26. oktobra 1982 o izobraževanju o treznosti in boju proti alkoholizmu, 40. člen.

Poljski zakon z dne 26. oktobra 1982 o izobraževanju o treznosti in boju proti alkoholizmu

Odstavek 1(e), pripor oseb, da bi preprečili širjenje nalezljivih bolezni, ali duševno bolnih oseb, **alkoholikov**, narkomanov in potepuhov

Na tej podlagi je ESČP sklenilo, da je pridržanje pritožnika spadalo v področje uporabe točke (e) odstavka 1 5. člena EKČP. (*Witold Litwa proti Poljski*, zgornja opomba 3, odstavek 64). Pridržanje pritožnika je imelo pravno podlago tudi v nacionalni zakonodaji (odstavek 74).

2.2. Ali ima dejanje legitimen cilj/interes?

Pri aretaciji legitimen interesi varujejo javnost ali zdravje in osebno varnost zadevne osebe.

2.3. Ali je posredovanje države nujno in sorazmerno glede na cilj?

Čeprav je cilj lahko legitimen, je vseeno pomembno preveriti, ali so sredstva, uporabljena za doseg tega cilja, nujna in sorazmerna.

- Ali je dejanje primerno za doseg legitimnega cilja?
- Ali je nujno („nujna družbena potreba“)? Ali je to najmanj vsiljiv ukrep? Ali obstajajo druge možnosti?

Na vprašanji, ki sta uporabljeni v pomoč pri določani nujnosti in sorazmernosti, je v tem primeru mogoče odgovoriti skupaj.

„Sodišče ponavlja, da je nujni element za ‚zakonitost‘ pridržanja v pomenu iz točke (e) odstavka 1 5. člena odsotnost samovoljnosti. Pridržanje posameznika je tako resen ukrep, da je utemeljen le, ko so bili drugi, manj strogi ukrepi, upoštevani in je bilo ugotovljeno, da ne zadoščajo za zaščito posameznika ali javnega interesa, in bi zato lahko bilo treba zadevno osebo pridržati. To pomeni, da ne zadošča, da je odvzem prostosti izveden v skladu z nacionalno zakonodajo, ampak mora biti tudi nujen v okoliščinah.“ (odstavek 78)

Aretacija gospoda L je bila ugotovljena za samovoljno in je s tem kršila točko (e) odstavka 1 5. člena EKČP, ker:

- so obstajali resni dvomi, ali je gospod L dejansko tako ogrožal svojo osebno varnost ali javno varnost, da bi bila utemeljena omejitev svobode; in
- policija ni upoštevala manj vsiljivih ukrepov za zaščito javnega reda, čeprav notranja zakonodaja navaja druge, manj vsiljive pristope.

Povzetek

Analiza je pokazala, da sta aretacija in pridržanje gospoda L posegala v njegovo človekovo pravico iz 5. člena EKČP, saj pomeni vsaka aretacija poseganje v človekove pravice. Pri presoji nujnosti in sorazmernosti aretacije je analiza pokazala, da se je štela za samovoljno in je torej gospodu L kršila pravice v skladu s točko (e) odstavka 1 5. člena EKČP.

Študija primera B: uporaba smrtonosne sile nad osumljenimi teroristi – pravica do življenja

Ta analiza temelji na sodbi ESČP v zadevi *Mc Cann in drugi proti Združenemu kraljestvu*, št. 18984/91, z dne 27. septembra 1995.

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/POSREDOVANJE DRŽAVE

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

Pomembno je poudariti, da vključuje 2. člen EKČP, kot mnoge človekove pravice, določbe, ki dovoljujejo poseganje v pravico, odvisno od okoliščin.

Evropska konvencija o človekovih pravicah 2. člen: Pravica do življenja

2. Kot kršitev tega člena se ne šteje odvzem življenja, če je posledica uporabe nujno potrebne sile:

- (a) pri obrambi katerekoli osebe pred nezakinitim nasiljem;
- (b) pri zakonitem odvzemu prostosti ali pri preprečitvi bega osebi, ki je zakonito priprta;
- (c) pri zakonitem dejanju, ki ima namen zadušiti izgrede ali vstajo.

1.2. Ali je država posegla v te človekove pravice? Kako?

Izguba življenja pomeni nepopravljivo škodo za zadevno osebo in njene sorodnike. Zato morajo biti cilji poseganja v pravico do življenja zelo pomembni in absolutno nujni. Kakršno koli poseganje v pravico do življenja je treba skrbno presoditi, da bi se ugotovilo, ali je absolutno potrebno. Vprašanja iz 2. dela lahko pomagajo ugotoviti, ali je nujno.

2. DEL: UTEMELJENO POSEGANJE ALI KRŠITEV?

2.1. Ali obstaja pravna podlaga za dejanja države?

Predvidevamo lahko, da temeljijo dejanja policije na pravnih določbah iz državne ustave in nacionalne zakonodaje, povezane s pristojnostmi policije in uporabo sile. Predvidevamo lahko tudi, da so ti nacionalni pravni dokumenti in torej policijska dejanja v skladu z namenom in cilji EKČP.

2.2. Ali ima dejanje legitimen cilj?

Odločitev uporabiti smrtonosno silo je temeljila na predpostavki, da je bila ta nujna za zaščito civilistov in policistov pred domnevno bombo. Pri analizi dejstev primera so organi oblasti upoštevali več dejavnikov, kot so bili pretekli teroristični napadi na ozemlje X, kazenske evidence osumljenih teroristov in informacije, ki so jih zbrale nadzorne enote. Sklenili so, da obstaja visoko tveganje, da bi domnevna bomba lahko ubila ali hudo poškodovala številne civiliste na ozemlju X.

V skladu s točko (a) odstavka 2 2. člena EKČP je poseganje v pravico do življenja „pri obrambi katerekoli osebe pred nezakinitim nasiljem“ sprejemljivo, ko je absolutno nujno.

Policijska zaščita je v tem primeru torej legitimen cilj.

“[Mora...], še posebej kadar je bila naklepno uporabljena smrtonosna sila, podvreči odvzem življenja najbolj skrbni presoji, pri čemer je treba upoštevati ne le dejanja predstavnikov države, ki dejansko izvršujejo silo, temveč tudi vse okoliščine, vključujoč načrtovanje in nadzor nad dejanji, ki jih preiskujemo. [okrepljeni tisk je dodan]”

ESČP, Mc Cann in drugi proti Združenemu kraljestvu, št. 18984/91, 27. september 1995

2.3. Ali je posredovanje države nujno in sorazmerno glede na cilj?

Za razliko od študije primera A je treba na vprašanja o nujnosti in sorazmernosti v tem primeru odgovoriti ločeno.

- Ali je dejanje primerno za doseg legitirnega cilja?

Uporaba smrtonosne sile je bila pravočasna in je odstranila pričakovano skorajšnjo nevarnost razstrelitve bombe.

- Ali je nujno („nujna družbena potreba“)? Ali je to najmanj vsiljiv ukrep? Ali obstajajo druge možnosti?

Osumljeni teroristi so bili ustreljeni od blizu po tem, ko so naredili, kar sta vojaka A in B zaznala kot grozeče gibe rok, ki so nakazovali, da bodo sprožili bombo (*Mc Cann*, odstavek 196). Vendar je bilo kasneje ugotovljeno, da so bili osumljenci neoboroženi. Niso imeli sprožilne naprave niti ni bilo bombe v avtomobilu.

V zadevi *Mc Cann in drugi proti Združenemu kraljestvu* je ESČP sprejelo tezo, „da so vojaki glede na informacije, ki so jih dobili, [...] iskreno verjeli, da je bilo osumljence nujno ustreliti, da bi se jim preprečilo sprožiti bombo in povzročiti resno izgubo življenj. [...] Glede na dilemo, v kateri so se znašli organi oblasti v okoliščinah primera, odziv vojakov, ni sam po sebi kršil 2. člena.“ (odstavek 200)

Kot je navedeno v 1. delu te vzorčne analize, mora ESČP „kadar je bila naklepno uporabljena smrtonosna sila, podvreči odvzem življenja najbolj skrbni presoji,“ kar pomeni, da je treba obravnavati ne le dejanja zadevnih vojakov, ampak tudi dejanja zadevnih organizacij pred in med operacijo. Zato je bilo postavljeno vprašanje „ali je bila protiteroristična operacija kot celota nadzorovana in organizirana na način, ki bi spoštoval zahteve 2. člena, in ali so informacije in navodila, ki so bila dana vojakom in ki so tudi dejansko privedla do uporabe smrtonosne sile, zadostno upoštevala pravico trojice osumljencev do življenja.“ (odstavek 201)

„Gledano v celoti, glede na odločitev, da se osumljencem ne prepreči potovanja na [ozemlje X], glede na to, da organi oblasti niso zadostno upoštevali možnosti, da bi njihove ocene obveščevalnih podatkov lahko bile vsaj z nekega vidika napačne, in glede na samodejno zatekanje k smrtonosni sili, ko so vojaki začeli streljati, Sodišče ni prepričano, da je uboj treh teroristov predstavljal uporabo sile, ki je bila več kot nujno potrebna za zaščito oseb pred nezakonitim nasiljem v smislu odstavka 2 2. člena Konvencije [spremenjeno].“ (odstavek 213)

Ugotovljeno je bilo, da je bil kršen 2. člen EKČP. Kršitve ni pomenilo dejansko streljanje vojakov, ampak celotno načrtovanje in izvedba operacije, saj bi lahko bili izvedeni manj vsiljivi ukrepi.

Povzetek

Analiza je pokazala, da je smrtonosna uporaba sile nad osumljenci posegala v njihovo človekovo pravico do življenja, kot je navedena v 2. členu EKČP. Ugotovljeno je bilo, da so vojaki posegali v pravico do življenja, niso pa je kršili zaradi njihove predpostavke, da je obstajala neizogibna nevarnost in možnost izgube življenj. Vendar je bilo ugotovljeno, da sta celotno načrtovanje in izvedba operacije kršila 2. člen, ker bi lahko najprej bili izvedeni drugi, manj vsiljivi ukrepi.

b. Učni list 2: Obveznost varovati

Ta analiza zadeva študiji primerov z učnega lista 2.

Učni list 2 ponuja okvir za analiziranje obveznosti varovati in je sestavljen iz dveh delov:

- 1. del – potrebno dejanje države:** Presojanje, ali razmere spadajo v obseg uporabe človekove pravice in ali je država dolžna posredovati, da bi obvarovala to pravico.
- 2. del – kršitev:** Presojanje, ali je opustitev dejanja/nedejavnost države utemeljena ali pomeni kršitev človekovih pravic.

Enako kot učni list 1 je tudi učni list 2 razdeljen na dva dela. Vsak del vsebuje vprašanja, ki so koristna pri obravnavi razmer, povezanih s človekovimi pravicami, in razčlenjevanju njihove kompleksnosti v dele, ki jih je lažje analizirati.

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/KAKŠNO DEJANJE DRŽAVE JE POTREBNO?

Ključno vprašanje v 1. delu je: ali naj država izvede dejanje, da bi zaščitila zadevno človekovo pravico?

Če je odgovor na vsa vprašanja iz 1. dela „**DA**“, potem:

- ena ali več človekovih pravic zadeva te razmere;
- država je opustila dejanje/ni izvedla dejanja za zaščito zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-), čeprav obstaja obveznost države [**Opomba:** to ne pomeni nujno, da je prišlo do kršitve; 2. del pomaga ugotoviti kršitve].

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

Enako kot za obveznost spoštovati pri učnem listu 1 je treba tudi tukaj določiti vključene človekove pravice, ki zadevajo razmere. Določiti jih je mogoče z odgovori na naslednja vprašanja:

- Katere človekove pravice so zagotovljene z mednarodnimi dokumenti?
- Kakšen je natančen obseg uporabe standarda človekovih pravic? Ker so človekove pravice oblikovane na splošno, določa obseg uporabe standardov človekovih pravic sodna praksa.

Določitev obsega človekove pravice je osrednjega pomena, saj pomaga razjasniti obveznost države.

1.2. Ali je država obvezana izvesti konkretno dejanje, da bi zaščitila zadevno človekovo pravico?

To vprašanje neposredno zadeva konkretne obveznosti, ki jih ima država v zvezi z varovanjem človekovih pravic v določenih razmerah. Primeri obveznosti, povezanih s človekovimi pravicami:

- izvrševanje zakonov, da bi se primeri nasilja v družini obravnavali na sodišču (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja);
- zaščita demonstrantov pred napadi protidemonstrantov (pravica do svobode zbiranja);
- zagotavljanje policijske zaščite v primerih resnih groženj (pravica do življenja).

Posamezniki imajo pravico do zaščite pred zlorabami države in do zaščite pred kršitvami, ki jih storijo druge fizične osebe. Država ima obveznost aktivno delovati za zagotavljanje varstva, kar lahko počne z zakonodajnimi, upravnimi, pravosodnimi in praktičnimi ukrepi. Eden najpomembnejših elementov te obveznosti z vidika policijske dejavnosti je varovanje človekove pravice pred napadi drugih fizičnih oseb.

2. DEL: ALI NEDEJAVNOST/OPUSTITEV DEJANJA DRŽAVE POMENI KRŠITEV?

Analiza v 2. delu pomaga ugotoviti, ali opustitev dejanja/nedejavnost države krši človekove pravice. Osnovno vprašanje je: ali obstajajo kakršni koli razlogi, ki zadovoljivo utemeljujejo nedejavnost/opustitev dejanja z vidika temeljne pravice?

Opustitev dejanja/nedejavnost se šteje za kršitev človekovih pravic, če je odgovor na eno ali več vprašanj iz 2. dela „NE“.

2.1. Ali notranja zakonodaja ustrezno pokriva zadevno(-e) človekovo(-e) pravico(-e)?

Enako kot pri učnem listu 1 je treba za odgovor na to vprašanje upoštevati ustrezne zakone in nacionalne pravne določbe ter razmisliti, ali zakonodaja zagotavlja ustrezno varstvo človekovih pravic ali ne.

2.2. Ali je država izvedla razumne in ustrezne ukrepe za varstvo zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-)?

V tej fazi je treba pretehtati interese v skladu z načelom sorazmernosti.

Po eni strani je treba upoštevati interese zadevnega posameznika:

- Kaj tvega zadevni posameznik?
- Do kakšne mere je oseba ogrožena?
- Katera(-e) pravica(-e) je (so) ogrožena(-e)?

Po drugi strani je treba upoštevati zmogljivosti države za zagotovitev zaščite:

- Katere informacije ima država oziroma naj bi jih imela glede konkretnih tveganj/groženj nad zadevnim posameznikom?
- Kakšno zmogljivost ima oziroma naj bi imela država za odziv na te grožnje?
- Katera so ustrezna sredstva za zagotovitev zaščite?
- Ali je država izvedla vse razumne in ustrezne ukrepe?

Država je dolžna izvesti vse razumne ukrepe, ki bi lahko preprečili dogodek.

2.3. Ali so dejanja države v skladu s postopkovnimi standardi?

Preiskovalni postopki morajo izpolnjevati standarde pravočasnosti, nepristranskosti in neodvisnosti. Kaznovanje storilca mora biti ustrezno in določiti je treba ustrezno odškodnino. Če ti standardi niso izpolnjeni, je kršena zadevna človekova pravica skupaj s pravico do učinkovitega pravnega sredstva. (Za več informacij glej modul 4 o prepovedi mučenja.)

Učni list 2 – Obveznost varovati

Študija primera C: obvladovanje demonstracije in protidemonstracije – pravica do svobode zbiranja

Ta analiza temelji na sodbi ESČP v zadevi *Plattform Ärzte für das Leben proti Avstriji* št. 10126/82, z dne 21. junija 1988.

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/KAKŠNO DEJANJE DRŽAVE JE POTREBNO?

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

Evropska konvencija o človekovih pravicah

11. člen, odstavek 1: Svoboda zbiranja in združevanja

Vsakdo ima pravico do svobode zbiranja in združevanja, vključno s pravico, da ustanavlja sindikate in se jim pridruži, da bi zavaroval svoje interese.

1.2. Ali je država obvezana izvesti konkretno dejanje, da bi zavarovala zadevno človekovo pravico?

V zvezi s pravico do svobode zbiranja ESČP zahteva, da država demonstrante zaščiti pred osebami, ki jih želijo motiti ali prekinjati.

V tem primeru ima država v skladu z 11. členom EKČP obveznost varovati demonstrante pred napadi drugih.

Vprašanje je, ali je policija storila dovolj za varovanje pravice do svobode zbiranja. Dejstvo, da ni razgnala številnih protidemonstrantov, ki so se zbrali pred cerkvijo brez predhodnega obvestila in prekinili pohod, se šteje za takšno opustitev.

2. del bo pomagal presoditi, ali ta opustitev pomeni tudi kršitev človekove pravice.

2. DEL: ALI NEDEJAVNOST/OPUSTITEV DEJANJA POMENI KRŠITEV?

2.1. Ali notranja zakonodaja ustrezno pokriva zadevno(-e) človekovo(-e) pravico(-e)?

Da; v zadevi *Plattform Ärzte für das Leben proti Avstriji* je ESČP navedlo, da „284. in 285. člen kazenskega zakonika določata, da vsak, ki razžene, prepreči ali prekine srečanje, ki ni bilo prepovedano, stori prekršek, in oddelki 6, 13 in 14(2) zakona o zbiranju, ki pooblaščajo organe oblasti, da v nekaterih primerih preprečijo, ustavijo ali s silo razženejo zbor, veljajo tudi za protidemonstracije.“ (odstavek 33)

2.2. Ali je država izvedla razumne in ustrezne ukrepe za varstvo zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-)?

Država je dolžna izvesti razumne in ustrezne ukrepe za varovanje pravice do svobode zbiranja, vendar te obveznosti ni mogoče razlagati kot zagotovila, da ne bo prišlo do motenj. Država se mora odločiti, kakšno taktiko bo uporabila.

„Sodišču ni treba oceniti primernosti ali učinkovitosti taktike, ki jo uporabi policija v takšnih primerih, mora le odločiti, ali obstaja utemeljena pritožba, da ustrezni organi oblasti niso izvedli potrebnih ukrepov.“ (odstavek 36)

Sodišče je odločilo, da so bili izvedeni razumni in ustrezni ukrepi za varstvo demonstrantov. Policija je torej izvedla razumne in ustrezne ukrepe z vidika svoje obveznosti varovati iz 11. člena.

Povzetek

Analiza tega primera je pokazala, da ima država obveznost v skladu z 11. členom EKČP varovati demonstrante pred napadi drugih. S tem, da ni razgnala velike, nepričakovane množice protidemonstrantov, je policija opustila dejanje, vendar ta opustitev ni kršila 11. člena EKČP, ker je policija izvedla razumne in ustrezne ukrepe za izpolnitev svojih obveznosti iz tega člena.

Študija primera D: nasilje nad ženskami – pravica do življenja in prepovedi mučenja in diskriminacije

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/KAKŠNO DEJANJE DRŽAVE JE POTREBNO?

Ta analiza temelji na sodbi ESČŠ v zadevi *Opuz proti Turčiji*, št. 33401/02 z dne 9. junija 2009. Pojasnila utemeljitev sodišča so vzeta predvsem iz povzetka sodbe, ki je bil izdan v sporočilu za javnost.

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

O pomanjkljivi zaščiti matere gospe O, kar je imelo za posledico njeno smrt:

Evropska konvencija o človekovih pravicah

2. člen: Pravica do življenja

1. Pravica vsakogar do življenja je zavarovana z zakonom.

O pomanjkljivi zaščiti gospe O in njene matere pred napadi in grožnjami gospoda O:

Evropska konvencija o človekovih pravicah

3. člen: Prepoved mučenja

Nikogar se ne sme mučiti, niti nečloveško ali ponižujoče z njim ravnati, ali ga kaznovati.

O splošnem pomanjkanju zaščite, ki jo zagotavljajo organi oblasti in ki prizadene predvsem ženske ter se zato obravnava v okviru načela nediskriminacije:

Evropska konvencija o človekovih pravicah

14. člen: Prepoved diskriminacije

Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.

1.2. Ali je država obvezana izvesti konkretno dejanje, da bi zavarovala zadevno človekovo pravico?

Glede na 2. člen o pravici do življenja ima država obveznost obravnavati kakršne koli dejanske in neposredne grožnje za posameznikovo pravico do življenja, ne glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor. Država je torej dolžna storiti, karkoli je razumno mogoče pričakovati, da bi preprečila smrt.

Glede na 3. člen mora država zagotavljati varstvo v obliki učinkovitega odvrčanja od grdega ravnanja, do kakršnega je prišlo v zadevi *Opuz proti Turčiji*. (odstavek 161) Obveznost varstva pred grdim ravnanjem velja tudi za najbolj ranljive člane družbe, ki so upravičeni do enakega varstva, ki jim ga morajo zagotavljati zakonodaja, policija in pravosodni sistem.

2. DEL: ALI NEDEJAVNOST POMENI KRŠITEV?

2.1. Ali notranja zakonodaja ustrezno pokriva zadevno(-e) človekovo(-e) pravico(-e)?

Do leta 1998 nacionalna zakonodaja, pomembna za ta primer, ni zagotavljala posebnih upravnih in policijskih ukrepov za zaščito ranljivih oseb pred nasiljem v družini. Januarja 1998 je začel veljati notranji zakon, ki je določil osnovo za zaščito oseb, ki jih ogroža nasilje v družini.

V zadevi *Opuz proti Turčiji* so se napadi zgodili med leti 1995 in 2002. Pred sprejetjem zakona o nasilju v družini leta 1998 država ni izpolnila svoje obveznosti zagotovitve primerne zakonodaje o nasilju v družini. Ker med leti 1995 in 1998 ni bilo nacionalne zakonodaje, ki bi varovala pred nasiljem v družini, so bili napadi na gospo O in njeno mater primerni za obravnavo na ESČP in so torej kršili 3. člen EKČP.

Po januarju 1998 je sicer začela veljati ustrezna zakonodaja, vendar organi oblasti še niso učinkovito izvajali ukrepov in sankcij za zaščito gospe O pred nasiljem v družini. Preostanek te analize bo pomagal pri presoji napadov, ki so se zgodili med leti 1998 in 2002.

2.2. Ali je država izvedla razumne in ustrezne ukrepe za varstvo zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-)?

2. in 3. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah:

Gospod O je bil v preteklosti večkrat nasilen in je imel kazensko evidenco zaradi dejanj, ki jih je storil nad svojo ženo in njeno materjo. Stalno je ogrožal njuno zdravje in varnost. Glede na to ozadje je bilo ne le možno, ampak celo predvidljivo, da se bo nasilno obnašanje gospoda O nadaljevalo in stopnjevalo.

Sodišče je zato sklenilo, da nacionalni organi oblasti niso izkazali potrebne skrbnosti pri preprečevanju nasilja nad gospo O in njeno materjo, zlasti ker niso nadaljevali kazenskega postopka ali drugih ustreznih preventivnih ukrepov proti gospodu O. (odstavek 199)

Nacionalni organi oblasti so kršili 2. člen o pravici do življenja, ker gospodu O niso preprečili, da ubije mater gospe O. Glede na grožnje materi gospe O bi lahko organi oblasti sprejeli ustrezne in razumne zaščitne ukrepe, da bi preprečili takšen konec.

ESČP je nadalje odločilo, da je bil kršen 3. člen, ker organi oblasti niso izvedli učinkovitih odvratilnih ukrepov za zaščito gospe O pred telesnimi napadi gospoda O.

14. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah

Primer gospe O in njene matere kaže na splošnejšo težavo. Dopuščanje takšnega nasilja v družini in njegovo pomanjkljivo ter neučinkovito obravnavanje kršita pravico žensk do enake zakonske zaščite.

ESČP je ugotovilo, da je prišlo tudi do kršitve 14. člena EKČP: „Ob upoštevanju zgornje ugotovitve, da je splošna in diskriminacijska pravosodna pasivnost v [državi študije primera], čeprav nenamerna, predvsem prizadela ženske, Sodišče meni, da se nasilje, ki sta ga utrpeli pritožnica in njena mati, lahko šteje kot nasilje na podlagi spola, kar je oblika diskriminacije žensk.“ (odstavek 200)

Povzetek

Analiza primera je pokazala, da ima država obveznost zaščititi posameznika pred nasiljem v družini, da bi obvarovala pravico do življenja (2. člen EKČP) in učinkovito odvrnila od grdega ravnanja (3. člen EKČP). Država ima poleg tega obveznost vzpostaviti in izvajati sistem, ki ustrezno varuje žrtve in kaznuje nasilje v družini, tudi v primerih, ko žrtve umaknejo svoje pritožbe. Analiza je pokazala tudi, da je zaznana pasivnost organov oblasti v državi študije primera prizadela predvsem ženske, kar se je razumelo kot podpiranje nasilja na podlagi spola, ki je oblika diskriminacije žensk (14. člen EKČP).

2.3. Ali so dejanja države v skladu s postopkovnimi standardi?

Čeprav sta žrtvi svoji pritožbi umaknili, bi moral zakonodajni okvir organom javnega pregona omogočiti, da nadaljujejo s kazenskim postopkom proti gospodu O, ker je njegovo nasilno obnašanje stalno ogrožalo telesno celovitost žensk in je bilo zadosti resno, da bi bil pregon utemeljen. Resnejši kot je prekršek ali večje kot je tveganje nadaljnjih prekrškov, bolj verjetno bi moralo biti, da organi javnega pregona nadaljujejo s svojo preiskavo v javnem interesu, čeprav žrtve umaknejo svoje pritožbe.

V tem primeru država ni vzpostavila in učinkovito izvajala sistema za kaznovanje vseh oblik nasilja v družini in ustrezno varovanje žrtev. (odstavek 169)

Dopolnilno gradivo

V tem razdelku so navedene podrobne informacije o ključnih analitičnih konceptih, predstavljenih v tem modulu. Po podrobnejši obravnavi so pregledane dodatne ugotovitve sodišča v zvezi s štirimi analiziranimi študijami primerov, da bi se obogatile razprave na tečaju usposabljanja.

Poseganje v relativne temeljne pravice

Nekatere človekove pravice so **absolutne** in ne smejo biti nikakor omejene ali prekršene iz kakršnega koli razloga, kot je prepoved mučenja. Druge so organizirane tako, da dovoljujejo poseganje ali omejevanje pod določenimi pogoji. To so **relativne človekove pravice**, ki so lahko (morajo biti) omejene v določenih okoliščinah v skladu z maksimo, da se svoboda/pravice posameznika končajo tam, kjer se začnejo svoboda/pravice drugega posameznika.

Utemeljitev poseganja v relativne pravice mora izhajati iz zakonodaje in temeljiti na načelih nujnosti in sorazmernosti. Listina Evropske unije o temeljnih pravicah to utemeljitev navaja sledeče:

Listina EU o temeljnih pravicah

Člen 52(1): Obseg pravic in načel ter njihova razlaga

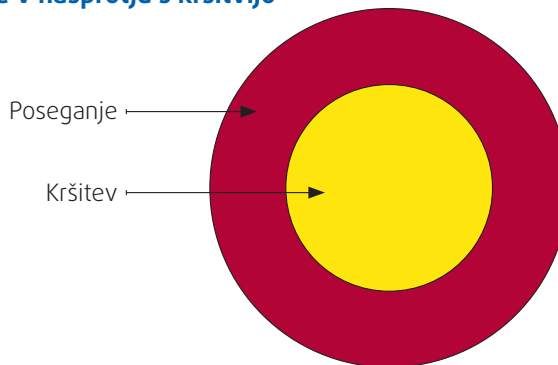
Kakršno koli omejevanje uresničevanja pravic in svoboščin, ki jih priznava ta listina, mora biti predpisano z zakonom in spoštovati bistveno vsebino teh pravic in svoboščin. Ob upoštevanju načela sorazmernosti so omejitve dovoljene samo, če so potrebne in če dejansko ustrezajo ciljem splošnega interesa, ki jih priznava Unija, ali če so potrebne zaradi zaščite pravic in svoboščin drugih.

8. člen EKČP o pravici do zasebnega in družinskega življenja ponuja specifičen primer:

Evropska konvencija o človekovih pravicah

8. člen: Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja

1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja.
2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen, če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali kaznivo dejanje, da se zavaruje zdravje ali morala, ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi.

Poseganje v nasprotju s kršitvijo

Zunanji krog predstavlja človekovo pravico, notranji krog pa bistvo pravice, ki ga je treba vedno varovati. Prva puščica pona-zarja dejanje, ki posega v pravico, druga puščica pa dejanje, ki presega poseganje in krši bistvo. Na primer, aretacija posega v 5. člen EKČP o svobodi in varnosti, vendar ne krši nujno osumljenčeve pravice, če izhaja iz zakonodaje in spoštuje načeli nujnosti in sorazmernosti.

Policijsko poseganje in človekove pravice

Pri obravnavanju ideje policijskega vmešavanja in poseganja v človekove pravice informativne opombe navajajo, da so „dejanja policije zaradi svoje morebitno vsiljive narave običajno blizu poseganju v človekovo pravico“. Tukaj je naveden seznam nekaterih primerov policijskega poseganja v različne človekove pravice. Uporabljen je lahko kot koristna referenca za ugotavljanje, katere pravice zadevajo različne scenarije.

Preglednica 3.1: S policijo povezani primeri poseganja v določene človekove pravice

Temeljne pravice	Policijsko poseganje
Pravica do življenja (2. člen EKČP; člen 2 Listine EU)	<ul style="list-style-type: none"> Vsaka policijska uporaba smrtonosne sile (glej študijo primera B)
Prepoved mučenja (3. člen EKČP; člen 4 Listine EU)	<ul style="list-style-type: none"> Mučenje (glej modul 4)
Posameznikova pravica do svobode in varnosti (5. člen EKČP; člen 6 Listine EU)	<ul style="list-style-type: none"> Vsaka uradna aretacija Omejevanje telesnega gibanja za nekaj časa (glej študijo primera A)
Pravica do poštenega sojenja (6. člen EKČP; člena 47 in 48 Listine EU)	<ul style="list-style-type: none"> Kakršna koli kazen, ki izhaja iz kazenske ali upravne zakonodaje Policijske preiskave
Pravica do zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja, vključno z varstvom podatkov (8. člen EKČP; člena 7 in 8 Listine EU)	<ul style="list-style-type: none"> Ugotavljanje identitete Odvzem osebne izkaznice Ustavljanje in pregledovanje Preiskava zasebnih prostorov Prepoved storilcu nasilja v družini, da se približuje žrtvi ali vstopi v skupno stanovanje Video nadzor ali nadzor komunikacije Obdelava osebnih podatkov, podatkovno rudarjenje
Pravica do svobode združevanja in zbiranja (11. člen EKČP; člen 12 Listine EU)	<ul style="list-style-type: none"> Prepoved demonstracij, ki jo izdajo policijski organi Prekinitev demonstracije Prepoved političnih strank ali združenj

Vladavina prava in zakonitost

Poseganje v človekove pravice mora izhajati iz zakonodaje. To izhaja iz osnovnih načel vladavine prava in zakonitosti. Vladavina prava pomeni, da mora država/policijska delovati v skladu z zakonom in da obstajajo mehanizmi za izpodbijanje zakonitosti dejanja ali opustitve dejanja države. Načelo zakonitosti je osnovno varovalo pred samovoljnostjo dejanj države. Vladavina prava in zakonitost je osrednji steber sistema človekovih pravic in pravnega sistema na splošno.

Poseganje v človekove pravice mora izpolnjevati nekatere zahteve. Obseg in podrobne okoliščine, v katerih je poseganje zakonsko določeno, so odvisni od zadevne pravice. Nekatere pravice so lahko zakonito omejene v nekih okoliščinah (na primer 8. člen EKČP o pravici do zasebnega in družinskega življenja ali 11. člen EKČP o svobodi zbiranja), druge pa so lahko zakonito omejene le pod strogo določenimi pogoji (5. člen EKČP o pravici do svobode in varnosti posameznika), v nekaterih primerih pa sploh ne (3. člen EKČP o prepovedi mučenja).

Za ponazoritev: omejevanje pravice do osebne svobode je sprejemljivo le pod strogo določenimi pogoji, navedenimi v 5. členu EKČP:

Evropska konvencija o človekovih pravicah

5. člen: Pravica do svobode in varnosti

- [...] (a) zakonit zapor, odrejen s sodbo pristojnega sodišča;
- (b) zakonit odvzem prostosti osebi, ki se ne pokori zakoniti odločbi sodišča, ali zato da bi zagotovili izpolnitev kakšne z zakonom naložene obveznosti;
- (c) zakonit odvzem prostosti, ki je potreben zato, da bi osebo privedli pred pristojno sodno oblast ob utemeljenem sumu, da je storila kaznivo dejanje, ali kadar je to nujno utemeljeno zato, da bi preprečili storitev kaznivega dejanja ali beg po storjenem kaznivem dejanju;
- (d) pripor mladoletnika na podlagi zakonite odločbe zaradi vzgojnega nadzora ali zakonit odvzem prostosti mladoletniku zato, da bi ga privedli pred pristojno oblast;
- (e) pripor oseb, da bi preprečili širjenje nalezljivih bolezni, ali duševno bolnih oseb, alkoholikov, narkomanov in potepuhov;
- (f) zakonit odvzem prostosti osebi z namenom, da bi ji preprečili nedovoljen vstop v državo, ali pripor osebe, proti kateri teče postopek za izgon ali za izročitev.

Nujnost in sorazmernost

Načeli nujnosti in sorazmernosti sta pogosto osrednja elementa analize človekovih pravic. Sta tudi temeljni načeli strokovne policijske dejavnosti in sta z različno terminologijo vključeni v nacionalne zakone o policiji, ki so (delno) starejši od zakonodaje o človekovih pravicah.

Razumevanje načel nujnosti in sorazmernosti je posebej pomembno za policiste, saj morajo učinkovito in ustrezno uporabljati prave ukrepe pri spopadanju z nevarnostmi in grožnjami, ki grozijo drugim in njim samim. V primerih, ko policija uporabi silo, zlasti pri smrtonosni uporabi sile, je posebej pomembno skrbno pregledati glavne točke z vidika nujnosti in sorazmernosti. Spoštovanje načela sorazmernosti je eden od glavnih izzivov za policijsko dejavnost, ki vključuje razmišljanje o različnih možnostih, upoštevanje različnih vključenih interesov, ugotavljanje, kateri so najmanj vsiljivi ukrepi in kateri je

pravi ukrep, ki ga je treba izvesti. To je posebej težavno v stresnih ali nevarnih razmerah, kjer dogodki potekajo hitro.

Načelo sorazmernosti mora biti ponotranjeno, postati mora „druga narava“. Za takšno ponotranjenje je potrebna praktična uporaba teorij človekovih pravic in učenje v vseh treh dimenzijah: znanje, spretnosti in odnos.

Pogledi na nujnost in sorazmernost

Predhodni: ta element analize človekovih pravic obravnava trenutek, ko je policijsko dejanje izvedeno. To pomeni, da se pri analiziranju razmer z vidika človekovih pravic vprašamo, ali je bilo dejanje razumno in sorazmerno v trenutku, ko je bilo izvedeno, tudi če kasneje postane jasno, da so bile predpostavke policije ali informacije o, na primer, nekih nevarnostih, napačne.

Organizacijska malomarnost: presojanje sorazmernosti vključuje več kot le zadnjo fazo policijske operacije, v kateri morajo policisti delovati/se odzvati na dejansko ali domnevno grožnjo. Obravnava se tudi ustreznost celotne operacije, torej njeno načrtovanje in izvedba.

Učni list 1: Obveznost spoštovati

Študija primera A: zapor in pridržanje – pravica do osebne svobode

Študija primera A, ki je temeljila na zadevi *Witold Litwa proti Poljski*, je zadevala predvsem človekovo pravico iz 5. člena EKČP o pravici do svobode in varnosti.

Pri določanju pravne podlage za dejanja države ...

„Sodišče opozarja, da odstavek 1 5. člena EKČP vsebuje seznam dopustnih razlogov za odvzem prostosti, ki je izčrpen. Posledično noben odvzem prostosti ni zakonit, če ne spada v okvir enega od razlogov iz pododstavkov (a) do (f) 5. člena.“ (*Witold Litwa proti Poljski*, zgornja opomba 3, odstavek 49)

„Sodišče opozarja, da beseda ‚alkoholiki‘ v svoji splošni rabi pomeni osebe, ki so zasvojene z alkoholom. Vendar je po drugi strani v odstavku 1 5. člena EKČP ta izraz uporabljen v kontekstu, ki vključuje sklice na več drugih skupin posameznikov, to je osebe, ki širijo nalezljive bolezni, duševno bolne osebe, narkomani in potepuhi. Povezava med vsemi temi osebami je dejstvo, da jim je lahko odvzeta prostost, da bi dobile zdravstveno oskrbo ali zaradi razlogov, ki jih določa socialna politika, ali iz zdravstvenih in socialnih razlogov. Iz tega konteksta je torej mogoče legitimno sklepati, da glavni razlog, zaradi katerega EKČP dovoljuje odvzem svobode osebam iz točke (e) odstavka 1 5. člena, ni le, ker so nevarne za javno varnost, ampak tudi, ker je lahko pridržanje potrebno zaradi njihovih lastnih interesov.“ (prav tam, odstavek 60)

„[...] Sodišče meni, da so v skladu s točko (e) odstavka 1 5. člena EKČP osebe, ki niso zdravniško diagnosticirane kot ‚alkoholiki‘, vendar njihovo vedenje in obnašanje pod vplivom alkohola ogrožata javni red ali njih same, lahko priprte za zaščito javnosti ali njihovih lastnih interesov, kot sta njihovo zdravje ali osebna varnost.“ (prav tam, odstavek 61)

„To ne pomeni, da se lahko točka (e) odstavka 1 5. člena EKČP razlaga v pomenu, da dovoljuje pridržanje osebe le zaradi njenega uživanja alkohola. Vendar pa Sodišče meni, da v besedilu 5. člena ni ničesar, kar bi nakazovalo, da ta določba preprečuje državi izvedbo ukrepa nad posameznikom, ki zlorablja alkohol, da bi omejila škodo, ki jo povzroča alkohol temu posamezniku in družbi, ali da bi preprečila nevarno obnašanje po pitju alkohola. Na tej točki Sodišče ugotavlja, da škodljiva uporaba alkohola nedvomno ogroža družbo in oseba, ki je pod vplivom alkohola, lahko ogroža samo sebe in druge ne glede na to, ali je zasvojena z alkoholom ali ne.“ (prav tam, odstavek 62)

„Sodišče ponavlja, da mora biti v skladu s 5. členom EKČP kakršen koli odvzem prostosti ‚zakonit‘, kar vključuje zahtevo, da mora biti izveden ‚v skladu s postopkom, ki je predpisan z zakonom‘. Na tej točki se EKČP v bistvu sklicuje na nacionalno zakonodajo in določa obveznost izpolnjevanja materialnih in postopkovnih določb.“ (prav tam, odstavek 72)

V tem primeru je bilo pojasnjeno, da je policija, ko je aretirala gospoda L in ga odpeljala v središče za streznitev, sledila postopku iz notranje zakonodaje, ki določa:

„Omamljene osebe, ki se obnašajo žaljivo na javnem mestu ali na delovnem mestu, so v stanju, ki ogroža njihovo življenje ali zdravje, ali one same ogrožajo življenja ali zdravje drugih, so lahko odpeljane v središče za streznitev ali javno zdravstveno ustanovo ali do njihovega prebivališča.“

Poljski zakon z dne 26. oktobra 1982 o izobraževanju o treznosti in boju proti alkoholizmu, 40. člen.

Pri ugotavljanju, ali je poseganje države nujno in sorazmerno glede na cilj ...

„[...] Sodišče resno dvomi, ali je mogoče reči, da se je pritožnik pod vplivom alkohola obnašal tako, da je ogrožal javnost ali sebe, ali da je bilo ogroženo njegovo zdravje, dobro počutje ali osebna varnost. Dvomi Sodišča so podkrepjeni z razmeroma nepomembno dejansko podlago za pridržanje in dejstvom, da je pritožnik skoraj slep.“

(Witold Litwa proti Poljski, zgornja opomba 3, odstavek 77)

Notranja zakonodaja, ki velja v tem primeru, „določa številne različne ukrepe, ki so lahko izvršeni nad omamljeno osebo, med katerimi je pridržanje v središču za streznitev najskejnejši. Dejansko v skladu s tem oddelkom ni nujno treba odvzeti prostosti omamljeni osebi, saj jo lahko policija odpelje tudi v javno zdravstveno ustanovo ali do njenega prebivališča.“ (prav tam, odstavek 79)

Kot je navedeno v informativnih opombah, je v tem primeru prišlo do kršenja točke (e) odstavka 1 5. člena EKČP, ker niso bili upoštevani tovrstni drugi možni ukrepi.

Študija primera B: uporaba smrtonosne sile nad osumljenimi teroristi – pravica do življenja

V analizi študije primera B je bilo ugotovljeno, da je primer predvsem zadeval človekovo pravico iz 2. člena EKČP o pravici do življenja.

Pri ugotavljanju, ali je dejanje imelo legitimen cilj ...

„[...] informacije [...], ki so jih prejele oblasti [so] zanje predstavljale dilemo. Po eni strani se je od njih zahtevala zaščita življenj ljudi v Gibraltarju, vključujoč njihovo vojaško osebje, po drugi pa so bili po domačem in mednarodnem pravu dolžni zmanjšati uporabo smrtonosne sile proti osumljencem na najmanjšo možno mero.“

Mc Cann in drugi proti Združenemu kraljestvu, zgornja opomba 8, odstavek 192.

Pri ugotavljanju, ali je bilo poseganje države nujno in sorazmerno glede na cilj ...

„Prvič, oblasti so bile soočene z enoto IRA [Irska republikanska armada, dodano], sestavljeno iz oseb, ki so bile obsojene za dejanja v zvezi z bombami, in znanega strokovnjaka za eksploziva. IRA je, upoštevajoč njena dejanja v preteklosti, pokazala nespoštovanje do človeških življenj, vključno z življenji svojih lastnih članov.“ (Mc Cann, odstavek 193)

„Vojakom, ki so streljali (A, B, C in D), so nadrejeni sporočili, da je na mestu avtomobil bomba, ki jo lahko razstreli kateri koli od treh osumljencev z radijsko upravljano napravo, ki jo lahko ima skrito na sebi; da se naprava lahko sproži s pritiskom na gumb; da bodo osumljenci verjetno razstrelili bombo, če bodo izzvani, kar bi povzročilo številne smrtne žrtve in resne poškodbe, ter da so tudi verjetno oboroženi in se bodo upirali aretaciji.“ (prav tam, odstavek 195)

„Dejanja, ki so jih poslušno izvedli po navodilih nadrejenih, so bila torej zaznana kot absolutno nujna za zaščito nedolžnih življenj. Sodišče meni, da je uporaba sile s strani predstavnikov države pri uresničevanju enega od ciljev iz odstavka 2 2. člena lahko opravičljiva, če je utemeljena na iskrenem prepričanju, v danem trenutku zgrajenem na resnih razlogih, ki pa se pozneje izkaže za zmotno. Odločiti drugače bi pomenilo državam in njihovim represivnim organom pri izvrševanju nalog naložiti nerazumno breme, ki bi morda imelo za posledico celo izgubo njihovih življenj ali življenj drugih.“

„Oblasti so bile s svojo obveznostjo spoštovati pravico do življenja osumljencev zavezane h kar najskrbnejši presoji informacij, ki so jim bile na voljo, preden so jih predale vojakom, katerih uporaba strelnega orožja je samodejno vključevala streljanje z namenom ubiti.“ (prav tam, odstavek 211)

„Njihovi refleksni akciji v tem ključnem pogledu manjka stopnja pazljivosti pri uporabi strelnega orožja, ki se v demokratični družbi pričakuje od represivnih organov, pa čeprav imajo opravka z nevarnimi teroristi. Ta napaka oblasti kaže tudi na pomanjkanje primerne skrbnosti pri nadzoru in organiziranju operacije za odvzem prostosti.“ (prav tam, odstavek 212)

Učni list 2: Obveznost varovati³

Študija primera C: obvladovanje demonstracije in protidemonstracije – pravica do svobode zbiranja

V analizi študije primera C je bilo ugotovljeno, da je primer zadeval predvsem človekovo pravico iz 11. člena EKČP o pravici do svobode zbiranja.

„Demonstracija lahko jezi ali žali osebe, ki nasprotujejo idejam ali trditvam, ki jih demonstracija želi spodbujati. Vendar morajo udeleženci imeti možnost izvesti demonstracijo brez strahu pred fizičnim nasiljem njihovih nasprotnikov; takšen strah bi odvrčal združenja ali druge skupine, ki podpirajo skupne ideje ali interese, od odkritega izražanja svojih mnenj o zelo spornih vprašanjih, ki zadevajo skupnost. V demokraciji pravica do protidemonstracije ne sme biti tako široka, da bi ovirala uresničevanje pravice do demonstracije.

Pristne, učinkovite svobode mirnega zbiranja torej ni mogoče omejiti le na dolžnost države, da ne posega: popolnoma negativno razumevanje ne bi bilo skladno s predmetom in namenom 11. člena.“

Platforma Ärzte für das Leben proti Avstriji, zgornja opomba 14, odstavek 32.

Pri ugotavljanju, ali je država izvedla razumne in ustrezne ukrepe za varstvo zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-) ...

„Države podpisnice imajo sicer dolžnost izvesti razumne in primerne ukrepe, da bi omogočile miren potek zakonitih demonstracij, vendar ne morejo tega popolnoma zagotoviti in pri izbiri sredstev, ki bodo uporabljena, imajo široko polje proste presoje.“ (prav tam, odstavek 34)

Poglejte par razlogov, zakaj je ESČP menilo, da je policija izvedla razumne in primerne ukrepe za zaščito demonstrantov:

„Najprej je treba pripomniti, da je bila načrtovana demonstracija podpornikov splava, ki naj bi potekala ob istem času in na istem kraju kot demonstracija Platforme, prepovedana. Poleg tega so bili ob izvorno načrtovani poti postavljeni številni policisti v uniformah in v civilu, predstavniki policije pa združenju, ki je pritožnik, niso zavrnilo zaščite, tudi ko se je to kljub ugovoru odločilo spreminiti pot. Končno, nastala ni nikakršna škoda, niti ni prišlo do resnih spopadov; protidemonstranti so skandirali slogane, mahali s transparenti in metali jajca ali kepe trave, kar ni preprečilo poteka pohoda in verskega obreda na prostem do njenega zaključka; posebne enote za obvladovanje nemirov so se postavile med nasprotujoči si skupini, ko je napetost narasla do te mere, da je grozilo nasilje.“ (prav tam, odstavek 37)

3. de Schutter, O. (2010), „International Human Rights Law“, Cambridge et al., Cambridge University Press, str. 365.

Študija primera D: nasilje nad ženskami – pravica do življenja

V analizi študije primera D, Opuz proti Turčiji, je bilo ugotovljeno, da je primer zadeval predvsem človekovo pravico iz 2. člena EKČP o pravici do življenja.

„Sodišče ponavlja, da prvi stavek odstavka 1 2. člena državo zavezuje ne le, da se vzdrži namernega in nezakonitega uboja, ampak tudi da sprejme ustrezne ukrepe za zaščito življenj tistih, ki so v njeni pravni pristojnosti. To vključuje primarno dolžnost države, da zaščiti pravico do življenja z določitvijo učinkovitih določb kazenskega prava za odvrčanje od storitev kaznivih dejanj nad osebo, ki so podprte s sistemom kazenskega pregona za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje kršitev teh določb. V ustreznih okoliščinah obsega tudi pozitivno obveznost organov oblasti, da izvedejo preventivne operativne ukrepe za varovanje posameznika, katerega življenje ogrožajo kazniva dejanja drugega posameznika.“

Opaz proti Turčiji, zgornja opomba 19, odstavek 128

„Pri svoji večkratni odločitvi, da ustavijo kazenske postopke proti gospodu O, so se organi oblasti sklicevali izključno na potrebo vzdržati se poseganja v zadevo, ki so jo dojemali kot ‚družinsko‘. Organi oblasti očitno niso razmislili o motivih za umaknitev pritožb, čeprav sta gospa O in njena mati organom javnega pregona izjavili, da sta se k temu počutili obvezani zaradi groženj s smrtjo in pritiska gospoda O. Pozornost vzbujajoče je bilo tudi dejstvo, da sta žrtvi umaknili svoji pritožbi, ko je bil gospod O na svobodi ali po njegovi izpustitvi iz pripora.“ (prav tam, odstavek 143)

Pri ugotavljanju, ali je država izvedla razumne in ustrezne ukrepe za varstvo zadevne(-ih) človekove(-ih) pravice(-) ...

„Ob upoštevanju težav pri policijski dejavnosti v sodobnih družbah, nepredvidljivosti človeškega ravnanja in operativnih odločitev, ki morajo biti sprejete glede prednostnih nalog in virov, je treba obseg pozitivne obveznosti razlagati tako, da organom oblasti ne nalaga nemogočega ali nesorazmernega bremena. Vsaka trditev o tveganju za življenje še torej ne vključuje obveznosti iz EKČP za organe oblasti, da izvedejo operativne ukrepe za preprečitev uresničitve tega tveganja. Da bi nastala pozitivna obveznost, mora biti ugotovljeno, da so organi oblasti vedeli ali bi v tistem trenutku morali vedeti, da obstaja dejansko in neposredno tveganje za življenje določenega posameznika zaradi kaznivih dejanj tretje strani, in niso izvedli ukrepov, ki spadajo v obseg njihovih pristojnosti in za katere bi po razumni presoji lahko pričakovali, da bodo odstranili to tveganje.“ (prav tam, odstavek 129)

Dejansko bi lokalni organi oblasti lahko ukazali izvedbo zaščitnih ukrepov ali izdali sodno odredbo, ki bi gospodu O prepovedovala stike ali komunikacijo z materjo gospe O, približevanje njej ali vstop na določena območja. Nasprotno so organi oblasti v odziv na več zahtev za zaščito, ki jih je podala mati gospe O, zgolj zapisali izjave gospoda O in ga nato izpustili, sicer pa ostali pasivni. Poleg tega sistem kazenskega prava v tem primeru ni imel nikakršnega odvrčilnega učinka.

Dodatne dejavnosti

Dodatna dejavnost 1: *Usposabljanje s scenariji na avstrijskih policijskih akademijah*

Namen:

Avstrijske policijske akademije uporabljajo usposabljanje s scenariji, da pomagajo udeležencem ponotranjiti načelo sorazmernosti. V kratkih prizorih z igranjem vlog (ustavljanje avtomobila, nasilje v družini, ustavljanje in pregledovanje itd.) udeleženci odigrajo situacijo in nato razmišljajo o svoji sposobnosti uporabe standardov človekovih pravic v praksi, zlasti načela sorazmernosti, glede na vlogo policistov kot zaščitnikov človekovih pravic in izvajalcev storitev.

Cilji:

Znanje

- razumeti načelo sorazmernosti v okviru analize z vidika človekovih pravic in poznati ustrezna vprašanja, povezana s tem načelom
- razumeti, kaj pomeni prevzeti vidik človekovih pravic, ter ga povezati in uskladiti z vlogo policije v demokratični družbi

Odnos

- razmisliti o lastnem dojemanju in obnašanju pri odzivanju na težavne položaje, kar vodi v bolj zavedno in osveščeno miselnost o lastnih motivacijah za delovanje in odzivanje
- izkusiti položaj z druge perspektive (kot storilec, kot žrtev)
- sočutno analizirati nasprotnika, da bi lahko obvladali položaj
- ceniti uporabo povratnih informacij in osebnega razmišljanja kot stalnega učnega orodja v strokovnem okolju

Spretnosti

- razviti komunikacijske spretnosti v težavnih položajih
- uporabiti analizo človekovih pravic med delovanjem v konkretnem položaju
- vaditi uporabo sile na sorazmeren način, ne glede na izzive, ki jih postavljajo nasprotniki

Zahteve:

- Čas: celoten tečaj traja več dni
- približno 2 dneva za uvod
- približno 1 dan za razpravo o gradivu za branje, ki je uporabljeno za informativne opombe
- 1 dan na scenarij (vključno z obravnavo) – odvisno od velikosti skupine

Gradivo:

- tehnična oprema za snemanje igranja vlog in predvajanje posnetkov v glavni sobi
- sklop vodilnih načel, ki opisujejo vlogo policije
- informativne opombe/gradivo za branje
- velikost skupine: 20 do 25 oseb

Opis dodatne dejavnosti 1:
Usposabljanje s scenariji na avstrijskih policijskih akademijah

- 1 **Uvod:** Razmišljajte o vlogi policije, ciljnih policijske dejavnosti in načelih policijskega dela v zvezi z usposabljanjem s scenariji.
- 2 **Scenariji:** Pripravite scenarije. Strokovni delavci, ki vodijo urjenje za misije, igrajo glavne vloge nasprotnikov in vodijo dogajanje v načrtovani smeri, udeleženci jih podpirajo s prevzemanjem vlog drugih vključenih oseb. Udeleženci, ki igrajo vloge policistov, morajo obvladati položaj in priti do primernih rešitev. Po vsakem odigranem scenariju se opravi poročanje na lokaciji pod nadzorom strokovnih delavcev, ki vodijo urjenje za misije.
- 3 **Povratne informacije z video posnetka in razmišljanje:** Ko so vsi udeleženci odigrali scenarij, se zberejo v glavni sobi. Vsak scenarij je bil posnet na video in posnetek se predvaja v glavni sobi. Udeleženci so ponovno zaproseni za povratne informacije in dobijo priložnost, da se učijo iz podrobne analize svojih dejanj. Scenariji so „preneseni“ v vidike, pomembne za človekove pravice.

Nasvet za usposabljanje: uporaba usposabljanja s scenariji

Namen usposabljanja s scenariji je združiti teorijo (človekovih pravic) in prakso. Le tako bodo tečajniki začeli upoštevati svoje odgovornosti pri preprečevanju morebitnih prihodnjih zlorab oblasti in kršitev človekovih pravic. Ko so tečajniki soočeni s scenariji, v katerih se morajo ukvarjati z nasprotniki, ki niso pripravljeni sodelovati in so agresivni, začnejo resnično razumeti položaj in povezave s človekovimi pravicami.

Dodatna dejavnost 2:
*Usposabljanje s scenariji
 na nemški državni policiji
 Severnega Porenja-
 Vestfalije*

Namen:

Vaje policijskega usposabljanja v Nemčiji so podobne tistim v Avstriji. Namen usposabljanja v zvezi s človekovimi pravicami na osnovi scenarijev in igranjem vlog je odražati dejanski kontekst policijske dejavnosti. V nasprotju z Avstrijo pa v Nemčiji prevzamejo vloge žrtev in/ali storilcev poklicni, zunanji igralci, udeleženci pa igrajo le vloge policistov, zaradi zaskrbljenosti, da bi lahko vloge žrtev in storilcev udeležence, ki jih igrajo, stigmatizirale izven tečaja usposabljanja. Pripravljeni scenariji za igralce določajo potek dogajanja, udeleženci pa jih nato naknadno analizirajo.

Zahteve:

- čas: približno 2 uri za vsako igranje vlog z dvema oseba (vključno z navodili in povratnimi informacijami)
- teoretična priprava se opravi več tednov pred začetkom igranja vlog.

Gradivo:

- priprava igranja vlog (kar se da realistično), prostori, pripomočki itd.
- velikost skupine: 12 oseb (usmerjeno na policijske rekrute)

Opis dodatne
dejavnosti 2:
*Usposabljanje s scenariji
na nemški državni policiji
Severnega
Porenja-Vestfalije*

- 1 **Teoretična podlaga:** Udeleženci v več tednih pridobijo teoretično podlago o pomembnih vprašanjih, katerim je namenjeno usposabljanje z igranjem vlog.
- 2 **Igranje vlog:** Scenariji so pripravljene kot dejanski življenjski položaji na mestih, ki so primerna za ta namen. Poklicni zunanji igralci igrajo vloge soudeležencev v položajih na podlagi pripravljenih scenarijev, ki vključujejo dve fazi stopnjevanja. Dva udeleženca igrata vlogi policistov, ki morata obvladati položaj.
- 3 **Povratne informacije:** Takoj ko odigrata vlogi, podata policista povratne informacije o doseženih rezultatih in o tem, kako sta se v danem položaju počutila. Potem podajo igralci povratne informacije s svoje perspektive. Nato pa podajo komentarje vsi preostali udeleženci, ki so gledali igranje vlog. Na koncu predstavijo svoje sklepe izvajalci usposabljanja. Nato se začne novo igranje vlog.

Nasvet za usposabljanje: odražanje možnih dejanskih življenjskih položajev

Zelo pomembno je, da scenariji in igranje vlog možne dejanske življenjske položaje odražajo kar se da realistično. Sodelovanje s poklicnimi zunanjimi igralci, ki jih udeleženci ne poznajo, učinkovito simulira interakcijo med policijo in družbo. Enako pomembne so tudi priprave in obravnava po igranju vlog.

MODUL 4: PREPOVED MUČENJA IN NEČLOVEŠKEGA ALI PONIŽUJOČEGA RAVNANJA ALI KAZNOVANJA

Uvod	113
Dejavnost – različica 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje	114
Dejavnost – različica 2: Igranje vlog in študije primerov v zvezi z grdim ravnanjem	114
Učni list – različica dejavnosti 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje	117
Učni list – različica dejavnosti 2: Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem	119
Informativne opombe	121
1. Ključni koncepti.....	121
2. Kaj je nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje?	122
3. Različica dejavnosti 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje	123
a. Milgramov eksperiment.....	124
b. Stanfordski zaporniški eksperiment.....	124
4. Različica dejavnosti 2: Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem.....	125
Dopolnilno gradivo	127

Prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja

Uvod

Ta modul obravnava temo prepovedi mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ter njenega razmerja s človekovimi pravicami in policijsko dejavnostjo. Pravica zaščite pred mučenjem in grdima ravnanjem je absolutna, kar pomeni, da se vanjo ne sme posegati ali jo kršiti. To je posebej pomembno za policijsko delo, saj imajo policisti za razliko od drugih dovoljenje za uporabo sile ali omejevanje nekaterih pravic, ko je to potrebno, na primer pri aretaciji ali pri zaslišanju osumljencev. Takšni položaji lahko sprožijo vprašanja glede prepovedi mučenja in grdega ravnanja.

Ta modul je namenjen razčlenjevanju kompleksnih pravnih, etičnih in sistemskih plasti te teme, da bi policistom pomagal razumeti, kako in zakaj pride do mučenja in grdega ravnanja v različnih položajih. To znanje jim lahko olajša učinkoviteje preprečevati in varovati pred kršitvami prepovedi, ki bi jih lahko povzročilo njihovo lastno ravnanje in/ali ravnanje drugih.

Da bi ublažili napetost zaradi vprašanj, ki so lahko čustveno nabita, in presegli osredotočenost na osebno krivdo ter moraliziranje, modul najprej obravnava sistemske ali situacijske dejavnike, ki spodbujajo ali preprečujejo policijske kršitve. Analiza takšnih zunanjih vplivov prispeva k različnim pogledom na policijske kršitve.

Namen tega modula je tudi utrditi poznavanje definicije mučenja, absolutne prepovedi mučenja ter razlikovanja med legitimnim ravnanjem in nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem. Nadalje obravnava povezavo med prepovedjo mučenja, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ter načeloma nujnosti in sorazmernosti, policijskimi kršitvami in njihovimi posledicami.

Dejavnosti – različica 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje; in različica 2: Igranje vlog in študije primerov v zvezi z grdim ravnanjem

Namen:

Pravica do zaščite pred mučenjem in drugim grdim ravnanjem je ena od najbolj temeljnih človekovih pravic in velik del razprave o policiji ter kršitvah človekovih pravic je na nek način povezan s to pravico. Vprašanje je „klasična“ tema policijskega usposabljanja in treba jo je obravnavati temeljito. V njenem okviru se pojavljajo pomembni in medsebojno povezani pravni, etični in družboslovni vidiki.

Cilji:

Znanje

- razumeti pravni koncept mučenja in drugega krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
- poznati konkretne obveznosti policije spoštovati, varovati in izpolnjevati to človekovo pravico
- poznati sistemske pogoje/situacijske vplive, ki
 - spodbujajo kršitve
 - preprečujejo kršitve

Odnos

- imeti utemeljeno stališče zavračanja mučenja in drugega grdega ravnanja kot legitimnih orodij policijske dejavnosti

Spretnosti

- sposobnost z drugimi policisti razpravljati o etičnih dilemah, ki so vključene v to občutljivo področje

Zahteve:

- čas: 70 do 100 minut
- gradivo:
 - učna lista 1 in 2 z vprašanji za razpravo, igranjem vlog in študijami primerov
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine:
 - Različica 1 – največ 20 do 25 oseb: srednja vodstvena do visoka vodstvena raven
 - Različica 2 – največ 15 do 30 oseb: različni pogledi glede na velikost skupine

Opis različice dejavnosti 1– Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje

- 1 Predstavite namen in cilje te dejavnosti.
- 2 Pojasnite ter se na kratko pogovorite o opredelitvi mučenja in drugega grdega ravnanja ter njenih pravnih, etičnih in družboslovnih vidikih. (približno 15 do 20 minut)
- 3 Razdelite učne liste z različico dejavnosti 1 za modul 4.
- 4 Razdelite udeležence v skupine 4 do 5 oseb in se pogovorite o izjavah. (približno 30 minut)
- 5 Odgovorite na kakršna koli vprašanja, ki se pojavijo pri skupinskem delu.
- 6 Prosite skupine, naj predstavijo svoje delo pred vsemi udeleženci.
- 7 Povzemite glavne točke in podajte posebej pripravljen prispevek, ki po potrebi vključuje informacije iz informativnih opomb.

Opis različice dejavnosti 2¹– Igranje vlog in študije primerov v zvezi z grdim ravnanjem

- ❶ Predstavite igranje vlog in razdelite učne liste. (5 minut)
- ❷ Sestavite šest delovnih skupin (vsaka skupina naj prevzame en pogled: starši žrtve; starši osumljenca; odvetnik osumljenca; policijski načelnik; predstavnik policijskega sindikata, ki predstavlja policista, ki ni hotel izpolniti načelnikovega povelja; nevladna organizacija za človekove pravice) in v vsaki skupini imenujte enega predstavnika. Predstavniki igra zadevni lik v televizijski razpravi. Delovna skupina podpira predstavnika pri pripravljanju argumentov glede na njegovo vlogo v razpravi: Kakšno je stališče lika? Ali podpira delovanje policije ali ne? (približno 20 minut)
- ❸ Okrogla miza. Udeleženci v razpravi so:
 - starši žrtve, starši osumljenca, odvetnik osumljenca, policijski načelnik, predstavnik policijskega sindikata (ki predstavlja policista, ki ni hotel izpolniti načelnikovega povelja) in nevladna organizacija za človekove pravice.
 - Če je treba, se lahko dodajo dodatni/drugi pogledi. Izvajalec usposabljanja vodi televizijsko razpravo. (približno 20 minut)
- ❹ Poročajte o igranju vlog z obravnavanjem vprašanj z učnega lista. (približno 20 minut)
- ❺ Prosite udeležence, naj posamično pregledajo študiji primerov A in B (približno 5 do 10 minut)
- ❻ Pogovorite se o igranju vlog in obeh študijah ter udeležence prosite, naj ju primerjajo in poiščejo razlike, pri čemer naj se osredotočijo na razumevanje, kako lahko v različnih okoliščinah pride do mučenja/grdega ravnanja.
- ❼ Pogovorite se o igranju vlog in dveh študijah primerov ter o utemeljitvi absolutnega značaja prepovedi mučenja.
- ❽ Povzemite glavne točke in po potrebi podajte posebej pripravljen prispevek, ki po potrebi vključuje informacije iz informativnih opomb. (približno 25 minut)

1. To vajo sta pripravila Günther Berghofer, avstrijski policijski komandir, in Gudrun Rabussay-Schwald, ki je sodelovala pri pripravi tega priročnika.

Učni list – različica dejavnosti 1²: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje

Družboslovne raziskave na področju policijskega nasilja so razkrile številne strukturne pogoje, ki so pomembni za pojav policijskih kršitev. Naslednji seznam navaja nekatere izmed glavnih.

Pogoji, ki spodbujajo kršitve:

- Relativna izoliranost organizacije od drugih organizacij in družbe
- Obstoj zaprtih organizacijskih enot
- Prevlada moških članov, pogosto iz nižjih socialno-ekonomskih sektorjev
- Delovno okolje, za katerega je značilen neprilagodljiv odnos, osredotočen na problematične vidike družbenega življenja
- Razhajanje med zakonitim in tem, kar se zdi legitimno in pravično („tako ali tako se bodo izognili kazni“)
- Relativno nespremenljive predstave o tem, kdo je „drugi“ pri policijskem delu (stereotipiziranje skupin in prepričan v nespremenljivih vzorcih delovanja)
- Odzivi „drugih“ običajno potrjujejo te predstave (samoizpolnjujoča se prerokba)
- Moč „drugega“ in nevarnost učinkovitih pritožb takšnih „drugih“ se dojemata kot nizki
- Utrjeno (sub-)kulturno znanje, ki se razlikuje od „uradnega“ pogleda
- Slabo razvite komunikacijske spretnosti na strani policije in/ali na strani „drugega“

Pogoji, ki preprečujejo kršitve:

- Mešane funkcionalne in organizacijske skupine (iz različnih policijskih enot)
- Dobro razvite komunikacijske strukture med vodstvom in policisti
- Raznoliko delovno okolje
- Vodstvo opaža in hvali dobro policijsko delo
- Jasno zavedanje o človeškem dostojanstvu kot načelu človekovih pravic in policijskega delovanja
- Preglednost in raznolikost družbenih odnosov s policijo
- Številni in raznoliki stiki z različnimi skupinami javnosti, vključno z manjšinami
- Visoka stopnja poistovetenja z lokalnim okoljem
- Nizka stopnja osredotočenosti na lastno skupino (prijatelji, dejavnosti itd.)
- Heterogenost/raznolikost sestave (starost, spol, narodnost, spolna usmerjenost)
- Na voljo so lahko dostopne svetovalne strukture
- Psihosocialna podpora/obravnavna po težavnih dogodkih, povezanih z delom, ali dolgotrajnih operacijah

2. Elementi učnega lista izhajajo iz dela Behr, R. (2006), „*Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*“, Wiesbaden, str. 88 in nadaljnje.

Učni list – različica dejavnosti 1: **Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje** (nadaljevanje)

Vprašanja za razpravo:

1. Kateri od teh dejavnikov se vam na podlagi vaših konkretnih delovnih izkušenj zdi najpomembnejši?
2. Kateri od teh dejavnikov se vam na podlagi vaših izkušenj ne zdi pomemben?
3. Če bi vas prosili, da začnete delati na enem od teh dejavnikov, kje bi začeli?

Učni list – različica dejavnosti 2: **Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem**

Igranje vlog: primer ugrabitve

Neznani storilec(-ci) ugrabi(-jo) šest letnega dečka in zahteva(-jo) visoko odkupnino. Policija začne takojšnjo preiskavo, ki poteka v središču javne pozornosti, ker ima deček astmo in bo kmalu potreboval svoja zdravila, sicer se lahko zaduši. Mestni policijski načelnik in njegova ekipa aretirajo moškega, ki je bil opažen z otrokom, tik preden je izginil. Drugi dokazi prav tako močno kažejo, da je osumljenec vpleten. Vendar med zaslišanjem zanika kakršno koli povezanost z ugrabitvijo. Policijski načelnik iz strahu za dečkovo varnost in glede na trdne dokaze ter časovne omejitve izda povelje, naj osumljencu zagrozijo z mučenjem, če bo še naprej zavračal razkritje informacije, kam je skrnil otroka. Trdi, da je bila ta metoda utemeljena glede na okoliščine. Policist noče izpolniti njegovih povelj iz pravnih in etičnih razlogov.

Vprašanja za pripravljanje za televizijsko razpravo:

Kaj menite o teh razmerah v vaši vlogi lika XYZ?

Kakšno je vaše stališče glede dejanj vpletenih policistov (policijski načelnik, policist, ki je zavrnil povelje) v teh razmerah?

Ali je v teh razmerah osumljencu utemeljeno groziti z mučenjem? Zakaj da oziroma zakaj ne?

Kako bi ravnali vi v tem položaju (v vlogi policista/sorodnika žrtve)?

Kako pričakujete, da bo policija ravnala v takšnih razmerah?

Učni list – različica dejavnosti 2: **Študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem – primera zdravniške oskrbe in nedovoljenega prometa s prepovedanimi drogami** (nadaljevanje)

Študija primera A: pridržanje

Šest policistov je 5. oktobra 1989 aretiralo gospoda H³. Vrgli so šok granato, vstopili v njegovo stanovanje in ga potisnili k tlom. Nadelo so mu lisice in pokrivalo čez glavo ter ga odpeljali na policijsko postajo na zaslišanje. Šele ko je naslednji dan prispel v zapor, se je lahko preoblekel. Tretji dan je prosil za obisk zdravnika. Pregledan je bil šele osem dni po njegovi aretaciji, ko je pregled z rentgenskimi žarki pokazal, da je utrpel zlom rebra.

Študija primera B: preiskava

Policija je aretirala gospoda R zaradi nedovoljenega prometa s prepovedanimi drogami.⁴ Gospod R je trdil, da so ga policisti, ki so ga zasliševali, hudo žalili in ga nato večkrat napadli, da bi iz njega izvlekli priznanje. Udarili so ga v glavo, ledvice in desno roko ter brcnili v zgornji del noge in ledvice. Za lase so ga potegnili na tla in mu glavo udarjali ob tla.

Policisti pa so poročali, da je gospodu R pri izstopanju iz avtomobila z vklenjenimi rokami zdrsnilo in je z desno roko udaril ob zadnja vrata. Do poškodb je prišlo pred zaslišanjem.

Po izpustitvi je gospod R odšel na pregled v bolnišnico, kjer so zdravniki zabeležili modrice na notranji in zunanji strani njegove desne roke.

Ni dvoma, da so poškodbe gospoda R nastale v času njegovega policijskega pridržanja. V času pridržanja je bil povsem pod nadzorom policistov. Zaradi pomanjkanja dokazov ni bil noben posamezni policist spoznan za krivega. Vendar pa to države X ne odvezuje njenih obveznosti v skladu z EKČP, da zagotovi verjetno razlago o vzrokih poškodb pritožnika.

3. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), *Hurtado proti Švici*, št. 17549/90, 28. januar 1994.

4. ESČP, *Ribitsch proti Avstriji*, št. 18896/91, 4. december 1995.

Informativne opombe

V teh informativnih opombah so podana navodila za dejavnosti in učne liste modula, ki obravnavajo temo mučenja ali nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Informativne opombe so organizirane sledeče:

1. Ključni koncepti
2. Kaj je nečloveško ali grdo ravnanje?
3. Različica dejavnosti 1 – Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje
 - a. Milgramov eksperiment
 - b. Stanfordski zaporniški eksperiment
4. Različica dejavnosti 2 – Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem

1. Ključni koncepti

3. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah; Člen 4 Listine EU o temeljnih pravicah

Nikogar se ne sme mučiti, niti nečloveško ali ponižujoče z njim ravnati, ali ga kaznovati.

Prepoved mučenja ali nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja je zajeta v 3. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) in členu 4 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah. V nasprotju z večino drugih pravic je prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja absolutna. To pomeni, da ravnanje s posamezniki na način, ki pomeni mučenje ali nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje v nobenem primeru ne more biti utemeljeno.

Podrobnejša opredelitev mučenja je na voljo tudi v 1. členu Konvencije ZN proti mučenju. To opredelitev uporablja Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) pri sodni praksi v zvezi s 3. členom EKČP.

Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali ponižovalnim kaznim ali ravnanju

1. člen

Mučenje pomeni vsako dejanje, s katerim se osebi namerno povzroča huda telesna ali duševna bolečina ali trpljenje z namenom, da bi se od nje ali od druge osebe dobilo obvestilo ali priznanje ali da bi se to osebo kaznovalo za dejanje, ki ga je storila ali je osumljena, da ga je storila, ali da bi se to osebo ali drugo osebo zastrašilo ali kaznovalo ali iz katerega koli drugega razloga, ki temelji na diskriminaciji katere koli vrste, kadar to bolečino ali trpljenje povzroča ali spodbuja ali se z njim strinja uradna oseba ali druga oseba, ki ravna po uradni dolžnosti. Ta pojem ne zajema bolečin ali trpljenja, ki je neločljivo ali slučajno povezano z izvrševanjem zakonite sankcije.

2. Kaj je nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje?

Iz sklicevanja na sodno prakso ESČP sledi, da bi se ravnanje štelo za „nečloveško ali ponižujoče“:

- morata posameznikovo trpljenje in ponižanost presegati neizogiben element trpljenja ali ponižanosti, ki je povezan z dano obliko legitimnega ravnanja ali kaznovanja⁵;
- mora grdo ravnanje s posameznikom doseči minimalno raven resnosti⁶, ki je odvisna od konkretnih okoliščin primera, med drugim glede na:
 - trajanje ravnanja;
 - telesne in/ali duševne posledice na posamezniku;
 - spol, starost in zdravstveno stanje posameznika⁷.

Za osebe, ki jim je odvzeta prostost, vsaka uporaba fizične sile, ki ni nujno potrebna zaradi njihovega lastnega ravnanja, zmanjšuje človekovo dostojanstvo in je načeloma kršitev 3. člena EKČP.⁸

ESČP pri presojanju, ali je kaznovanje ali ravnanje „ponižujoče“ v skladu s 3. členom EKČP, upošteva:

- ali je cilj ravnanja ponižati in razvrednotiti osebo⁹ oziroma
- ali z vidika posledic škodljivo vpliva na njeno osebnost na način, ki ni skladen s 3. členom¹⁰.
- Za ponižujoče ravnanje se je štelo tudi ravnanje, ki vzbuja občutke strahu, trpljenja in podrejenosti, ki lahko poniža ali razvrednoti žrtev in morebiti zlomi njen telesni ali moralni odpor¹¹. Na primer vklenitev zdravnika pred njegovo družino in sosedi brez kakršnih koli dokazov, da je nevaren, se je štela za ravnanje, ki je vzbujalo takšne občutke, in je torej pomenila ponižujoče ravnanje¹².

Kot ga razlagajo sodišča v skladu z opredelitvijo Konvencije ZN proti mučenju, „mučenje“:

- povzroča hudo bolečino ali trpljenje, telesno ali duševno
- je namerno povzročeno
- služi nekemu namenu: pridobiti informacije, priznanje, kaznovati, zastraševati ali iz diskriminacijskih razlogov
- povzroči ga javni uradnik oziroma je vsaj povzročeno z njegovo vednostjo (obstajati mora neke vrste vključenost javnih uradnikov, bodisi z neposrednimi dejanji ali ker ne izvedejo ustreznih dejanj, da bi preprečili mučenje, ki ga povzročajo drugi)

Kako razlikovati med mučenjem in nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem?

Pri ugotavljanju, ali je dejanje mučenje oziroma nečloveško/ponižujoče ravnanje, je treba upoštevati tri glavne pogoje.

1. **Namernost:** upoštevati je treba namene za dejanji posameznika. Do mučenja ne more priti „po nesreči“. Nasprotno pa je lahko nečloveško ali ponižujoče ravnanje povzročeno iz malomarnosti ali je lahko nenačrtovana posledica dejanj, kot je nenamerno povzročanje bolečine ali trpljenja pridržani osebi.

5. ESČP, *Kudla proti Poljski*, št. 30210/96, 26. oktober 2000, odst. 92.

6. ESČP, *Tyrer proti Združenemu kraljestvu*, št. 5856/72, 25. april 1978, odst. 30.

7. ESČP, *Keenan proti Združenemu kraljestvu*, št. 27229/95, 3. april 2001, odst. 108; *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*, št. 7511/76; 7743/76, 25. februar 1982, odst. 30.

8. ESČP, *Ribitsch proti Avstriji*, št. 18896/91, 4. december 1995, odst. 38.

9. ESČP, *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*, št. 7511/76; 7743/76, 25. februar 1982, odst. 30.

10. Prav tam.

11. ESČP, *Keenan proti Združenemu kraljestvu*, št. 27229/95, 3. april 2001, odst. 109.

12. ESČP, *Erdogan Yagiz proti Turčiji*, št. 27473/02, 6. marec 2007.

2. Resnost bolečine: Grdo ravnanje mora doseči minimalno raven resnosti, da bi spadalo v obseg 3. člena EKČP¹³. Ocena te minimalne ravni je relativna, odvisna od trajanja ravnanja, njegovih telesnih in/ali duševnih posledicah in v nekaterih primerih spola, starosti in zdravstvenega stanja žrtve¹⁴. Zato je treba pri ugotavljanju, ali neko ravnanje dosega minimalno raven iz 3. člena EKČP, upoštevati vse okoliščine danega primera. Posebej težko je postaviti mejo med ravnmi resnosti, ki veljajo za mučenje ali nečloveško ravnanje. Poleg tega vpliva na postavitev te meje tudi spreminjajoča se javna osveščenost in odnosi, ker so človekove pravice „živi instrumenti“. Torej ni presenetljivo, da obstaja ostra razprava o pomembnosti in stopnji potrebne resnosti. V evropskem okviru je najpomembnejša sodna praksa ESČP.

- V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je ESČP določilo visoko raven resnosti v zelo znani in zelo kritizirani zadevi *Irska proti Združenemu kraljestvu*, v kateri je razvrstilo tehnike senzorne deprivacije, uporabljene pri zasliševanju osumljenih teroristov (pokrivanje glave, izpostavljanje stalnemu in monotonemu hrupu, kratenje spanca, kratenje hrane in vode, stanje ob zidu), kot nečloveško ravnanje, ne pa kot mučenje.¹⁵
- Ta visok prag se trenutno ne uporablja, trenutni standard je bil postavljen v zadevi *Selmouni*. Policisti so gospoda Selmounija v napadu, ki je trajal več dni, pretepal, mu grozili in ga poniževali, da bi ga prisilili k priznanju kaznivega dejanja. To fizično in duševno nasilje je bilo zadosti resno, da je bilo opredeljeno kot mučenje.¹⁶
- Glede na sodbo v zadevi *Selmouni* je jasno, da so zgoraj opisane tehnike senzorne deprivacije, ki so jih uporabljale številne države v boju proti terorizmu, še zlasti po napadih v Združenih državah Amerike septembra 2001, mučenje.¹⁷
- Med telesnim in duševnim mučenjem ni razlikovanja. Povzročanje resnega psihološkega trpljenja „zgolj“ z ustrahovanjem z mučenjem se torej tudi šteje za mučenje¹⁸.

3. Namen: Za razliko od nečloveškega ravnanja je mučenje dejanje, izvedeno z nekim namenom: pridobiti informacije (npr.: priznanje), kaznovati, zastraševati in diskriminirati. Kot je že bilo navedeno, pa lahko ima pretirana uporaba sile za posledico grdo ravnanje tudi brez takšnega namena.

3. Različica dejavnosti 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje

Dejavnost 1 poudarja, da so dejavniki, ki prispevajo k pojavljanju kršitev, vključno s prepovedanim ravnanjem, kot je mučenje in/ali grdo ravnanje z drugimi, strukturni pogoji kot tudi posameznikova dejanja.

13. ESČP, *Tyrer proti Združenemu kraljestvu*, št. 5856/72, 25. april 1978, odst. 30.

14. ESČP, *Keenan proti Združenemu kraljestvu*, št. 27229/95, 3. april 2001, odst. 108; *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*, št. 7511/76 in 7743/76, 25. februar 1982, odst. 30.

15. ESČP, *Irska proti Združenemu kraljestvu*, št. 5310/71, 18. januar 1978, odst. 96.

16. ESČP, *Selmouni proti Franciji*,

št. 25803/94, 28. julij 1999, glej tudi Reid (2007), str. 574 in 575.

17. Glej Konvencijo ZN proti mučenju (1997), odst. 257; McArthur and Nowak (2008), „*The United Nations Convention against Torture. A Commentary*“, Oxford University Press, New York.

18. ESČP, *Akkoc proti Turčiji*, št. 22947 in 22948/93, 10. oktober 2000, odst. 116; in *Gäfgen proti Nemčiji*, št. 22978/05, 1. junij 2010.

Socialni psihologi so poskušali osvetliti to temo s proučevanjem kršitev v povezavi s človeškim obnašanjem in organizacijskimi strukturami, kot so hierarhije z osebami z avtoriteto. V analizi upoštevajo tri glavne značilnosti: „kaj posameznik prinese v katero koli okolje, kaj situacijski vplivi izvabijo iz teh akterjev in kako sistemski vplivi ustvarjajo in ohranjajo razmere“¹⁹. To pomeni, da posameznikova dejanja niso nujno edini razlog za kršitev, kot je mučenje in/ali grdo ravnanje. Situacijski vplivi so lahko tako močni, da običajne ljudi pretvorijo v kršitelje. Rezultati dveh znanih socialnih eksperimentov prikazujejo, kako lahko struktura vpliva na obnašanje.

a. Milgramov eksperiment

Milgramov eksperiment je bil pravzaprav niz socialnopsiholoških eksperimentov, izvedenih v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, katerih namen je bil meriti pripravljenost udeležencev ubogati osebe z avtoriteto, čeprav so bila navodila verjetno v nasprotju z osebnimi vrednotami udeležencev.

Eksperiment: Udeležencem je bilo naročeno, naj drugi osebi pošljejo boleče električne šoke z močjo do 450 voltov, če je oseba nepravilno odgovorila na vprašanje.²⁰ Z majhnim pritiskom oseb z avtoriteto so mnogi udeleženci sledili navodilom in pošiljali električne šoke, čeprav so razumeli, da so šoki poškodovali drugo osebo. 65 % udeležencev je poslalo šoke z najvišjo jakostjo v eksperimentu, tj. 450 voltov. Čeprav so se počutili neprijetno, so udeleženci običajno zanikali osebno odgovornost in utemeljili svoja dejanja z izjavo, da so le opravljali svoje delo ali da so le sledili navodilom.

Rezultati: Osebe z avtoriteto v eksperimentu so sklenile, da kljub jasnim dokazom, da so „dejanja udeležencev neskladna s temeljnimi standardi moralnosti, ima relativno malo ljudi potrebna sredstva, da bi se uprli avtoriteti“.²¹

b. Stanfordski zaporniški eksperiment

Stanfordski zaporniški eksperiment je leta 1971 izvedla ekipa raziskovalcev, ki je poskušala razumeti, kako osebne lastnosti vplivajo na obnašanje v zaporniških okoljih. Raziskovali so tudi psihološke učinke, povezane s postavljanjem posameznikov v vloge zapornikov in zapornih paznikov.

Eksperiment: Skupina udeležencev je bila razdeljena in naključno so jim bile dodeljene vloge zapornikov ali zapornih paznikov v simuliranem zaporniškem okolju. Udeleženci so se veliko bolje prilagodili svojim vlogam, kot so pričakovali raziskovalci. „Pazniki“ so se vživeli v svoje vloge oseb z avtoriteto in nadzorovali „zapornike“ tako, da so pripravljeno kaznovali neposlušnost z različnimi psihološkimi in fizičnimi taktikami. „Zaporniki“ so se podobno vključili, najprej s poskusi upiranja taktikam paznikov in nato s ponotranjenjem svojih vlog pasivnih zapornikov in sprejemanjem zlorab. Pet zapornikov je bilo tako vznemirjenih, da so se iz eksperimenta predčasno umaknili. Končno je bila postavljena pod vprašaj moralnost celotnega eksperimenta in le-ta je bil nenadno ustavljen po le šestih dneh od načrtovanih dveh tednov.²²

19. Zimbardo, P. (2007), „*The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil*“, New York, str. 9.

20. Milgram, S. (1974), „*Obedience to authority: An experimental view*“, New York, Harper & Row.

21. Prav tam.

22. Za predstavitev stanfordskega zaporniškega eksperimenta glej: www.prisonexp.org/.

Rezultati: Raziskovalci so ugotovili, da so bili udeleženci dovzetni in poslušni, ko so bili postavljeni v socialno in institucionalno okolje, ki je legitimiralo uporabo določene ideologije. Znanstveniki so sklenili, da so bile razmere in ne osebnosti posameznikov razlog za obnašanje udeležencev. Eksperiment kaže na moč avtoritete.

Nasvet za usposabljanje: uporaba socialnopsiholoških eksperimentov na tečajih usposabljanja

Mučenje in/ali grdo ravnanje v življenjih večine ljudi na splošno nista prisotna. Zato lahko opis enega ali obeh eksperimentov udeležencem usposabljanja pomaga bolje razumeti, kako lahko avtoritativne okoliščine in osebe z avtoriteto vplivajo na običajne ljudi. Ocenjevanje kršitev s tega pogleda lahko udeležencem pomaga:

- prepoznati, da mučenje in/ali grdo ravnanje ni nujno preprosta posledica tega, da je oseba „zlobna, ali slaba“, ampak da imajo vpliv tudi okoliščine;
- prepoznati, da obstajajo načini za preprečevanje kršitev, ker odgovornost ni nujno na strani posameznika, ampak lahko na njegovo obnašanje vpliva več oprijemljivih dejavnikov.

4. Različica dejavnosti 2: Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem

Scenarij in študiji primerov z učnega lista za različico dejavnosti 2 so primeri policije v položajih, povezanih z mučenjem in/ali nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem. Policisti morajo hoditi po tanki črti med spoštovanjem in varovanjem človekovih pravic ter uporabo sile. Morajo torej razumeti in uporabljati načeli nujnosti in sorazmernosti, da bi zagotovili, da legitimna uporaba sile ne postane pretirana uporaba sile, kot je mučenje ali nečloveško/ponižujoče ravnanje. Tako cilji kot tudi sredstva pri uporabi sile morajo tudi biti v skladu z nacionalnimi zakoni, policijskimi predpisi in mednarodno zakonodajo o človekovih pravicah.²³

Zato je dobro, da si policisti zapomnijo, da je pomembno:

- zagotavljati, da pogoji za pridržane osebe ustrezajo standardom človekovih pravic;
- opravljati pravočasne, nepristranske in učinkovite preiskave trditev o mučenju in grdem ravnanju;
- varovati pred mučenjem in grdim ravnanjem drugih oseb.

Podobno tudi Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (CAT) podaja smernice, kako naj organi oblasti, kot je policija, obravnavajo položaje, povezane z mučenjem ali nečloveškim/ponižujočim ravnanjem.

23. „UN Code of Conduct for Law Enforcement Officials“, 3. člen, na voljo na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>; in „UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms“ (1990), načela 9–11, na voljo na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>.

Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju

12. člen

Vsaka država članica mora zagotoviti, da bodo njeni pristojni organi takoj uvedli nepristransko preiskavo, kadar se pojavi utemeljen sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje mučenja na ozemlju, ki je pod njeno pristojnostjo.

Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju

13. člen

Vsaka država članica mora zagotoviti vsaki osebi, ki trdi, da je bila mučena na ozemlju pod njeno pristojnostjo, pravico, da se pritoži in da bodo pristojni organi takoj in nepristransko proučili njen primer. Zagotoviti je treba varstvo pritožnika in prič pred slabim ravnanjem ali zastraševanjem zaradi pritožbe ali kakršnekoli izjave v zvezi tem.

„Za zatiranje uporabe preiskovalnih metod, ki kršijo 3. člen, in učinkovito varovanje posameznikov pred uporabo takšnih metod, je lahko treba praviloma iz uporabe v sojenju prav tako izključiti dejanske dokaze, ki so bili pridobljeni na podlagi kršitve 3. člena, čeprav so ti dokazi bolj oddaljeni od kršitve 3. člena kot dokazi, ki so pridobljeni neposredno s kršenjem tega člena. Sicer se celotno sojenje šteje za nepošteno. Vendar Sodišče meni, da sta poštenost kazenskega sojenja in učinkovito varovanje absolutne prepovedi iz 3. člena v tem kontekstu prizadeta le, če je prikazano, da je kršitev 3. člena vplivala na rezultat postopka proti obtožencu, se pravi, da je vplivala na njegovo obsodbo ali kazen.“
ESČP, Gäfgen proti Nemčiji, št. 22978/05, 1. junij 2010, odstavek 178

Pri igranju vlog so uporabljene grožnje z mučenjem, da bi od osumljenca pridobili informacije. V prizadevanjih, da bi se prepovedalo mučenje in/ali nečloveško ali ponižujoče ravnanje ter hkrati zavarovala pravica do poštenega sojenja, se dokazi, ki so pridobljeni z mučenjem ali grdim ravnanjem, na sodiščih štejejo za zaznamovane in nedopustne.

Preprečevanje policijskih kršitev v preiskavah ni pomembno zgolj zato, ker odraža najbolj temeljne vrednote demokratičnih družb, ki temeljijo na vladavini prava, ampak tudi, ker je potrebno za učinkovito policijsko dejavnost, saj dokazov, pridobljenih z mučenjem ali grdim ravnanjem, ni mogoče uporabiti v kazenskih postopkih.

3. in 6. člen EKČP o prepovedi mučenja in pravici do poštenega sojenja ter 15. člen Konvencije ZN proti mučenju določajo takšne pogoje za dokaze.

Sodna praksa ESČP navaja, kako sodišče obravnava to vprašanje, in je lahko povzeta sledeče:

- vsaka izjava, pridobljena kot rezultat mučenja ali grdega ravnanja, je nedopustna;
- vsak dejanski dokaz, pridobljen kot rezultat mučenja, je nedopusten;
- vsak dejanski dokaz, pridobljen kot rezultat grdega ravnanja, je nedopusten, če je vplival na obsodbo ali kazen.

Dopolnilno gradivo

Različica dejavnosti 1: Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje

Strukturni dejavniki, navedeni v dejavnosti 1, ki jih je razvil sociolog in so bili ugotovljeni v socialnopsihološkem Milgramovem ter stanfordskem zaporniškem eksperimentu, določajo razčlovečenje in odsotnost osebne odgovornosti kot dejavnike, ki zvišujejo tveganje mučenja in grdega ravnanja:

- Žrtve genocida in hudega mučenja so zaznane kot predmeti, razčlovečene s posebnim jezikom v propagandi in ideologiji, ki jih obravnava kot manj kot ljudi.
- Posamezniki, ki mučijo druge, se pogosto ne počutijo osebno odgovorni za svoja dejanja. Svojo moralno odgovornost lahko poskušajo preložiti na višjo avtoriteto. Takšna miselnost „le opravljam svojo dolžnost“ ali „le sledim poveljem“ onemogoči posameznikov moralni kompas in ga vodi v sostorilstvo pri dejanjih, ki jih običajno ne bi storil.

Dodatna literatura

Za več informacij glej Zimbardo, P. (2008), „*The Lucifer effect – Understanding how good people turn evil*“, New York, na voljo na: www.lucifereffect.com/.

Za več informacij o Milgramovem eksperimentu glej Milgram, S. (1974), „*Obedience to authority: An experimental view*“, New York, Harper & Row; in prav tako uporabno https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment, ki prikazuje fizično okolje eksperimenta. To je lahko koristno za predstavljanje eksperimenta.

Za predstavitev stanfordskega zaporniškega eksperimenta glej: www.prisonexp.org/.

Različica dejavnosti 2: Igranje vlog in študiji primerov A in B v zvezi z grdim ravnanjem

Prepoved mučenja in drugega grdega ravnanja je absolutna in brez izjem. V nobenih razmerah ni mučenje nikoli utemeljeno ali sprejemljivo, niti v najtežjih okoliščinah, kot je soočanje s terorističnimi dejanji ali organiziranim kriminalom.²⁴

Vendar je bila absolutna narava te prepovedi postavljena pod vprašaj tudi v državah članicah EU. Razgreta razprava se je razvila v primeru iz leta 2002, ko je Magnus Gäfgen ugrabil enajstletnega Jakoba von Metzlerja, kar je zadeva, na kateri temelji igranje vlog v tem modulu. Nekateri ugledni pravni strokovnjaki so zagovarjali uporabo mučenja pod zelo omejenimi pogoji.

Tudi udeleženci lahko postavijo vprašanja glede absolutne prepovedi z argumentom, da je ustrahovanje z mučenjem dosti manj škodljivo kot dejansko mučenje.

Udeleženci lahko na primer menijo, da je nad osumljencem sprejemljivo izvajati hud pritisk brez telesnega poškodovanja osebe, zlasti ko so na tehtnici tudi pravice ugrabljenega otroka. Vendar je besedilo Konvencije ZN proti mučenju jasno in opredeljuje mučenje kot: „[...] vsako dejanje, s katerim se osebi namerno povzroča huda telesna ali duševna bolečina ali trpljenje [...]“

Telesno mučenje ni edini niti najhujši vir poškodb, kot kaže ta primer. Predstavljajte si, da policist med zaslišanem izvaja pritisk nad osumljencem: „Vemo, kje dela vaša žena in katero šolo obiskujejo vaši otroci. Če ne spregovorite, bom poslal nekoga za njimi. Imamo podlo enoto, ki zna učinkovito ukrepati v takšnih razmerah. Prepričan sem, da je vaša žena lepa ženska, ki bi se z njimi rada pozabavala. Morda tudi vaši otroci?“ Čeprav niso povzročene nikakršne telesne poškodbe, si je lahko predstavljati hud duševni stres, ki ga te grožnje povzročijo, in kako lahko zlomijo posameznikovo voljo.

Žrtve mučenja pogosto poročajo tudi, da je najbolj travmatični del njihovih izkušenj psihološki učinek podvrženosti mučitelju in njegovi samovolji, občutek nemoči in zastrašenosti. Če bi mučenje omejili le na povzročanje telesnih poškodb, ne bi razumeli narave mučenja in pogleda žrtve.

Drugo vprašanje, ki ga lahko udeleženci postavijo, zadeva vidik iskanja ravnovesja med pravicami. Z drugimi besedami:

„Ali ni prav uporabiti mučenja, da bi rešili življenja nedolžnih ljudi? Celotna temeljna pravica do življenja je lahko v določenih okoliščinah omejena. Zakaj ne bi isto veljalo za mučenje?“

Spodaj je naveden seznam argumentov, ki so se izkazali za uporabne pri zagovarjanju absolutne narave prepovedi mučenja.

Pandorina skrinjica

Zgodovina je pokazala, da lahko uporaba mučenja hitro uide nadzoru. Mučenje se morda lahko na začetku uporablja le kot metoda v izjemnih primerih, vendar obstaja tveganje, da se razširi in razvije v splošno prakso. Ko enkrat odprete „Pandorino skrinjico“, se stvari hitro izmaknejo nadzoru. Institucionalizacija mučenja pod kakršnim koli imenom, kot na primer „zmeren duševni pritisk“, se je izkazala za spolzka tla, ki izpodbijajo najbolj temeljna pravna načela, na katerih stoji demokratična država z vladavino prava.

24. ESČP, *Chahal proti Združenemu kraljestvu*, št. 70/1995/576/662, 15. november 1996.

Travmatične posledice za žrtve

Posledice mučenja so pogosto travmatične in segajo daleč prek takojšnje bolečine. Mnoge žrtve doživljajo posttravmatske stresne motnje s simptomi kot so nenadni spomini, tesnoba, nespečnost, nočne more, depresija inčasne izgube spomina. Žrtve mučenja pogosto čutijo krivdo in sram, ki ju sproži ponižanje, ki so ga doživele. Mnoge čutijo, da so izdale same sebe ali svoje prijatelje ali družino. Vsi takšni simptomi so običajni človeški odzivi na nenormalno ali nečloveško ravnanje.²⁵

Neučinkovito orodje

Pregled starejših in tudi novejših primerov pokaže, da informacije, pridobljene z mučenjem, na splošno ne prispevajo k učinkovitim preiskavam. Prvič: pod vplivom mučenja oseba prizna, kar koli zasliševalec želi, da bi rekla, ne glede na to, ali je to resnica ali ne, samo da bi se trpljenje končalo. Če prisilimo napačno osebo k priznanju stvari, ki jih ni storila, to pomeni, da resnični storilec ubeži pravici. Drugič: izjav ali dejanskih dokazov, pridobljenih z mučenjem, ni mogoče uporabiti v kazenskih postopkih. Tretjič: z zanašanjem na mučenje policisti ne izboljšajo svojih strokovnih spretnosti policijske dejavnosti, s katerimi bi lahko pridobili zanesljivejše dokaze.

Kje potegniti črto?

Tudi če obravnavamo mučenje kot nujni skrajni ukrep za rešitev življenja, kot pri igranju vlog v zvezi z ugrabitvijo mladega Jakoba von Metzlerja, je še vedno treba opredeliti okoliščine, v katerih se mučenje lahko uporablja. Kaj če grožnje z mučenjem ne dosežejo načrtovanega rezultata? Kaj če osumljenec po tem, ko ste mu povzročili hudo trpljenje, še vedno ne izda potrebnih informacij? Na kateri točki bi se ustavili? Kaj pa načelo sorazmernosti v praksi? Kaj štejemo za „primerno“ mučenje?

Mučenje kot opis delovnih nalog?

Uvedba mučenja kot primerne metode za zasliševanje in preiskovanje, tudi če bi bilo izjema in ne pravilo, pomeni, da bi moralo biti del poklica policista ali vsaj nekaterih posebnih enot. Njihove naloge bi torej vključevale izvajanje mučenja v določenih okoliščinah. Raziskave so pokazale, da ljudje, ki dejansko izvajajo mučenje, tvegajo psihološko škodo. Čeprav je lahko razumljivo, da bi starši Jakoba von Metzlerja policijo prosili, naj uporabi kakršna koli sredstva za pridobitev potrebnih informacij, da bi ga našli, kazenskopravni sistem ne deluje na osnovi takšnih čustvenih prošenj. Namesto tega strokovnjaki obravnavajo primere v skladu z objektivnimi standardi in pri tem uporabljajo poklicno nepristranskost in ne čustva oseb, ki so neposredno vpletene.

25. Glej Mednarodni svet za rehabilitacijo žrtev mučenja, na voljo na: <http://www.ircrt.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>.

Zakaj je prepoved mučenja absolutna pravica, pravica do življenja pa ne?

Policija ima pravico posegati v pravico do življenja storilca, da bi zaščitila življenja drugih (primerjaj z 2. členom EKČP). Na primer bančni ropar vzame talce in grozi, da jih bo ubil. Pri reševanju talcev lahko policija v skrajnem primeru roparja ustrelji. Zakaj torej mučenje ne sme biti uporabljeno v igranju vlog, ki izhaja iz primera Metzler? Zato ker v primeru Metzler ni neposredne zaznavne/senzorne povezave med storilcem in žrtvijo. Nikoli ne morete biti prepričani, da je osumljenec dejansko storilec, bančni ropar pa jasno neposredno ogroža življenja drugih.

Evropska konvencija o človekovih pravicah

2. člen – Pravica do življenja

1. Pravica vsakogar do življenja je zavarovana z zakonom. Nikomur ne sme biti življenje odvzeto, razen ob izvršitvi sodbe, s katero je sodišče koga spoznalo za krivega za kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana smrtna kazen.
2. Kot kršitev tega člena se ne šteje odvzem življenja, če je posledica uporabe nujno potrebne sile:
 - a. pri obrambi katerekoli osebe pred nezakonitim nasiljem;
 - b. pri zakonitem odvzemu prostosti ali pri preprečitvi bega osebi, ki je zakonito priprta;
 - c. pri zakonitem dejanju, ki ima namen zadušiti izgrede ali vstajo.

Človekovo dostojanstvo

Mučenje je neposredna kršitev človekovega dostojanstva. Osebo postavlja v vlogo objekta, saj je njeno dobro počutje podvrženo absolutni moči drugega. Poleg telesnih poškodb naredi mučenje posameznika ponižanega, nemočnega in uničenega zaradi skrajne zlorabe moči. Ob upoštevanju zlatega pravila kot poenostavljenega načela človekovih pravic postane jasno, da mučenje ne more biti nikoli v skladu s standardi človekovih pravic. Ali kot se glasi klasični drugi kategorični imperativ Immanuela Kanta: „Delaj tako, da ti bo človeškost v tvoji osebi in v osebi vsakogar drugega vselej glavni namen, nikoli sredstvo“.

Policijska uporaba sile ob strogem upoštevanju nujnosti in sorazmernosti

Če se sila uporablja pretirano, lahko policisti z uporabo sile kršijo 3. člen EKČP. Položaji, v katerih lahko pride do grdega ravnanja, so med drugim: vklenitev osumljencev med aretacijo ali po njej, uporaba fizične sile za premagovanje odpora ali uporaba orožja. Čeprav večina policijskega dela ne vključuje uporabe sile, je ta zelo pomemben element policijske dejavnosti, ki lahko ima resne posledice za javnost ter tudi za same policiste.

Uporaba sile je utemeljena le, ko je nujno potrebna, in v meri, ki je potrebna za opravljanje policijskih dolžnosti. Policisti naj bi najprej poskušali mirno rešiti spor s komunikacijskimi spretnostmi, kot so pogajanje, mediacija in prepričevanje. Šele ko se ta miren način izkaže za neučinkovitega ali kaže, da ne bo dosegel načrtovanega rezultata, so lahko uporabljena bolj vsiljiva sredstva, vključno z uporabo fizične sile. Smrtonosna orožja se lahko uporabijo le v skrajnem primeru, če so ogrožena življenja.

Poleg 3. člena EKČP obravnavajo uporabo sile tudi drugi mednarodni instrumenti, osredotočeni na policijsko ravnanje. Eden od takšnih

instrumentov je Evropski kodeks policijske etike, ki ga je leta 2001 sprejel Svet Evrope. Čeprav ni pravno zavezujoč, 37. člen določa: „Policija lahko uporabi silo samo takrat, ko je to nujno potrebno, in samo v tolikšnem obsegu, kot je potrebno za doseganje zakonitega cilja.“

„Za opravljanje policijskih nalog mora vedno obstajati pravna podlaga, vključno z uporabo prisilnih sredstev. Samovoljna uporaba prisilnih sredstev ni dovoljena. Ta člen določa, da je uporaba prisilnih sredstev vedno izjemen ukrep in da se je (kadar je uporaba sile potrebna) ne uporabi več, kot je nujno potrebno. To pomeni, da bi morala biti uporaba sile sorazmerna z legitimnim ciljem, ki bi ga policija rada dosegla. Prav tako mora biti uporaba sile v sorazmerju s situacijo, v kateri je uporabljena. V praksi to pomeni, da v nobenem primeru ne smemo uporabiti fizične sile, razen če ni nujno potrebno; da ne smemo uporabiti orožja, razen če ni nujno potrebno; in če se izkaže, da je treba uporabiti strelno orožje, ga ne smemo uporabiti v večji meri, kot je nujno potrebno. Nacionalne zakonodaje bi morale vsebovati določila o uporabi sile, ki temeljijo na načelih sorazmernosti in subsidiarnosti.“

Svet Evrope, Odbor ministrov (2001), Komentar h Kodeksu – Priporočilo Rec(2001)10 Odbora ministrov državam članicam o Evropskem kodeksu policijske etike, člen 37

Nasvet za usposabljanje: uporaba primerne sile

Primerna uporaba sile v težavnih razmerah, ko je lahko ogrožena lastna varnost policistov, je eno od najpomembnejših in najboljčutiljivih vprašanj praktičnega izvajanja človekovih pravic. Koristno je pripraviti ustrezne primere in študije primerov o uporabi sile. Pomembno je, da se udeležence osvešča o strogi omejitvi uporabe sile in policijski odgovornosti, če prekoračijo to tanko črto.

V razpravi o načelih nujnosti in sorazmernosti za uporabo sile, bi lahko udeležence zaskrbelo, da lahko stvari hitro gredo v napačno smer, kar lahko ima hude posledice za posameznega policista. Sicer je pomembno osveščati o odgovornostih policistov, vendar je enako pomembno sporočiti tudi, da človekove pravice ne postavljajo nerealno visokih standardov – enake so izpolnjevanju poklicnih policijskih standardov. Da bi to bilo jasno, primerjajte nacionalno zakonodajo o uporabi sile in strelnega orožja z mednarodnimi standardi človekovih pravic in/ali predstavite praktične primere uporabe sile in jih obravnavajte z vidika človekovih pravic, kot je aretacija posameznika ali ohranjanje javnega reda.

Obveznost varovati pred mučenjem in grdim ravnanjem

Poleg obveznosti policije spoštovati prepoved mučenja in uporabljati silo le, če je nujno, in v skladu z načelom sorazmernosti, ima policija tudi pozitivne obveznosti v zvezi s prepovedjo mučenja in grdega ravnanja. Študija primera A o pridržanju in študija primera B o zasliševanju obravnavata različne vidike varovanja.

Študija primera A obravnava pomanjkanje oskrbe, ki jo poškodovan moški prejme v priporu. ESČP je v tej zadevi odločilo, da je bil kršen 3. člen EKČP, ker zdravnik gospoda H ni pregledal prej kot osem dni po njegovi aretaciji. Neustrezna zdravstvena oskrba oseb, ki so pridržane, lahko pomeni kršitev 3. člena EKČP. Država mora varovati osebno celovitost oseb, katerih osebna svoboda je omejena.

Obveznost varovati

Varovanje otrok pred nasiljem v družini

Organi oblasti so izvedeli, da je dečkov očim otroka tepel s palico. Pritožnika je pregledal zdravnik, ki je našel številne modrice, ki so kazale, da je bil tepen z vrtno palico, ki je bila večkrat uporabljena s precejšnjo silo. Očim je bil obtožen napada s povzročitvijo telesnih poškodb in bilo mu je sojeno pred poroto. Obramba ni zanikala, da je očim tepel dečka, vendar je trdila, da je šlo za razumno kazen, kar je možna obramba v skladu z angleško zakonodajo za obtožbo napada starša na otroka. Pritožnik se je pritožil, da ga angleška zakonodaja ni ustrezno zaščitila pred nasiljem njegovega očima.

ESČP je ugotovilo, da je bilo očimovo ravnanje s pritožnikom zadosti resno, da je doseglo raven, ki jo prepoveduje 3. člen. Poleg tega je razsodilo, da je v skladu z EKČP država odgovorna, saj so zlasti otroci in druge ranljive osebe upravičeni do zaščite v obliki učinkovitega odvrčanja od takšnih oblik grdega ravnanja. Angleška zakonodaja, ki je določala, da mora tožilstvo dokazati, da je napad na otroka presegel meje razumne kazni, pritožniku ni zagotovila ustrezne zaščite. Prišlo je torej do kršitve 3. člena.

Vir: ESČP, A proti Združenemu kraljestvu, št. 25599/94, 23. september 1998.

„Sodišče meni, da se v teh okoliščinah, ko posameznik utemeljeno trdi, da je utrpel grdo ravnanje policije ali drugih takšnih predstavnikov države, ki je bilo nezakonito in je kršilo 3. člen [...], implicitno zahteva izvedba učinkovite uradne preiskave. Ta preiskava, enako kot preiskava iz 2. člena, bi morala biti takšna, da vodi v ugotavljanje in kaznovanje odgovornih posameznikov [...]. Če temu ne bi bilo tako, bi bila splošna prepoved mučenja in nečloveškega ter ponižujočega ravnanja kljub svoji temeljni pomembnosti [...] neučinkovita v praksi in predstavniki države bi lahko v nekaterih primerih dejansko nekaznovano zlorabljali pravice oseb pod njihovim nadzorom.“

ESČP, Assenov in drugi proti Bolgariji, št. 24760/94, 28. oktober 1998, odstavek 102

V zvezi s študijo primera B, ki obravnava poškodbe, katerih vzrok je sporen in ki so nastale med pridržanjem, je ESČP dosledno trdilo, da pozitivne obveznosti iz 2. člena EKČP o pravici do življenja in 3. člena EKČP o prepovedi mučenja pomenijo, da mora država ustrezno preiskati vsako trditev o grdem ravnanju.

Dodatna literatura

Za več informacij o primeru Jakoba von Metzlerja glej: Jessberger, F. (2005), „Bad Torture – Good Torture?“, *Journal of International Criminal Justice*, zvezek 3, izdaja 5, str. 1059–1073, na voljo na: <http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>.

ESČP, *Gäfgen proti Nemčiji*, št. 22978/05, 1. junij 2010.

Association for the Prevention of Torture (2007), „Defusing the ticking bomb scenario – Why we must say no to torture, always“, Ženeva.

MODUL 5: RAZNOLIKOST, ENAKOST IN NEDISKRIMINACIJA

Uvod	135
Dejavnost 1 – različica 1: Leva roka/desna roka	136
Dejavnost 1 – različica 2: Več identitet	139
Učni list – različica 2 dejavnosti 1: Več identitet.....	141
Dejavnost 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev	142
Učni list – dejavnost 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev	145
Dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija	146
Učni list – dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija	148
Informativne opombe	151
1. Ključni koncepti.....	151
a. Raznolikost in identiteta	151
b. Enakost in nediskriminacija: osnovni koncepti	154
c. Diskriminacija in profiliranje	158
2. Analitična shema – nediskriminacija	160
Učni list – dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija	161
Dopolnilno gradivo	165

Raznolikost, enakost in nediskriminacija

Uvod

V tem modulu je pozornost najprej namenjena raznolikosti v sodobnih družbah Evropske unije (EU), kar je odskočna deska za ključna vprašanja enakosti in nediskriminacije, ki sta središčna koncepta sodobnih družb, ki temeljijo na človekovih pravicah, in policijske dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah.

Predstavljena je analitična shema o nediskriminaciji, ki je v pomoč pri analizi policijske prakse, vključno z uporabo policijskih pristojnosti, z vidika nediskriminacije. Podobno kot analitične sheme iz modula 3 o spoštovanju in varovanju človekovih pravic, pomaga analitična shema o nediskriminaciji udeležencem postavljati prava vprašanja, namesto da bi jim poskušala podati vnaprej pripravljene odgovore. Ta shema bo udeležencem pomagala ugotoviti, ali je prišlo do diskriminacije.

V tem modulu sta predstavljeni dve študiji primerov in postopna analiza pomembnih vidikov posameznega primera, namenjena razvoju ustreznih spretnosti policijske dejavnosti.

Za dopolnitev študij primerov je v modulu predstavljeno igranje vlog, ki udeležencem pomaga bolje razumeti zapletenost vprašanj diskriminacije v obliki diskriminacije na podlagi spola in na podlagi starosti ter ima tudi to prednost, da prikaže vprašanje diskriminacije v policijski organizaciji. Policisti so lahko sami žrtve diskriminacije in pristop k tej temi s tega vidika je lahko dober način za oblikovanje razumevanja, kakšen je občutek diskriminiranosti.

Da bi lahko to temo obravnavali strokovno, je pomembno dobro razumeti, kaj je diskriminacija in kako deluje analitični postopek. Takšno razumevanje je predstavljeno v informativnih opombah za izvajalce usposabljanja. V modulu je pozornost namenjena tudi „diskriminacijskemu etničnemu profiliranju“, glede na njegovo občutljivo naravo in pomembnost v okviru policijske dejavnosti.

Dejavnost 1 – različica 1: Leva roka/desna roka¹

Nasvet za usposabljanje: postavljanje raznolikosti v središče

Ta vaja je še posebej priporočena, če niste izkušen izvajalec usposabljanja o raznolikosti. Raznolikost in njene posledice predstavlja na interaktiven način. S spretnim vodenjem vaje so lahko v njenem okviru učinkovito obravnavana glavna vprašanja v zvezi z raznolikimi družbami, vključno z njihovimi dimenzijami človekovih pravic.

Namen:

Raznolike družbe so realnost v sodobni EU. V vsaki državi članici EU soobstajajo vedno bolj raznoliki načini življenja in kulturne navade, kar je posledica številnejših globalnih stikov in medsebojnih vplivov na vseh področjih ter zlasti migracij. V tej vaji bodo udeleženci v varnem učnem okolju raziskovali vprašanja, povezana z zavedno in nezavedno pristranskostjo in njenim vplivom.

Cilji:

Znanje

- izboljšati poznavanje dejanskega stanja raznolikih družb
- izboljšati razumevanje razlogov za spremembe v družbah in kako do teh sprememb prihaja (npr. zgodovina migracij ali potrebe po delovni sili, na primer v zdravstvenem sektorju)
- razumeti, kako so nastajajoče družbene spremembe, kot je migracija (npr. pravice migrantov brez urejenega statusa, ki so v delovnem sektorju zaposleni nezakonito), ali demografske spremembe (npr. pravice starejših) povezane s človekovimi pravicami
- razumeti kulturni vpliv, kot sta jezik in dostop do informacij v zadevnih jezikih, v kontekstu postopkov in poštenih sojenj
- pridobiti osnovno razumevanje pomembnosti človekovih pravic za soočanje z izzivi policijske dejavnosti v raznolikih/večkulturnih družbah

Odnos

- povečati sočutje do drugih, zlasti do manjšin, in razumeti raznolikost kot dejansko stanje v sodobnih družbah ter sprejeti potrebo po njeni konstruktivni obravnavi

Spretnosti

- razmisliti o lastni zavedni in nezavedni pristranskosti
- razpravljati o vprašanih raznolikosti, identitete in policijske dejavnosti v policijskem okolju

Zahteve:

- čas: 35 do 40 minut
- gradivo:
 - tabla z listi
 - neobvezno: predstavitve PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: največ 20 do 25 oseb

¹ To vajo je pripravil Gamal Turawa, svetovalec za spodbujanje raznolikosti in izvajalec usposabljanja pri metropolitanski policiji v Londonu.

Dejavnost 1 – različica 1: Leva roka/desna roka

- ❶ Na tablo z listi/tablo napišite izjavo s približno 10 besedami. Nato udeležence prosite, naj izjavo prepíšejo.
- ❷ Potem jih prosite, naj jo prepíšejo še enkrat in jim, tik preden začnejo, naročite, naj uporabijo drugo roko (vedno recite „drugo roko“, da bi vključili desničarje in levičarje). Potihoma zabeležite odzive udeležencev na nalogo, ki lahko vključujejo smeh, sarkastične pripombe in v nekaterih primerih popolno zavrnitev.
- ❸ Ko s tem zaključite, obravnavajte nalogo z naslednjih štirih vidikov in zabeležite odgovore na tablo z listi. (približno 5 minut)
 - Kako ste se počutili, ko ste prvič prepisali izjavo?
 - Kaj ste si mislili, ko vam je bilo naročeno, da zamenjate roki?
 - Kako ste se počutili, ko ste drugič prepisali izjavo?
 - S čim bi vas lahko pripravili do tega, da uporabljate drugo roko?
- ❹ Poročanje po vaji: predlagana vprašanja/področja za razpravo:
 - Prosite skupino, naj si predstavlja družbo, v kateri bi prevladovali desničarji in v kateri bi vsi zakoni, standardi, politike in kultura odražali le njihove potrebe. Ali bi to bilo zdravo?
 - Če bi bila v tej družbi majhna skupina levičarjev, kako bi se počutili?
 - In če bi ti plačevali davke ter prispevali v družbi, a ne bi imeli občutka, da ji pripadajo ali da so v njej cenjeni, kako bi se počutili?
 - Kaj bi lahko naredili, da bi se levičarji počutili vključene v družbi desničarjev?
 - Kdo so pripadniki skupine(-) levičarjev v vaši družbi/državi in zakaj?
 - Kaj pa človekove pravice skupine levičarjev? Katere pravice so posebej pomembne? Ali so te pravice vedno spoštovane ali cenjene?
 - Kaj bi se moralo zgoditi, da bi skupina desničarjev začela upoštevati potrebe in pravice skupine levičarjev?
 - Kako bi lahko obravnavali ravnovesje med obema skupinama?
 - Ali ste kdaj bili levičar v skupini ali družbi?
 - Od kod izhajajo vaše predstave o levičarjih?
 - Ali ima skupina desničarjev kakršno koli korist od skupine levičarjev? (kot je kultura, hrana ali moda)

- 5 Nekatera ključna sporočila, ki naj bodo podana:
 - Razjasnite odnose in ovire za spremembe, zlasti s pomočjo odgovorov iz prvega dela vaje.
 - Poudarite, da je lahko težko razumeti potrebo po spremembi, zlasti če se ljudje bojijo negativnih posledic spremembe.
 - Pristranskost ni vedno zavedna ali zlonamerna. Včasih je lahko naučena vedenja in misli težko spremeniti.
 - Zakoni, vključno z zakonodajo o človekovih pravicah, sodna praksa, lobistične skupine, predani državljani in v skrajnih primerih upori, izgredi in smrti prinašajo spremembe.
- 6 V razpravo uvedite nekaj splošnejših tem, navedenih v informativnih opombah:
 - Posledice raznolikosti za policijsko dejavnost in policijske organizacije
 - Človekove pravice kot veljavni standardi v tem kontekstu

Dejavnost 1 – različica 2: Več identitet²

Nasvet za usposabljanje: namenjanje pozornosti identiteti

Ta dejavnost je priporočena za izkušene izvajalce usposabljanja o raznolikosti. Osredotočena je na identiteto ter njeno oblikovanje in udeleženci so povabljeni, da razkrijejo razmeroma osebne stvari in spregovorijo o svojih čustvih. V skupini mora zato biti občutek varnosti in udobja. Če deluje dobro, je lahko zelo vplivno orodje za razmišljanje o samem sebi in spodbujanje samozavedanja.

Namen:

V tej vaji so postavljena pomembna vprašanja o predstavah (o samih sebi) in identitetah posameznikov in skupin v družbi ter o osnovnih pravilih za sobivanje v raznolikih družbah. Diskriminacija lahko izhaja iz vztrajne osredotočenosti na le en vidik posameznikove identitete; ta vaja jasno pokaže, da ima identiteta vsakogar od nas več strani.

Cilji:

Znanje

- izboljšati poznavanje dejanskega stanja raznolikih družb in pomembnosti identitet
- spoznati, kako so identitete povezane s človekovimi potrebami in človekovimi pravicami
- pridobiti osnovno razumevanje pomembnosti človekovih pravic za soočanje z izzivi policijske dejavnosti v raznolikih/večkulturnih družbah

Odnos

- zvišati samozavedanje v zvezi z lastno identiteto in njenim vplivom na naš pogled na svet
- povečati sočutje do drugih, zlasti do oseb, ki pripadajo manjšinam
- razumeti raznolikost kot dejansko stanje v sodobnih družbah in sprejeti potrebo po njeni konstruktivni obravnavi

Spretnosti

- razmišljati o lastnih pripadnostih/identitetah in njihovi čustveni pomembnosti
- razpravljati o vprašanih raznolikosti, identitete in policijske dejavnosti v policijskem okolju

Zahteve:

- čas: 40 do 60 minut
- gradivo:
 - učni list 1 s shemo
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: največ 15 do 20 oseb

² Prilagojeno iz dela Anti-Defamation League, „A World of Difference, Diversity Training“.

Dejavnost 1 – različica 2: Več identitet

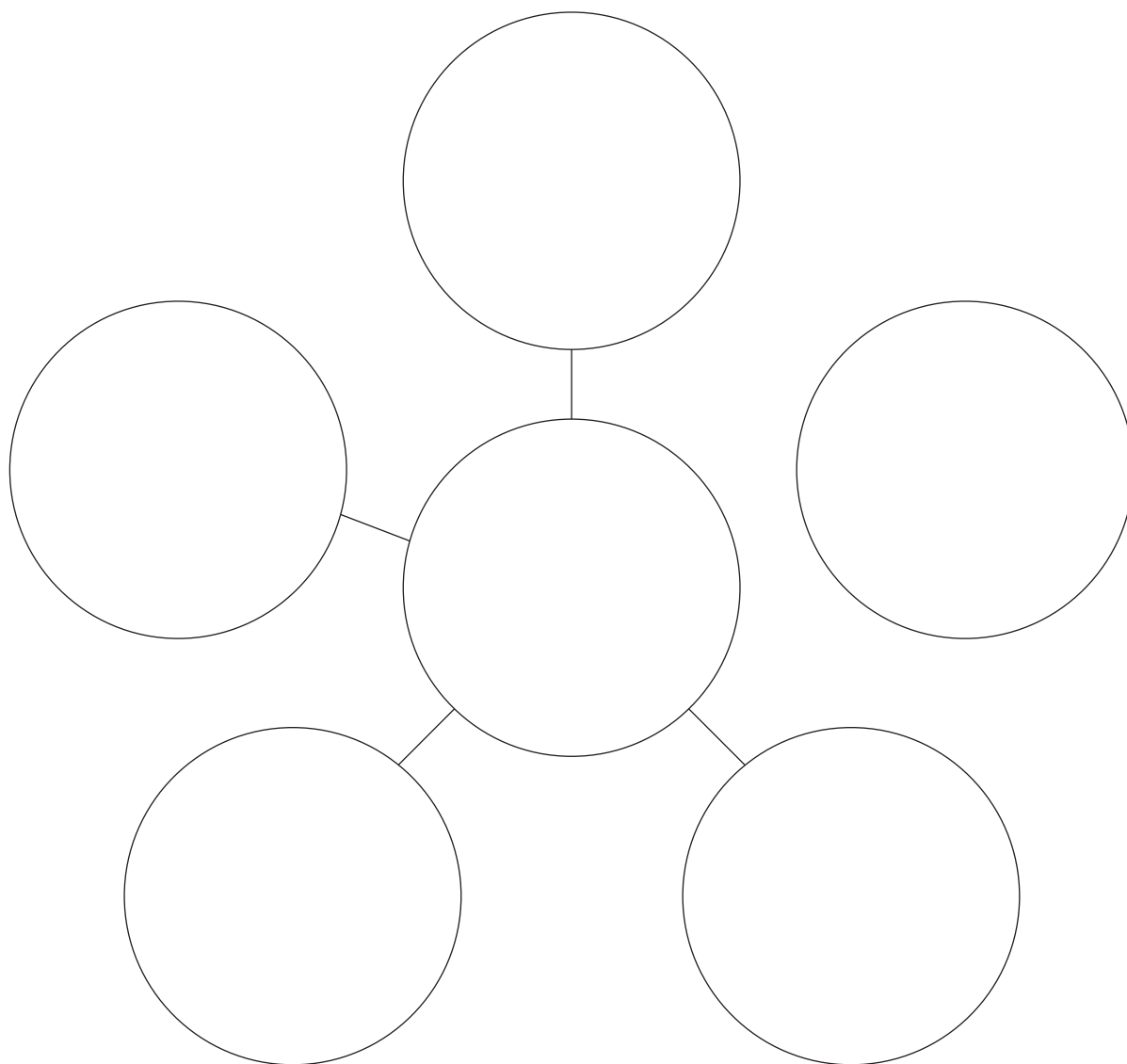
- 1 Razdelite učne liste. Omenite, da naj bodo odgovori hitri in spontani. (približno 5 minut)
- 2 Prosite udeležence, naj podčrtajo osrednjo skupino, s katero se trenutno istovetijo.
- 3 Udeleženci naj sestavijo skupine po 3 do 4 osebe in razpravljajo o rezultatih:
 - Ali je bilo lahko ali težko določiti pet skupin?
 - Kakšen je občutek pripadati skupini? Pomirjajoč? Naporen?
- 4 Preberite različne kategorije identitet in udeležence prosite, naj vstanejo, če so navedli prebrano skupino:

družina	telesne značilnosti/sposobnost
poklic	politično prepričanje/pripadnost
spol	prostovoljno delo (nevladne organizacije)
spolna usmerjenost	jezik
narodnosti/narodna pripadnost	skupina prijateljev
etnično poreklo	konjiček/prostočasna dejavnost/šport
vera	družbeni položaj/lastnina
starost	Katera koli druga skupina, ki ni bila omenjena? Katera?

- 5 Vprašajte tiste, ki stojijo, katera omenjena skupina je bila njihova osrednja kategorija. Te osebe naj še naprej stojijo, ostali pa se naj usedejo.
- 6 Poročajte o dejavnosti vstajanja. Nekatera primerna vprašanja so:
 - Kakšen je bil občutek vstati? Preprosto? Težko?
 - Kaj pa razlika med občutkom, ko vstanete v veliki skupini ali ko vstanete sami?
 - Ste opazili kar koli, kar bi želeli povedati skupini?
- 7 Izvedite kratko poročanje. Nekatera primerna vprašanja so:
 - Kako ste se počutili pri tej vaji?
 - Ali je bilo lahko ali težko določiti pet skupin?
 - Ali ste prišli do kakšnih novih spoznanj pri tej dejavnosti? Kakšnih?
 - Kakšno vlogo imajo identitete pri policijski dejavnosti?
 - Kakšen je pomen identitet v notranjih policijskih strukturah?
 - Ali bi želeli povedati še kaj?
- 8 V razpravo uvedite nekaj splošnejših tem, navedenih v informativnih opombah:
 - Posledice raznolikosti za policijsko dejavnost in policijske organizacije
 - Človekove pravice kot veljavni standardi v tem kontekstu

Učni list – različica 2 dejavnosti 1: Več identitet

Navodila:

1. Napišite svoje ime v krog na sredini.
2. V zunanje kroge napišite pet pomembnih družbenih kategorij/ skupin (v najširšem pomenu, npr. skupina šahistov), katerim po vašem mnenju pripadate ali kot pripadnika katerih vas vidijo drugi.
3. Podčrtajte skupino, ki bi jo trenutno izbrali za svojo osrednjo kategorijo identifikacije.

Dejavnost 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev³

Namen:

Zaradi številnejših globalnih stikov in medsebojnih vplivov ter zlasti migracij v vsaki državi članici EU soobstajajo vedno bolj raznoliki načini življenja in kulturne navade. Pri tej vaji bodo udeleženci raziskali vprašanja v zvezi z diskriminacijo pri zaposlovanju.

Cilji:

Znanje

- razumeti temeljno pomembnost in značilnosti načela enakosti in nediskriminacije, kot velja v vsakodnevni razmerah
- razumeti uporabnost vprašanj diskriminacije v notranjih strukturah
- razumeti koristnost človekovih pravic in načela nediskriminacije

Odnos

- spoznati, kakšen je občutek, ko so nam pravice odvzete ali niso spoštovane
- izboljšati sprejemanje človekovih pravic drugih s potrditvijo lastnih pravic
- zvišati zavezanost enakosti
- razviti več razumevanja za manjšine

Spretnosti

- sposobnost uporabiti analizo o diskriminaciji za organizacijske strukture in prakse

Zahteve:

- čas: 50 do 60 minut
- gradivo:
 - učni list – opisi vlog
 - neobvezno: predstavitve PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: največ 15 do 25 oseb

3. To dejavnost je razvil Günther Berghofer, avstrijski policijski načelnik.

Opis dejavnosti 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev

- 1 Pred začetkom sklopa usposabljanja izberite dva udeleženca, ki bosta prevzela vloge kandidatov na razgovoru za zaposlitev. Vsakemu določite vlogo ali jima določite vloge z učnega lista za igranje vlog in jima dajte nekaj časa, da se pripravita na svoji vlogi.

Nasvet za usposabljanje: prilagajanje igranja vlog

Opisi igranja vlog so lahko prilagojeni glede na izzive, s katerimi se sooča zadevna policijska organizacija (kot je diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti, etnične/verske pripadnosti ali politične pripadnosti).

- 2 „Kandidata za zaposlitev“ ostaneta izven učilnice. Ostali udeleženci se zberejo v učilnici. Prosite udeležence, naj opazujejo prizor, in jim razložite naslednje: na policijskem oddelku je prosto delovno mesto in številni policisti so podali vloge zanj. Da bi našli najustreznejšega kandidata, je opravljen razgovor.
- 3 Pokličite prvega „kandidata“ in odigrajte scenarij vloge za zaposlitev. Začnite razgovor na pošten način, nato pa počasi postanite diskriminatorni (odvisno od vrste vloge, osebo diskriminirajte na primer na podlagi spola, starosti ali spolne orientacije). Na koncu razgovora kandidata prosite, naj se usede med ostale udeležence.
- 4 Opravite drugi razgovor na podoben način.
 - a. Poročanje o igranju vlog: prosite „kandidata“ za njune vtise o razgovoru. Kako sta se počutila, ko sta bila diskriminirana? Kakšna čustva je diskriminacija vzbudila? Kako bi se lahko odzvali v takšnih položajih?
 - b. Začnite razpravo z vsemi udeleženci: Kako so se gledalci počutili ob teh razgovorih? Bi se lahko kaj takšnega zgodilo v dejanskem življenju? Zakaj da oziroma zakaj ne? S katerega vidika je ta položaj pomemben za človekove pravice?
 - c. Ta izkušnja naj vam služi kot izhodiščna točka za nadaljnje obravnavanje vprašanj v zvezi z diskriminacijo na podlagi informativnih opomb.

Nasvet za usposabljanje: občutljivo izvajanje igranja vlog

Razgovor je treba opraviti zelo pazljivo: biti morate zadosti občutljivi, da „kandidata“ ne diskriminirate preveč, tako da bi se počutil osebno užaljenega. Po drugi strani morate biti zadosti izrecni, da je neprimerno obnašanje vidno.

Predlogi za razgovore:

Diskriminacija na podlagi spola:

- Ali načrtujete družino?
- Ko boste na porodniškem dopustu, kdo mislite, da bo prevzel vaše dolžnosti?
- Ali boste po vrnitvi s porodniškega dopusta delali le s skrajšanim delovnim časom?
- Zakaj bi izbral policistko, ki bo zelo hitro odšla na porodniški dopust?
- Če bi bili na mojem mestu, ne bi storili isto?
- Nimam nič proti vam osebno, mislim, da so vaša priporočila dobra, ampak res mislim, da vaše osebne razmere niso v skladu z zahtevami položaja.

Diskriminacija na podlagi starosti:

- Starejši ljudje naj ne bi bili zadosti prilagodljivi, da bi se lahko spopadali z dnevnimi izzivi. Zakaj bi izbral vas namesto mlajšega in morda bolj dinamičnega policista?
- Zakaj se zanimate za to prosto delovno mesto, če ste že na poti k upokojitvi?
- Naša policija je sodobna in dinamična organizacija. Kako bi nekdo vaše starosti ustrezal tej predstavi?
- Zakaj bi izbral starejšega policista, ki verjetno ne bo tako hitro razumel pomembnih zahtev tega položaja?
- Nimam nič proti vam osebno, mislim, da so vaša priporočila dobra, ampak res mislim, da je vaša starost neprimerna glede na zahteve položaja.

Učni list – dejavnost 2: Igranje vlog – vloge za zaposlitev

VLOGA ZA DELOVNO MESTO 1

Ste mlada policistka, stara 28 let. Imate odlična poklicna priporočila in prijavljate se na prosto delovno mesto na srednji vodstveni ravni v policiji. Ste poročeni in imate namen kmalu imeti otroke.

Lahko dodate dodatne podrobnosti o svojem osebnem in poklicnem ozadju, dokler se držite navedenih dejstev.

VLOGA ZA DELOVNO MESTO 2

Ste policist, star 53 let. Imate dobra poklicna priporočila in prijavljate se na prosto delovno mesto na srednji vodstveni ravni v policiji. Imate več let izkušenj kot policist v patrulji. Ste motivirani in želite si novih izzivov.

Lahko dodate dodatne podrobnosti o svojem osebnem in poklicnem ozadju, dokler se držite navedenih dejstev.

Dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija

Namen:

Načelo enakosti in nediskriminacije ima osrednje mesto na področju človekovih pravic. V kontekstu sodobnih raznolikih evropskih družb je zelo pomembno. Dobro razumevanje, kako analizirati položaje z vidika nediskriminacije, mora biti del ključnih spretnosti policistov. Takšno razumevanje bo vodilo v uspešnejšo in učinkovitejšo policijsko dejavnost in bo pomagalo preprečevati slabe prakse in pritožbe.

Cilji:

Znanje

- razumeti temeljno pomembnost in značilnosti načela enakosti in nediskriminacije
- razumeti diskriminacijsko etnično profiliranje in njegove negativne posledice na manjšine in na učinkovito policijsko dejavnost

Odnos

- sprejeti potrebo po konstruktivni obravnavi vprašanj raznolikosti in protidiskriminacije
- zvišati zavezanost policijski dejavnosti, ki je občutljiva za enakost
- poglobiti razumevanje manjšin

Spretnosti

- sposobnost analitično oceniti, kdaj je razlikovalno obravnavanje prepovedano in kdaj je utemeljeno (mišljeno je celotno obravnavanje)
- sposobnost razlikovati med diskriminacijskim etničnim profiliranjem in zakonitimi policijskimi metodami (mišljeno je predvsem profiliranje)

Zahteve:

- čas: 60–90 minut
- gradivo:
 - učni listi
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: največ 20 do 25 oseb

Opis dejavnosti 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija

- 1 Predstavite namen in cilje te dejavnosti.
- 2 Razdelite in na kratko predstavite analitično shemo (učni list: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija) ter pri tem izhajajte iz resničnih življenjskih položajev udeležencev ali prispevkov, povezanih z resničnimi življenjskimi položaji povezovalca. (približno 15 minut)
- 3 Razporedite udeležence v skupine in razdelite učne liste s študijami primerov. (približno 25 do 35 minut) Prepričajte se, da so skupine:
 - dobro razumele svojo nalogo;
 - določile poročevalca, ki bo predstavil rezultate vsem udeležencem.
- 4 Odgovorite na kakršna koli vprašanja, ki se pojavijo pri skupinskem delu.
- 5 Prosite skupine, naj predstavijo svoje delo pred vsemi udeleženci.
- 6 Na splošno se pogovorite o tem, kaj so se udeleženci naučili.
- 7 Povzemite glavne točke in po potrebi podajte posebej pripravljen prispevek, zlasti v zvezi z diskriminacijskim etničnim profiliranjem.

Učni list – dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija

Študija primera A: poslan nazaj na kontrolni točki

Gospod T, državljan države B, ki je pripadnik etnične manjšine, je s svojim voznikom z avtomobilom potoval iz ene pokrajine države B v drugo. Na policijski kontrolni točki na pokrajinski meji je policija ustavila njegov avtomobil in ga poslala nazaj, drugi avtomobili pa so skozi kontrolno točko prepeljali brez težav. Obstajata dve različici dogodkov, ki so sledili.

Različica gospoda T: uslužbenci inšpektorata za cestno varnost mu niso dovolili vstopa, pri čemer so se sklicevali na ustno navodilo pokrajinskih oblasti, da ne smejo sprejeti nikogar z njegovim etničnim poreklom.

Različica organov oblasti: gospod T je poskušal izsiliti prednost v vrsti avtomobilov, ki so čakali na prehod skozi kontrolno točko, in se je obrnil, ko mu je bila zavrnjena prednostna obravnava.

Vprašanja za razpravo:

1. Ali je kakšna razlika v tem, kako je policija obravnavala gospoda T in druge voznike? Če da, v čem?
2. Če obstaja razlika v obravnavi, ali je povezana tudi s kakršnimi koli varovanimi razlogi? Katerimi?
 - a. V različici gospoda T
 - b. V različici države
3. Če je razlikovalno obravnavanje povezano z varovanimi razlogi, ali je lahko utemeljeno ali je diskriminacijsko?

Učni list – dejavnost 3: **Analiza človekovih pravic – nediskriminacija** (nadaljevanje)

Študija primera B: ugotavljanje identitete na železniški postaji

Gospa W je s svojim možem in sinom prispela na železniško postajo v državi E. Ko je stopila z vlaka, je k njej pristopil policist in jo prosil za nacionalno osebno izkaznico. Policist ni preveril osebne izkaznice nikogar drugega, prisotnega v tistem trenutku na peronu, niti izkaznic njenega moža in sina. Gospa W je policista vprašala, iz kakšnih razlogov je želel preveriti njeno identiteto, policist pa je odgovoril, da je dolžen preveriti identiteto „ljudi z drugačno barvo kože“, kot je ona, saj so mnogi nezakoniti priseljenci. Mož gospe W je pripomnil, da je to rasna diskriminacija, kar je policist zanikal in trdil, da mora opravljati preverjanje identitete zaradi visokega števila nezakonitih priseljencev, ki živijo v državi E. Gospod in gospa W sta policista prosila, naj jima pokaže svojo nacionalno osebno izkaznico in policijsko značko, na kar je odgovoril, da ju bo aretiral, če ne spremenita svojega odnosa. Pospremil ju je v pisarno na železniški postaji, kjer je zabeležil njune osebne podatke in jima hkrati pokazal svojo identifikacijsko značko. Gospa W, ki je izvorno iz države X, je državljanstvo države E pridobila dve desetletji pred tem.

Vprašanja za razpravo:

- 1. Ali obstaja kakšna razlika v obravnavi? Če da, v čem?**
- 2. Če obstaja razlika v obravnavi, ali je povezana tudi s kakršnimi koli varovanimi razlogi? Katerimi?**
- 3. Če je razlikovalno obravnavanje povezano z varovanimi razlogi, ali je lahko utemeljeno ali je diskriminacijsko?**

Učni list – dejavnost 3: **Analiza človekovih pravic – nediskriminacija** *(nadaljevanje)*

Analiza človekovih pravic – nediskriminacija

1. DEL: ENAKO OBRAVNAVANJE ALI RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE?

1.1. Ali obstajajo kakršni koli kazalniki razlikovalnega obravnavanja?

Ali so podobni položaji obravnavani na različne načine?
Ali so različni položaji obravnavani podobno?

1.2. Ali temelji razlikovalno obravnavanje na varovanih razlogih?

Varovani razlogi: spol, rasa, barva kože, etnično ali socialno poreklo, genetske značilnosti, jezik, vera ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, pripadnost narodnostni manjšini, premoženje, rojstvo, invalidnost, starost in spolna usmerjenost.

2. DEL: UTEMELJENO OBRAVNAVANJE ALI KRŠITEV?

2.1. Ali razlikovanje temelji na razumnih in objektivnih razlogih?

- Ali je razlog za razlikovalno obravnavanje legitimen cilj?
- Ali je primerno? Ali je potrebno? Ali je to najmanj vsiljiv ukrep? Ali obstajajo druge možnosti?

Informativne opombe

Te informativne opombe navajajo uporabne informacije za štiri dejavnosti, ki so vključene v ta modul, in so organizirane sledeče:

1. Ključni koncepti

- Raznolikost in identiteta
- Enakost in nediskriminacija: osnovni koncepti
- Diskriminacija in profiliranje

2. Analitična shema – nediskriminacija

- Dejavnost 3: študiji primerov A in B

1. Ključni koncepti

a. Raznolikost in identiteta

Raznolikost je trenutno zelo pomemben vidik EU. Demografski podatki kažejo na jasno smer razvoja k še večji raznolikosti. Takšna resničnost postavlja določene izzive za EU, saj stari parametri družbenega življenja, ki so pomagali vzpostaviti socialni mir, navidez izginjajo, pojavljajo pa se vse močnejši občutki pomanjkanja nadzora in negotovosti. Države članice EU morajo oblikovati povezovalno in vključujočo družbo za vse ljudi, ki živijo v teh državah in vladne strukture ter družbo na sploh prilagoditi tej resničnosti.

V tem okviru je še posebej pomembno vprašanje (družbene) identitete ter kako ljudje vidijo sami sebe in druge. Identiteta je tako pomemben koncept, ker so diskriminacija na različni podlagi, etnično in rasno nasilje ter mnoge druge kršitve človekovih pravic neizogibno povezane z vprašanji identitete.

S psihološkega vidika je identiteta osnovna človekova potreba. Ta „občutek jaza“ vzbuja občutek pripadnosti in deluje kot vir samozavesti. „Potreba po pozitivni identiteti je potreba po dobro razvitem jazu in pozitivnem pojmovanju tega, kdo smo in kdo želimo biti“.⁴

Potreba po identiteti je pomemben koncept v raziskavah o miru in konfliktih ter tvori eno od štirih temeljnih potreb, skupaj s preživetjem, dobrim počutjem in svobodo.⁵ Če posameznikova identiteta ni cenjena, ni priznana kot legitimna ali se šteje za manjvredno, nastanejo težave s komunikacijo in družbeni konflikti, tako v osebnih medsebojnih odnosih kot tudi v mednarodnih odnosih. Družbeni konflikti, povezani z identiteto, so bili na primer razširjeni v zadnjih desetletjih:

- državlanske vojne v nekdanji Jugoslaviji so imele poleg širših dejavnikov, povezanih z močjo, tudi izrazito versko/etnično dimenzijo;
- identiteta je prav tako imela pomembno vlogo pri državljanskih nemirih v številnih državah članicah EU, na primer pri izgredih v Brixtonu v Združenem kraljestvu.

„Eno od ključnih vprašanj [glede multikulturalizma in svobode] je, kako gledamo na ljudi. Ali naj jih razvrščamo glede na podedovane tradicije, zlasti glede na podedovano vero, skupnost, v kateri so se rodili, in s tem damo tej neizbrani identiteti samodejno prednost pred drugo pripadnostjo, vključno s politično, poklicno, razredno, spolno, jezikovno, literarno in družbeno vključenostjo ter mnogimi drugimi povezavami? Ali jih naj razumemo kot osebe z mnogotero pripadnostjo in povezavami, katerih relativno prednost morajo izbrati sami (in pri tem prevzeti odgovornost, ki pride z razumno odločitvijo)?“

Amartya Sen (2006), „Identity and Violence“, New York, London, Norton, str. 150

4. Staub, E. (2004), „Basic Human Needs, Altruism, and Aggression“, v Miller, A. (ur.), „The Social Psychology of Good and Evil“, New York, Guilford Press, str. 56.

5. Galtung, J. (2004), „Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work“, Boulder, Paradigm Publisher, str. 2.

Več identitet

Omejitev posameznikove identitete na le en ali dva elementa, kot je etnično poreklo ali vera, in sklepanje splošnih zaključkov na podlagi te določitve značilnosti, je problematično, saj damo s tem ljudi z drugimi besedami v etnični ali verski „predal“. Takšno omejevanje identitete ljudi na eno glavno kategorijo je vidno tudi v splošni kategorizaciji ljudi glede na civilizacijo.⁶

Natančnejši pogled odkrije, da imamo vsi več pripadnosti ali identitet, ki skupaj tvorijo različne dele naše identitete. Posameznik je lahko, na primer francoski državljani alžirskega etničnega porekla, policist, triatlonec, samski, veren in dober kuhar.

Pri odločanju, katere pripadnosti/identitete posameznik šteje za pomembne in kako jih razvrsti po pomembnosti, sta odločilna tako osebna izbira kot tudi družbene okoliščine. Zunanji dejavniki in okoliščine so lahko pri oblikovanju identitete še posebej pomembni, zlasti kadar so podlaga za diskriminacijsko obravnavo, ki otežuje priznavanje pomembnega dela posameznikove identitete.

Raznolikost in policijska dejavnost

Posledice vse večje raznolikosti so daljnosežne za državne institucije in družbo na splošno. Rotterdamska listina je prvo sistematično prizadevanje za obravnavo vpliva raznolikosti na policijsko dejavnost v okolju EU. *Rotterdamska listina: Policijsko delo v večetnični družbi* iz leta 1996 je pobuda rotterdamske policije, rotterdamskega mestnega sveta ter protidiskriminacijske organizacije Radar in vsebuje določene smernice za obravnavo tega vprašanja.

„V tem svetu etnične in kulturne raznolikosti je vloga policije ključna. S svojo družbeno odgovornostjo za vzdrževanje javnega reda in miru v družbi je policija pomemben skrbnik našega družbenega okvira. Je tudi najbolj vidna izmed agencij, ki opravljajo državljanske naloge. To ima dve pomembni posledici.

Prvič: policija mora vedno delovati z nesporno poštenostjo do vseh skupin in jasnim spoštovanjem etničnih in kulturnih razlik in kot takšno morajo njeno delovanje videti tudi drugi. Zaradi svoje vidnosti mora policija sprejeti dejstvo, da mora delovati kot ‚vzornik‘ za vse javne agencije pri spodbujanju temeljnih pravic.

Drugič: če naj manjšine premagajo te grožnje [podvrženosti zati-ralskemu in diskriminacijskemu ravnanju] in se popolnoma vključijo, se mora policija truditi uporabljati svoje posebne in edinstvene pristojnosti v podporo večetničnih idealov. V boju proti dejanjem, ki jih spodbujata rasizem in ksenofobija, mora uporabljati zakonodajo v kar največjem možnem obsegu. Policija mora delovati tudi na proaktiven način, da bi preprečila takšna dejanja in pomagala pri etničnem in družbenem vključevanju.“

Robin Oakley (1997), neodvisni svetovalec za vprašanja rasne enakosti, ki je pomagal pripraviti rotterdamsko listino, v svojem delu „Introduction for the Rotterdam Charter – policing in a multi-ethnic society“, na voljo na: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8562>.

6. Sen, A. (2006), „*Identity and Violence*“, New York, London, Norton, str. 40 in nadaljnje.

Vse bolj raznolika družba nalaga policijskim organizacijam posebne zahteve. Da bi zagotavljala storitve, ki veljajo enako in so enako dostopne za vse državljane, mora policijska organizacija prilagoditi svoje:

- operativno delo, kakovost storitev in širše odgovornosti potrebam stalno spreminjajočega se prebivalstva;
- organizacijske strukture, vključno z zaposlovanjem in zadrževanjem, poklicnimi potmi in kazalniki uspešnosti ter notranjimi mesti za raznolikost (kot so zveze homoseksualnih policistov);
- začetno usposabljanje in usposabljanje na delu ter posebne dejavnosti osveščanja kot dopolnilne ukrepe (ki pa ne morejo nadomestiti dejavnosti na operativni in organizacijski ravni).

Nasvet za usposabljanje: uporaba dejavnosti 1 in 2 za uvedbo ključnih konceptov

Dejavnosti 1 in 2 sta uporabni orodji, s katerima lahko udeležencem predstavite ključne koncepte modula, če jih ne poznajo ali jih morajo osvežiti. Dejavnosti uporabljata lahko razumljive pristope, ki udeležencem pomagajo razumeti koncepte. Koristno je dobro razumeti te osnovne ideje, preden se lotite abstraktnejših vprašanj iz dejavnosti 3.

DEJAVNOST AGENCIJE FRA

Izboljševanje odnosov med policijo in manjšinami

V modulu 2 je bila obravnavana pomembnost odnosa, ki temelji na zaupanju med policijo in vsemi deli družbe, za katerega je ključnega pomena enako in nediskriminacijsko ravnanje z vsemi. Raziskava agencije FRA, Anketa Evropske unije o manjšinah in diskriminaciji (EU-MIDIS, 2010), v kateri je 23 500 priseljencev in pripadnikov etničnih manjšin odgovarjalo na vprašanja o svojih izkušnjah z diskriminacijo in kriminalno viktimizacijo v vsakdanjem življenju, je razkrila nujno potrebo in veliko možnosti za izboljšanje odnosov med policijo in manjšinami. Raziskava je zagotovila dokaze o številnih vprašanih, povezanih s policijskimi preverjanji, ki so pokazali, da:

- je treba „v očeh manjšin izboljšati podobo policije kot javne službe, ki se je sposobna odzvati na potrebe žrtev kaznivih dejanj, predvsem na potrebe žrtev viktimizacije, povezane z rasizmom“,
- „je treba obravnavati in izboljšati odnose med manjšinami in policijo“ zaradi visokih stopenj zaznanega diskriminacijskega etničnega profiliranja,
- pripadniki manjšin, ki menijo, da jih je policija preverjala zaradi njihove etnične pripadnosti, običajno manj zaupajo v policijo. To ima škodljiv družbeni učinek, saj lahko oslabi zaupanje manjšin v policijo in v njihove predpostavke o pravični obravnavi. Hkrati vodi v manjše število prijav kaznivih dejanj med priseljenci in pripadniki etničnih manjšin.

Za več informacij glej FRA (2010), EU-MIDIS Podatki v središču 4: Policijska preverjanja in manjšine, oktober 2010, str. 14 in 17, na voljo na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>.

b. Enakost in nediskriminacija: osnovni koncepti

Pravni viri

Načelo enakosti in nediskriminacije je posebej pomembno na področju človekovih pravic. Prva dva člena Splošne deklaracije človekovih pravic poudarjata pomembnost enakosti.

Splošna deklaracija človekovih pravic

1. člen

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice.

2. člen

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino. [...]

Osnovna ideja enakosti je lahko razumljiva: preprosto dejstvo, da ima oseba neke značilnosti, kot so barva kože, spol ali vera, ne sme imeti za posledico razlikovalno/manj ugodno obravnavo v primerjavi z drugimi v primerljivem položaju. Uporaba te ideje v konkretnih primerih pa je težja. Kot na splošno velja za človekove pravice, je treba upoštevati in pretehtati vse zadevne okoliščine.

Vse človekove pravice je treba zagotoviti brez diskriminacije. V pravnem jeziku je ta tako imenovana „akcesorna“ prepoved diskriminacije vključena v vse splošne pogodbe o človekovih pravicah, kot na primer v 14. členu EKČP. To pomeni, da na primer ni dovoljeno posegati v pravico do osebne svobode in pravico do zasebnosti na diskriminatoren način, kot je sistematično ustavljanje in pregledovanje temnopoltih ljudi.

Poleg tega je pravica do enakosti in nediskriminacije zagotovljena kot ločena in neodvisna pravica, kar zagotavlja obsežnejšo zaščito pred diskriminacijo, kot na primer v 20. in 21. členu Listine EU o temeljnih pravicah, dodatnem protokolu št. 12 EKČP in 26. členu Mednarodnega pakta ZN o državljskih in političnih pravicah.

Posebna zakonodaja na mednarodni ravni in ravni EU zagotavlja podroben okvir za boj proti diskriminaciji s širokim naborom ukrepov.

Raven ZN:

- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965)
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979)
- Konvencija o pravicah invalidov (2006)

Raven EU:

- *Direktiva o enakosti spolov v zadevah socialne varnosti*: Direktiva Sveta 79/7/EGS z dne 19. decembra 1978 o postopnem izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zadevah socialne varnosti
- *Direktiva o rasni enakosti*: Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost
- *Direktiva o enakosti pri zaposlovanju*: Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu
- *Direktiva o enakosti spolov pri dostopu do blaga in storitev*: Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi
- *Direktiva o enakosti spolov (preoblikovano)*: Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2006/54/ES z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano)
- *Okvirni sklep o rasizmu*: Okvirni sklep Sveta 2008/913/PNZ z dne 28. novembra 2008 o boju proti nekaterim oblikami in izrazom rasizma in ksenofobije s kazensko-pravnimi sredstvi

Varovani razlogi

Trenutno najobsežnejši seznam varovanih razlogov je naveden v členu 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah. Vsebuje naslednje razloge: „spol, rasa, barva kože, etnično ali socialno poreklo, genetske značilnosti, jezik, vera ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, pripadnost narodnostni manjšini, premoženje, rojstvo, invalidnost, starost in spolna usmerjenost“.

Obveznosti, ki izhajajo iz načela nediskriminacije

Države imajo naslednje obveznosti v skladu z zakonodajo o nediskriminaciji:

- spoštovati enakost (enakost pred zakonom): to pomeni, da morajo izvršilne in pravosodne oblasti uporabljati zakonodajo nediskriminacijsko,
- varovati pred diskriminacijo na zakonodajni ravni (enaka zaščita po zakonu),
- sprejeti upravne in strateške ukrepe za učinkovito varovanje pred diskriminacijo, vključno z:
 - varovanjem pred diskriminacijo med fizičnimi osebami, na primer pri dostopu do zaposlitve in na delovnem mestu, in pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi, vključno s stanovanji. Direktiva EU o rasni enakosti, na primer, zagotavlja takšno varstvo,
 - zakonom prepovedati kakršno koli javno spodbujanje nasilja ali sovraštva nad osebami (skupinami oseb) na podlagi njihove rase, barve kože, porekla ali nacionalne ali etnične pripadnosti. Okvirni sklep EU o rasizmu, na primer, določa takšne prepovedi,
 - sprejetjem posebnih ali določenih ukrepov za premagovanje pretekle prikrajsanosti ali za izravnavo ali preprečevanje trenutne prikrajsanosti ter za spodbujanje napredovanja k enakosti nekaterih skupin. Sprejetje in vzdrževanje takšnih „posebnih ukrepov“, ki lahko spadajo v kategorijo „pozitivne diskriminacije“, „pozitivnih ukrepov“ ali „preferencialne obravnave“, je izrecno dovoljeno v zakonodaji o človekovih pravicah in samo po sebi ne pomeni diskriminacije. Takšen primer je sprejetje posebnih ukrepov za reševanje dolgotrajnih diskriminacijskih vzorcev, ki prizadevajo ženske. Vendar morajo biti takšni ukrepi začasni in ne smejo preseči meje potrebnega za reševanje zadevne neenakosti. Načelo sorazmernosti je tudi tukaj ključno.

V kontekstu policijske dejavnosti je načelo enakosti pred zakonom še posebej pomembno. Enako se kot ključna v boju proti diskriminaciji vedno pogosteje dojema obveznost, povezana s človekovimi pravicami, sprejeti učinkovite ukrepe za varovanje pred diskriminacijo, kot je ukrepanje proti kaznivim dejanjem iz sovraštva. Okvirni sklep o rasizmu iz leta 2008 odraža vse večje zavedanje, da je treba sprejeti pozitivne ukrepe.

„Policija opravlja svoje naloge pošteno, pri čemer ravna v skladu z načeloma nepristranskosti in nediskriminacije.“

Evropski kodeks policijske etike, Svet Evrope, Priporočilo Odbora ministrov Rec(2001)10

„Sodišče je v svoji sodni praksi določilo, da bi za to, da bi prišlo do kršitve 14. člena [prepoved diskriminacije na neki podlagi], morale biti osebe v bistveno podobnih položajih obravnave različno [...] Takšno različno obravnavanje je diskriminacijsko, če nima cilja in razumne utemeljitve oziroma z drugimi besedami če nima legitimnega cilja ali če ni razumnega odnosa sorazmernosti med uporabljenimi sredstvi in zastavljenim ciljem.“

ESČP, Burden proti Združenemu kraljestvu, št. 13378/05, 29. april 2008, odstavek 60

Opredelitve diskriminacije⁷

Diskriminacija je mogoče razumeti kot:

- različno obravnavanje oseb, ki so v podobnem položaju;
- različno obravnavanje je povezano z „varovanim“ razlogom;
- za takšno različno obravnavanje ni nikakršne objektivne ali razumne utemeljitve.

Zakonodaja EU razlikuje med neposredno in posredno diskriminacijo:

Neposredna diskriminacija: „se šteje, če se ena oseba obravnava manj ugodno, kot se obravnava, se je obravnavala ali pa bi se obravnavala druga oseba v primerljivem položaju na podlagi rase ali narodnosti“.

Posredna diskriminacija: „se šteje, če bi na videz nevtralna določba, merilo ali praksa postavila osebe neke rase ali narodnosti v posebno neugoden položaj v primerjavi z drugimi osebami, razen če to določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje legitimni cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna“.

Vir: Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, (direktiva o rasni enakosti), člen 2(2), na voljo na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000L0043&from=en>.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) opredeljuje neposredno diskriminacijo kot različno obravnavanje oseb v podobnih položajih, pri čemer nista ustrezno upoštevani načeli legitimnega cilja in sorazmernosti. Pri posredni diskriminaciji je pozornost namenjena nevtralnemu pravilu, merilom ali praksam, za katere se potem vpraša, ali imajo negativen vpliv na skupine, opredeljene z „varovanim razlogom“. Koncept posredne diskriminacije je zdaj mogoče najti tudi v pravu ESČP.⁸

DEJAVNOST AGENCIJE FRA

Opredeljevanje večplastne diskriminacije

Večplastna diskriminacija je diskriminacija, ki temelji na več kot enem varovanem razlogu, kot je diskriminacija osebe, ker je ženska in ker je Rominja. Večina sodišč EU obravnava le en razlog za diskriminacijo na zadevo neposredne ali posredne diskriminacije. Raziskava agencije FRA kaže, da lahko uvedba koncepta „večplastne diskriminacije“ v zakonodajo pomaga bolje uskladiti zakone z izkušnjami ljudi z diskriminacijo.

Za več informacij o večplastni diskriminaciji glej oddelek „Dopolnilno gradivo“ v tem modulu in delo agencije FRA (2013), „Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare“, Luxembourg, Urad za publikacije, na voljo na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>.

7. Na podlagi dela FRA in Sveta Evrope (2011), *Priročnik o evropski zakonodaji o nediskriminaciji*, Luxembourg, Urad za publikacije Evropske unije (Urad za publikacije), str. 21–55, na voljo na <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

8. ESČP, D. H. in drugi proti Češki republiki [VS], št. 57325/05, 13. november 2007.

Utemeljitev/obramba manj ugodne obravnave – različni, a vendar podobni pristopi ESČP in zakonodaje EU

Naslednji citat ESČP vsebuje splošno obrambo ali utemeljitev za vse vrste diskriminacije: „če [razlikovalna obravnava] nima objektivne in razumne utemeljitve“. Drugače povedano, razlikovalna obravnava je diskriminacijska, če zanjo ne obstaja objektivna in razumna utemeljitev. Zakonodaja EU v nasprotju s tem uporablja ta pristop splošne obrambe le za posredno diskriminacijo. Pri neposredni diskriminaciji se upoštevajo le določene in omejene vrste obrambe.

Čeprav sta pristopa oblikovana različno, sta v njunem bistvu precej podobna: določene vrste obrambe v skladu z zakonodajo EU so lahko postavljene v širši kontekst splošnejših vrst obrambe, kot so bile razvite v sodni praksi ESČP. Drugače povedano, določene vrste obrambe v skladu z direktivami o nediskriminaciji so določeni vidiki splošne obrambe.⁹

Naslednja analitična shema v zvezi z nediskriminacijo torej gradi na pristopu „splošne obrambe“.

Nasvet za usposabljanje: uporaba dejavnosti 3 za proučevanje nediskriminacije

Dejavnost 3 je dobro orodje, ki lahko udeležencem pomaga pri seznanjanju z idejami nediskriminacije in poštene obravnave. Daje jim možnost interaktivnega proučevanja primerov, kako lahko pride do diskriminacije in kako reševati vprašanja, povezana s to temo.

c. Diskriminacija in profiliranje

Državne institucije, vključno s policijo, morajo spoštovati enakost pri opravljanju svojih funkcij. Posebej pomembno vprašanje v zvezi s tem je vprašanje policijskega profiliranja z vidika etnične pripadnosti in drugih meril.

Kaj je profiliranje?

- Na splošno profiliranje vključuje razvrščanje posameznikov glede na njihove značilnosti, bodisi „nespremenljive“ (kot so spol, starost, narodnost, višina) ali „spremenljive“ (kot so navade, izbire in drugi elementi obnašanja).
- Čeprav je samo po sebi koristno orodje, lahko profiliranje vodi v napake, ko se neke značilnosti poveže z nekimi izbirami ali obnašanjem.
- Socialnopsihološke raziskave so pokazale, da ljudje pogosto uporabljajo stereotipe za „druge“ in na tej podlagi pridejo do hitrih in nepravilnih zaključkov¹⁰.

9. Za več informacij o tem, glej delo FRA in Sveta Evrope (2011), *Priročnik o evropski zakonodaji o nediskriminaciji*, Luxembourg, Urad za publikacije, str. 43 in nadaljnje, na voljo na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

10. Hogg, M. in Vaughan, G. (2011), „*Social Psychology*“, 6. izd., Essex, Pearson Education Limited, str. 356 in nadaljnje.

Profiliranje v policijskem delu

Profiliranje je lahko legitimno orodje za prijetje osumljenih storilcev, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno. Podobno lahko profiliranje temelji na utemeljenih predpostavkah, ki izhajajo iz izkušenj in usposabljanja ter ki so osredotočene na obnašanje in ne na rase, etnične ali verske značilnosti. Na primer, policisti lahko delajo s profili, ki jih vodijo v iskanje posameznikov, ki pogosto obiskujejo neka mesta, ki se srečajo in si izmenjajo torbe pred ločitvijo, ki se obnašajo nepredvidljivo ali živčno ali ki večkrat opravijo večje nakupe le z gotovino.

Profiliranje lahko postane problematično, ko so varovani razlogi, na primer etnična pripadnost, rasa ali verska pripadnost, edini ali glavni razlog za večjo pozornost policista. Policist lahko dobi navodila, naj bo pozoren na določene skupine, ali pa lahko upošteva eno od teh lastnosti pri ukrepanju, vendar te vrste varovanih razlogov ne smejo biti glavna motivacija za dejanja policista. Policijska dejanja morajo temeljiti na drugih dejavnikih, ki so določeni z nacionalno zakonodajo. Izhodišče je običajno določitev „razumnih razlogov“ za nastanek „suma“, kot so razlogi, ki izhajajo iz sumljivega ali neobčajnega obnašanja v danem kontekstu. Sicer so lahko dejanja na podlagi profiliranja, ki temelji na določenih varovanih razlogih, kot je etnična pripadnost, diskriminacijska.

Kaj je diskriminacijsko etnično profiliranje?

Etnično profiliranje je postalo pomembna tema po terorističnih napadih v New Yorku, Pensilvaniji in Washingtonu DC (2001), Madridu (2004) in Londonu (2005). Mednarodne organizacije, kot so ZN, Svet Evrope in EU, ter nevladne organizacije so v zvezi s tem izrazile zaskrbljenost, zaradi česar bi se lahko udeleženci še zlasti zanimali za to temo. Zato je koristno biti seznanjen s to posebno vrsto profiliranja.

Publikacija agencije FRA *Razumevanje in preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja: priročnik* obravnava to temo in vsebuje naslednjo terminologijo:

„Diskriminacijsko etnično profiliranje poteka, kadar:

se posameznika obravnava manj ugodno kot druge osebe v podobnem položaju (z drugo besedo, ‚diskriminacijsko‘), na primer z izvajanjem policijskih pristojnosti za preverjanje in preiskavo oseb; odločitev za izvajanje policijskih pristojnosti temelji le ali predvsem na rasi, etničnem poreklu ali veri zadevne osebe.“

Vir: FRA (2010), Razumevanje in preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja: priročnik, Urad za publikacije, oktober 2010, str. 15, na voljo na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>.

2. Analitična shema – nediskriminacija¹¹

Zdaj se lahko lotimo vprašanja, kako analizirati, ali določene razmere pomenijo diskriminacijo.

Kot v primeru analize človekovih pravic v modulu 3 je dobro uporabiti pristop z dvema fazama. Fazi analize se razlikujeta od tistih iz modula 3 v zvezi z obveznostma spoštovati in varovati. Vendar obstajajo tudi podobnosti v zvezi z načelom sorazmernosti.

1. del: Ali gre za neenako obravnavo, povezano z določeno značilnostjo ali osebo?   2. del: Ali obstajajo objektivni ali razumni razlogi za to neenako obravnavo?

Ta analiza je namenjena v pomoč pri izvajanju dejavnosti 3 in izpolnjevanju učnega lista 3. Vendar so informacije lahko koristne za vse dejavnosti v tem modulu.

Analitični postopek

1. DEL: ENAKO OBRAVNAVANJE ALI RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE?

- 1.1. Ali obstajajo kakršni koli kazalniki razlikovalnega obravnavanja?
Ali so podobni položaji obravnavani na različne načine?
Ali so različni položaji obravnavani podobno?**

Odgovori na ta vprašanja pomagajo odkriti podobnosti in razlike v obravnavanju. S pregledom prekrivanj in odstopanj značilnosti je lažje usmeriti analizo na tiste elemente, ki so lahko prisotni v diskriminacijski obravnavi.

1.2. Ali temelji razlikovalno obravnavanje na varovanih razlogih?

Varovani razlogi so: spol, rasa, barva kože, etnično ali socialno poreklo, genetske značilnosti, jezik, vera ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, pripadnost narodnostni manjšini, premoženje, rojstvo, invalidnost, starost in spolna usmerjenost.

2. DEL: UTEMELJENO RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE ALI DISKRIMINACIJA

Če je v 1. delu analize ugotovljeno razlikovalno obravnavanje, povezano z varovanim razlogom, se lahko 2. del uporabi za ugotavljanje razlogov za razlikovalno obravnavo in utemeljenosti takšne obravnave. V skladu z zakonodajo o človekovih pravicah je različno obravnavanje lahko utemeljeno le, če za to obstajajo razumni in objektivni razlogi. Odgovori na naslednja vprašanja lahko pomagajo ugotoviti, ali je temu tako:

- odgovor na vsa vprašanja je „**DA**“: razlikovalno obravnavanje je utemeljeno.
- Odgovor na eno ali več vprašanj je „**NE**“: razlikovalno obravnavanje ni utemeljeno in se šteje za diskriminacijsko.

2.1. Ali razlikovanje temelji na razumnih in objektivnih razlogih?

- Ali je razlog za razlikovalno obravnavanje legitimen cilj?
- Ali je primerno? Ali je potrebno? Ali je to najmanj vsiljiv ukrep? Ali obstajajo druge možnosti?

¹¹ Na podlagi Suntinger, W. (2005), „Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen“, Dunaj, Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, str. 84–88.

Učni list – dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija

Študija primera A: zavrnitev možnosti prehoda na kontrolni točki

Ta analiza temelji na sodbi ESČP v zadevi *Timishev proti Rusiji*, št. 55762/00 in 55974/00, z dne 13. decembra 2005.

V tej zadevi so dobro prikazani...

... dejavniki, zaradi katerih postane razlikovalno obravnavanje diskriminacija

... da je legitimno obravnavati ljudi različno na podlagi razumnih in objektivnih razlogov, kot je obnašanje, vendar gre za diskriminacijo, če so ljudje obravnavani različno na podlagi razlogov, ki so varovani, kot je etnično poreklo.

Analiza

1. DEL: ENAKO OBRAVNAVANJE ALI RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE?

1.1. Ali obstajajo kakršni koli kazalniki razlikovalnega obravnavanja?

Ali so podobni položaji obravnavani na različne načine?
Ali so različni položaji obravnavani podobno?

Gospodu T je bil zavrjen vstop v Ka-Ba, pokrajino države B, drugim voznikom – osebam v enakem položaju – pa je bil dovoljen prestop upravne meje v Ka-Ba.

1.2. Ali razlikovalno obravnavanje temelji na varovanih razlogih?

V tem primeru je sporno vprašanje, ali je razlikovalno obravnavanje temeljilo na varovanih razlogih. Gospod T je zavrnitev vstopa povezal s svojo etnično pripadnostjo, kar je zavarovan razlog, saj se etnično poreklo prekriva z raso. Organi oblasti so trdili, da razlikovalno obravnavanje ni bilo povezano s takšnim razlogom, ampak ga je izzvalo ravnanje gospoda T.

ESČP je verjelo pritožnikovi različici dogodkov, ki so jo potrdile neodvisne preiskave, ki so jih izvedli organi javnega pregona in policijski organi. (prav tam, odstavek 44)

„Glede na okoliščine tega primera, Sodišče ugotavlja, da je visoki policijski uradnik [v pokrajini Ka-Ba] prometnim policistom naročil, naj ne sprejemajo [oseb etnične pripadnosti X']. Ker po trditvah države posameznikovo etnično poreklo ni navedeno nikjer v osebnih dokumentih [države B], takšno povelje ni preprečilo vstopa le kateri koli osebi z dejansko [X] etnično pripadnostjo, ampak tudi vsem, ki so bili zaznani kot pripadniki te etnične skupine. Nihče ni trdil, da so za predstavnike drugih etničnih skupin veljale podobne omejitve, [...]. Po mnenju Sodišča to pomeni jasno neenakost obravnave pri uživanju pravice do svobode gibanja na podlagi posameznikovega etničnega porekla.“ (prav tam, odstavek 54)

2. DEL: UTEMELJENO RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE ALI DISKRIMINACIJA

2.1. Ali razlikovanje temelji na razumnih in objektivnih razlogih?

Če je ugotovljeno, da je prišlo do razlikovalnega obravnavanja, povezanega z varovanimi razlogi, mora država dokazati, da je takšno razlikovanje mogoče utemeljiti. Drugače povedano, država mora navesti dobre razloge, ki se lahko štejejo za razumne in objektivne.

V tem primeru „država ni navedla nikakršne utemeljitve za razlikovalno obravnavanje med osebami [X] in ne-[X] etničnega porekla pri uživanju njihove pravice do svobode gibanja. V vsakem primeru Sodišče meni, da nikakršnega razlikovalnega obravnavanja, ki temelji izključno ali odločilno na posameznikovem etničnem poreklu, ni mogoče objektivno utemeljiti v sodobni demokratični družbi, ki je zgrajena na načelih pluralizma in spoštovanja različnih kultur.“ (prav tam, odstavek 58)

Skladno s tem je bilo ugotovljeno, da je razlikovalno obravnavanje pomenilo diskriminacijo.

Študija primera B: ugotavljanje identitete na železniški postaji

Analiza temelji na postopku Odbora Združenih narodov za človekove pravice v zadevi *Williams proti Španiji*, št. 1493/2006, z dne 17. avgusta 2009.

V tej zadevi so dobro prikazane...

... glavne značilnosti prepovedanega etničnega profiliranja policije: delovanje zgolj ali predvsem na podlagi posameznikove rase, etnične pripadnosti ali religije [...]

... etnično profiliranje kot kršitev človekovega dostojanstva zadevnih oseb.

Dodatne podrobnosti zadeve

Gospa W je zaradi obravnavanja policije sprožila postopek na sodiščih države E, ki so razsodila, da je izbirno policijsko ugotavljanje identitete utemeljeno z legitimnim ciljem nadzora nezakonitega priseljavanja. Gospa W je vložila pritožbo pri Odboru ZN za človekove pravice, ki spremlja izvajanje Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Trdila je, da je država E kršila 26. člen MPDPP, ki prepoveduje diskriminacijo.

Analiza

1. DEL: ENAKO OBRAVNAVNE ALI RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE?

- 1.1. Ali obstajajo kakršni koli kazalniki razlikovalnega obravnavanja?
Ali so podobni položaji obravnavani na različne načine?
Ali so različni položaji obravnavani podobno?**

Ni bilo zanikano, da je bila gospa W edina potnica, ki jo je policist ustavil in katere identiteto je preveril. Bila je torej obravnavana drugače od drugih potnikov, ki niso bili preverjeni.

1.2. Ali razlikovalno obravnavanje temelji na varovanih razlogih?

Kakšni so bili razlogi za to razlikovalno obravnavanje gospe W?

V nacionalnih postopkih je postalo jasno, da jo je policist ustavil in preveril zaradi njene barve kože. Policist je to odkrito priznal. To dejstvo ni bilo izpodbijano v postopkih pred nacionalnimi sodišči. Vendar je ostalo nejasno, ali je policist ravnal po pisni odredbi. Tudi če bi bilo temu tako, to ne bi spremenilo ključnega problema: jasne povezave med barvo kože in policistovo obravnavo gospe W.

Odbor za človekove pravice je izjavil:

„V pričujoči zadevi je mogoče sklepati iz dosjeja, da je bilo zadevno ugotavljanje identitete splošne narave. Avtorica trdi, da ni bilo izvedeno ugotavljanje identitete nikogar drugega v njeni neposredni bližini in da se je policist, ki jo je ustavil in izprašal, skliceval na njene telesne lastnosti, da bi pojasnil, zakaj je za predložitev osebnih dokumentov prosil njo in nikogar drugega v bližini. Upravni in pravosodni organi, pri katerih je avtorica vložila svojo zadevo, niso zanikali teh trditev, niti niso bile zanikane v postopku pred Odborom.“

Združeni narodi, Odbor za človekove pravice, št. 1493/2006, Williams proti Španiji, 17. avgust 2009, odstavek 7.4

„Mednarodno odgovornost države zaradi kršitve Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah je treba ocenjevati objektivno in lahko nastane zaradi dejanj ali opustitve dejanj katerega koli od njenih organov oblasti. V pričujoči zadevi, čeprav domnevno ni bilo nikakršne pisne odredbe v [državi E], ki bi izrecno zahtevala, da policisti izvajajo ugotavljanje identitete na podlagi merila barve kože,

se zdi, da je policist menil, da ravna v skladu s tem merilom, merilom, za katerega so sodišča, katerim je bila predstavljena zadeva, menila, da je utemeljeno.” (prav tam, odstavek 7.3)

„V teh okoliščinah lahko Odbor sklepa le, da je bila avtorica izbrana za ugotavljanje identitete izključno zaradi njenih rasnih značilnosti in da so bile te značilnosti odločilni dejavnik, da je bila osumljena nezakonitega ravnanja.” (prav tam, odstavek 7.4)

2. DEL: UTEMELJENO RAZLIKOVALNO OBRAVNAVANJE ALI DISKRIMINACIJA

Če je razlikovalno obravnavanje res povezano z varovanim razlogom, še vedno obstaja vprašanje možne utemeljitve za to razlikovalno obravnavanje. V skladu z zakonodajo o človekovih pravicah je različno obravnavanje lahko utemeljeno le, če za to obstajajo razumni in objektivni razlogi.

Odbor za človekove pravice: „[...] opozarja, da v skladu z njegovim pravom vsako razlikovalno obravnavanje še ne pomeni diskriminacije, če so merila za takšno razlikovaje razumna in objektivna in če je njihov namen doseči cilj, ki je legitimen v skladu s Paktom.”

2.1. Ali razlikovanje temelji na razumnih in objektivnih razlogih?

Organi oblasti države E so trdili, da je bilo ugotavljanje identitete v tem primeru popolnoma zakonito in da je imelo legitimen cilj nadzora nezakonitega priseljevanja. Če se ta cilj sprejme kot legitimen, je treba po njihovem mnenju sprejeti tudi, da „policijska preverjanja, opravljena s tem namenom, z ustreznim spoštovanjem in potrebno sorazmernostjo, lahko upoštevajo nekatere telesne ali etnične značilnosti kot razumen znak posameznikovega izvora izven [države E].” (prav tam, odstavek 4.3)

Odbor se je sicer strinjal z državo glede legitimnosti namena nadzora nezakonitega priseljevanja, ni pa se strinjal glede policijskih dejanj, katerih povod so zgolj telesne in etnične značilnosti.

„V obravnavani zadevi Odbor meni, da merila razumnosti in objektivnosti niso bila izpolnjena. Poleg tega avtorici ni bilo dano nikakršno zadoščenje, na primer z opravičilom kot popravnim ukrepom.” (Prav tam)

Ta ugotovitev pomanjkanja razumnosti in objektivnosti se je razlagala glede na ozadje znanih učinkov takšnega obravnavanja: „Delovati drugače [izbiranje zgolj oseb z določenimi značilnostmi] ne bi le negativno vplivalo na dostojanstvo zadevne osebe, ampak bi prispevalo tudi k širjenju ksenofobičnih odnosov v splošni javnosti in bi nasprotovalo učinkoviti politiki boja proti rasni diskriminaciji.” (Prav tam, odstavek 7.2)

Nasvet za usposabljanje: resno upoštevanje pomislekov udeležencev

Nekateri udeleženci lahko izrazijo nestrinjanje in trdijo, da mora policija uporabljati zunanje značilnosti, da bi opravljala svoje delo. Sprašujejo se lahko, ali ta sodba pomeni, da ne smejo nikoli uporabljati barve kože ali drugih telesnih lastnosti kot ustreznih meril za policijsko dejavnost. Drugi se lahko sprašujejo, kje postaviti mejo med primerno uporabo zunanjih značilnosti in prepovedanim profiliranjem.

Takšne pripombe jasno izražajo, zakaj je tako težko obravnavati etnično profiliranje v okoliščinah policijskega usposabljanja, saj se zdi, da izpodbija nekatere najbolj osnovne predpostavke o dobrem policijskem delu. To lahko povzroči občutek negotovosti, na katerega se udeleženci pogosto odzovejo zelo čustveno.

Zato je v razmerah usposabljanja izredno pomembno biti sposoben stopiti v kožo udeležencev in vzeti njihove strahove resno.

Dopolnilno gradivo

Varovani razlogi – „klasični“ in „novi“

S pogleda evropske zgodovine je bilo načelo enakosti usmerjeno predvsem na privilegije, povezane z nekaterimi skupinami v družbi, kot so moški, osebe višjega sloja ali osebe z lastnino. Določbe ustavnega prava v mnogih državah članicah EU odražajo to zgodovino.

Takšne razloge je mogoče videti kot „klasične“. V 20. stoletju je prišlo do pomembne razširitve seznama prepovedanih razlogov za razlikovanje. Trenutno najboljšejši seznam je naveden v členu 21 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, ki vsebuje naslednje razloge: „spol, rasa, barva kože, etnično ali socialno poreklo, genetske značilnosti, jezik, vera ali prepričanje, politično ali drugo mnenje, pripadnost narodnostni manjšini, premoženje, rojstvo, invalidnost, starost in spolna usmerjenost“. Invalidnost, starost, spolna usmerjenost ali genetske značilnosti niso izrecno vključeni v 14. člen EKČP, katere besedilo je bilo sestavljeno leta 1950. Vendar se je treba spomniti, da sezname prepovedanih razlogov v večini instrumentov za človekove pravice niso izčrpani in jih je zaradi tega dejstva mogoče razširiti s sodno prakso.

Zakaj je ta razširitev seznama razlogov vredna poudarka? Zanimivo odraža dve medsebojno povezani vprašanji:

- družbena dojemanja in vrednote se stalno spreminjajo in to se odraža v dinamični naravi razvoja človekovih pravic,
- družbeni vplivi ali gibanja so spodbujala to razširitev. Družbena gibanja prevzamejo jezik človekovih pravic, da bi okrepila svoje zahteve, kot je to storilo gibanje za pravice žensk in bolj nedavno gibanje lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb.

Nasvet za usposabljanje: razširitev seznama

Ko gre za spreminjanje družbenega dojemanja, je za policijsko kulturo značilen nekakšen konzervativen pogled. Pri razpravi o teh vprašanjih se pogosto srečamo z „instinktivnim odporom“. Izkušnje kažejo, da je razprava o tem seznamu razlogov in njegovem razširjanju lahko uporaben način za prikaz širšega ozadja. Pomaga konstruktivno obravnavati to težavno temo.

Večplastna diskriminacija

Ljudje, ki pripadajo „vidnim“ manjšinam, kot so Romi ali ljudje afriškega izvora, so bolj verjetno žrtve večplastne diskriminacije, to je diskriminacije iz več kot enega razloga. Socialno-ekonomski dejavniki, kot so nizki prihodki, lahko prav tako prispevajo k večji ranljivosti ljudi za večplastno diskriminacijo.

Kot je navedeno v informativnih opombah, večina sodišč EU obravnava le en razlog za diskriminacijo na zadevo. To pomeni, da je za žrtve večplastne diskriminacije svoj primer težje predstaviti pred sodiščem in dobiti odškodnino za različne vrste diskriminacije, ki so jo doživele. Uvedba koncepta „večplastne diskriminacije“ v zakonodajo lahko pomaga bolje uskladiti zakonodajo kompleksnim izkušnjam z diskriminacijo, s katerimi se ljudje dejansko soočajo.

DEJAVNOST AGENCIJE FRA

Iskanje dokazov o diskriminaciji

Anketa Evropske unije o manjšinah in diskriminaciji (EU-MIDIS, 2010), ki jo je izvedla FRA in v kateri je 23 500 priseljencev in pripadnikov etničnih manjšin odgovarjalo na vprašanja o svojih izkušnjah z diskriminacijo in kriminalno viktimizacijo v vsakdanjem življenju, je ugotovila, da se je eden od štirih anketirancev, ki so bili pripadniki etnične manjšine ali priseljenci, v EU v 12 mesecih pred anketo počutil diskriminiranega iz dveh ali več razlogov. Glede na njihove odgovore je bil etnični ali priseljski izvor najpomembnejši razlog za doživljanje diskriminacije. V anketo so bili vključeni naslednji razlogi za diskriminacijo: etnični ali priseljski izvor, spol, spolna usmerjenost, starost, vera ali prepričanje, invalidnost in drugi razlogi, pomembni za anketiranca.

Za več informacij glej FRA (2011), EU-MIDIS Podatki v središču 5: Večplastna diskriminacija, Luxembourg, Urad za publikacije, na voljo na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>.

Profiliranje: opredelitve in možni učinki

Etnično profiliranje

DEJAVNOST AGENCIJE FRA

Preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja

Diskriminacijsko etnično profiliranje je praksa, ki se premalo prijavlja in slabo razume. Publikacija agencije FRA *Razumevanje in preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja: priročnik* obravnava profiliranje kot prakso v kontekstu kazenskega pregona in pojasnjuje, da je profiliranje na podlagi rase, etnične pripadnosti ali vere diskriminacijsko in torej nezakonito.

Za več informacij glej FRA (2010), Razumevanje in preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja: priročnik, Luxembourg, Urad za publikacije, na voljo na: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_SL.pdf.

Kot je navedeno v informativnih opombah, priročnik agencije FRA določa terminologijo „etničnega profiliranja“. Ta temelji na opredelitvah in pojasnilih, ki so jih podali različni organi, kot na primer:

- Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) je sprejela Splošno politično priporočilo št. 11 za preprečevanje rasizma in rasne diskriminacije v policijski dejavnosti, ki „rasno profiliranje“ opredeljuje kot:¹²

„policijsko obravnavanje lastnosti, kot so rasa, barva, jezik, vera, državljanstvo oz. narodna ali etnična pripadnost, kot osnove za kontrolo, nadzor ali preiskave brez objektivne in razumne utemeljitve“.

- ESČP je o tem vprašanju v pomembni sodbi podalo naslednjo izjavo:

„[...] nikakršnega razlikovalnega obravnavanja, ki temelji izključno ali odločilno na posameznikovem etničnem poreklu, ni mogoče objektivno utemeljiti v sodobni demokratični družbi, ki je zgrajena na načelih pluralizma in spoštovanja različnih kultur.“¹³

- Odbor ZN za človekove pravice je o tej temi navedel:

„[...] Ko organi oblasti izvajajo takšna ugotavljanja [identitete], se telesne ali etnične značilnosti oseb, ki jih preverjajo, ne smejo same po sebi šteti za znake njihove morebitne nezakonite prisotnosti v državi. Niti se ne smejo takšna preverjanja izvajati tako, da bi izbirala le osebe z določenimi telesnimi ali etničnimi značilnostmi. Delovati drugače bi ne le negativno vplivalo na dostojanstvo zadevne osebe, ampak bi tudi prispevalo k širjenju ksenofobičnih odnosov v splošni javnosti in bi nasprotovalo učinkoviti politiki boja proti rasni diskriminaciji.“¹⁴

Tri vrste policijskega profiliranja:

- **Profili na osnovi določenih obveščevalnih podatkov glede osumljenega storilca:** profiliranje je zelo očitno legitimno orodje za prijetje osumljenih storilcev, ko je bilo kaznivo dejanje storjeno. Uporaba profila, ki navaja značilnosti določenega osumljenca, kot orodja za pomoč pri njegovem prijettju, se običajno šteje za „zdravorazumski“ pristop k policijski dejavnosti. Temelji na zbranih dokazih v zvezi z nekim dogodkom ali nizom dogodkov.
- **Profili, ki ne izhajajo iz določenih obveščevalnih podatkov:** profiliranje je lahko tudi legitimno in uporabno orodje za prepoznavanje posameznikov, ki bi lahko storili kaznivo dejanje na „prikrit“ način, kot je skrivanje prepovedanih predmetov, ali bodo verjetno storili kaznivo dejanje v prihodnosti, na primer so na poti na mesto, kjer načrtujejo rop. Profili, ki v veliki meri temeljijo na vrstah obnašanja, se manj verjetno štejejo za diskriminacijske na podlagi rase, etnične pripadnosti in vere.
- **Profiliranje na osnovi posplošitev:** to se lahko pojavi kot posledica organizacijske politike, na primer če so izdana izrecna pisna ali ustna navodila, naj bodo dejavnosti usmerjene na določene skupine. Pojavi se lahko tudi na operativni ravni, na kateri lahko posamezni policisti uporabljajo stereotipe ali posplošitve na podlagi rase, etnične pripadnosti ali vere. Motivacija zanj so lahko osebni predsodki, lahko pa tudi, da se policisti ne zavedajo, v kolikšni meri uporabljajo posplošitve in stereotipe.

12. Svet Evrope, Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (2007), *Preprečevanje rasizma in rasne diskriminacije v policijski dejavnosti*, CRI(2007)39, Strasbourg, Svet Evrope, 29. junij 2007.

13. ESČP, *Timishev proti Rusiji*, št. 55762/00 in 55974/00, 13. december 2005, odst. 58.

14. Združeni narodi, Odbor za človekove pravice, št. 1493/2006, *Williams proti Španiji*, 17. avgust 2009, odst. 7.2.

Razlikovanje med dovoljenim profiliranjem in diskriminacijskim etničnim profiliranjem

Če odločitev policistov, da ustavijo posameznike, temelji izključno ali predvsem na posameznikovi rasi, etnični pripadnosti ali veri, to pomeni neposredno diskriminacijo in je nezakonito. Z „glavnim razlogom“ je mišljeno, da policist ne bi ustavil posameznika, če bi ta bil druge rase, etnične pripadnosti ali vere. Čeprav je sprejemljivo, da policisti upoštevajo raso, etnično pripadnost ali vero kot enega izmed dejavnikov, ta ne sme biti edini ali glavni razlog za ustavitev.¹⁵

Primer iz publikacije agencije FRA *Razumevanje in preprečevanje diskriminacijskega etničnega profiliranja: priročnik*: „Po vrsti brutalnih ropov v avstrijskem glavnem mestu, na Dunaju, ki sta jih domnevno storila temnopolta moška, je bilo policistom kazenskega pregona naročeno, naj ustavijo vse temnopolte moške, opažene v skupinah, in preverijo njihovo identiteto. Po negotovanju javnosti je bila odredba preoblikovana na ‚temnopolte Afričane, stare približno 25 let in visoke 170 cm, vitke postave, oblečene v [...] puhovke‘. V enem dnevu je policija preverila in preiskala 136 temnopoltnih moških, vendar nobeden od njih ni bil povezan z ropi. Preverjanje posameznikov na podlagi izvirnega opisa osumljencev bi se verjetno štelo za primer neposredne diskriminacije, uporaba drugega profila pa se verjetno ne bi. Očitno je etnična pripadnost osumljenca pomembna za njegovo odkritje. Vendar to ne more biti edina podlaga za ukrepe kazenskega pregona proti neki osebi. Iz opisanih primerov je mogoče ugotoviti, da mora ‚sum‘, ki je nujen za izvedbo policijskega ukrepa, temeljiti na posameznikovem vedenju ali podobnem dejavniku, zaradi katerega ta oseba izstopa, ne sme pa temeljiti na značilnostih, kot so rasa, etnična ali verska pripadnost.“ (Prav tam, str. 22)

Namerna diskriminacija – diskriminacijski učinek

V razpravah o etničnem profiliranju lahko slišite ugovore, da etnično profiliranje ne more biti diskriminacijsko, ker ni bilo nikakršnega namena diskriminirati. V odgovor se naj predstavita dve točki:

- mednarodno pravo o človekovih pravicah jasno določa, da diskriminacija ne zajema le primerov, ko je oseba namerno obravnavana manj ugodno, ampak tudi položaje, ko je manj ugodna obravnava preprosto posledica nekaterih dejanj brez kakršnega koli „slabega namena“;
- policisti, ki so občutljivi za enakost, morajo torej razmisliti, kako drugi udeleženci dojemajo in občutijo njihova dejanja.

Zakaj je diskriminacijsko etnično profiliranje škodljivo in kontraproduktivno¹⁶

- **Negativni učinki na ravni posameznika:** škodi človekovemu dostojanstvu in lahko poniža ali celo travmatizira posameznike. Široko profiliranje ne upošteva edinstvene individualnosti vsakega od nas. Zakon zahteva, da je vsaka oseba obravnavana kot posameznik. Čeprav je morda res, da imajo islamski radikalni teroristi, povezani z zadevno grožnjo, pogosto muslimanski in azijski videz, iz tega ni mogoče predpostavljati, da so vsi z muslimanskim ali azijskim videzom teroristi.
- **Negativni učinki na ravni skupnosti:** iz podobnih razlogov je mogoče diskriminacijsko etnično profiliranje šteti za kontraproduktivno. Če so ukrepi izvedeni na podlagi nezakonitega profiliranja, lahko povečajo rasne napetosti in s tem okrepijo zamero

15. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_SL.pdf

16. Na podlagi prav tam, str. 37 in nadaljnje.

manjšin do policije in večinskega prebivalstva. Vsota teh „posameznih izkušenj lahko vodi v negativne skupinske učinke“. Če se uporablja rasni, etnični ali verski profil, se lahko znotraj same manjšine razvije negativno dožemanje samih sebe, izven nje pa se lahko v širši skupnosti razvije negativno dožemanje te manjšine. Manjšina lahko postane „osumljena skupnost“, ki jo javnost povezuje s kriminaliteto. To lahko povzroči dodatne negativne posledice, kot je povečanje rasnih predsodkov. Policija lahko porabi nesorazmerno količino virov za nadzor manjšine, kar posledično verjetno vodi v višje število aretacij in s tem ustvarjanje samo-izpolnjujočega odnosa med intenzivno policijsko dejavnostjo in višjimi stopnjami aretacij.

Negativni učinki za učinkovito policijsko dejavnost: na negativne učinke diskriminacijskega etničnega profiliranja na učinkovitost policije kažeta dve težavi:

- etnično profiliranje lahko zniža stopnjo odkritih kaznivih dejanj in aretacij pri policijskem delu. Nekateri dokazi iz opravljenih raziskav o kurirjih drog kažejo, da lahko odstranitev rase ali etnične pripadnosti iz splošnega profila storilca kaznivega dejanja namesto določenega profila osumljenca, in zahteva, naj policisti preverjajo določena neetnična merila, pomagata izboljšati stopnjo odkritih kaznivih dejanj in aretacij pri policijskem delu ter hkrati preprečujeta diskriminacijsko obravnavo. Profili so predvidljivi in mogoče se jim je izmakniti. Preveliko zanašanje na stereotipni profil lahko sčasoma pravzaprav poveča skupno stopnjo kršitev za to kaznivo dejanje iz dveh razlogov:
 - prvič: takšna kazniva dejanja lahko storijo skupine, ki niso povezane z nekimi kaznivimi dejanji, medtem pa ostane policijska pozornost osredotočena na druge skupine. Torej, čeprav lahko organi kazenskega pregona dosežejo neko stopnjo odkritih kaznivih dejanj in aretacij med manjšinami, se lahko stopnja kršitev med večinskim prebivalstvom poveča točno zato, ker policijska pozornost ni namenjena njegovim članom in je zato manj verjetno, da jih ulovijo;
 - drugič, skupine ljudi, na katere je usmerjena pozornost z vidika kriminalitete, lahko izpolnijo ta stereotip, kar je proces, ki so ga sociologi in kriminologi razložili s teorijami, kot je teorija „označevanja“.
- Etnično profiliranje lahko vodi v pomanjkanje sodelovanja, kar lahko zmanjša uspešnost policije: policijska dejavnost je močno odvisna od sodelovanja splošne javnosti; če je okrnjeno zaupanje v policijo, postane sodelovanje manj verjetno. Organi kazenskega pregona se zanašajo na javnost ne le z vidika prič pri preiskovanju kaznivih dejanj, ampak tudi pri preprečevanju in odkrivanju incidentov. Brez sodelovanja javnosti uslužbenci organov kazenskega pregona redko odkrijejo ali primejo osumljence ali dosežejo obsodbe. Raziskave v Združenem kraljestvu in Združenih državah so pokazale, da sta zaupanje javnosti v organe javnega pregona in sodelovanje z njimi okrnjena, če člani javnosti niso zadovoljni s svojimi srečanji s policijo. Zadevni posamezniki se lahko o svojih izkušnjah pogovarjajo z družinskimi člani, prijatelji in sodelavci, kar je razlog za takšen odnos javnosti.

MODUL 6: ČLOVEKOVE PRAVICE POLICISTOV

Uvod	173
Dejavnost 1: Izkušnje s človekovimi pravicami	174
Dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu	176
Učni list – dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu.....	178
Informativne opombe	180
1. Ključni koncepti.....	180
a. Ali imajo policisti človekove pravice?	180
b. Izzivi za človekove pravice policistov	182
c. Katere človekove pravice so posebej pomembne za policiste?	183
2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic	185

Človekove pravice policistov

Uvod

Tema človekovih pravic policistov je pomemben element pri usposabljanju in se pojavi pri skoraj vsakem tečaju usposabljanja o človekovih pravicah: „Kaj pa moje človekove pravice? Koga zanimajo te?“ Resno upoštevanje takšnih skrbi lahko med policisti prispeva k sprejemanju sistema človekovih pravic kot celote. Policisti morajo razumeti koristi človekovih pravic ne le za druge, ampak tudi zase. Policisti se pri opravljanju svojega dela soočajo z mnogimi vprašanji, pomembnimi za človekove pravice; neposredno pa jih zadevajo tudi, ko gre za njihove lastne pravice.

Izvajalci usposabljanja lahko razmislijo o možnosti, da bi tečaj usposabljanja začeli s tem modulom in udeležencem s tem pokazali, da so njihove skrbi resno upoštewane. To bi pomagalo omejiti moralno „obsojanje“ človekovih pravic in spodbuditi pozitiven pristop k človekovim pravicam v celotnem tečaju usposabljanja.

Zaskrbljenost udeležencev včasih izhaja iz občutka, da niti javnost niti policijski organi ne spoštujejo ali cenijo njihovega dela. V razpravi je lahko koristno prositi udeležence, naj povejo lastne konkretne primere in jih obravnavajo z vidika človekovih pravic. Da bi bil vaš doprinos k razpravi kar največji, se seznanite z nacionalnimi pravili in predpisi, določenimi posebej za zaščito policistov, kot so kazenski zakonik, predpisi glede delovnih pogojev v organizaciji, operativni ukrepi za zaščito policistov in dejavnosti policijskega sindikata.

Dejavnost 1: Izkušnje s človekovimi pravicami

Namen:

Policisti na usposabljanju o človekovih pravicah pogosto postavijo vprašanje o svojih človekovih pravicah, saj ne čutijo, da bi jih te varovale. Dobro je torej uporabiti proaktiven pristop k temu vprašanju in ga vključiti v eno od začetnih faz usposabljanja.

Cilji:

Znanje

- razumeti pojem človekovih pravic policistov

Odnos

- izboljšati sprejemanje človekovih pravic drugih s priznavanjem lastnih
- osvestiti se o lastnih pravicah in spodbudni funkciji človekovih pravic
- počutiti se kot del sistema človekovih pravic in ne kot njegov nasprotnik

Spretnosti

- sposobnost izvedbe analize organizacijskih struktur in praks z vidika človekovih pravic

Zahteve:

- čas: 60–70 minut
- gradivo:
 - table z listi z vprašanji za razpravo
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: 15 do 20 oseb

Opis dejavnosti 1: Izkušnje s človekovimi pravicami

- 1 Predstavite namen in cilj te dejavnosti.
- 2 Prosite udeležence, naj posamično razmislijo o 2 do 3 primerih iz lastnih izkušenj ali za katere so slišali, ko so bile človekove pravice policistov spoštovane ali varovane, in nadaljnje 2 do 3 primere, ko niso bile. Napišite obe kategoriji na tablo z listi. (približno 10 minut)
- 3 Podani primeri naj bodo kar se da konkretni in opisujejo organizacijsko prakso, odredbo, dejanski položaj ali kratek scenarij/primer. Drugače povedano, prednost dajte podrobnim primerom, kot je: „prejšnji teden me je poklical moj nadrejeni in spregovoril o [...]“, namesto splošnejšim, kot je „nadrejeni se ne zanimajo za potrebe zaposlenih“.
- 4 Udeleženci naj sestavijo diskusijske skupine po 3 do 4 osebe, razpravljajo o svojih izkušnjah in izberejo 2 do 3 pozitivne ali negativne primere, ki jih predstavijo pred vsemi udeleženci. (približno 25 minut)
- 5 Odgovorite na kakršna koli vprašanja, ki se pojavijo pri skupinskem delu.
- 6 Skupine naj predstavijo svoje primere pred vsemi udeleženci. Pogovorite se o njih (Kakšne vtise imajo drugi udeleženci? Ali ta primer velja tudi za delovna okolja drugih udeležencev?). Obravnavajte primere z vidika človekovih pravic: kako so primeri pomembni za človekove pravice? Katere pravice zadevajo? Katere organizacijske strukture pomagajo policistom popolnoma uživati človekove pravice in katere jih pri tem ovirajo? (približno 30 minut)
- 7 Povzemite glavne točke in podajte posebej pripravljen prispevek, ki po potrebi vključuje informacije iz informativnih opomb.

Dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu

Namen:

Policisti na usposabljanju o človekovih pravicah pogosto postavijo vprašanje o svojih človekovih pravicah, saj ne čutijo, da bi jih te varovale. Dobro je torej uporabiti proaktiven pristop k temu vprašanju in ga vključiti v eno od začetnih faz usposabljanja.

Cilji:

Znanje

- razumeti pojem človekovih pravic policistov
- poznati ustrezna vprašanja analize človekovih pravic v zvezi z lastnimi pravicami

Odnos

- izboljšati sprejemanje človekovih pravic drugih s priznavanjem lastnih
- osveščati se o lastnih pravicah in spodbudni funkciji človekovih pravic
- počutiti se kot del sistema človekovih pravic in ne kot njegov nasprotnik

Spretnosti

- sposobnost gledati na lastne pravice z vidika človekovih pravic
- sposobnost postaviti ustrezna vprašanja, ki se uporabljajo pri analizi človekovih pravic, in jih uporabiti v lastnih organizacijskih kontekstih udeležencev

Zahteve:

- čas: 60–90 minut
- gradivo:
 - učni list 1 s študijo primera in usmerjevalnimi vprašanji
 - neobvezno: predstavitev PowerPoint in projektor
 - tabla z listi
- prostor: sejna soba za vse udeležence in dve sobi za delovne skupine
- velikost skupine: 15 do 20 oseb

Opis dejavnosti 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu

- 1 Predstavite namen in cilje te dejavnosti.
- 2 Predstavite primer pred vsemi udeleženci.
- 3 Razdelite učne liste. (Študija primera in usmerjevalna vprašanja)
- 4 Prosite udeležence, naj posamično razmislijo o svojem pristopu k reševanju študije primera.
- 5 Udeleženci naj sestavijo skupine po 5 do 6 oseb za razpravo o primeru.
- 6 Odgovorite na kakršna koli vprašanja, ki se pojavijo pri skupinskem delu.
- 7 Prosite skupine, naj predstavijo svoje rezultate pred vsemi udeleženci. Pogovorite se o predlaganih rešitvah – zabeležite nekatere ključne točke na tablo z listi.
- 8 Povzemite glavne točke in podajte posebej pripravljen prispevek, ki po potrebi vključuje informacije iz informativnih opomb.

Učni list – dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu

Študija primera: diskriminacija na delovnem mestu

Kljub številnim podanim vlogam v sedmih letih pomočnica načelnika Alison Halford ni napredovala. Verjame, da je njen nadrejeni, načelnik, ni povišal, ker je nasprotoval njeni predanosti do enake obravnave moških in žensk. Zato je sprožila postopek zaradi diskriminacije na podlagi spola.

V mesecih po tem je čutila, da so določeni člani njenega oddelka zaradi njene pritožbe proti njej sprožili „kampanjo“. Trdila je, da so prisluškovali stacionarnemu telefonu v njeni osebni pisarni, da bi pridobili informacije, ki bi jih lahko uporabili proti njej v postopku zaradi diskriminacije. Predstavila je dokaze v podporo svojih trditev in trdila, da gre za kršitev njenih človekovih pravic.

Vprašanja za razpravo:

1. Katere človekove pravice zadevajo te razmere?
2. Ali prisluškovanje telefonu v pisarni pomeni poseganje v človekove pravice?
3. Ali prisluškovanje telefonu v pisarni pomeni kršitev človekovih pravic?
4. Kateri (nasprotujoči si) interesi so vključeni?
5. Katera druga področja napetosti se lahko pojavijo v zvezi s človekovimi pravicami na delovnem mestu?

Učni list – dejavnost 2: Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu

(nadaljevanje)

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/POSREDOVANJE DRŽAVE

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

1.2. Ali katero koli dejanje države posega v zadevne človekove pravice?

2. DEL: UTEMELJENO POSEGANJE ALI KRŠITEV?

2.1. Ali obstaja pravna podlaga iz notranje zakonodaje za dejanja države?

Informativne opombe

Te informativne opombe obravnavajo človekove pravice policistov. Nato se osredotočijo na analizo študije primera o spoštovanju človekovih pravic z uporabo analitične sheme, predstavljene v modulu 3.

1. Ključni koncepti

- a. Ali imajo policisti človekove pravice?
- b. Izzivi za človekove pravice policistov
- c. Katere človekove pravice so posebej pomembne za policiste?

2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic

- Uporaba analize človekovih pravic, zlasti načela sorazmernosti, v zvezi s človekovimi pravicami policistov.

1. Ključni koncepti

a. Ali imajo policisti človekove pravice?

Ko govorimo o človekovih pravicah, je najizrazitejši premislek namenjen odnosu med fizičnimi osebami in državo. Ko govorimo o človekovih pravicah in policiji, najprej pomislimo, da policisti delujejo kot predstavniki države in so torej obvezani spoštovati in varovati pravice ljudi. Vendar sami policisti pogosto postavijo vprašanje, ali so pri izvajanju svojih dolžnosti hkrati tudi imetniki pravic. Odgovor je preprosto: „da“.

- Policisti so upravičeni do enakih pravic in svoboščin kot drugi in človekove pravice jih varujejo, ko opravljajo svoj poklic. Svoje pravice lahko najdejo v različnih mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah, kot sta Evropska konvencija o človekovih pravicah (EKČP) in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP). Za človekove pravice policistov veljajo enaka načela kot za človekove pravice na splošno. Pravice policistov so lahko omejene, a le če gre za relativne pravice in je njihova omejitev v demokratični družbi nujna, da bi policija delovala v skladu z zakonodajo, in spoštuje načelo sorazmernosti¹.
- Človekove pravice so nedeljive in veljajo za vse ljudi na podlagi njihovega prirojenega dostojanstva. Če posameznik vstopi v policijsko organizacijo ali si obleče uniformo, to ne pomeni, da mora zaradi notranjih pravil te organizacije žrtvovati človekove pravice. Po prejšnji razlagi človekove pravice niso veljale za policiste,² vendar je to omejevalno pojmovanje zdaj zastarelo.
- Ena izjema od tega splošnega pojmovanja človekovih pravic policistov je v 11. členu EKČP³, ki se nanaša na pravico do svobode zbiranja in združevanja. Odstavek 2 11. člena državam ne preprečuje, da bi pripadnikom oboroženih sil, policije ali državne uprave z zakonom omejile izvrševanje pravice do svobode zbiranja in združevanja. Zaradi njihovega posebnega položaja je lahko pravica do svobode zbiranja in združevanja državnih predstavnikov predmet strožjih omejitev kot pravica

1. Svet Evrope, Odbor ministrov (2001), Obrazložitevni memorandum, Priporočilo Rec(2001)10 Odbora ministrov državam članicam o Evropskem kodeksu policijske etike, 19. september 2001.

2. To je vključevalo tudi državne uslužbenke, člane oboroženih sil in obsojence.

3. Glej tudi: Združeni narodi (ZN), Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP), 16. december 1966, člen 22(2).

povprečnega državljana. To odraža interes države dati prednost ključnim varnostnim funkcijam nad posameznikovimi interesi. Vendar popoln odvzem pravice do svobode zbiranja in združevanja morda ni v skladu z odstavkom 2 11. člena EKČP. Omejitve morajo biti v skladu z notranjo zakonodajo in ne smejo biti samovoljne⁴. Ugotovljeno je bilo, da madžarska ustavna prepoved političnih dejavnosti in članstva v političnih strankah za policiste ni kršila 10. in 11. člena EKČP, ker je služila legitimnemu cilju depolitizacije policije po obdobju komunizma in ni bila nesorazmerna v času prehoda iz totalitarnega režima v pluralistično demokracijo⁵.

Izpostavljanje težavnim položajem je del poklica policista. Razumljivo je, da lahko takšno izpostavljanje vzbudi čustva, kot sta jeza ali agresija. Na tečaju usposabljanja lahko udeleženci predstavijo argumente, kot je: „Kot policist moram sprejeti, da ljudje name kričijo, pljuvajo, se obnašajo nespoštljivo, name mečejo kamne, vendar moram vseeno ostati spoštljiv, vljuden in miren. To je preveč.“

Policijske organizacije morajo zato zagotoviti, da dobijo policisti ustrezna operativna navodila, preden se podajo v takšne položaje. Po težkih policijskih operacijah je treba zagotoviti tudi čas za razmišljanje o dogodkih. Usposabljanje ponuja policistom možnost za osveščanje o tem, zakaj je pomembno za njih same, za policijo in družbo kot celoto, da so človekove pravice varovane in spoštovane tudi v težkih razmerah.

Policisti pogosto menijo, da so agresivna dejanja nad policisti kršitve človekovih pravic, vendar ni mogoče govoriti o kršitvah človekovih pravic v zvezi z dejanji posameznikov nad policisti. Ustrezna os človekovih pravic pravzaprav poteka med policisti in policijsko organizacijo. Kako so policisti pripravljene na operacijo? Kateri ukrepi jih varujejo v nevarnih razmerah? Kakšno opremo potrebujejo? Kakšni strateški operativni ukrepi so bili sprejeti?

Evropski kodeks policijske etike, Priporočilo Odbora ministrov Rec(2001)¹⁰

Členi

31. Policijski uslužbenci imajo praviloma enake državljanske in politične pravice kot ostali državljani. Te pravice je možno omejiti samo, kadar je to potrebno za izvajanje policijskih nalog v demokratični družbi in je v skladu z zakonom in Evropsko konvencijo o človekovih pravicah.
32. Policijski uslužbenci kot javni uslužbenci v največji možni meri uživajo socialne in ekonomske pravice. Uslužbenci imajo zlasti pravico, da se organizirajo ali sodelujejo v predstavniških organizacijah, pravico do ustreznih nadomestil in socialne varnosti, zaradi posebne narave policijskega dela pa tudi pravico do posebnih zdravstvenih in varnostnih ukrepov.
33. Disciplinske ukrepe, ki so uvedeni zoper policijske uslužbenke, obravnava neodvisen organ ali sodišče.
34. Državni organi zagotavljajo podporo policijskim uslužbencem, ki so deležni neutemeljenih obtožb v zvezi z opravljanjem policijskih nalog.

4. Grabenwarter, C. (2005), „*Europäische Menschenrechtskonvention*“, Dunaj, Verlag C. H. Beck, str. 263 in 271.

5. ESČP, *Rekvényi proti Madžarski*, št. 25390/94, 20. maj 1999.

b. Izzivi za človekove pravice policistov

- Če delovni pogoji, organizacijske strukture ali ukrepi ne zagotavljajo ali celo izpodbijajo/kršijo človekove pravice policista. „Moj nadrejeni samo izdaja povelja. Vedno pravi – če vam kaj ni všeč, lahko odidete. Dokler ste tukaj, ste pod mojim poveljem.“ Ali: „Od nas so zahtevali, da predložimo svoje vzorce DNK, to je v nasprotju z našimi človekovimi pravicami.“

Policijski vodje so odgovorni za obravnavo človekovih pravic svojih zaposlenih. Strukturni faktorji in kultura policijske službe prav tako vplivajo na državljanske, ekonomske in socialne pravice policistov, kot so delovni pogoji/delovni čas, socialno varstvo, preglednost in sodelovanje v komunikacijskih in vodstvenih procesih, upravljanje kadrovskih virov, vodstvena odgovornost ali usposabljanje in izobraževanje. Podrobnejši pregled organizacije z vidika človekovih pravic zagotavlja pomembne informacije o tem, ali je okolje ugodno za človekove pravice policistov.

- Če se policisti soočajo z agresivnim, zelo provokativnim ali nasilnim vedenjem in je njihov odziv z njihovega pogleda omejen na zmerno posredovanje. „Med protesti moram stati v vrsti. Protestniki nas izzivajo, pljuvajo na nas, mečejo na nas predmete in se vedejo nasilno, nam pa je dovoljeno le, da se skrivamo za našimi ščiti.“

Pri izvajanju policijskih funkcij, zlasti pri uporabi policijskih pristojnosti, policist ne deluje kot fizična oseba ampak kot državni organ. Obveznost države spoštovati in varovati človekove pravice ima torej neposredni učinek na možnosti, ki so na voljo policistu za odziv na agresijo. Pravice policistov, ki lahko pri opravljanju svojih dolžnosti tvegajo poškodbe ali smrt, morajo prav tako biti spoštovane in varovane, na primer z zagotavljanjem zaščitne opreme, skrbnim načrtovanjem policijskih operacij ali sprejetjem preventivnih ukrepov. Omejevanje pravic policistov je lahko nujno za izvrševanje policijskih funkcij, vendar mora biti vsaka taka omejitev v skladu z načelom sorazmernosti. Glede na njihovo posebno vlogo državnega organa, so lahko pravice policistov bolj omejene kot pravice „običajnega državljana“. Če se vrnemo k primeru demonstracije, ki je postala nasilna, bi „običajni državljan“ morda zbežal ali poiskal pomoč, policist pa je obvezan varovati človekove pravice drugih in ponovno vzpostaviti javni red.

- Če se policist sooča s trditvami o grdem ravnanju ali odgovornostjo za dejanja/opustitve dejanj pri izvajanju svojih dolžnosti.

Na splošno morajo policisti odgovarjati svojim nadrejenim v okviru disciplinskega postopka v organizaciji. Če ima dejanje policista resne posledice, mora policist pred kazensko-pravnim sistemom prevzeti osebno odgovornost za svoja dejanja ali opustitve dejanj in se soočiti s kaznimi, vključno z zaporno kaznijo. V takšnih primerih si ključni interesi nasprotujejo: vsakdo ima pravico pregledati dejanja policije in pravico do odškodnine v primeru kršitev, policisti pa imajo pravico do poštenega sojenja, vključno z domnevo o nedolžnosti. Ti nasprotujoči si interesi morajo biti pretehtani z upoštevanjem funkcije policije in načela sorazmernosti. Standardi, razviti v pravu mednarodnih sodišč za človekove pravice, prispevajo k postopku poštenega sojenja v takšnih primerih.

Nasvet za usposabljanje: obravnavanje občutkov „nimamo nobenih pravic, nikogar ne skrbi za nas“.

- Poudarite, da lahko policisti legitimno zahtevajo človekove pravice v skladu z zakonodajo o človekovih pravicah.
- Pojasnite osebno odgovornost policistov za njihova dejanja in se pogovorite o posledicah.
- Uporabite študije primerov o človekovih pravicah policistov, kot je zadeva *Halford*.
- Začnite dan s situacijo, v kateri se morajo policisti spopasti s tem vprašanjem, na primer zaslišanje.
- Med usposabljanjem s scenarijem pojasnite in izrecno razložite, da so človekove pravice policistov prav tako varovane.
- Omenite, da organi za spremljanje, kot je Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, upoštevajo delovne pogoje in organizacijske strukture, povezane s človekovimi pravicami policistov.
- Razložite postopke v notranji zakonodaji za varovanje pravic policistov z vidika človekovih pravic (pravice delavcev, policijski sindikati, varnostni predpisi, zadeve v zvezi s socialnim varstvom, postopki proti diskriminaciji in proti nadlegovanju).

Človekove pravice in demokracija določajo vlogo in cilje policijske dejavnosti, vključno z dolžnostmi policistov in kako se naj te opravljajo. Priznavanje človekovih pravic policistov je pomemben element vladavine prava in pomaga utrditi položaj policistov v družbi, kateri služijo.⁶

Človekove pravice policistov imajo vrednost same po sebi in ohranjanje pravic policistov je povezano z njihovim izvrševanjem človekovih pravic. Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, na primer, spremlja kraje pridrževanja v Evropi, pri čemer je njegovo spremljanje osredotočeno na pogoje pridržanih oseb. Za opravljanje tega pa preverja tudi delovne pogoje policistov v krajih pridrževanja. Dejavniki, kot so premalo število zaposlenih, delovni čas in materialni pogoji, so vsi pomembni za izvrševanje človekovih pravic.

c. Katere človekove pravice so posebej pomembne za policiste?

Nacionalna zakonodaja in notranje organizacijske direktive določajo človekove pravice policistov. Poleg tega je na človekove pravice mogoče gledati tudi z višje ravni. V številnih policijskih organizacijah se o pravicah policistov govori, ko gre za konkretna pravila in predpise, povezana z vprašanji, kot so plače, nadure, dopust ali delovni pogoji. Vendar je ta razprava le redko izražena v obliki človekovih pravic. Zadeva *Halford* je dober primer drugačnega pristopa. Kaže, da so človekove pravice pomembne za notranje organizacijske standarde.

Omejevanje pravic policistov mora izhajati iz zakonodaje in je dovoljeno le, če obstaja legitimen cilj in je spoštovano načelo sorazmernosti.

6. Svet Evrope, Odbor ministrov (2001), Obrazložiteni memorandum, Priporočilo Rec(2001)10 Odbora ministrov državam članicam o Evropskem kodeksu policijske etike, 19. september 2001, str. 30.

Preglednica 6.1: Primeri človekovih pravic policistov

<p>Pravica do življenja 2. člen EKČP Člen 2 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (Listina EU o temeljnih pravicah) 6. člen MPDPP</p>	<p>Pravica do varovanja v nevarnih položajih Oprema, usposabljanje, strokovne policijske operacije, dodelitev ustreznih sredstev, učinkovita preiskava, če je policist umrl na dolžnosti.</p>
<p>Pravica do poštenega sojenja 6. člen EKČP Člena 47. in 48 Listine EU o temeljnih pravicah 14. in 15. člen MPDPP</p>	<p>Če se policistu sodi v kazenskem postopku zaradi dejanj, ki jih je storil kot državni uslužbenec, veljajo vsi elementi poštenega sojenja (pravica, da je seznanjen z obtožbo, pravica do obrambe, vključno s pravico do molka in pravne pomoči, domneva o nedolžnosti, pregled, ki ga opravi neodvisni organ).</p>
<p>Pravica do zasebnosti, vključno z varstvom podatkov 8. člen EKČP Člena 7 in 8 Listine EU o temeljnih pravicah 17. člen MPDPP</p>	<p>Razumno pričakovanje do zasebnosti na delovnem mestu (<i>Halford proti Združenemu kraljestvu</i>). Občutljiva vprašanja: nadzor na delovnem mestu, spremljanje elektronske pošte in telefonskih pogovorov, testi uživanja drog, zahteve za predložitev vzorcev DNK, jemanje prstnih odtisov, predpisi o videzu.</p>
<p>Svoboda izražanja 10. člen EKČP Člen 11 Listine EU o temeljnih pravicah 19. člen MPDPP</p>	<p>Politične dejavnosti policistov z upoštevanjem zagotavljanja politične nevtralnosti policijskih služb, zaupnost uradnih informacij.</p>
<p>Svoboda zbiranja in združevanja 11. člen EKČP Člen 12 Listine EU o temeljnih pravicah 5. in 6. člen Evropske socialne listine 21. in 22. člen MPDPP 8. člen MPESKP</p>	<p>Ustanavljanje policijskih delovnih organizacij. Ali imajo policisti pravico stavkati?</p>
<p>Zaščita pred diskriminacijo 14. člen EKČP Člena 20 in 21 Listine EU o temeljnih pravicah 26. člen Evropske socialne listine 2. in 24. člen MPDPP 2. člen, odstavek 2 MPESKP</p>	<p>Diskriminacijski postopki zaposlovanja, delovni pogoji, prakse napredovanja, enako plačilo za moške in ženske, prakse odpuščanja, nadlegovanje.</p>
<p>Pravica do poštenih in pravičnih delovnih pogojev 2., 3. in 4. člen Evropske socialne listine Člen 31 Listine EU o temeljnih pravicah 7. člen MPESKP</p>	<p>Razumen delovni čas, počitek, plačani dopust, ustrezno plačilo, predpisi o zdravju in varnosti.</p>
<p>Socialna varnost 8., 12., 27. in 32. člen Evropske socialne listine Člen 34 Listine EU o temeljnih pravicah 9. in 10. člen MPESKP</p>	<p>Pokojninski sistem, bolniški dopust (zlasti v primeru nesreč na dolžnosti), invalidno zavarovanje, porodniški dopust, odgovornosti otroškega varstva.</p>

Vir: Informacije iz te preglednice so prevzete predvsem iz: Svet Evrope, Evropska platforma za policijsko dejavnost in človekove pravice, „Police officers have rights too!“, Strasbourg, Svet Evrope.

2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic

Študija primera: diskriminacija na delovnem mestu

V tej študiji primera je dobro prikazano...

... da človekove pravice veljajo tudi za policiste. V sodni praksi ESČP obstajajo zadeve o tem, ali so bile človekove pravice policistov spoštovane in/ali varovane;

... da je mogoče pričakovati razumno zasebnost v poslovnih prostorih/na policijskih postajah. Poseganje v 8. člen EKČP mora biti v skladu z zakonodajo, imeti legitimen cilj in ustrezno upoštevati načelo sorazmernosti.

Analiza

Zadeva pomočnice načelnika Halfordove se nanaša na obveznost države, da spoštuje njene človekove pravice. Da bi ugotovili, ali je bilo poseganje utemeljeno ali je prišlo do kršitve človekovih pravic, je uporabljeno orodje za analizo človekovih pravic iz modula 3.

1. DEL: ZADEVNE ČLOVEKOVE PRAVICE/POSREDOVANJE DRŽAVE

1.1. Katera(-e) človekova(-e) pravica(-e) zadeva(-jo) te konkretne razmere?

Dodatni protokol št. 12 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah

1. člen

1. Uživanje vseh pravic, določenih z zakonom, je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, premoženje, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.
2. Noben organ oblasti ne bo nikogar diskriminiral na podlagi okoliščin, navedenih v prvem odstavku.

Dodatni protokol št. 12 k EKČP vključuje splošno prepoved diskriminacije, ki je pomembna za nenapredovanje. Vendar v času, ko se je ta zadeva zgodila, Protokol št. 12 še ni začel veljati. Nacionalno sodišče je pomočnici načelnika Halfordovi dodelilo odškodnino za diskriminacijo v zvezi z nenapredovanjem. Svojo zadevo pred ESČP je usmerila na prisluškovanje njenemu telefonu v pisarni. Trenutno je Dodatni protokol št. 12 k EKČP zavezujoč za sedem držav članic EU. Enakovredna določba v 26. členu MPDPP velja v vseh državah članicah EU.

Evropska konvencija o človekovih pravicah

8. člen: Pravica do zasebnosti

1. Vsakdo ima pravico do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja.
2. Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen, če je to določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali kaznivo dejanje, da se zavaruje zdravje ali morala, ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi.

Glede na 8. člen je ESČP ugotovilo, da so „telefonski klici, opravljeni v poslovnih prostorih kot tudi doma, vključeni v pojma ‚zasebno življenje‘ in ‚dopisovanje‘“.

ESČP, Halford proti Združenemu kraljestvu, št. 20605/92, 25. junij 1997, odstavek 44

8. člen vključuje različne vidike zasebnosti, kot so posameznikova avtonomija in identiteta, dom, družina, zakon in zaupnost dopisovanja. Čeprav se je dopisovanje izvorno nanašalo na pisna pisma, zdaj obsega vse sodobne oblike komunikacije in prenosa podatkov, vključno s telefonskimi klici in elektronsko pošto.

1.2. Ali katero koli dejanje države posega v zadevne človekove pravice?

Kakršno koli zadrževanje, cenzura, pregledovanje ali prestrezanje objav zasebnega dopisovanja pomeni poseganje.⁷

Pomočnica načelnika Halford je trdila, da so njenim telefonom prisluškovali. Postavlja se torej vprašanje, ali pojem zasebnosti velja tudi za poslovne prostore oziroma v tem določenem primeru za policijske postaje.

Ni bilo dokazov o kakršnem koli opozorilu gospe Halford kot uporabnici notranjega telekomunikacijskega sistema, ki se je uporabljal v njenem oddelku, da bi lahko bili klici, opravljeni v tem sistemu, prestrezani. (Prav tam, odstavek 45) „Lahko je imela razumno pričakovanje zasebnosti“ (prav tam) takšnih klicev, je izjavilo ESČP.

ESČP se ni strinjalo s stališčem obtoženca, da „naj bi delodajalec načeloma, brez predhodne seznanjenosti zaposlenega, lahko spremljal klice, ki jih slednji opravi na telefonih, ki jih zagotovi delodajalec.“ (Prav tam, odstavek 43)

ESČP je sklenilo, da „so telefonski klici, ki jih je opravila gospa Halford na svojem telefonu v pisarni, spadali v obseg pojmov ‚zasebnega življenja‘ in ‚dopisovanja‘ in da je torej za ta del pritožbe veljal 8. člen.“ ESČP je navedlo, da „je obstajala razumna verjetnost, da je njen oddelek prestrezal njene klice z glavnim ciljem zbiranja gradiva, ki bi mu pomagalo pri obrambi v postopku zaradi diskriminacije.“

Ni bilo dvoma, da je to pomenilo „vmešavanje javnega organa oblasti“. (Prav tam, odstavek 48)

7. Medparlamentarna unija (IPU)/Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (OHCHR) (2005), „Human Rights: Handbook for Parliamentarians“, IPU/OHCHR, str. 104 in nadaljnje.

2. DEL: UTEMELJENO POSEGANJE ALI KRŠITEV?

2.1. Ali obstaja pravna podlaga iz notranje zakonodaje za dejanja države?

Naslednji korak je odločiti, ali je bilo poseganje „v skladu z zakonom“. Da bi varovala pred samovoljnim poseganjem, mora biti „notranja zakonodaja zadosti jasna v uporabljenih izrazih, da daje državljanom ustrezne informacije o okoliščinah in pogojih, v katerih so javni organi pooblaščen za uporabo takšnih tajnih ukrepov.“ (Prav tam, odstavek 49) V skladu z uveljavljeno sodno prakso ESČP, ta izraz ne le „zahteva skladnost z notranjo zakonodajo, ampak se tudi nanaša na kakovost te zakonodaje in zahteva, da je ta skladna z vladavino prava.“ (Prav tam)

„V kontekstu tajnih ukrepov nadzora ali prestrežanja komunikacij, ki jih izvajajo javni organi, mora zaradi odsotnosti nadzora javnosti in tveganja zlorabe moči notranja zakonodaja posamezniku nuditi neko zaščito pred samovoljnim poseganjem v 8. člen.“ (Prav tam)

V tem primeru notranja zakonodaja ni urejala prisluškovanja telefona v notranjih komunikacijskih sistemih, ki jih upravljajo javni organi. Zato pravila, določena za javne telekomunikacijske sisteme, niso veljala za notranje komunikacijske sisteme, ki jih je uporabljala policija.

Poseganje v pravice gospe Halford torej ni „bilo v skladu z zakonodajo, ker notranja zakonodaja ni nikakor urejala prestrežanja klicev, opravljenih v telekomunikacijskih sistemih izven javnega omrežja.“ (Prav tam, odstavek 50)

ESČP je sklenilo, da odsotnost pravnih predpisov, ki bi določali možnosti javnega organa oblasti, da posega v pravico do zasebnosti v tem določenem kontekstu, pomeni, da je prišlo do kršitve 8. člena. Nadaljnja koraka, torej preverjanje, ali je uporabljen ukrep služil legitimnemu cilju in ali je upošteval načelo sorazmernosti, nista bila potrebna za odločitev, ali je prišlo do kršitve.

Ta zadeva je vodilna v zvezi s konceptom pravic policistov in v zvezi z vprašanjem, na katerega se osredotoča: pravica do zasebnosti velja tudi v kontekstu policijske organizacije. Jasno določa, da ni razlikovanja med pravicami policistov in pravicami državljanov. Veljajo enaka načela.

Druga vprašanja, povezana s pravico do zasebnosti policistov:

- nadzor na delovnem mestu (video kamere, spremljanje elektronske pošte in telefonskih klicev)
- uporaba zasebnih mobilnih telefonov
- obvezno testiranje uživanja drog
- obvezna analiza krvi v zvezi z virusom HIV
- predložitev vzorcev DNK ali prstnih odtisov
- omejitve v zvezi s posameznikovim videzom/navadami (kot so pričeske, tetovirana znamenja, ličila, verski simboli, uhani, kajenje v javnosti)

PRILOGE

Priloga 1: Programi za delavnice.....	191
Priloga 2: Osnovna navodila za izvajalce usposabljanja	198
Priloga 3: Priprava študij primerov – nasveti	202
Priloga 4: Zbirka primerov praktičnega dela.....	206

Priloga 1: Programi za delavnice

Ciljna skupina:

Policisti pod ravno poveljevanja.
Velikost skupine: 18 do 20 oseb

Cilji:

Znanje

- razumeti ključne koncepte človekovih pravic in ustrezajoče obveznosti
- razumeti obveznost policije, da spoštuje in varuje človekove pravice v demokratični družbi
- razumeti pomembnost in značilnosti načela nediskriminacije

Odnos

- sprejeti človekove pravice kot osnovo in cilj policijske dejavnosti
- ustvariti pozitivnejši odnos k človekovim pravicam in načelu nediskriminacije
- razviti večjo predanost policijski dejavnosti, ki je občutljiva za enakost

Spretnosti

- uporabljati standarde človekovih pravic in načelo nediskriminacije v praksi z uporabo analitičnega orodja človekovih pravic za obravnavo konkretnih razmer policijske dejavnosti

Delavnica A (2 dneva in pol)

Delavnica A je zasnovana kot standardni pristop k policijski dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah. Vprašanja človekovih pravic so obravnavana na vpliven, a varen način. Če ste izvajalec usposabljanja z malo izkušnjami ali brez izkušenj z usposabljanjem o človekovih pravicah, se priporoča ta učni načrt tečaja.

1. DAN

Dopoldanski sklop (približno 3 ure in pol)

1 enota (50 minut)	Uvod v seminar	Predstavitve izvajalcev usposabljanja in udeležencev Pričakovanja in cilji usposabljanja (tabla z listi z izobraževalnim trikotnikom o človekovih pravicah) Organizacijske zadeve	
10 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Uvod v temo Razprava o policiji in človekovih pravicah <i>Ali je umor kršitev človekovih pravic?</i>	Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic Skupinsko delo, ki mu sledi razprava med vsemi udeleženci	Modul 2 Dejavnost 1
10 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Osnovne ideje in koncepti človekovih pravic <i>„Ideja človekovih pravic je preprosta a hkrati zelo močna: obravnavaj ljudi dostojanstveno.“</i>	Razumevanje osnov človekovih pravic Skupinsko delo, ki mu sledi razprava med vsemi udeleženci, izvajalec usposabljanja poda posebej pripravljen prispevek	Modul 1 Učni list
10 minut	<i>Premor</i>		
Pol enote (25 minut)	Analiza človekovih pravic Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati Analiza človekovih pravic – obveznost varovati <i>Kaj je kršitev človekovih pravic?</i>	Predstavitve analitičnih shem človekovih pravic (spoštovati in varovati) s pomočjo študij primerov Absolutne in relativne človekove pravice	Modul 3 Učni list 1 Učni list 2
90 minut	<i>Premor za kosilo</i>		

Popoldanski sklop (približno 3 ure)

Pol enote (25 minut)	Študije primerov: A in B o obveznosti spoštovati, C in D o obveznosti varovati	Skupinsko delo Štiri študije primerov (spoštovati in varovati), štiri skupine	Modul 3 Učni list 1 Učni list 2
1 enota (51 minut)	Študije primerov (nadaljevanje) Informativne opombe 2. Navodilo za dejavnost: analiza človekovih pravic Dopolnilno gradivo	Predstavitev in razprava med vsemi udeleženci, izvajalec usposabljanja poda posebej pripravljen prispevek	Modul 3
20 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Študije primerov (nadaljevanje)	Predstavitev in razprava med vsemi udeleženci, izvajalec usposabljanja poda posebej pripravljen prispevek	Modul 3
15 minut	Sklepi, odprta vprašanja, kratke povratne informacije		

2. DAN

Dopoldanski sklop (približno 3 ure in pol)

1 enota (50 minut)	Človekove pravice policistov <i>Izkušnje s človekovimi pravicami: ko so bile človekove pravice policistov spoštovane ali odvzete</i>	Skupinsko delo, razmišljanje, razprava med vsemi udeleženci	Modul 6 Dejavnost 1
1 enota (50 minut)	Študija primera – diskriminacija na delovnem mestu	Skupinsko delo, ki mu sledi razprava med vsemi udeleženci	Modul 6 Dejavnost 2
20 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Raznolikost, enakost in nediskriminacija <i>Leva roka/desna roka</i>	Razmišljanje in razprava med vsemi udeleženci	Modul 5 Različica 1 dejavnosti 1
10 minut	<i>Premor</i>		
Pol enote (25 minut)	Analiza človekovih pravic <i>Analitična shema: nediskriminacija</i>	Predstavitev analitične sheme za diskriminacijo s pomočjo primerov iz resničnega življenja in študij primerov	Modul 5 Dejavnost 3
90 minut	<i>Premor za kosilo</i>		

Popoldanski sklop (približno 3 ure)

Pol enote (25 minut)	Študiji primerov: A – poslan nazaj na kontrolni točki B – ugotavljanje identitete na železniški postaji	Skupinsko delo, dve študiji primerov/ štiri skupine	Modul 5 Dejavnost 3
1 enota (50 minut)	Študije primerov (nadaljevanje) Informativne opombe 2. Analitična shema – nediskriminacija Dejavnost 3: analiza človekovih pravic – nediskriminacija Dopolnilno gradivo	Predstavitev in razprava med vsemi udeleženci, izvajalec usposabljanja poda posebej pripravljen prispevek	Modul 5
20 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Študiji primerov (nadaljevanje)	Predstavitev in razprava med vsemi udeleženci, izvajalec usposabljanja poda posebej pripravljen prispevek	Modul 5
(15 minut)	Sklepi, odprta vprašanja, kratke povratne informacije		

3. DAN

Dopoldanski sklop (približno 3 ure in pol)

1 enota in pol (75 minut)	Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje Okrogla miza, prepoved mučenja	Skupinsko delo in razprava med vsemi udeleženci	Modul 4 Različica dejavnosti 1
20 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic <i>Razmišljanje o praktičnih primerih za razumevanje vloge policije pri varovanju človekovih pravic</i>	Skupinsko delo, ki mu sledita razmišljanje in razprava med vsemi udeleženci	Modul 2 Učni list 2
10 minut	<i>Premor</i>		
Pol enote (25 minut)	Končna vprašanja, povratne informacije, zaključek		

Delavnica B (2 dneva in pol)

V delavnici B so elementi pristopa, ki temelji na človekovih pravicah, bolj povezani z raznolikostjo in vprašanji nediskriminacije. Zato boste morali kot izvajalec usposabljanja biti kos bolj kompleksni zasnovi in povezovati različna vprašanja.

Za nekatere predlagane vaje so potrebne napredne spretnosti povezovanja ter občutek varnosti in udobja v skupini. Če ste izkušen izvajalec usposabljanja o človekovih pravicah in raznolikosti, je ta delavnica primerna za vaše spretnosti.

1. DAN

Dopoldanski sklop (približno 3 ure in pol)

1 enota (50 minut)	Raznolikost, enakost in nediskriminacija <i>Leva roka/desna roka</i>	Razmišljanje in razprava med vsemi udeleženci	Modul 5 Različica 1 dejavnosti 1
1 enota (50 minut)	Uvod v seminar	Predstavitve izvajalcev usposabljanja in udeležencev Pričakovanja in cilji usposabljanja Organizacijske zadeve	
20 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Osnove človekovih pravic <i>Osnovne ideje in koncepti človekovih pravic</i>	Skupinsko delo, štiri skupine, razprava med vsemi udeleženci	Modul 1 Učni list
Pol enote (25 minut)	Razprava o policiji in človekovih pravicah <i>Ali je umor kršitev človekovih pravic?</i>	Razprava med vsemi udeleženci	Modul 2 Učni list 1
90 minut	<i>Premor za kosilo</i>		

Popoldanski sklop (približno 3 ure)

1 enota (50 minut)	(nadaljevanje) Informativne opombe 1. Ključni koncepti Dopolnilno gradivo Analiza človekovih pravic Analiza človekovih pravic – obveznost spoštovati Analiza človekovih pravic – obveznost varovati <i>Kaj je kršitev človekovih pravic?</i>	Dvojna vloga policije (obveznosti spoštovati in varovati) Absolutne in relativne človekove pravice Predstavitev analitičnih shem človekovih pravic (spoštovati in varovati) s pomočjo kratkih primerov ali študij primerov	Modul 2 Modul 3 Modul 3 Učni list 1 Učni list 2
Pol enote (25 minut)	Študije primerov: A in B o obveznosti spoštovati C in D o obveznosti varovati	Skupinsko delo Dve študiji primerov (spoštovati in varovati), štiri skupine	Modul 3
<i>20 minut</i>	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Študiji primerov (nadaljevanje) Informativne opombe 2. Analitična shema – nediskriminacija Dejavnost 3: študiji primerov A in B Dopolnilno gradivo	Predstavitev in razprava med vsemi udeleženci, podan je posebej pripravljen prispevek	Modul 3
(15 minut)	Sklepi, odprta vprašanja, kratke povratne informacije		

2. DAN

Dopoldanski sklop (približno 3 ure in pol)

1 enota (50 minut)	Študiji primerov (nadaljevanje)	Predstavitev in razprava med vsemi udeleženci, izvajalec usposabljanja poda posebej pripravljen prispevek	Modul 3
<i>10 minut</i>	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Raznolikost, enakost in nediskriminacija <i>Več identitet</i>	Skupinsko delo in razprava med vsemi udeleženci	Modul 5 Učni list – različica 2 dejavnosti 1
<i>10 minut</i>	<i>Premor</i>		
Pol enote (25 minut)	Analiza človekovih pravic <i>Analiza človekovih pravic – nediskriminacija</i>	Predstavitev analitične sheme za diskriminacijo s pomočjo primerov iz resničnega življenja in študij primerov	Modul 5 Učni list – dejavnost 3
Pol enote (25 minut)	Študiji primerov: A – poslan nazaj na kontrolni točki B – ugotavljanje identitete na železniški postaji	Skupinsko delo, dve študiji primerov/štiri skupine	Modul 5 Učni list – dejavnost 3
Pol enote (25 minut)	Študije primerov (nadaljevanje) Informativne opombe 2. Analitična shema – nediskriminacija Dejavnost 3: Analiza človekovih pravic – nediskriminacija Dopolnilno gradivo	Razprava o študijah primerov med vsemi udeleženci	Modul 5
<i>90 minut</i>	<i>Premor za kosilo</i>		

Popoldanski sklop (približno 3 ure in pol)

1 enota in pol (75 minut)	Študiji primerov (nadaljevanje)	Razprava o študijah primerov med vsemi udeleženci (nadaljevanje)	Modul 5
20 minut	<i>Premor</i>		
1 enota in pol (75 minut)	Pogoji, ki spodbujajo ali preprečujejo grdo ravnanje	Skupinsko delo in razprava med vsemi udeleženci	Modul 4 Različica dejavnosti 1
(15 minut)	Sklepi, odprta vprašanja, kratke povratne informacije		

3. DAN**Dopoldanski sklop (približno 3 ure in pol)**

1 enota (50 minut)	Igranje vlog: vloge za zaposlitev	Načelo nediskriminacije, pomembno tudi za človekove pravice policistov	Modul 5 Dejavnost 2 Modul 6
10 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Človekove pravice policistov (nadaljevanje) Izkušnje s človekovimi pravicami: ko so bile človekove pravice policistov spoštovane ali odvzete	Skupinsko delo in razprava med vsemi udeleženci	Modul 6 Dejavnost 1
10 minut	<i>Premor</i>		
1 enota (50 minut)	Policijska dejavnost z vidika človekovih pravic <i>Praktični primeri, povezani s človekovimi pravicami, za razumevanje vloge policije pri varovanju človekovih pravic</i>	Skupinsko delo, razmišljanje in razprava med vsemi udeleženci o človekovih pravicah in njihovi učinkovitosti	Modul 2 Učni list 2
10 minut	<i>Premor</i>		
Pol enote (25 minut)	Sklepi, končna vprašanja, povratne informacije, zaključek		

Priloga 2: Osnovna navodila za izvajalce usposabljanja

Ta priloga je lahko uporabna, če...

- ... nimate veliko izkušenj z usposabljanjem o človekovih pravicah ali
- ... imate veliko izkušenj z usposabljanjem, ki ni bilo povezano s človekovimi pravicami, ali
- ... želite osvežiti svoje znanje in pristope k usposabljanju.

Splošni zaznamki, kako voditi tečaj policijskega usposabljanja o človekovih pravicah

Kdo je moje ciljno občinstvo?

Poskusite zbrati kar največ informacij o udeležencih pred začetkom sklopa usposabljanja. Več kot veste o njih, bolje lahko analizirate njihove potrebe in pričakovanja ter ustrezno prilagodite zasnovo svojega tečaja usposabljanja. Razširjeno znanje o naslednjih vidikih vam lahko pomaga analizirati vašo skupino na usposabljanju in se nanjo pripraviti:

- čin: novinci, policisti pod ravno poveljevanja, policisti na srednji vodstveni ravni, policisti na visoki vodstveni ravni;
- funkcije: specialist, splošni policist;
- osebne značilnosti: starost, spol;
- predhodno usposabljanje: usposabljanje o človekovih pravicah, raven izkušenj z usposabljanjem o človekovih pravicah;
- motivacije/pričakovanja: kaj je udeležence motiviralo k temu usposabljanju? Kakšna so njihova pričakovanja glede tega usposabljanja?
- Homogenost in raznolikost: kako homogena je vaša skupina in na kakšne načine? Kako raznolika je vaša skupina in na kakšne načine? Kako lahko homogenost in/ali raznolikost skupine oblikujeta vaše usposabljanje?

Razmislite o lastnih pričakovanjih glede udeležencev in usposabljanja. Razmislite o kakršnih koli predpostavkah, ki jih lahko imate o usposabljanju in udeležencih, ter ustrezno prilagodite svoja stališča.

Kateri so cilji usposabljanja za to določeno skupino udeležencev?

Ko razmišljate o ciljnih usposabljanja, upoštevajte vse tri dimenzije učenja: znanje, odnos in spretnosti. Prilagodite jih svoji ciljni skupini in trajanju usposabljanja. Ostanite realistični. Osredotočite se na 2 do 3 ključne učne cilje, ki jih lahko razčlenite na manjše dele.

Kakšen nacionalni in/ali kulturni okvir je lahko pomemben za to skupino na usposabljanju?

Sklopi usposabljanja iz tega priročnika naj bodo prilagojeni nacionalnemu okviru držav, kjer bodo uporabljeni. To pomeni:

- občutljivost za kulturne razlike države pri obravnavi vseh vprašanj človekovih pravic in nediskriminacije. Na primer vprašanje homofobije je treba obravnavati z določenim pristopom, če je splošna osveščenost o tej temi v nacionalnem okolju omejena;
- osveščenost o aktualnih dogodkih in temah, povezanih s človekovimi pravicami, ki se lahko pojavijo med usposabljanjem;
- poznavanje nacionalnih pravil, zakonov in predpisov, povezanih s policijskim delom;
- uporaba nacionalne sodne prakse kot dopolnilnega gradiva k evropski sodni praksi ali dodatne sodne prakse ESČP, povezane z državo usposabljanja (glej Prilogo 3 za več informacij o tem, kje najti sodno prakso in kako zasnovati študije primerov).

Splošni nasveti za vodenje sklopa usposabljanja

Spoštovanje

Med usposabljanjem je vaša odgovornost zagotoviti, da se z vsemi udeleženci ravna spoštljivo, tudi če razprave postanejo čustvene, kar se lahko zgodi pri vprašanjih o človekovih pravicah. Udeleženci naj se na začetku vsakega seminarja dogovorijo, da bo spoštovanje osnovno pravilo, kar vam bo olajšalo jih spomniti na to pravilo kasneje med tečajem usposabljanja. Spoštovanje ne pomeni, da se morajo udeleženci strinjati drug z drugim, spoštovanje pomeni ravnati z drugimi udeleženci s spoštovanjem in strpnostjo. Z udeleženci se tudi pogovorite o osebnih izkušnjah in zgodbah, ki jih povejo v razpravi, in se dogovorite z njimi, da naj te izkušnje in zgodbe ostanejo v skupini in naj se o njih ne razpravlja drugje. To je posebej pomembno za skupine policistov, ki tesno sodelujejo. Kot izvajalec usposabljanja poskusite ustvariti okolje zaupanja. Če udeleženec izjavi kaj neprimerne ali diskriminacijskega, se odzovite spoštljivo, da bi pomagali zagotoviti spoštljivo učno okolje.

Ponotranjenje

Gradite svoje usposabljanje na naslednji predpostavki: človekove pravice imajo praktično vrednost za policiste pri njihovem delu. Znanje, odnos in spretnosti so ključne učne dimenzije za vaše usposabljanje. Zgolj poznavanje standardov človekovih pravic in instrumentov zanje ne zadošča: treba je imeti odnos sprejemanja človekovih pravic in spretnosti za uporabo človekovih pravic v praksi. Delo na vseh treh učnih dimenzijah udeležencem pomaga ponotranjiti človekove pravice, kar je skupni cilj izobraževanja o človekovih pravicah.

Povezovanje sklopov

V interaktivnih metodologijah usposabljanja, predstavljenih v modulih, mora izvajalec usposabljanja pogosto prevzeti vlogo povezovalca. Začeti morate razpravo, postavljati „prava“ vprašanja, upoštevati in vključiti različna stališča in izkušnje udeležencev, dopolniti razpravo s prispevkom, povzeti sklepe in le-te jasno predstaviti udeležencem. Da bi bili učinkoviti, morate najprej ustvariti vzdušje zaupanja, v katerem se bodo udeleženci počutili zadosti varne, da bodo lahko izrazili svoja mnenja in ostali odprti za mnenja drugih. Ko je potrebno, udeležence opozorite, naj ohranijo spoštljiv in odprt odnos.

Prilagodljivost

Svoje sklope usposabljanja skrbno načrtujte in poskusite vnaprej predvideti vse pomembne dejavnike. Vendar lahko med samimi sklopi usposabljanja stvari potekajo drugače, kot ste pričakovali. Ostanite prilagodljivi. Delo s skupino posameznikov o vprašanih človekovih pravic je dinamičen proces, v katerem mora izvajalec usposabljanja prilagajati metodologijo in vsebino tempu skupine. Ohranite svoje cilje, vendar se bodite pripravljeni prilagajati v tem, kako sledite svojemu načrtu. Pripravite druge možne dejavnosti in teme, da bi imeli na voljo več možnosti za reševanje različnih položajev med usposabljanjem.

Začetek sklopa usposabljanja

Prvi vtisi so pomembni. Dober prvi vtis lahko pomaga postaviti trdne temelje za usposabljanje in ustvariti vzdušje v celotnem tečaju. Da bi zagotovili dober začetek sklopa usposabljanja, poskusite naslednje:

- **Ustvarite pozitivno vzdušje, ki je prijetno za učenje in ki temelji na zaupanju.** Udeleženci se morajo počutiti „varne“, da bi se lahko učili in razmišljali o novih idejah. Postaviti je treba pravila seminarja in se o njih dogovoriti. Usmerite udeležence in se pogovorite o ciljih in programu tečaja, da bi ustvarili trden okvir, v katerem se vsi počutijo dobro.
- **Pridobite njihovo pozornost.** Pridobite pozornost udeležencev, zlasti če delate s skupino, ki kaže negativen ali odklonilen odnos do vašega usposabljanja. Uporabite nekaj, kar bo prebilo led, ali začnite razpravo, ki bo ustvarila bolj pozitivno vzdušje.
- **Razumite njihove potrebe in pričakovanja.** Na začetku poskusite ugotoviti, kdo so udeleženci vašega usposabljanja, da bi razumeli njihove potrebe in pričakovanja. S temi informacijami boste lažje ustrezno prilagodili ali ponovno prilagodili svoje usposabljanje.
- **Začrtajte jasno pot za sklop usposabljanja.** Kot izvajalec usposabljanja, udeležence vodite skozi tečaj. Zato je pomembno, da imate jasno predstavo o tem, kaj želite delati v sklopu usposabljanja, in da zagotovite, da lahko udeleženci z lahkoto sledijo in razumejo, kam sklop vodi. Če nimate jasne predstave o svojem sklopu usposabljanja in kako voditi udeležence, lahko to povzroči zmedo in udeležencem oteži učenje in razumevanje dane teme.

Zbirka praks za usposabljanje v Prilogi 4 (na voljo le omrežno) ponuja nekaj idej, kako začeti sklop usposabljanja.

Zaključek

Na koncu svojega seminarja načrtujte nekaj dodatnega časa za odgovore na kakršna koli preostala vprašanja. Če vam zmanjka časa in nekatere teme še niso zaključene, poskusite udeležencem

pomagati pri razmišljanju o njihovih vprašanjih, na primer s posamičnimi pogovori z udeleženci, s pošiljanjem informacij skupini ali obravnavo teme v naslednjem sklopu.

Pogovorite se z udeleženci in jih prosite za povratne informacije o sklopu. Ocenite učne cilje, ki ste jih postavili na začetku sklopa: v kolikšni meri so bili izpolnjeni? Zabeležite odgovore udeležencev in sprejmite njihove pripombe kot koristne informacije, ki vam lahko pomagajo izboljšati in prilagoditi vaše naslednje usposabljanje.

Dodatna literatura

Urad visokega komisarja Združenih narodov za človekove pravice (2002), „*Human Rights and Law enforcement, A Trainer’s guide on human rights for the police*“, Ženeva, na voljo na: www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

OVSE, „*Trainer Skills Course for Anti-Trafficking Trainers (A 12-lesson course developed by the Police Development Unit of the OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje)*“, na voljo na: <https://polis.osce.org/node/4051> (potrebna je registracija).

UNHCR (2011), „*Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials*“, na voljo na: www.unhcr.org/4d948c736.html.

Priloga 3: Priprava študij primerov – nasveti

Ta priročnik navaja nekaj študij primerov, ki so vzete iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) in so povezane z obveznostjo spoštovati in varovati človekove pravice, nediskriminacijo in človekovimi pravicami policistov. Odvisno od ciljev vašega tečaja usposabljanja in vaše ciljne skupine se lahko odločite uporabiti druge študije primerov namesto teh, predstavljenih v priročniku. Tukaj je nekaj koristnih nasvetov, kako zasnovati vaše lastne študije primerov. Sodna praksa ESČP vam lahko služi za osnovo za študije primerov. Koristno je lahko tudi pregledati nacionalno sodno prakso.

Sestavljanje študije primera

Sodba ESČP vključuje podrobno analizo zadeve in vsebuje veliko pravnega jezika in informacij. Vendar izvirne sodbe niso primerne za tečaj usposabljanja zaradi svoje dolžine in uporabe pravnega jezika. Treba jih je razčleniti v manjše, enostavnejše dele, ki so razumljivi za udeležence.

1. Kako poiskati sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP)

Zbirka podatkov sodne prakse HUDOC

Zbirka podatkov HUDOC omogoča prost dostop so sodne prakse ESČP: <http://HUDOC.echr.coe.int>. Na voljo je v angleščini in francoščini in ima uporabniku prijazen iskalnik.

Na strani za pomoč zbirke HUDOC so na voljo video učni pripomočki in priročniki za uporabnike. Za pomoč z iskalnimi funkcijami in možnostmi lahko uporabnik postavi kazalec miške na za več podrobnosti in primerov.

Sklici na sodno prakso v tem priročniku nudijo bralcu obsežne informacije, ki mu bodo omogočile, da zlahka najde celotno besedilo sodbe ali odločbe.

Pred začetkom iskanja upoštevajte, da privzete nastavitve pokažejo sodbe Velikega senata in Senata v obrnjenem kronološkem vrstnem redu. Za iskanje po drugih zbirkah, kot so odločbe, naj uporabnik odkljuka ustrezno okence v polju „Document Collections“ (zbirke dokumentov), ki se pojavi na zgornji levi strani zaslona.

Najenostavnejši način, kako najti zadeve, je z vnosom številke pritožbe v polje „Application Number“ (številka pritožbe) v „Advanced Search“ (napredno iskanje) na zgornji desni strani zaslona in klikom na moder gumb „Search“ (išči).

Za dostop do dodatne sodne prakse v zvezi z drugimi vprašanji, kot so vprašanja, povezana z azilom, lahko uporabnik uporabi iskalno polje, označeno s povečevalnim steklom, na zgornjem desnem delu zaslona. V iskalnem polju lahko uporabnik išče z uporabo:

- ene same besede (npr. azil, begunci),
- besedne zveze (npr. „prosilci za azil“),
- naslova zadeve,
- države,
- Boolovega izraza (AND, OR, NOT in NEAR).

Uporabnik lahko namesto tega tudi odpre preprosto Boolovo iskanje s klikom na puščico, ki se pojavi v iskalnem polju. Preprosto Boolovo iskanje nudi šest možnosti iskanja: točno ta beseda ali besedna zveza, vse te besede, katera koli od teh besed, nobena od teh besed, zveza teh besed v poljubnem zaporedju ali Boolovo iskanje. Pri Boolovem iskanju si zapomnite, da morajo biti besedne zveze obdane z dvojnimi narekovaji, Boolovi operatorji pa morajo biti vedno napisani z velikimi črkami.

Ko se pojavijo rezultati iskanja, lahko uporabnik omeji rezultate s pomočjo filtrov, ki se pojavijo v polju „Filters“ (filtri) na levi strani zaslona, na primer „Language“ (jezik) ali „State“ (država). Filtri se lahko uporabijo posamično ali v kombinaciji za dodatno omejitev rezultatov. Filter „Keywords“ (ključne besede) je lahko uporabno orodje, saj pogosto vključuje izraze, vzete iz besedila EKČP, in je neposredno povezan z utemeljitvami in sklepi ESČP.

Primer: kako najti sodno prakso ESČP o izgonu prosilcev za azil, ki jih izpostavi tveganju mučenja ali nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja iz 3. člena EKČP.

- 1) Najprej vnesite besedno zvezo „asylum seekers“ („prosilci za azil“) v iskalno polje in kliknite na moder gumb „Search“ (išči).
- 2) Ko se pojavijo rezultati iskanja, izberite „3“ v filtru „Violation“ (kršitev) v polju „Filters“ (filtri), da omejite rezultate na tiste, ki so povezani s 3. členom.
- 3) Nato izberite ključne besede v filtru „Keywords“ (ključne besede), da omejite rezultate na tiste, ki so povezani s 3. členom, kot so ključne besede „(Article 3) Prohibition of torture“ („(3. člen) Prepoved mučenja“).

Za pomembnejše zadeve je v zbirki HUDOC na voljo pravni povzetek. Povzetek vsebuje opisno uvodno opombo ter strnjeno predstavitev dejstev in zakonodaje s poudarkom na točkah pravnega interesa. Če obstaja povzetek, se bo v rezultatih pojavila spletna povezava skupaj s spletno povezavo do besedila sodbe ali odločbe. Namesto tega lahko uporabniki iščejo izključno pravne povzetke z odkljukanjem okenca „Legal Summaries“ (pravni povzetki) v polju „Document Collections“ (zbirke dokumentov).

Če so bili objavljeni neuradni prevodi dane zadeve, se bo v rezultatih pojavila spletna povezava skupaj s spletno povezavo do besedila sodbe ali odločbe. V zbirki HUDOC so tudi spletne povezave do spletnih strani tretjih strani, ki gostijo druge prevode sodne prakse ESČP. Za več informacij glejte „Language versions“ (jezikovne različice) v oddelku „Help“ (pomoč) v zbirki HUDOC.

Dodatni viri informacij o sodni praksi

„Press release page“ (stran s sporočili za javnost) ESČP HUDOC je dobro izhodišče za pregled povzetkov in bistva sodb ESČP. Stran je na voljo na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>.

Sodna praksa Sodišča Evropske unije (SEU): SEU zagotavlja zbirko podatkov CURIA, ki omogoča prost dostop do sodne prakse SES/SEU: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/. Z iskalnikom je mogoče po vseh dokumentih iskati informacije, povezane z zaključenimi zadevami in zadevami v teku na Sodišču, Splošnem sodišču in Sodišču za uslužbenice.

Nizozemski inštitut za človekove pravice: na tem viru so povzetki sodb različnih sodišč in odborov za človekove pravice. Na voljo je na: <https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim>.

Nacionalne službene institucije in nevladne organizacije: ti organi pogosto pripravljajo povzetke pomembnih sodb v zvezi s človekovimi pravicami in so lahko dobri viri za pripravljanje študij primerov za usposabljanje.

2. Zasnova študije primera

Ko ste izbrali, katero(-e) zadevo(-e) želite uporabiti za svoje usposabljanje, morate določiti, katera dejstva zadeve so pomembna za vaše cilje usposabljanja. Zberite dejstva študije primera na delovnem listu za udeležence, a zapomnite si: manj je več. Ne izgubite se v podrobnostih zadeve. Cilj je zbrati dovolj informacij, da pomagata udeležencem razumeti različne dimenzije človekovih pravic, ko obravnavajo študijo primera, analizirati podrobnosti zadeve in razmisliti o utemeljitvi sodišča. Če vključite preveč podrobnosti, bo študijo primera morda težko razumeti ali ji slediti.

Uporabite analitično shemo iz modulov kot vodilo za obravnavo zadeve(-) in izbiro pomembnih podrobnosti. Razmislite o sklepu(-ih) zadeve(-): kaj je/so glavni sklep(-i)? O katerih elementih človekovih pravic se lahko udeleženci iz tega naučijo?

Razmislite tudi o različnih dejstvih primera in pričakujte vprašanja udeležencev. Nekatera splošna vprašanja so: kdaj je bila podana ta sodba v zadevi? Kdo je sodil? Ali so bila kakšna nasprotna mnenja? Kakšne so bile posledice sodbe (odškodnina, kaznovanje, itd.)? Kakšen je bil odziv javnosti?

Uporabna merila za izbiro zadev in sestavljanje študij primerov:

- **Pomembnost za praktično policijsko dejavnost:** sodba nudi napotke o pomembnih vprašanjih, povezanih s policijskim delom, kot sta uporaba sile pri obvladovanju množic ali načelo sorazmernosti pri reševanju nasilja v družini.
- **Uporabnost v okolju usposabljanja:** udeleženci z lahkoto sledijo utemeljitvi sodišča. Lahko ima tudi pozitivno sporočilo, kot so človekove pravice policistov ali policijsko izpolnjevanje svoje dolžnosti varovati.
- **Trenutne/nedavne zadeve:** udeleženci so morda slišali o zadevi, če je imela veliko pozornost javnosti.
- **Pomembne pravne zadeve:** zadeve, ki so zelo pomembne s pravnega vidika in služijo kot osnova za kasnejše primere, na primer *Ribitsch proti Avstriji* ali *Mc Cann proti Združenemu kraljestvu*.
- **Zadeve, ki razjasnjujejo vsebino pravice ali obveznosti:** udeleženci razumejo teoretično osnovo obveznosti spoštovati in

varovati človekove pravice in praktično uporabo načela, ki ga zadeva obravnava. Zadeva razjasnjuje materialno vsebino standarda človekovih pravic in pojasnjuje, kaj je mišljeno na primer s pravico do življenja in obveznostmi države v zvezi s to pravico.

Izbrani seznam pomembnih zadev ESČP v kontekstu policijske dejavnosti:

Evropska konvencija o človekovih pravicah

2. člen: Pravica do življenja

Kontrova proti Slovaški
Mc Cann in drugi proti Združenemu kraljestvu
Nachova in drugi proti Bolgariji
Opuz proti Turčiji
Osman proti Združenemu kraljestvu
Scavuzzo-Hager in drugi proti Švici
Stewart proti Združenemu kraljestvu

3. člen: Prepoved mučenja in grdega ravnanja

A. proti Združenemu kraljestvu
Aksoy proti Turčiji
Ilhan proti Turčiji
Hurtado proti Švici
Kaya proti Turčiji
Keenan proti Združenemu kraljestvu
Ribitsch proti Avstriji
Selmouni proti Franciji

5. člen: Svoboda in varnost posameznika

McVeigh, O'Neill in Evans proti Združenemu kraljestvu
Fox, Campbell in Hartley proti Združenemu kraljestvu
K-F proti Nemčiji
Litwa proti Poljski

6. člen: Pošteno sojenje

Vilho Eskelinen proti Finski

8. člen: Pravica do zasebnosti

Halford proti Združenemu kraljestvu

11. člen: Svoboda zbiranja in združevanja

Bączkowski proti Poljski
Giuliani in Gaggio proti Italiji
Molnár proti Madžarski
Öllinger proti Avstriji
Plattform Ärzte für das Leben proti Avstriji

14. člen: nediskriminacija

Timishev proti Rusiji

Priloga 4: Zbirka primerov praktičnega dela

Namen Priloge 4 je predstaviti, kako druge institucije za policijsko usposabljanje izvajajo usposabljanje o človekovih pravicah. Ti praktični primeri ponujajo informacije o dodatnem znanju in izkušnjah vodij usposabljanja o človekovih pravicah iz cele Evrope.

Na voljo so na internetu na: <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>.

KAKO DO PUBLIKACIJ EVROPSKE UNIJE

Brezplačne publikacije:

- en izvod:
na spletni strani EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- več kot en izvod ter plakati in zemljevidi:
pri predstavništvih Evropske unije (http://ec.europa.eu/represent_sl.htm),
pri delegacijah v državah, ki niso članice EU (http://eeas.europa.eu/delegations/index_sl.htm),
pri službi Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_sl.htm) ali
s klicem na telefonsko številko 00 800 6 7 8 9 10 11 (brezplačna številka za celotno EU) (*).

(*) Informacije so brezplačne, kakor tudi večina klicev (nekateri operaterji, telefonske govornice ali hoteli lahko klic zaračunajo).

Publikacije, ki so naprodaj:

- na spletni strani EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Plačljive naročnine:

- pri prodajnih zastopnikih Urada za publikacije Evropske unije (http://publications.europa.eu/others/agents/index_sl.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Policisti, ki ljudem zagotavljajo možnost uresničevanja njihovih temeljnih pravic in svoboščin, si zaslužijo spoštovanje in zaupanje javnosti. V ta namen želi ta priročnik Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA) spodbujati takšno policijsko dejavnost, ki temelji na človekovih pravicah, z vključitvijo usposabljanja o človekovih pravicah v središče policijskega usposabljanja v skladu s cilji Evropske unije na področju pravosodja in notranjih zadev. Priročnik tako prenese „visoka“ načela v določene praktične vaje, ki olajšajo policijsko delo, nudi policistom podporo pri ponotranjenju glavnih konceptov za policijsko dejavnost, ki temelji na človekovih pravicah, in pomaga zagotoviti, da imajo policisti orodja za sprejemanje pravih odločitev pri njihovem vsakdanjem delu. Priročnik se osredotoča na ključna vprašanja, povezana s policijo, kot so raznolikost in nediskriminacija, absolutna prepoved mučenja ter tudi človekove pravice policistov. Priročnik so preverili in preizkusili na različnih policijskih akademijah v EU in je namenjen kot praktično orodje za izvajanje policijske dejavnosti, ki temelji na človekovih pravicah, v EU.

FRA – AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija
Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Urad za publikacije